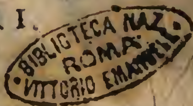
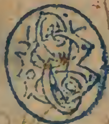
INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI LIBRI QVATVOR.

M. ANTONIO CVCCHO IVRISCONS. AVTHORE.

Adiecto rerum necessariarum locupletissimo Indice.

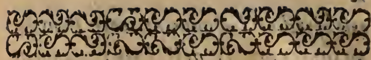

LVGDVNI,
Apud Gulielmum Rouillium,
Sub scuto Veneto.
1566.

Libro dela Camera della Sapienza nella

M. ANTONIVS CVCCHVS IVRISCONSVLTVS IVRIS Canonici studiosis

S. P. D.

*

Cvm tam Iuris Cæsarei disciplina, quàm cæteræ fere omnes propria quadam habeant principia, ex quibus possint tirones ea præcepta haurire, quæ ad interiorem doctrinam ducant, & quodammodo viam sternant, sola verò iuris Pontificij scientia hoc commodo careret, non inutilem rem, nec vobis studiosis ingratam me facturum existimaui, si hoc, quod desiderari videbatur, ego pro viribus præstitissem, suscepi igitur hoc oneris non grauatè, vt in hoc

enchiridion succum ex toto Pontificij iuris corpore delectum tãquam in vasculum conferrem. hoc enim libello collecta inuenietis, quæ ex pluribus voluminibus decretorum, & Decretalium epistolarum, sexti, Clementinarum, & extrauagantiũ constitutionum petenda olim iuuenibus iuris præcepta erãt, eáque sic in promptu sese offerent, vt singulæ ferè orationes præceptionibus, & documentis scateãt, vt iam nõ (vt olim) præcepti vnius gratia integra pagina cum longa facti narratione legenda sit: eas verò potissimum materias attigimus, quæ huiusce iuris propriæ sunt, illis omissis quæ iuri Cæsareo communes sunt. spero autem breuitatem, & stili, ordinisque diuersitatem, lectorem facilius allicere, & minore cum fastidio morari posse, quam prolixa Goffredi, & Hostiensis Compendia, (quas summas vocant) namque

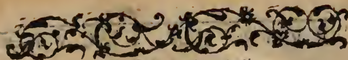
(vt

(vt illa vtilissima quidem sint, & fæcundissima) ad hoc tamen quod nobis in præsentia est propositum, meo quidem iudicio, non admodùm conferunt. Quare si ex animi mei sententia res euenerit, vt studiosos hoc nostro qualicunque libello adiuuari videam, lætabor, & magnam ex hoc voluptatem percipiam, & magnum nobis, vberémque fructum ex laboribus nostris sic redditum existimabo, ac quantùm studio, & labore contendere potero, curabo, vt possim alia quoque in posterum ad publicam vtilitatem afferre: Sin minus voto nostro euentus responderit, at propositũ nostrum vtilitati publicæ deseruiendi (vt puto) vituperandum nõ erit, & sic fortè aliis materiam præbebimus, vt fœlicioribus laboribus id assequantur, quod nos sequuti sumus. Ne quis tamen nos carpat, quod eundem titulum, quem Iustinianus Cæs. operi no-

ſtro præſcripſerimus: ſciat Inſtitutionum vocabulum non legum authoritatem ſonare (etſi illæ Iuſtiniani ab authore hanc vim nanciſci potuerint) quod libri Inſtitutionum oratoris, Inſtitutionum diuinarum, Inſtitutionum Grammatices, aliæque huiuſmodi perſpicuè declarãt. quare nihil in hoc titulo eſſe puto, quod nobis arrogantiæ adſcribi poſſit. Accipite igitur Iuuenes ſtudioſi animis lubentibus hoc quicquid eſt libelli, animúmque noſtrum agnoſcite, & boni conſulite.

Valete.

RVBRICAE LIBRI PRIMI.

De Iure Pontificio. I.
De Rescriptis. II.
De Ordinibus clericorum. III.
De his qui potestatem habent ordinandi, vel literas commendatitias dandi. IIII.
Qui ordinari & promoueri possunt, vel non. V.
De temporibus ordinationum. VI.
De Electione. VII.
De postulatione Prælatorum, & nominatione. VIII.
De confirmatione Electi & consecratione. IX.
De Authoritate & vsu pallij. X.
De Translatione Episcopi. XI.
Officio ordinarij. XII.
Officio legati. XIII.
Officio iudicis delegati. XIIII.
Officio Conseruatorum. XV.
Officio Archidiaconi. XVI.
Officio Archipresbyteri. XVII.
Officio primicerij, seu cantoris. XVIII.
Officio Sacristæ, & Custodis. XIX.
Officio vtriusque Vicarij. XX.
Visitatione per Prælatos facienda. XXI.
Procurationibus. XXII.

RVBRICÆ SECVNDI LIBRI.

Regularibus, & eorum statu. I.
Vita & honestate Clericorum. II.
Qui clerici matrimonium contrahere possunt, qui non. III.
Clericis non residentibus. IIII.
Voto. V.
Præbendis. VI.
Quibus modis Beneficia vacent. VII.
Prohibita Beneficiorum multiplicitate, & sectione. VIII.
Pensionibus. VIIII.
Iure Patronatus. IX.
Religiosis domibus, earúmque subiectione. X.
Consecratione Ecclesiæ vel Altaris. XI.
Ecclesiis ædificandis, vel restituendis, vel sarciendis. XII.
Renuntiatione. XIII.
Immunitate Ecclesiarum. XIIII.
Decimis. XV.
Quando, & quibus solennitatibus res Ecclesiæ alienari possunt. XVI.
Peculio Clericorum. XVII.
Testamentis. XVIII.

RVBRI-

RVBRICÆ TERTII LIBRI.

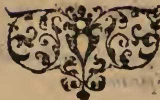
Sacramentis Ecclesiæ.	I.
Baptismo.	II.
Confirmatione.	III.
Sacramento Pœnitentiæ.	IIII.
Sacramento Eucharistiæ.	V.
Sacra vnctione.	VI.
Sacramento Ordinis.	VII.
Sacramento Matrimonij.	VIII.
Sponsalibus.	IX.
Desponsatione impuberum.	X.
Diuortiis.	XI.
Conuersione coniugatorum.	XII.
Gradibus cognationum.	XIII.
Gradibus & generibus affinitatis.	XIIII.
Cognatione Spirituali.	XV.
Iudiciis.	XVI.

RVBRICÆ QVARTI ET VLTIMI LIBRI.

Quibus modis de crimine agatur.	I.
Simonia.	II.
Hæreticis.	III.
Schismaticis.	IIII.
Apostatis.	V.

De his qui crimen hæresis quærere, & vindicare possunt. VI.
Vsuris. VII.
Crimine falsi. VIII.
Diuersis delictis. IX.
Pœnis. X.
Excommunicatione. XI.
Interdicto. XII.
Cessatione. XIII.

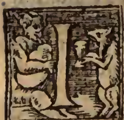
INSTI-

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI LIBER PRIMVS.

De Iure Canonico. Tit. I.

IVs Canonicũ (id est, constitutio ecclesiastica.[a]) nihil aliud continet, quàm quod in diuinis scripturis, & legibus inuenitur: diuinæ verò leges natura consistunt: quò fit, vt quæcunque diuinæ voluntati, seu canonicæ scripturæ contraria probantur, eadem etiam naturali iuri inueniantur aduersa: & quæcunque diuinæ voluntati, seu canonicæ scripturæ, seu diuinis legibus postponenda censentur, eisdem naturale ius præferri oporteat.[b] Hoc autẽ vocabulo Iuris Canonici appellatur, quod normam rectè & bene viuendi præbet, vel quod distortum prauúmque corrigit.

a dist. iii. in summa.

b cap. fi. dist. ix.

git.nam Canon, Græca vox, Latine, Regula interpretatur.

Constat autem Ius Canonicum, vel ex constitutionibus in generali Christianorum Concilio statutis, quas proprio nomine Canones vocant, vel his, quæ à sum. Pont. nunc solo, nunc Patrum Cardinalium Concilio adhibito, vel vltrò, vel etiam aliquo interpellante factę sunt, & omnes indistinctè adstringit.[c] Quod verò in conciliis singularum prouinciarum, aut synodis per Episcopum vocatis ius statuitur eius prouinciæ, ciuitatisúe, & diœcesis homines duntaxat deuincit.

Sunt tamen & quædam leges priuatę, quę vel odio, vel fauore alicuius speciali, contra communes iuris normas factæ sunt, quæ priuilegia appellantur, nec ad exemplum sunt trahenda.[d] Sed & cõsuetudinis, id est iuris illius, quod moribus instituitur, non vilis est authoritas, nam pro lege suscipitur, cum nec sacris canonibus, nec humanis legibus obuiat.[e] At cum legum Pontificiarum constitutio deest, nec vlla consuetudo extat, secularium leges adiri possunt.[f]

Hoc cuiusuis constitutionis proprium est, vt futuris negotiis scripta intelligatur, non præteritis, nisi id expresserit.[g]

c c.i. de cõstitu.

d c. regula. infi. distin. ij.

e c. consuetudinis. xi. dist. c. fin. de cõsue.

f c. i. vbi not. & nou. oper. c.i. & seq. dist. x.

g c. ij. de constitu.

De Rescriptis. Tit. II.

SOlent etiam Rom. Pontifices Epistolas nonnunquã ad lites, vel beneficia subditis dare, quæ rescripta appellantur, quorum cum frequens admodũ in iure nostro sit mentio, cumque ius inter partes statuant,[a] non ab re fuerit hoc loco pauca admonrre. Hęc igitur prima lex in rescriptis sancita est, vt hæc conditio, SI PRECES veritate nitantur, illis semper inesse intelligatur. Et quodcunque rescriptum causę inhibuerit cognitionem, falsi suspicione non caret.[b]

Nec illi rescripto standum est, quod manifestum contineat in constructione peccatum.[c] Literæ tamen vnius defectus rescriptum non vitiat, veluti, si spliarunt pro spoliarunt, O figura omissa scriptum sit.[d]

Ordo autem & structura rescripti verborum interpretationem à iure accipit.[e] Finge exempli causa, Pontificem ita rescripsisse: si alterutra pars legitimè citata vos adire, aut iudicio vestro parere contempserit, vos præsentis partis probationes admittere, & quantum de iure poteritis, in causæ cognitione, & decisione procedere ne differatis: hic quippe verborum

a Docto. in rubri.

b c. ij.

c c. ad audientiã. j.

d c. ex parte. vbi glo. de fide instru.

e c. causa quæ.

borum ordo præposterus est. nam cum ex regula probationes non nisi lite contestata admittantur, ex supradicta oratione tamen mandari videbatur, vt parte absente, atque ita non contestata lite admitterentur: sed quia hoc iuri aduersaretur, clausula illa, QVANTVM de iure poteritis, in anteriorem locum est transferenda post illa verba, VOS præsentis partis: vt hic sensus resultet, probationes parte absente accipiendas, quatenus ex iure liceat.[f]

Rescriptum per mendacium aut veritatis occultationem impetratum ad beneficia, nullius momēti ipso iure cēsetur: ad lites verò hac arte obtentum rescriptū exceptione opposita refellendum est.[g]

Rescriptum posterius priori præfertur, de quo mentionem habet.[h] & speciale generali:[i] extra quos casus antiquius pręfertur, modò segnis non fuerit illius impetrator in eo reddendo, vbi nullum certum beneficium in eo designaretur,[k] & dummodò in rescriptis ad lites exceptio fuerit posteriori opposita.[l]

Qui plura contra eundem, super eadē re, ad diuersos iudices rescripta retulerit, nullam inuicem habentia mentionem, omnibus vti non erubescens, omnium

f ca. causā quæ.
g Fel. c. ad audientiā. ij. nu. 17. & 22. & c. super literis. nu. 7
h c. ceterū §. 1. docu.
i c. pastoralis. §. quoniam & c. studuisti. de offic. lega.
k Abb. c. cap. nu. 4.
l c. si autē c. plerunq; c. ceterū. Ab. vbi supra, nu. 8.

commodo carebit.[m]

Nunc admonendi sumus ius canonicum, aut circa personas versari, aut circa res, aut circa ecclesiæ sacramenta, aut denique circa iudicia; de quibus omnibus est nobis sigillatim his libris explicandũ: & primum de personis, quarum causa cætera omnia adinuenta sunt.

m c. ex tenore.

De Ordinibus clericorum. Tit. III.

DVo sunt Christianorum genera, alterum quod mãcipatum diuino officio, & deditum contemplationi, & orationi à temporalium strepitu vacare conuenit: qui appellantur clerici, id est in sortem lecti, nam eos potissimum Deus sibi delegit.[a] Alterum genus est eorum, qui laici vocantur, id est, populares.[b] Superius Christianorum genus in duo genera diducitur. nam aut seculares sunt clerici, aut regulares, qui & religiosi vocantur, quia omnium maximè religioni inseruire profitentur. de his infrà separatim tractabitur.

a c. cum secũdum. de præben. & c. clericus. xij. q. j.
b cap. duo sunt. xij. quæst. j.

2 Horum omnium clericorum nouem sunt ordines, seu gradus. nemo enim potest, nisi per gradus ecclesiæ ad summum sacerdotiũ peruenire: nã casum appetit, quicun

quicunq; ad summa loci fastigia postposi tis gradib' per abrupta quæsit ascēsum.[c] Infimus ordo est eorum, qui primam tonsuram tulerunt, quos psalmistas vocant: nam & hic iure nostro inter ecclesiasticos ordines refertur:[d] quare nec quisquam in eos citra excommunicationis pœnam manum iniuriosam iniiciet.[e]

Quatuor deinde sunt ordines, seu gradus, qui tametsi non leuibus priuilegiis fruantur, & sacri sint, quia tamē his comparati, de quibus mox sumus dicturi, tenuiores habentur, idcirco sacrorum ordinum appellatione regulariter non veniunt, sed minores vocantur: qui sunt Ostiarij, Lectores, Exorgistæ, & Acoluthi, quibus omnibus sua sunt munia sigillatim diuisa.

Supra hos sunt alij quatuor ordines, quos mox dicebamus, vel sacros, vel maiores appellari: hi sunt, subdiaconi, qui infimi sunt, mox Diaconi, dehinc Presbyteri, & supremi Episcopi. explosa est enim eorum sententia, qui Episcoporum extare ordinem discretum inficias ibant[f]. Itē quamuis Vrbani secundi temporibus

c c. vn. de cle. p sal. promo. c. sollicitu. do. lij. distinct. c. si. xlviij. dis.
d c. cū cōtingat. vbi gl. & doct. de ætate & qualit.
e c. cleros. vbi gloss. xxi. dist. c. si quis suadente diabolo. xvij. q. i. ù glo.
f c. i. ù Ab. nūm. 6. de consecra. alt. Gemi. prob. sex. vbi gloss. versic. Episcopus. Abbas. dicto c. cum contingat. Fel. cap. sicut pro certo. de simon.

subdiac

subdiaconi sacris ordinibus non annumerarentur, ideoq; nemo ex eo ordine ad Episcopatum eligi posset, Innocentius tamen Tertius declarauit hunc quoque ordinem sacrum esse, & ex eo ad Pontificiam dignitatem eligi quem posse.[g]

Superemus igitur est ordo Episcoporum, qui hoc nomine decorantur, quòd populorum sibi creditorum mores speculari debeāt. Et hi in quatuor classes diuisi sunt, videlicet simplices Episcop. Metropolitanos, Archiepisc. & Patriarchas.[h]

Episcopi singulis ciuitatibus cum diœcesi præsunt.

Metropolitani, qui & Archiepiscopi quandoque nuncupantur, singulis prouinciis præsident. prouincia autem dicitur, quæ habet decem, aut vndecim ciuitates,[i] Archiepiscopi seu Primates dicuntur, quibus Metropolitani subiiciuntur, cæterique eius prouinciæ Episcopi: eiusmodi sunt Cantuarien. Aquileien. & Bituricen. & hi Patriarchæ interdum appellantur.[k] Patriarchæ tamen propriè sunt, illi summi Patres, qui primum post sum. Pont. locum obtinent. Quatuor enim sunt, videlicet, Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochænus, & Hierosolymitanus. hic enim ordo inter eos ex

g *c. à mul tis. de ata. & qualit. c. miramur. vbi gl. de Ser. non ordi. Abb. ca. nō potest. nu. 4. & col. iij. de re iud.*

h *d. c. cleros. §. episcop. xxj. distin.*

i *cap. scitote. vi. q. iij.*

k *c. cleros per totum i. dist. & c. si quis episcop. & c. si inter episcopos. vi. q. iij*

Concilio generali Innocentiano hodie seruatur, quamuis olim Alexandrino prima sedes post Romanum competeret.[l] omnes tamen hi quatuor eodem Episcoporum ordine continentur, quamuis alius alio latiorem habeat iurisdictioné, & hac de causa nominibus etiam distincti sint.

Quin & ipse Roman. Pont. eodem Episcoporum ordine censetur, sed potestatem habet cæteris latiorem. est enim vrbis Romæ, seu verius vniuersi terrarum orbis Episcopus,[m] quamuis vices suas sic aliis impartiuit ecclesiis, vt in partem sint vocatæ sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis.[n] nam vna est à Christo ecclesia per totum mundum in multa membra diuisa. & Episcopatus vnus multorum Episcoporum concordi numerositate diffusus[o].

Erant etiam olim quidam, qui Corepiscopi dicebantur, Episcopis quidem inferiores, presbyteris autem maiores, & non solùm ciuitatibus, quemadmodum Episcopi, sed etiam vicis præfici poterant

l c. antiq. de priuil. dist. xxij. in summa vbi gl. & ca. sacrosanct. Ro. in fin. & cap. sancta Romana ecclesia. in extrauagan. com. de elect.

m Glo. proha. sex vers. Epi. Fel. c. cum nobis nu. 5. de praescript.

n cap. decreto adji. & c. qui se scit. ij. quæstio. vi. & cap. multum stupeo. ad finem. iij. quæstio. vi.

o cap. Nouatianus. vij. q. j.

sed

sed eorum hodie abolitus est vsus. p Cardinalatus autem dignitas, & officium est, non ordo, q quod vel ex eo cognoscere licet quod alij Cardinales Episcopi nuncupantur, alij Cardinales Presbyteri, alij Diaconi. nemo autem cardinalis efficitur, qui infra Diaconorum ordinem sit: quemadmodum nec quisquã inter canonicos suffragij ius habet, qui saltem subdiaconus non sit. r Habent tamen Cardinales propter eius dignitatis prærogatiuam Pontificiam Iurisdictionem in ecclesiis sibi in titulum, assignatis, aliisque ipsi titulo subiectis, etsi ipsi in Episcoporum ordine cooptati nõ sint. s Horum officium, & potestas est, summum Pontificem eligere, eiusque lateri hærere, vt consilium suum moniti in grauissimis quibusque ecclesiæ Roman. negotiis impertiri possint. t quod vt omninò obseruent, non multis ab hinc annis in generali Concilio Lateranen. sub Leone X. statutum est.

Hinc & hi fratres à summo Pontifice appellari solent, modò, vbi singuli appellantur, Episcopi sint: sic & Episcopus Ca-

p d.c.ecclesiis c. quãuis. & ca. Corepisc. lxviij. dist.

q Felin. in rub. de maior. & obe.

r Abb. c. extirpãdæ §. quia verò. nu. 7. depræb. cler. vt hi. de æta. & qual. vbi glo.

s Ab. c. his quæ de maior. & obed. ij. not. per illum tex. Feli. ca. cũ venerabilis nu. 34. de exce. & est con. secundũ Mandos. in reg. viij q. ij. nu. 10.

t Doct. in rub. de const. vbi Fel. col. ij. & Be.

u Abb.c. nquit. col. iij. de his quæ fiunt à prael. c. j. in fi. vbi gl. de eff. leg. in vj.
x Abb. c. de multa. nu. 22. Feli. rub. de officio deleg.
y Abb. d. c. de multa. Fel. d. rub. Io. de Sel. tract. de benef.
z Abb. c. cũ contingat. nu. 31. de foro cõpe.
aa c. statutum, de rescript. in vi.

nonicos fratres nuncupare solet[u].

Altera est clericorũ diuisio, quòd alij officium habere dicuntur, alij dignitatẽ, alij personatum.

Et dignitas quidem est ecclesiasticarum rerum cum iurisdictione administrandarum potestas. vnde Episcopatus licet ordo sacer sit, tamen dignitatẽ etiam habet. & hinc Cardinales quoque in dignitate constitutos esse diximus. in quo numero etiam cẽsentur Archidiaconus, & Archipresbyter, Abbas, Præpositus, Prior, & quiuis collegiatæ ecclesiæ præfecti, quocunque nomine vocẽtur, omnes dignitatem habere dicuntur.[x] Personatus est prærogatiua in ecclesia omni carens iurisdictione: velúti, si quis sedem habeat præ cæteris in choro eminentem. Officium autem est ius administrandarum rerum ecclesiæ sine iurisdictione.[y]

Alij verò sunt, qui neque officiũ, neque dignitatem, neque personatum habent, sed priuati clerici sunt, quámuis interdum iurisdictione aliqua non careãt: velúti simplices Ecclesiæ Rectores.[z] Ecclesiæ autem cathedralis canonici, his, qui in dignitate sunt, ferè cõparari possunt.[aa] Et hæc satis sit dixisse de ordinibus

bus clericorum. Nunc videamus qui ad dictos ordines admittere, quíue admitti possint.

De his, qui potestatem habent ordinandi, & literas commendatitias, seu dimissorias dandi.

Tit. IIII.

ORdines igitur suprascriptos assignandi potestas penes Episcopos est, qui tamen caueant, ne in alienam messem falcem immittant, alienos subditos ad ordines promouere, sibi arrogantes licentia ab eorum Episcopis non habita, nam si hoc admiserint, totum annum ad ordines quempiam cooptandi potestate interdicti erunt, quare vulgata poterunt eorum subditi etiam sine venia à vicinis Episcopis ordinibus associari[a]. Episcopo autẽ quis tribus modis subesse potest, origine, sacerdotio, & domicilio[b].

Cæterum alij prælati Episcopis inferiores tam religiosi, quàm seculares, puta Abbates, Archipresbyteri, Archidiaconi non possunt clericis subditísve suis potestatẽ facere alienos Episcopos adeundi, vt ab eis ad ordines promoueantur, nisi hoc priuilegium speciale eis à sum-

a c. ij. de temp. ord. in vi.

b c. cum nullus. ibidem.

e d.c.cum mo Pontifice concessum sit.[c]
nullus vbi Nec officiales Episcopi literas com-
glo. mendatitias dandi ius habent: nisi mandato speciali à suo Pontifice hoc iuris habeant: vel nisi Episcopus in oris agat longinquis: tunc enim eius vicarius generalis in spiritualibus commendatitias literas dabit. at si inter regnum sit, capi-
d d.c.cum tulum, vel his ad quem sede vacante
nullus. spiritualium deuoluta fuerit administratio, huiusmodi literas concedent.[d]
e c.cũ con Presbyter quoque qui Episcopalem
tingat vbi in laicos habet iurisdictionem, & Abbas
Ab. de ae- Presbyterorum ordini associatus, & be-
tat. & nedictionis munere donatus, possunt
qual. c. i. psalmistas creare.[e]
vbi glo. di Præfecti locorum non exemptorum,
stin. lxix. eorumque socij ab Episcopis promoueri possunt, quorum in diœcesi resident,
f d.c.cum quamdiu ibi morantur, quamuis inde
nullus. §. oriundi non sint.[f]
fi. Græci à Latinis, & versa vice, vbi eorum ritus differunt, ad ordines promoueri
g c.cum se non possunt, ne rituum fiant commixtio
cũdum. c. nes.[g] Sed in concilio generali Innocen-
quod ad tiano prouisum est, vt Episcopus, qui va-
translatio rios linguis, & ritibus populos regit, vi-
nẽ de tẽp. ros idoneos præficiat, qui iuxta eorum
ordi. ritus eis sacramenta ecclesiastica suffi-

ciant,

ciant,& diuina officia celebrent.[h]

At si quis transalpinus ab Italo Episcopo ordinum consociationem postulet, non debet eum Episcopus promouere, nisi vel à summo Pontifice specialem licentiam habuerit, vel Episcopi, cui ille subest, literas patentes legerit, quæ causam ad hoc idoneam testentur, quare ipse noluerit, aut non potuerit ad ordines petitos admittere.[i]

Non omittendum est eum, qui à summo Pontifice ad aliquem ordinem euectus sit, non posse ad sublimiores ordines pariter ab alio, quàm à summo Pontifice promoueri licentia ipsius summi Pontificis non impetrata.[k] Non ideo tamen ordinarij subtrahitur potestati.[l] Episcopus autem magis proprio vocabulo consecrari dicitur, tametsi & hunc ordinem esse supra diximus. de quo alias.

h c. quoniã in plerisque. de offic. ord.

i c. i. vbi gl. ver. Italiæ. de temp. ord. in vi.

k c. cũ in distribuẽdis. de tem po. ordi.

l c. per tuas. de maio. & obed.

Qui promoueri ad ordines non possunt. *Tit.* V.

NOn tamen cuicunque petenti est supra dictorum ordinum aditus patefaciendus, certæ enim personę prohibentur, quibus cognitis simul intelligemus, quæ admitti soleant. Primũ clericus fieri non potest seruus.[a] qui tamen matre

a c. i. de ser. nõ ord.

est ingenua editus, & si patrem habeat seruum, cùm seruus ipse non sit, ab ordinibus non arcetur.[b]

b c. fina. eo. tit.

Item qui sunt ex fornicatione, præsertim à presbyteris nati, ad sacros ordines non ascendunt, nisi vt monachi fiant, vel in congregatione canonica regulariter viuentes, nullo tamen modo ad præfecturas admittuntur.[c] Nec tamen adimitur Episcopo facultas indulgendi illegitimis, vt ad minores ordines, & beneficia simplicia, & cura animarũ soluta peruenire possint: ad maiores autem ordines, & beneficia cum cura ascendere cupientes sedem Rom. adire eos oportet.[d]

c c. j. de fil. presby.

d c. i. eo. tit. in vj.

Item bigami, & qui ex Agathensi concilio sibi indictam pœnitentiam subierunt, ad sacerdotium non admittuntur.[e] Bigamum autem intelligimus, qui duas nuptias expertus est, quamuis nunc omnino cælebs sit, & quamuis alteram earum vxorũ ante baptisma habuisset.[f] Sed & si quis alterum coniugium de facto consummarit, postquam morte primæ vxoris solutus, ad sacros ordines promotus erat, Bigamis annumerabitur propter affectum intẽtionis cum opere subsecuto, licet verè bigamus non existat, cùm sacramentũ non desit. Vnde & ille qui

e c. i. de bigam. cap. in capite. dist. 50.

f c. ij. de big. c. fin. dis. xxvi.

qui in subdiaconatus ordine constitutus de facto tantùm, quia de iure nõ potuit, duxit viduam in vxorem, licet bigamus non existat, nec viduæ possit propriè dici maritus, cùm inter ipsum & illam non fuerit vinculum coniugij contractũ, cum eo tamen contra doctrinam Apostoli, támq; cum marito viduæ dispensare nõ licet, non propter sacramenti defectum, sed effectum intentionis cum opere subsecuto. [g] Bigamus tamen non censetur, qui plures concubinas habet.[h] nec is qui mulierem ab alio viro ductam, sed minimè cognitam duxit vxorem, quia nec illa, nec ipse carnem suam diuisit in plures, propter hoc impediri debet, quin possit ad sacerdotium promoueri.[i]

Item qui procuratores, actores, aut tutores pupillorum, vel curatores fuerunt, non possunt nisi onere deposito, & reddita administrationis ratione ad ordines admitti.[k]

Sed nec admittuntur quorum corpus aliquo defectu deformatum est, veluti, qui manu carent, vel digitis frangendæ Eucharistiæ aptis.[l] paruus tamen corporis defectus nihil impedit, puta vnguis, vel dentis detrimentum, oculíue non deformis macula.[m]

g c. fin. de biga.
h c. quia circa. eod. titu.
i c. debitũ in fin. de bigam.
k c. i. de obliga. ad ratioci.
l c. i. de cor po. viii. et c. presbyterũ. de cle-ri. ægrot.
m c. ii. & c. fi. de cor po. vitia.

Et potest Episcopus presbytero, qui in monomachia digiti partem amiserit (nõ tamen tantam; quin possit sine scandalo solenniter celebrare) indulgere, vt in ordine suo ministret.[n] Quemadmodum etiam potest sua, & apostolica authoritate sacerdoti alioqui idoneo sacerdotale officium permittere, qui virilia sibi vltrò amputarit, credens sibi ingens hoc facto meritum apud Deum quæsitum iri, huic tamen altaris non concedet ministeriũ.[o] nisi iusta quæpiam causa ad hoc eum impulisset.[p] at qui in cunabulis sectus est, licitè promouetur.[q]

Item criminibus grauibus notati non promouentur. qui tamen crimini occulto, homicidie excepta[r] illigatus est: ex his quæ si forent manifesta, deponendo etiã delinquenti satis essent, ordinibus acceptis vti potest, acta prius pœnitentiæ illi indictæ parte, quinimò amicè quidem etir monendus, vt illos ne velit ambire.[s]

Illiteratus quoque non potest tonsuram primam capere, nec coniugatus, nisi volens religionem intrare, aut ad sacros ordines promoueri: prout est sacris canonibus diffinitum.[t]

Et cùm in teneris annis non possit consilij, & morum maturitas vigere, quæ

n c.i.eod. titu.

o c.significauit.eod. titu.

p c.ex parte M.

q c.ex parte.B.eod. titu.

r c.fin.de temp. ordinat.

s c.ex tenore.vbi Butri. de temp. ordin.

t c.fin.de temp.ord. in vi.

quæ ante ætatem, vt plurimum venire non solent, idcirco certa ætas in singulis ordinibus desideratur. nam primum ad infimum etiam ordinem nemo infans, id est minor septem annis admittitur, nisi vt religioni se deuoueat.[u] Ad quatuor autem alios ordines minores, vbi excessit infantiam quis aspirare potest. [x] At subdiaconus anno decimooctauo, Diaconus vigesimo, Presbyter quinto supra vicesimum, Episcopus tricesimo quis potest esse.[y]

u d.c.fin. vbi glo. ver. infanti.

x glo. cle. fin. de ætat. & qual. & glo. in summa. lxxvii. dist.

y c. in singulis lxxvii. dist. d. cle. fi.

De temporibus ordinationum. Tit. VI.

CErta præterea tempora statuta sunt, extra quæ nefas sit ordinibus quempiam aggregari, nam statis quatuor anni tempestatibus, quibus ab ecclesia indicuntur ieiunia, & sabbatho, quo Christi exurgentis piè colitur & celebratur memoria, item Sabbato, quod diem dominicam, quæ de passione dicitur, præcedit, quæ media quadragesimæ hebdomada est, sacri ordines expleri possunt. [a] aliis diebus non possunt, nisi ab ipso summo Pontifice, nec consuetudine vlla hoc ius mutari potest.[b] & supradictis

a c. ordinatens. lxxv. dist.

b c. sane. de temp. ordi.

temporibus non obſeruatis, qui contra hæc ad ordines fuerint recepti, ab illis tandiu reddi expertes debent, donec fuerint reſtitutionis gratiã conſequuti: quíque eos admiſerit, prohibebitur alios deinceps ad hos ordines promouere.[c] nec minus tamen hoc modo recepti Charactere compuncti erũt, prohibentur enim tantum, quæ eius ordinis exequi, quamuis intra ordinem ſint.[d]

Minores autem ordines quibuſlibet feſtis diebus vni aut alteri conferri poſſunt.[e]

Eadem autem perſona eodem die vel duobus continuatio ieiunio ad duos ordines ſacros aſcendere nequit: quinimò, ſi quis aliquẽ eodem die ad plures ſacros ordines admiſerit, eſt tandiu ab ordinandi poteſtate ſuſpendendus, donec gratiam meruerit obtinere.[f]

Vidimus de ordinibus clericorum, quíque ad eos ordines admittantur, quíue admittendi poteſtatem habeant, & quibus temporibus. Deinceps videndum erit de officiis, & dignitatibus eorum, quæ cùm electione frequenter conferantur, priùs de ipſa electione nobis diſſerendum eſt.

c c. cũ quidam. c. ſanè. c. literas. eo. tit.

d c. conſultationi. eo. tit. Abb. d. c. cũ quidã. nu. 5.

e c. de eo. eo. tit.

f c. dilectus. eod. tit.

De

De electione. *Tit.* VII.

ORdinarium est, vt non possit quis dignitate aut ordine aliquo præcipuo in aliquo collegio eminere, nisi ab ipso collegio ad id lectus sit, seu Episcopi, seu alterius Pręfecti nomen affectet.[a] Quinimò & Pontifex ipse Rom. qui vniuersi orbis habenas moderatur Christi, vicaria opera fungens in terris, eò fastidij non nisi ex cardinalium electione assumitur, in qua celebranda, quæ forma vel solennitas exigatur, disertè præscripsit Gregorius x. in generali concilio Lugdunensi, & Clemens v. vnde petenda est, nam hodie ferè seruatur.[b]

a c. i. eod. titulo.

b c. vbi periculū. in vi. & cle. ne Romani.

Verùm quia ipse Rom. Pontifex eorum primam curam gerit, quę animarum salutem respiciunt, quibus dum intentus est, contingit nonnunquam ecclesiam insanis perditorum hominum furoribus & bellis vexari, quibus vt forti manu obuiā iri possit Pastore ipso interim à diuinis ministeriis non auocato, strenuo atque impigro duce opus erat, atque in Christianum nomen propenso, cuius armis & prudentia Ecclesiæ hostes comprimi possent, atque ita eius ductu, & auspiciis Ecclesia conquiescere, idcirco imperorator

Rom.

Rom.creatur: quem hodie certi principes Germani eligunt, Pont.Rom.examine præuio approbat, inungit, consecrat, ac demum corona donat, aut, si eum tanto culmine dignum non iudicarit, quia forté eum sacrilegum, vel excommunicatum, fatuum, vel hæreticum, aut paganum inuenerit, reiiciendi etiam potestatem habet, licet concordibus suffragiis electus esset. Sed & cùm illos segnes videt, quibus deligendi Imperatoris potestas competit, potest Sum. Pont. eorum incuria animaduersa, (quæ in tantæ molis negotio omnino fugienda est) ipse ea vice hoc eligendi munere fungi: aut, si paria electorum suffragia diuersos petentium viderit, eius arbitrio committetur, quem ex eis consecrare, & corona donare voluerit.[c] sed de huius electione alibi diffusé: nos hîc de illis electionibus tractemus, quæ cuiuis præfecto communes esse possunt.

c c.Venerabilem.

Principiò igitur sciendum est, tribus modis electionem fieri solere. nam vel omnes, penes quos potestas est eligendi, repenté quodam quasi diuino spiritu afflati, nemine eorum in diuersa trahente in eundem eligendum conueniunt, quæ electio in optimos homines Dei voluntate

tate quandoq; incidit, aut electores, seu, vt se hoc eligendi onere liberẽt, seu fortè, vt minore turba res exitum sortiatur (quæ solet plerunque in huiusmodi negotiis oriri) in aliquos vel ex suo collegio, vel etiam extraneos homines id muneris ex compromisso ea vice transferunt, aut denique (quod frequentius cõtingit) ipsi singulas omnium sententias inter se exquirẽtes eum eligunt, qui crebrioribus prudentiorum calculis optatus fuerit.[d] Ad electionem autem faciendam omnes euocandi sunt, quibus suffragiorum ius cõpetit, modò in prouincia sint, nam vel vno omisso electio infirmari potest.[e] Eligere autem possunt omnes ex illo collegio, cui pastor, vel minister dandus est, modò idonei sint. sed excõmunicationi illigatus ius eligendi nullum habet:[f] nec quis in cathedrali, aut collegiata ecclesia, seu seculari, seu regulari suffragiorum ius habet, qui in subdiaconorum ordine receptus non sit:[g] nec qui ad eos ordines intra annum (cùm posset) promotus non est, quos dignitas, personatúsue, aut officiũ suum exigit:[h] nec qui illi regulæ, cui pastor dandus est, nõdum ita se addixit, vt inter professos vel tacitè, vel expressè censeri possit, cum professis

d c. quia propter. e. c. bonæ memoriæ. i. corã. vbi glo. & c. in genesi. f c. illa quotidiana. vbi doctor. eodẽ tit. & c. fin. vbi doct. de procu. & c. fin. de cleri. excõmun. minist. g cle. vt hi. de ætat. & qualit. vbi glo. h d. clem. vt hi.

fessis deligendo prælato in ecclesiis regularibus, vel monasteriis suffragari poterit: nec laici conuersi (vt vocant) cum clericis in comitiis intererunt:[i] quanto minus laici simplices, repelluntur enim quamuis ecclesia, cui præfectum daré volunt, eorum in patrocinio esset, contraria etiam consuetudine non obstante.[k] Et quisquis electioni de se factæ per secularis potestatis abusum consentit contra canonicam libertatem, electionis commodo carebit, & ineligibilis fiet, nec absq; dispensatione ad aliquam dignitatem eligi valebit: Ac qui electionem huiusmodi, quæ ipso iure irrita censetur, præsumpserint celebrare, ab officiis, & beneficiis, per triennium penitus suspenduntur eligendi tunc potestate priuati:[l]

Eligendum quoque vndequaque idoneum esse oportere nemo ambigit.

Suffragia autem pura, certáque esse debent, non sub conditione, incertáue, aut ambigua, aut alternatiua ferri, inania enim hæc essent, vt non modò cæterorum vim non impedirent, sed etiam illis accrescerent.[m] Nec suffragium per literas absentis declaratum valet, licet nullus ex collegio valet ipsius esse procurator

i c. ex eo. in princ. & §. cum glo. in vi.

k c. sacrosancta. et c. massana, & vtrobique gl. & doc.

l c. quisquis.

m c. ii in vi.

tor, nec ipſe nolente capitulo extraneum valeat deputare, votum enim non ante ſcrutinium, ſed in ipſo ſcrutinio ſecretè, & ſigillatim tantummodò eſt exprimendum.[n] Per procuratorem quidem licebit votum exarare, qui eiuſdem collegij ſit, modò iuſtè impeditus dominus abſit, quod (ſi opus fuerit) iureiurando affirmare eum oportebit, & dummodo ibi ſit, vnde vocari eum ad electionẽ celebrandam oporteat.[o] Procurator autem, quem ſuo nomine legerit, eundem vice domini eligere debet, niſi ſpeciali mandato domini ei præſcriptum ſit, quem vice ipſius eligere debeat.[p]

Non tamen neceſſe eſt, omnium ſuffragia in vnum conuenire, ſed tantum maiorem, ſaniorémque collegij partem. Nec rurſus ſatis fuerit, quem plura competitoribus ſuis puncta retuliſſe, niſi eadem dimidiam totius collegij partem tranſcenderent.[q]

Cæterùm duabus electionibus factis ea firmiſſima eſt electio, quæ oppoſitam electionem duplo maiore ſuffragiorum numero ſuperarit. hæc enim niſi electorum authoritate penitus ſublata infirmari nequit, veluti excõmunicatione maiore, ſuſpẽſione, depoſitione, ſimonia:[r] aut

n *c. ſi quis §. fin. in vi.*

o *d. c. quia propter. §. illud autem.*

p *d. cap. ſi quis. §. porro in vi.*

q *c. eccleſia veſtra.*

r *c. penul.*

electi enormi inſcitia, aut ſimili exceptione oppoſita.[s] alia verò leuior exceptio electoribus, aut electis oppoſita nihil oberit veluti ſi ſuam ipſorum, aut electi grauitatem, ſcientiam, integritatem illa aduerſarij maiorem aſſerant.[t]

s c. cũ nobis.

t c. ſi quãdo. in vi.

Sed, ne quid vos lateat, hæc forma in electione celebranda obſeruatur. imprimis enim collegium ex ſuo corpore idoneos aliquos homines eliget, quorum cura ſit, omnium ex collegio ſententias ſecretò, & ſigillatim exquirere, & deſcribere: illi mandato perfecto omni cunctatione abiecta, quicquid ſecutum fuerit, palàm in collegio recitabunt: quò facto non licebit electoribus amplius vota ſua reuocare, vel mutare.[u] Diuulgatione ſcrutinij facta in collegio, ipſa ſuffragia ſunt inter ſe conferenda, & quæ plura maioriſque ponderis fuerint, eligenda, moxque electio pronuncianda,[x] ad quod etiam per ſuperiorem, ſi oportuerit, compelli poſſunt,[y] nec ſufficit electionem aliquo facto, cuiuſmodi eſt deportatio, declaratum eſſe.[z]

u c. publicato.

x d. c. quia propter. in prin. et fi.

y d. c. publicato.

z c. eccleſia veſtra. i. vbi doc.

Electione facta ea ſcripturæ publicæ credita electo offerri debet,[aa] octo dierum ſpatio, ex quo id commode poteſt, eiuſque conſenſus peti: quod Spatium

aa c. cupiẽtes. §. cæterum & in prin. in vi.

Nico-

Nicolaus III. præfixit, cum nullus olim terminus diffinitus esset, sed iusdicentis arbitrio relinqueretur, [bb] ille verò acceptis electionis suæ codicillis, intra mensem assensum suum, si eam acceptet, pręstare tenetur, nisi Prælati alicuius, cui subsit, venia non impetrata, nefas ei sit electionem agnoscere, huic enim tantum temporis præter supradictum mensem indulgetur, quantum satis esse credatur licentiæ à Prælato impetrãdæ considerata ipsius Prælati longinquitate, [cc] quod si electioni consenserit, eam à Pręlato, cui ea dignitas vel officium, vel sacerdotium subest, cõfirmari curabit. quo autem tempore id fieri debeat, multoties variatum est, vt infra suo loco dicemus. [dd] Electionis autem ipsius negotium, qua Cathedralibus vel regularibus Ecclesiis Præfectus quæritur, tribus mensibus ab interregni die est absoluẽdum, si ea sit suprema illius ecclesiæ Pręfectura: sin alia dignitas post supremam sit, in aliis autem ecclesiis quæuis dignitas, semestre tempus habẽt. largius enim tempus in his concessum fuit, quia minus periculum in horum vacatione versatur, quàm supradictorum. [ee] Hęc tamen tempora neque iusta causa impeditis, neque

bb c. quã sit. vbi gl. ver. quã citius. in vi.

cc d. c. quã sit. vbi gl. ver. conditio. in fi. et c. si religiosus.

dd in titu de confirma. elect.

ee c. ne pro defectu. de elect. c. ij. vbi Ab. de cõcess. præb.

dignitatis vacantis scientiam non haben tibus labentur. [ff] si verò nulla iusta causa impediti, hi quibus eligendi ius competit, hæc tempora labi permiserint, electione non facta, ad proximum Antistitem deuoluetur electio cum iisdem temporum spaciis: quibus item frustra lapsis in eum canonice animaduertetur, [gg] atq; ad superiorem eius prælatum immediatè transferetur. [hh] Sed olim in eligendo Episcopo negligentiam Sum. Pontifex supplebat: [ii] hodie autẽ supplebit quidem, si indignus quis designatus, vel forma à Concilio tradita omissa sit, secus si per negligentiam electio dilata, idque in cathedralibus dũtaxat ecclesiis: in aliis autem ecclesiis nunquam immediatè summus Pont. aditur, sed supradicta seruanda sunt. [kk] Et hæc de Electione, quæ ex scrutinio fit, pauca etiam dicamus de illa, quæ ex compromisso celebratur, In qua non minus hoc obseruatur, quod si à maiori parte eorum, in quos compromissum est, celebrata fuerit, mandati forma ad vnguem seruata, non poterit electus recusari. [ll] Compromissum tamen per omnes factum esse oportet nemine

ff c. quia diuersitatem. de cõcess. præbẽ.
gg d. c. ne pro defectu. vbi Ab. nume. 6.
hh Ab. d. c. ne pro defectu. et d. c. ij. nu. 6.
ii gl. d. c. ne pro defectu. ver. deuoluatur.
kk d. c. quia propter. c. quãquã. vbi glo. ver. deuoluetur. in fi. in vi.
ll c. cum dilectus. vbi Abb.

discrepan

discrepante,[mm] & ante electionem fieri oportet. nam compromissum post electionem factum in præiudicium electi, laudúmque ex eo secutum electo nihil nocebit.[nn] *Si illi*, in quos cõpromissum est, tempora iuris labi permiserint nulla electione facta, compromittentium Antistes non minus hoc casu adiri debet, quàm si ipsismet compromittentibus ea negligentia adscribi posset. At si indignũ elegerint compromissarij, ad compromittentes electionis ius redibit (nisi & ipsi eandem electionẽ ratã habuissent (quod iuris seruabitur, & cũ electus vir alioqui idoneus electioni nõ consentit, nã & hoc casu promittẽtes aliũ eligere poterũt.[oo]

mm Ab. d. c. quia propter. §. vel saltem. nu. 2.
nn c. cum inter canonicos.
oo c. si cõpromissarius. in vi.

Electio ex compromisso à pluribus facta non minus per vnum proferri debet, quàm quæ ex scrutinio celebratur.[pp] Si contingat electum minimè assentiri electioni de se factæ, vel post consensum iã præstitum ei renũtiare, aut decedere, aut eius electionem deleri, aliquo fortè eius vitio, quod prius latuerat, emergente, quoties id contigerit, tantundem electores tempus habebunt à dissensu, renuntiatione, morte, vel irrigatione ad aliam electionem faciendam, quantum in prima electione habuerant, nisi aliquo do-

pp c. sicut. in vi.

lo ipsi notari possint.[qq]

qq c. si electio. in vi.

Qui duabus electionibus ad idem ius optatus fuerit, vtram ex eis voluerit, eligere eum oportebit, altera omissa, ad quam reditus posthac non dabitur.[rr]

rr c. vt quis in vi.

In electionibus autem monialium, quæ suo monasterio præesse debent, siue ex scrutinio, seu ex compromisso fiant, præcipua quædam iura statuit Bonifac. VIII. quæ hic non referimus.[ss]

ss c. indemnitatibus. in vi.

Cæterùm, quia sæpe existunt litigiosi homines, qui vel inuidia, vel odio, vel auaritia quãdoque inducti potius quàm rei ecclesiasticæ bene gerendæ studio electiones rectè, & ritè factas omnibus (vt ita dicã) machinis disturbare conantur, propterea, ne his ad nequitiam fenestra aperiatur, certæ pœnæ statutæ sunt aduersus huiusmodi calumniarum machinatores. si quis enim per calumniam contra electionis formam opposuerit, aduersario expensas, & dispẽdia propter litẽ susceptа sarcire cogetur. At si in personam fuerit calumniatus, beneficiis ecclesiasticis, si quæ in ea ecclesia possidebat,[tt] triennio carere cogetur: quibus se temerè ingerens perpetuo spoliabitur citra omnem veniæ spem, nisi manifestis probationibus se à calũnia purgarit.[uu]

tt glo. c. i. §. fi. ver. beneficiis in vi.

uu c. i. §. fi. in vi.

Multáque

Multáque alia in hanc rem prudenter prouisa sunt, tam per Bonifac. VIII. & Clem. III. quàm per alios Roma. Pontifices: [xx] quæ hic consulto missa fiunt, ne tyrones multiplicitate doctrinæ oneremus. Illud non prętermittam, in causis super electionib. procedi simpliciter, & de plano, sine strepitu, & figura iudicij. [yy]

xx c. vt circa. c. qui cōtra. c. procurator. in vi. & cle. cōstitutionem.

yy cle. dispēdiosam de iudi.

De postulatione Prælatorum, & nominatione. Tit. VIII.

EXistunt interdum viri, quorum optimę artes magno vsui essent ecclesiis, veluti literarū doctrina, magnus rerum vsus, & morū vitæque integritas, verum aliquid in eis desideratur, quod impedimēto est, ne ecclesiis præfici possint: quapropter ne hac causa ecclesia viris idoneis careat, compertum est vt hosce viros colllegium vtilitatis publicæ gratia, ab antistitibus sibi prælatos dari petat: quæ res iure nostro postulatio vocatur. ita enim antistites huiusce rei causa aditi, egregiis eorum, qui postulantur, moribus, & disciplinis moti postulationem admittent, si eis ita videbitur. post quod (vt euitetur circuitus, & ecclesiarum dispendium) alia electione, vel confirmatione postulatus non in-

digebit, ſed omne ius conſequetur, non ſecus ac ſi electus, & confirmatus fuiſſet.[a] Hinc apparet, nihil aliud eſſe poſtulationem, quàm concordem, & certam ſupplicémque collegij petitionem antiſtiti factam eius perſonæ, quæ aliquo defectu ad regendam, vel adminiſtrandam eccleſiam admitti non poterat.[b] quod de ſolẽni poſtulatione dictum intelligimus, id eſt, de ea, quæ ad Prælatum ipſum recta intenditur, qui poteſt omne poſtulati impedimentum remouere. nam & alia quædam poſtulatio eſt, quæ ſimplex appellatur, quia nullam ſolennitatem deſiderat, ſed ei fit, cuius conſenſus neceſſarius erat, vt promoueri quis poſſet, vir alioqui vndequaque idoneus, fortè enim eius intererat hunc eo inconſulto non promoueri. Exempli gratia: Intereſt Abbatis ne ipſo inuito eius monachus ad Epiſcopatum aſſumatur, Intereſſe poteſt Patris, ne ipſo ignorante eius filius Eccleſiæ præficiatur, horum igitur conſenſus per ſimplicem poſtulationem erit petendus, quæ ſi poſtulatio fuerit admiſſa, adhuc tamen electione & confirmatione opus erit,[c] neque enim hæc poſtulatio ſimplex illi ſuperiori par eſt iudicanda, cum illam electionis

a Ab. c. i. col. fin. num. 34. eod. tit.

b Ab. in Rub.

c Ab. d. c. i. col. fi.

&

& confirmationis vim secum trahere dixerimus, vt omnis ambitus euitetur.

Postulandi autem solenniter sunt, vt diximus, quibus aliquod impedimentum obstat, ne eligantur: veluti, Episcopus, vt ad alium Episcopatũ transferatur Postulandus est: item, qui vel ætatis, vel ordinis, vel irregularitatis, vel criminis, vel natalium, vel quem alium similem defectum patiuntur, solenni Postulatione egere noscuntur: quæ illi fieri debet, qui impedimentum remouere potest. Hinc qui ad officium vel dignitatem Episcopatu inferiorem expetitur, poterit à suo Episcopo Postulantibus concedi, hoc enim est perpetuum, vt qui confirmandi authoritatem habet, is & postulationem admittere possit, cum maior non sit defectus, quàm vt ab ipso tolli queat. quid enim si decem & octo annorum adolescens ad Archidiaconatum petatur? non potest vtique Episcopus hunc defectum ætatis remouere, & si alioqui Archidiaconi confirmandi potestas ad eum pertinere noscatur: erit ergo à Summo pontifice postulandus. Episcopus autem à Summo Pontifice semper postulandus est.[d]

d Abb. c. fin.

Certa autem & constans sit postulatio

ſolennis.confuſis enim, incertiſque verbis facta repelleretur. finge collegium hac verborum ſartagine vſum: eligimus poſtulando, vel poſtulandum, & poſtulamus eligendo, vel eligendum, hæc profecto verborum confuſa congeries, neque electionis, neque poſtulationis vim vllam habet, qua ratione & illa poſtulatio tanquam minus legitimè facta reiicienda eſt, quæ hoc modo ſit facta: videlicet, Eligo, & Poſtulo, prout melius de iure videbitur, niſi iuſta & rationabilis fortè ſubeſſet dubitationis ratio, vtrum ille poſtulandus eſſet, an eligendus. quod cum accidit, is, qui hoc modo fuerit optatus, alterutram viam eligere tenetur (à conſenſus tempore) vel electionis, vel poſtulationis: qui conſenſus intra menſem poſt redditum ſibi optationis inſtrumentum præſtandus eſt. altera autem earum via electa ad alteram ſibi aditum præcludet.[e]

[e] c.i.in vi. vbi gl. verſi. conſenſus.

Item vt poſtulatio admiſſa proſit, omnes poſtulati defectus in ea expreſſos eſſe oportet, qui electionem infirmare poterant. quin & hi, qui huiuſmodi poſtulationem defectibus aliquibus ſuppreſſis admiſiſſent ſcientes, deinceps poſtulationes admittendi poteſtate priuarentur.[f]

[f] Ab. c. ſi. num. 9.

Poſtula-

Postulatio autem facta & Summo Pontifici alijúe Antistiti, qui admittendi ius habet, oblata, reuocari deinceps non potest, quãuis antea quę oblata esset, reuocari posset. qua in re deprehenditur differentia inter electionem & postulationem: si quidem electio publicato scrutinio amplius mutari non potest.[g] Hoc tamen postulationi cum electione commune est, quod non minus examinanda est, quàm electio: [h] & eandem formam exigit, quam supra in electione esse necessariam demonstrauimus.[i]

Est & aliud quid postulationi affine, sed aliquantisper tamen ab ea diuersum, quam nominationem appellant. ea enim cum postulatione cõuenit, quia & ipsius duæ sunt species, altera simplex, altera solennis. Simplex est, cum canonici, vel alij electuri priusquam ad scrutinium faciẽdum se accingant, ipsi inter se aliquos ex omnibus nominant, tanquam eos potissimùm eligi dignos à cæteris seiungentes, quæ admodũ est sterilis nominatio, nec vlla cum postulatione affinitate coniungitur.[k] Solennis autem nominatio dicitur, cùm collegium duos, vel tres, qui præstantissimi omniũ videantur, vel plures seligit, quorum nomina in scriptis

g c. bona memoria. vbi Abb. nu. 10. de elect. dixi suprà.

h c. licet. de trãslat.

i Abb. d. c. quia propter. col. iij. post med. de elect.

k Abb. c. j. col. fin. nume. 34. & c. quod sicut. §. super eod. num. 1. de elect. & c. bona memo. nu. 8. de postul.

solen

solenniter deposita ad summum Pontificem, vel alium, qui in hoc potestatem habeat, transmittit, supplicans, vt eorum vnum ecclesiæ dare præsidem, vel ministrum velit.[l] Quæ nominatio à postulatione discrepat in hoc, quia postulatio de vno tantum fit, nominatio de pluribus.[m] Hoc autem cum ea cõuenit, quod vbi solenniter est facta, ab ea resilire nõ licet, sicut neque à postulatione superiori iam reddita, nisi prælatus ipse postulantibus, vel nominantibus morem gerere velit, quo casu etiam ipso postulato, vel nominato repugnante, retractatio tamen permittetur.[n]

In causis super postulationibus proceditur simpliciter, & de plano, sine strepitu & figura iudicij.[o]

l Hostiē. in summa col. i. in fin. & seq.

m Hosti. vbi supra.

n c. bonæ. ij. vbi Abb.

o cle. dispē diosam. de iudi.

De confirmatione Electi, & consecratione. Tit. IX.

QVi ad aliquam præfecturam electus est, non tamẽ idcirco plenum ius dicitur consequutus, nisi electionis confirmationem à suo Antistite impetrarit.[a] quare, si quis, antequam confirmatus esset, administrationi temerè se ingesserit, non solùm confirmationis spe, sed etiam omni iure ei per electionem

a c. qualiter. vbi Ab. nu-me. 4. de electio. c. auaritiæ. in vi.

quæsito

quæſito priuatus erit: adeò vt neq; œconomi, neque procuratoris titulus ei vlli auxilio ſit, [b] neque ab re hoc inductum eſt, vt confirmari debeat. ita enim fiet, vt examinatione à pluribus facta, vix aliquis non idoneus promoueri poſſit, cum & ille, penes quem eſt poteſtas confirmandi, de electo examinationem ſumat, quamuis nemo cõtra illum oppoſuiſſet, quem ſi idoneum non repererit, reiiciet tanquàm minus legitimè electum.[c]

b d.c.auaritiæ.

c c.cũ nobis de elec.

Sed interdum accidit, vt, qui ad confirmationem accipiendam non admittitur, non tamen omninò repellatur: vt ſi quis ante iuſtam ætatem ſit electus, quẽ aut neceſſitas, aut certè poſcebat vtilitas. is enim & ſi confirmari non poſſit, poterit tamen procurator fieri cum libera tã in ſpiritualibus, quàm in temporalibus adminiſtratione, [d] nec parui æſtimanda eſt adminiſtratio huiuſmodi libera, nam eas ferè vtilitates affert, quas confirmatio ipſa, quippe talis procurator cathedralis eccleſiæ omnia poterit quę iuriſdictionis ſunt Epiſcopalis, & quę confirmatus poſſet, excepta bonorum immobilium alienatione: illa autem, quæ ordinis ſunt, & miniſterium exigunt conſecrationis, poterit iubere per alios Epiſcopos exerceri.

d d.c.cum nobis. vbi glo. & Abb.

ceri.[c] nam hæc neque verè confirmatus exequi poteſt, niſi etiam conſecratus ſit. ex confirmatione enim ea duntaxat quęruntur, quæ iuriſdictionis ſunt, veluti poteſtas iudicandi, excommunicandi, corrigendi, iuramenta à vaſallis accipiendi, item confirmandi, inueſtiendi, beneficia conferendi, & ſi quę his ſimilia ſunt: non autem ea, quæ ſunt ordinis, & quæ maioris inquiſitionis diſcuſſionem exigunt: in quibus cenſentur clericorum ordinatio, & depoſitio actualis, Chriſmatis cōfectio, virginum benedictio, eccleſiarū, & altarium conſecratio: hæc enim & ſimilia, quæ ordinis ſunt, ex conſecratione demum acquiruntur.[f] Item, ſi quis valde remotus puta extra Italiam concordibus votis electus ſit, poterit diſpenſatiùe propter neceſſitates eccleſiarum, & vtilitates in ſpiritualibus, & temporalibus adminiſtrare, ſic tamen, vt de rebus eccleſiaſticis nihil penitus alienet: quæ tamen omnia procedunt, ſi immediatè ad Rom. Pont. pertineant.[g] In confirmationis autem petendæ terminis varia iura diuerſis temporibus ſeruata fuerunt, nam olim, & ſi electus in ea petenda ſegnis fuiſſet, non propterea ius electione, quæſitum amittebat, ſed tantum poterat

e c. is. cui. de electio. in vi.

f c. ex trāſmiſſa. vbi glo. fin. de elect.

g c. nihil. §. fi. de elec.

terat à Prælato, vt eam peteret, compelli.[h] Sed postea Gregor. X. constituit, vt intra menses tres post agnitam electionem peteretur: qua non petita electio irritaretur.[i] Sed exinde Nicolaus III. sanxit, vt electi ad regimen Ecclesiarum Cathedralium, vel regularium, cùm à Summo Pontifice confirmandi sunt, pluribus terminis post consensum electioni præstitum ad confirmationem petendam potiantur, mense primum post consensum, vel post obtentam de electione notitiam si eam debito tempore non contigerit factam, quo mense ad sedem apostolicã iter arripere debeant, altero deinde mẽse ex itineris longinquitate moderando, quo ad dictam sedem peruenire queãt, & demum tertio viginti dierum spacio, quo ipsi coram eadem sede se sistant, vel impediti, quominus sistere se possint; vt eo saltem termino impedimenti causam proponant, & aliorum quindecim dierum termino probent: quæ, si statuta electus non obseruarit, vel supradictis quidem obseruatis, & causa legitima impedimenti proposita, & probata procuratorem idoneum & instructum non dederit, aut sublato postea impedimento ipse se non statuerit,

h gl. fin. c. quam sit. de elect. in vi.

i d. c. quã sit.

tuerit, omni iure ex electione quæsito priuatur, multáque alia constituit, quæ in eius constitutione leguntur.[k] Quã Nicolai Constitutionem postea Bonifac. VIII. multis modis declarauit & extendit, inter cætera statuens, vt satis nõ sit huiusmodi electo ad sedem apostolicam venisse, nisi vsque ad finem negotiũ prosequatur.[l]

k c. cupiẽtes de elec. in vi.

l c. si postquã in vi.

Qui ergo plenum & integrum ius voluerit in Episcopatu habere, hunc oportet non confirmatum modò esse, sed etiã (vt supra diximus) consecratum: per consecrationem enim fedus coniugij spirituale, quod est inter Episcopum & Ecclesiam, intelligitur consummatum, quod electione fuerat initiatum, & confirmatione ratificatum.[m] Hinc & si iam sit cõsecrandus, cum celebretur missa, quæ de more in his solennibus dici solet, si tamẽ ad consecrationem nondum est deuentum, non poterit ordines conferre, nec eodem die esset post consecrationem. Consecratio autem Episcopi inter Epistolæ recitationem, & Euangelij celebrari solet, sicut etiam cæterorum omnium præter Rom. Pontificem, qui vnus ante hymnum Angelicum consecratur, & mox Ipse incipit missarum solennia, &

m c. licet. de trãsla. Epis.

 persi

perficit consecratus.[n] Et quidem Episcopi consecratio intra sex menses petenda est.[o] Archiepiscopus verò plenam eius dignitatis administrationem non prius cõsecutus dicitur, quàm pallium impetrarit: quapropter nec prius poterit concilium vocare, Chrismа facere, Basilicas dedicare, clericos ordinare, & Episcopos consecrare.[p] Episcopus autem consecratur à tribus illius prouinciæ Episcopis cæteris consentientibus. Archiepiscopi iussu præcedente. Consultius tamen fuerit, si ipse Archiepiscopus vnà cũ suffraganeis suis eum sacrarit.[q] Consecratio verò fit vnctione capitis, & manuum Chrismate solennibus verbis additis.[r] At Archiepiscopus ab omnibus prouinciæ suæ Episcopis consecratur in sede metropolitana.[s]

n c. quod sicut. §. super eod. de elect.
o c. ij. vbi Abb. nu. 22. & 35. de trãsla. Episc.
p d. §. super eo.
q c. si archiepiscopus & seq. de tempo. ordin.
r c. vn. §. i. in fi. vbi gl. de Sacram. vn. & ibi Abb.
s d. c. si archiepiscopi

De Authoritate & vsu pallij. Tit. X.

QVia titulo præcedenti est traditum, Archiepiscopo tunc demũ plenum ius in ea dignitate esse acquisitum, cum pallio fuerit honestatus, aliqua de hoc insigni dicenda sunt.

Est igitur pallium ornamentũ Patriarcharum, Archiepiscoporum, Metropo-

litarum, & quandoque etiam Episcopo-
rum de corpore beati Petri Sumptum,
Episcopalis dignitatis plenitudinem cõ-
ferens.[a] eiusque conferendi potestas in
quatuor Principes Patriarchas, scilicet,
Constantinopolitanum, Alexandrinum,
Antiochenum, & Hierosolymitanum soli
Romano Pontifici competit, in cæteros
verò supradictis quatuor inferiores Epi-
scopos ipsi illi Principes quatuor Pa-
triarchæ conferre possunt,[b] nec cui con-
cedi solet, nisi prius sedi Apostolicæ fi-
delitatis, & obedientiæ præstiterit sacra-
mentum.[c]

Idcirco autem de Petri corpore id su-
mi dicitur, siue (vt quidam credunt) quia
super altare Petri benedicitur, & conse-
cratur, atque inde mox ab illo excipitur,
qui eo est vsurus, si presens sit, vel si absit,
ab ipsius procuratore eius nomine:[d] seu
(vt alij senserunt) quia à Rom. Ecclesia
proficiscitur. nam & illi quatuor viri Pa-
triarchæ, dum illud subiectis sibi Archie-
piscopis cõferunt, non citra Papæ autho-
ritatem id faciunt.[e]

Eo verò pallio vtetur primas ille, in
quem fuerit collatũ, in qualibet sibi cre-
ditæ Ecclesiæ prouincia,[f] extra prouin-
ciam eo non vtetur, sed nec omnibus
diebus

a Abb. in Rubri.
b c. antiqua. de priuileg.
c c. significasti. de electio.
d glo. pen. c. significasti.
e Abb. c. significasti. col. pen. ad fin. in gl. penult. de electio.
f c. 1. eod. tit.

diebus eo vti poteſt, ſed certis duntaxat, ſtatisque diebus,[g] neque valet conſuetudo, vt etiam extra prouinciam vſui eſſe poſſit.[h] Rom. autem Pontifex dum ſacra facit, pallio ſemper, & vbique vti poteſt nullo dierum vel locorum habito diſcrimine.[i] Solet tamen idem Pontifex Rom. nonnunquam indulgere, vt Archiepiſcopus neceſſariò impeditus, ne poſſit ad ditionis ſuæ Eccleſias accedere ſuffraganeos ſuos conſecraturus, & clericos ordinaturus poſſit in aliena etiam Eccleſia, ad quam huius negotij cauſa ſeceſſerit, pallium ſuum induere, dummodo eius Eccleſiæ Epiſcopus hoc permittat.[k] Non tamen prohibetur Archiepiſcopus etiam ſine pallio, & aureis calceis, quæ ſandalia appellant, conſecrationem celebrare, modò ei collata ſint, nam ſi nondum ei pallium eſſet traditum, aliud eſſet dicendum, nec dum enim Archiepiſcopi nomine appellandus eſſet, nec Pontificialis officij plenitudinem eſſet conſequutus, vt etiam ſuprà diximus.[l] Illi qui apud ſedem Apoſtolicam pallio fuerint honeſtati, cauti ſint, vt inde proficiſcentes eius rei teſtimonium ſecum literas ferant, niſi & prouentibus omnibus priuari, & ab actibus gerendis, exer-

g c. ad honorem.

h c. ex tuarum.

i c. ad honorem.

k d. c. ex tuarum.

l c. niſi ſpecialis.

cendisque arceri velint.[m] nemini autem alij quis pallium suum commodet, personæ etenim hærere debet, eaque defuncta simul sepulchro tradi,[n] nisi ad aliam ecclesiam translatus sit, tunc enim nouo pallio erit exornandus vetere omisso.[o] Nec prætermittendum est pallij traditionem criminis obiectione nõ differri, nisi obiiciens præmisso iuramento obiecta probet intra bimestris temporis spatium à collationis die.[p]

m extrauag. iniunct. in fin. de electio.

n c. ij.

o c. bonæ. ij. in fi. vbi glo.

p extrauagan. i. eod. titu. in cõmu.

De Translatione Episcopi. *Tit. XI.*

SCiendum est Episcopum non semper in ecclesia sibi credita perpetuò manere. nam incidunt quãdoque tempora, quibus factu optimum videtur Episcopũ à prisca Ecclesia ad alteram transferri, dum ad id vel ecclesiæ necessitas vrget, vel patens vtilitas hortari & impellere videtur.[a]

Verum cum huiusmodi casus contingit, caueat tamen Episcopus, ne sua sibi authoritate hoc arroget. quod si facere ausus fuerit, neque ad hanc, cui inhiabat, ecclesiam ei concedetur accessus, neque ad veterem quam alterius spe omiserit, remigratio.[b] Quinimo nec ei proderit à

a c. mutationes. & c. seq. vij. q. i. & c. quãto. extra eo.

b c. iij.

Patriar

Patriarcha hanc se transferendi licētiam habuisse,& Patriarcha ipse, qui sibi id iuris vendicare non erubuerit,suspendetur ab Episcoporum confirmandorum potestate.[c] Vnum enim Romanum Pontificem hoc ius habere transferendi Episcopi certum est.[d] quod non minus in confirmatis duntaxat Episcopis traducendis,licet nondum consecratis locum habet,cum licet cum his consummatum nondum sit matrimonium , contractum tamen esse,certum sit,[e] ideoque sine Sūmi Pontificis venia id diuidi nefas est.[f] c c.i. d c.ij. e c.ij. f d.c. ij.

Pontificis autem maximi indultum, quo huiusmodi translationi annuit, angustè est interpretandum,quare,si ad maiorem priore dignitatem transitum concesserit,non auxiliabitur ad parem dignitatem migrare cupienti.[g] g c.fin.

De officio ordinarij.
Tit. XII.

Videamus nunc , quæ sint Prælatorū partes,& quæ potestas, & ordinariorum imprimis,id est,eorum,(vt Hostiensis docuit)qui suo Iure, vel Principis beneficio iurisdictionē vniuersaliter exercere possunt:cuiusmodi sunt legati Apostolici,Patriarchæ,Primates,Metropolitę,Epi

ſcopi, item quiuis collegiatæ eccleſiæ præfectus, quamuis Epiſcopo inferior, eique ſubditus, nam & is iuriſdictionem in plebem ſuam habet, eiuſque excōmunicationem in ſubditos contortam etiā eius Epiſcopus ſeruare tenetur, nec poteſt eam auferre, niſi excommunicatus ſatisfecerit, & ipſe Prælatus admonitus de relaxatione ab Epiſcopo ſit.[a] Gubernacula verò Epiſcopalia non niſi maioribus populis præſidere oportet, (ne dignitas vileſcat,) & frequentioribus ciuitatibus.[b]

Horū igitur ordinariorum qui Epiſcopali gradu ſunt illuſtrati, officium, & poteſtas erit, in ſuis diœceſibus adulteria, & ſcelera inquirere, vlciſci & iudicare, & cum opus fuerit, manum quoque ſecularem ſibi auxiliarem adſciſcent.[c]

Item hæc ſunt iura Epiſcoporū præcipua, in Eccleſiis, & Sacellis ſuæ diœceſis: canonicam obedientiam habere, ac inſtitutionem & deſtitutionem cū Capituli tamen ſui conſilio,[d] correctionē, & reformationē, & cēſurā eccleſiaſticā, & iuriſdictionē cauſarū omniū ad forū eccleſiaſticum de iure ſpectantiū, ſacramentorū omniū, quæ ab Epiſcopo ſunt accipiēda, collationē, ſynodū, & ſynodatici, ſeu Cathedrati

a c. cum ab eccleſiarum. in i. glo. vbi Abb. & Abb. c. ij. eo. tit.

b c. i. de priuileg. & c. audiuimus iij. q. ij.

c cap. j.

d c. nouit. de his quæ fi. à præla.

thedratici nomine certam portionem quartam decimationum, & mortuariorum, visitãdi etiam ius, & visitationis nomine procurationem moderatam, & charitatis subsidium, [e] multáque alia, [f] quorum omnium alia diœcesanæ legis dicuntur, vt illa à quibus monasteria de iure exempta esse constat, quæ Panhormitanus Abbas recensuit, [g] illa autem, quibus etiam monasteria adstricta sunt, ad Iurisdictionis legem dicuntur pertinere. [h] Et sciendum est, quòd quamuis hæc vtraque iura tam diœcesanæ legis, quàm iurisdictionis ad Episcopum spectent, inter se tamen præter supradicta etiam ita differunt, vt sententia in altero iure lata alteri præiudicium non ferat.[i]

e c.cõquerente.
f c.luminoso.18.q.ij. Abb.c. dilectus. col.iii.
g Ab.d. c.dilectus.
h c.i.x. q.i.
i d.c.dilectus.vbi Abb.

Cùm Episcopus in tota sua diœcesi Iurisdictionem ordinariam habeat, dubium nõ est, quin in quolibet loco Diœcesis non exempto, possit per se, aut per aliũ pro tribunali sedere, causas fori Ecclesiastici audire, personas Ecclesiasticas, si earum merita exposcant, capi iubere, & in carcerem detrudere, cæteráque ad eius officium spectantia exercere.[k]

k c.cum Episcopus in vi.

Archiepiscopus verò, etsi in omnes prouinciæ suæ suffraganeos iuris habeat dictionem, in suorum tamen suffraganeo-

rum ſubditos poteſtatem non habet quibuſdam exceptis articulis.[l] Sic & Patriarcha non poteſt de cauſis eorum cognoſcere, qui Archiepiſcopi ſui vel Epiſcopi ſub ditione ſint, niſi appellatione ad eum legitimè interpoſita, aut conſuetudinis, vel priuilegij alicuius iure.[m]

l c. paſtoralis. in 1. vbi glo.

m c. duo ſimul.

Si contingat varias linguis & ritibus nationes, eiuſdem tamen Chriſtianæ doctrinæ cultores, eandem ciuitatē, vel diœceſim incolere, Pontifices eorū locorum viros idoneos conquirere debent, qui pro linguarum & rituum varietate eis diuina officia celebrent, & ſacramenta eccleſiaſtica propinent, inſtruentes eos verbo pariter, & exemplo: & præterea, ſi res videbitur poſtulare; vicarium ſibi adſociabunt Pontificiis apicibus decoratum, qui earum gētium linguas, & ritus probè calleat, quo tamen facto non idcirco ea diœceſis biceps, ſed vnius capitis erit dicenda,[n] neque enim poteſt eadem eccleſia duos Epiſcopos habere, niſi fortè cùm Epiſcopus aliquis ſubſtitutus eſt in locum alterius propter hæreſis crimē remoti: nam, ſi Epiſcopus hic, qui fuerat remotus, hęreſim deteſtetur, & Epiſcopatui ſuo reſtituatur, diuidetur inter vtroſque Epiſcopatus, aliáue magna ex cauſa.[o]

n c. quoniā in pleriſque.

o c. i. de parochiis, vbi Abb.

Epiſc

Episcopi,qui se Pontificiis quibusdam muneribus obeundis non esse idoneos sentiunt:puta,verbo Dei ad populum ferendo, Ecclesiis inuisendis, reatibúsque subditorum audiendis, & pœnis condignis ob crimina inurendis, idoneos viros sibi adsciscere debent,qui has partes eorum vice strenuè obire possint:qui homines coadiutores,vel cooperatores appellantur: cuiusmodi virorum copia, vt ne vnquã deesse possit, pro vsibus Ecclesiæ, multi his artibus, & disciplinis optimis præditi in Ecclesiis instituẽdi sunt.[p]

Cùm sedes Episcopalis vocat,eius munerum partem subibit capitulum. nam & confirmabit electos, & oblatos sibi ab Ecclesiarum patronis instituet, aliáque faciet,quæ alibi referuntur.[q] Non tamen potest liberè beneficia conferre.[r] Sede autem vacante nihil nouari contra eam potest:& ideo prius vnita illi Ecclesia dissociari non debet,[s] & iudicium contra Ecclesiam sede vacante carentem legitimo defensore institutum non tenet.[t]

Generaliter sciendum est, neminem esse in officio quod prætendit, accipiendum,qui apost.codicillos non ostendat, nisi & qui eos receperint, & ipsi recepti pœnas canonicas experiri velint.[u]

p c. inter cætera.
q c. cùm olim. de maio. & obed. c. i. de instit.
r c. ii. ne se de vacan.
s c. ii. de instit. in vi. Abb. d. c. cùm olim.
t c. i. ne sede vacan.
u c. fin. de sede vacã.
u extrauagan. iniuncta. de electio. in commu.

De officio Legati. Tit. XIII.

NVnc dicamus de officio Legati eius, qui cum iuriſdictione eſt. nam cùm multa ſæpe accidant, quæ ita ardua ſunt, vt per locorum ordinarios abſolui non poſſint, ſed ſupremi Pontificis authoritatem deſiderent. Ipſe autem Rom. Pont. omnibus vbique præſto eſſe non poſſit, ſuam authoritatem impertiturus, neceſſarium fuit, vt aliquis in prouincias latiſſima cum poteſtate mitteretur, qui Romani Pontificis gerens vicem ea adminiſtraret, quæ alioqui ſedis Apoſtolicæ poteſtate eguiſſent: eo igitur factum eſt, vt legati à ſede Apoſtolica in prouincias mittantur, quos ſi qui non admiſerint, aut impedierint, ipſo facto in ſententiam excommunicationis incidunt, eorúmq; terræ Eccleſiaſtico ſubiiciuntur interdicto nulla conſuetudine attenta.[a]

Atque hi quum triplicis generis ſint: nam aut Cardinalium è collegio ſunt, qui & propterea de latere Pontificis legati dicuntur, qui nec frequenter curiam exeunt, niſi cum tali poteſtate legationis:[b] aut Cardinalibus inferiores, qui legati cõſtituti dicũtur, quibus ipſorummet ratione, & meritis id munus conceſſum eſt:

[a] *extravagan. i. de cõſu. in commu.*

[b] *c. decreto. c. ſi quis Epiſcopus. ii. q. vi. æne. Falco. de reſer. ii. part. v. prælu.*

eſt: [c] aut qui hoc legationis officium dignitati ſuæ annexum habent, vnde & legati nati appellantur, quòd vnà cum dignitate (puta Archiepiſcopatus) quam habent, id officium naſcatur, & eius ſpeciei eſſe dicuntur Archiepiſcopus Cantuariensis, Eboracenſis, Remenſis, Piſanus: [d] omnes tamen hi (cuiuſcunque generis ſint) ordinariam habent iuriſdictionem. & legati Cardinales ferè proconſulibus comparari poſſunt: & qui Cardinalibus ſunt inferiores cæteris præſidibus, quibus certæ ſunt decretæ prouinciæ regendæ. quare nec cum Pontificis Romani vita: à quo Legati ſint, eorum Iuriſdictio expirabit. [e] Horum autem officium eſt, cauſas audire eorum, qui in prouinciis ſuis ad ſe accedunt, & de querelis ad ſe delatis cognoſcere. [f] Item Concilium prouinciæ vocare. [g] Beneficia autem vacãtia iure legationis cõferre legato Cardinali tantùm poteſtas permiſſa eſt: aliis autem legatis non niſi nominatim eis concedatur. [h] Sed ſi beneficium in alicuius patronatu ſit, qui clericus non ſit, tunc neque Legatus à latere illud conferre poteſt, quamuis tunc poſſit, quum ſub patronatu clerici eſt ratione Eccleſiæ quam ipſe habet. [i]

c Spec. tit. de legat. ver. ſuper eſt. num. 3

d Gig. tractа. de Pẽſio. q. vi. colum. iiij. in fin.

e c. ij. in vi.

f c. i. vbi Imol. col. i. in fin.

g Abb. c. quod ad tranſlatione. nu. 7.

h c. i. in vi. vbi gl. fi.

i c. dilectus filius. vbi Ab.

Possunt etiam Legati cuiuscunque generis sint facere statuta in prouincia sibi commissa, post depositum quoque officium vim nihilominus habitura.[k] Et nemo dubitat posse etiam eos delegare: quorum tamen delegatorum iurisdictio, vnà cum Legati officio, nisi citatione præmissa perpetuata sit, extinguetur.[l] Indubitati quoq; iuris est, posse Legatum à latere suæ prouinciæ beneficia suæ collationi reseruare. Quæ tamen reseruationes suæ Legationis authoritate factæ, post Legationis officium obitum, nullius erunt momenti, & processus super eis agitati, nihil virium tunc habebunt: cuiusmodi sunt (exempli gratia) decreta super hisce reseruationibus interposita, nec non denuntiationes, & inhibitiones per eum, vel per executores ab eo datos factæ dummodo ad ipsorũ beneficiorum collationem nondum ventum sit. Et hæ quidem reseruationes strictè procedunt: quare nec in eadem Ecclesia, nec eadẽ vnius iurisdictione duas eodem tempore reseruationes Legatus, vel habere, vel facere potest.[m]

Item potest Legatus Cardinalis quoscunque etiam propter manuum in clericos iniectionem excommunicatos ab-

k c.fi. vbi Ab. i. no.

l d.c.fi. vbi glo. & Abb.

m c. præsenti. in vi. vbi glo.

soluere

ſoluere tã in prouincia ei decreta, quàm extra, tam ſubditos, quàm extraneos,& aliundè profectos, dum ipſe Legatus extra vrbem Romanam agit. Nec minus hoc ei licebit, quamuis iniuria grauis fuiſſet, vt crebris interpretum ſententiis eſt receptum. Quæ poteſtas non ita laxata eſt aliis Legatis, qui ex Pontificis latere non ſunt profecti. nam illi quidẽ, quibus non dignitatis, quam habent, connexitate, ſed ſua ipſorum contemplatione Legatis eſſe datum eſt, prouinciæ ſuæ homines ſibi ſubditos dum in ea morantur, abſoluendi ius habent, etſi crimen alibi contraxiſſent. Sed & non ſubditos, ſi in ſua prouincia excommunicationis in pœnam inciderint, non minus abſoluent: eos verò, qui neque in ſua prouincia deliquerunt, nec in ea morantur, nec alia ratione ſibi ſubiecti ſunt, dubium non eſt, quin abſoluere nõ poſſint. Quin etiam neque proprios ſubditos abſoluũt, dum extra prouinciam agunt, vt Gulielmus Durandus, Iohannes Andreæ, & Panormi. Abbas aduerſus Vincentium tradiderunt. quod procedit & (vt idem Panormitanus cum aliis cenſuit) ſi iudicis illius in cuius Diœceſi morantur excommunicati, cõſenſus acceſſiſſet. Legati verò

rò, qui legationis officium dignitati suæ, Archiepiscopatus fortè, annexum habẽt, ideóq; legati nati appellantur, nullo casu huiusmodi excommunicationes expiandi authoritatem habent, quamuis sibi suppositi essent, iurisdictionísque suæ oras incolerent, ibíque delictum excommunicatione dignum patrassent. nam, cùm horum legatio perpetua sit, sicut & dignitas, cui inhæret, si eis excommunicatos huiusmodi absoluendi ius esset, leue esset mediusfidius priuilegium clericis eorum locorum à iure communi cõcessum, quando tam prompta & facilis esset perpetuo delinquentis indulgentia dempto ei Romani itineris labore.[n]

Illud tamen certum est, legatum, qui plurium locorum iurisdictionem habet, posse in omnibus locis officium suum exercere, & loci vnius negotia moram alibi trahentem explorare.[o]

Legati Cardinales illis quoque ius dicere possunt, qui ordinariorum iurisdictioni propriis priuilegiis subtracti sunt, quos exemptos vocant.[p] Et cùm legati Cardinales in sibi decreta prouincia existunt, minoris legati officium ibi interea cessat, quamuis dignitati cohæreat.[q] Qui verò legatum quemuis apostolicum exe-

n Habẽs supradicta omnia ex c. excõmunicatis. cũ doc. Abb.

o c. nouit ille.

p c. i. de verb. sign. in vi. Ab. c. quod ad trãslationem. nu. 10.

q c. volentes. vbi Abb.

qui munus ſuum prohibuerit, couſque excõmunicationi illigatus manebit, donec integrè ſatisfecerit.[r]

[r] c.i.§.fi. xciiii.diſt.

Sed neque cauſæ alij à ſummo Pont. delegatæ ſpecialiter legatus ſe ingerere poteſt, niſi vt ſententiam iuſtè latam cõfirmet, & executioni demandet.[s] neq; ex generali legatione quãuis à latere ſummi pontificis ſit, Epiſcopos trãſferre, vel eccleſiam cathedralem alteri item cathedrali ſubiicere, nec duos Epiſcopatus vnire, aut vnum in duos partiri poteſt:[t] nec Cathedrales, vel regulares, aut alias collegiatas eccleſias, aut vllas cathedralium eccleſiarum dignitates, quæ primæ poſt Epiſcopatum in ipſis eccleſiis ſint, & ex electione conferri ſoleant, vel conferre, vel reſeruare poteſt.[u] Nec poteſt legatus alicui, vel generaliter, vel nominatim concedere, vt poſſit beneficia intra ſuam legationem ſita in ſuis manibus canonicè reſignata, cui voluerit, conferre:[x] Nec valet collatio beneficij per eum facta illi, qui aliud beneficium habebat, de quo nullam mentionem fecit:[y] quod in quibuſlibet aliis habentibus conferendi poteſtatem contrà eſt.[z]

[s] c.ii.

[t] c.niſi ſpecialis.cum ſequen.

[u] c.deliberatione.in princ.in vi.

[x] d.c.deliberatione. in fin.

[y] cap.fin. in vi.

[z] cle.fin. de offic.ordin.

Cùm verò legatus cauſæ ſuſceptam examinationẽ ad ſedem apoſtolicã de-

tulerit, amplius de eadem examinationem sumere prohibetur.[a]

a c. licet tranen.

De officio iudicis delegati.

Tit. XIIII.

SOlent nonnunquam summi Pontifices, eorúmue delegati, aut alij ordinarii etiam summo Pontifice inferiores, cùm causas ad se spectantes, vel delatas ipsi vel cognoscere, vel dirimere nolunt, aut non possunt, alteri vices suas mandare, qui ad iudicium vocet, causam cognoscat, decidat, exequatur, aut vnum, vel plura ex his faciat.

Non omnibus tamen facta huiusmodi mandata valebunt. nam præterquã quod peritum eum esse oportet, cui delegatur, ætatísq; legitimæ, id est maiorem viginti annis, cui non à Principe facta sit delegatio:* exigitur præterea, vt aliqua in dignitate sit vel personatu, aut saltem alicujus ecclesiæ cathedralis canonicus is, qui à summo Pontifice, vel eius Legatis delegatur.** Principalis etiam officialis Episcopi, & religiosus conuentualem obtinens prioratum, quamuis ad eum prioratum non consueuerit per electionem assumi, à sede Apostolica, vel eius legato delegari possunt. officialis autem foraneus

* c. cum vigesimũ, de offi. delega.

** c. statutũ. in pri. versi. sancimus. de rescri. in vi.

neus, aut religiosus monasterij sui Prior Claustralis delegari non possunt.[a]

Episcopus autem, etiam simplici clerico delegare potest.[b] Et delegatio facta dignitati etiam ad successorem eius, cui primum facta fuerit, transit.[c]

Sciendum est, quod quamuis actor iudicem habere recusans in rei conuenti ciuitate, vel diœcesi iudicem impetrare, vbi actor & reus diuersarum prouinciarum sunt, non tamen vltra vnius diei iter eũ trahere extra ipsius diœcesim debet:[d] quamuis olim vsque ad duorum dierum iter trahere eum posset.[e]

Non tantum vnus ad eandem causam dari iudex potest, sed & plures: at in pluribus iudicibus dandis duæ formæ diuersæ in vsu esse solent: nanque ita quandoque dantur, vt (gratia exempli) si tribus causa cõmittatur, si omnes interesse nequiuerint, duo nihilominus procedant: quod cum fit, necesse est omnes simul procedere, si nullum subsit impedimentum, quo aliqui eorum auocentur. sed si vnus vel aliqui eorum sint impediti, vel nolint interesse, oportet in primis horũ impedimentum aliis, qui explicati sunt, notum esse, vel de eorum voluntate constare, vt illi procedere possint, neq; enim

a cle. ÿ. de rescrip.
b gl. d. c. statutum. ver. sedis apostolicæ.
c c. quoniam. de offi. deleg.
d c. statutum. §. cũ autem de rescrip. in vi.
e c. nonnulli. in prin. de rescrip.

valerent acta per eos hoc non obseruato.[f] Pontificis autem rescriptum eum casum duntaxat exprimens, quo non possit delegatus interesse: ad eum quoque casum extenditur, quo non facultas, sed voluntas se immiscendi delegato abesset,[g] & non solum de impotentia facti, sed etiam iuris intelligitur: vt si aliquem illorum seruum, vel infamem, aut alio legitimo impedimento detentum esse constiterit.[h] Alia est forma breuior, quae & frequentior in vsu est, cum scilicet plures ita delegantur, vt omnes, aut duo vel vnus procedat, hic enim omittitur illa conditio, SI VNVS NON POSSIT, &c. sed facultas simpliciter conceditur cuius & delegatis procedendi, quotum si quis alios praeuenerit incipiens de negotio cognoscere, aliis dempta erit potestas interea de eodem se impediendi, nisi is qui praeuenit, aliqua iusta causa postmodum impeditus fuerit causam finire, vel nisi dolose procedere detrectaret, his enim casibus aliis fieret locus.[i] sed si is, qui alios praeuenit, Iurisdictionem suam ita stabilierit, vt delegantis morte expirare non possit, puta, quia partes iam ad iudicium vocasset, hoc aliis quoque collegis vtile erit. nam

f c. prudentiam, in princ.

g d. c. prudentiã. §. adiicimus.

h c. sciscitatus. de rescrip.

i c. cũ plures. in vi.

& si hunc mori contingat, poterunt nihilominus alij etiam mandatore mortuo hoc muneris suscipere, quasi à collega sibi traditum & perpetuatũ, quamuis ipsi, dum mandator in humanis esset, nihil omnino in hoc iudicio egissent. [k]

k c. cũ plures in vi.

Si vero delegatio facta sit pluribus simpliciter, neutra ex relatis modo clausulis inserta: vnusque delegatorum sententiam ferat, nullius momẽti erit ab eo prolata sententia. [l] Quod non minus locum habebit, & si delegatorum vnus ab humanis rebus sublatus esset. vno enim mortuo omnium officium extinguitur, nisi aliud mandati forma contineat. [m]

l c. causam matrimonij.

m c. vno delegatorum.

Delegatus Iudex hoc diligenter obseruare debet, ne fines mandati egrediatur. [n] Sin nulla mandatoris forma alia appareat, formam iuris seruabit. [o]

n c. venerabi. c. fi. extra. eo. c. cum dilect. de rescrip.

o c. ex parte tua.

Si delegatus à Summo Pontifice in alium hoc onus transferre velit, isque munere iniuncto fungi detrectet, poterit eum ad suscipiendum compellere, nisi ipse malitiose exonerare se studeat. [p] Verùm in eo compellendo gradus, & dignitatis rationem habebit: alio enim modo aget cum viro sublimi in loco posito, quàm cum cæteris, qui & si dignitatem habeant, nõ tamen magnopere alios ex-

p. c. pastoralis. in prin.

cellunt. Nam exempli gratia, si Episcopo delegare quis velit, nō debebit eum cōfestim his modis cogere, quibus alium inferiorem posset; sed modestia cum eo vtetur supremi ordinis rationem habēs: quare illi primo Ecclesiæ ingressum interdicet, vel sacerdotalis officij executionem, post etiam ab officio suspendet, & demum si pertinaci animo perseuerarit, excommunicationē quoque irrogabit. quod si iam ab initio admodum contumacē se ostenderit, iam tum licebit contra eum ecclesiastica censura vti.[q]

q c. ij. in vi. & d. c. pastoralis. in fin. prin. & c. sane quia.

Hinc apparet, quanta sit iudicis delegati potestas, in causa ei mādata per summum Pontificem, cum etiam illis imperandi ius habeat, qui extra causam ipso essent superiores. quare & Episcopos, aliósque sibi minimè subiectos, quorum causa sibi mandata sit, poterit vel interdicti, vel suspensionis aliáue cēsura compellere.[r] Eiúsque potest etiam contra extraneos officiū eius impedire, enitētes exerceri:[s] quod & ipsius delegato permissum est.[t] Hinc consequens est, vt possit delegatus (vbi nulla à iure pœna statuta est) arbitrio suo pro delicti & causæ qualitate pœnā statuere in eos, qui in causis delegatis iudicio suo parere contempserint.[u]

r d. c. sane quia.

s c. i.

t c. ex literis.

u c. de causis. in fi.

Potest

Poteſt delegatus mandatum ſuum, quo totam cauſam alij delegauerat, arbitrio ſuo reuocare, dum res adhuc integra ſit, id eſt, ſi ille iuriſdictione vſus hactenus non ſit. [x] Sed & ſi hunc ſubdelegatum mori contingat, cauſa ad ſubdelegantem reuertetur. [y]

x c. quãuis. in vi.

y d.c.quãuis.

Si delegatus (quoties cum abeſſe contigerit) alicui vices ſuas commiſerit, poterit ſubdelegatus ſeo rebus humanis exempto (cùm & tunc cenſeatur abeſſe) commiſſum ſibi negotium liberè diffinire, modò illo viuente iuriſdictione vti cœperit: quod non minus licebit, ſi vices ſub ea forma commiſerit, donec duxerit reuocandas. [z] Et delegatorum à ſummo Pontifice poteſtas in ſententiæ executione ad annum vigebit. [aa]

z c. ſi delegatus. in vi.

aa c. quærenti.

Poſſunt etiam, ſi eis videatur, id onus ſententiæ executioni mittendæ in ordinarium transferre. [bb]

bb c. paſtoralis. §. quia vero ſæpe.

Cum verò iudicis delegati ſententia executionem fuerit ſortita, eius finietur iuriſdictio. [cc]

cc c. in literis.

Sed & aliis modis iuriſdictio delegata finitur, veluti, ſi lapſa ſit dies, ad quam cauſa ex mandati forma terminari debuerat, niſi à partibus prorogata ſit. [dd] aliis quoque modis finitur, qui ex vo-

dd c. de cauſis. in princ.

luminibus Decretalium Epistolarum pe-
ti possunt. Hoc neminem præterire volu
mus, nemini facilè fidem esse adhiben-
dam, & si asserat se delegatum esse, nisi
hoc ipse probet, quapropter si quis tan-
quam à sede Apostolica delegatus mihi
iniungat, vt palam fieri curem, aliquem
esse excommunicatum, potero ego hoc
mandatum effugere, nisi ille de manda-
to Apostolico fidem faciat.[ee]

ee c. cum in iure pe ritus.

De officio conseruatorum.

Tit. XV.

IVxta Delegatorum tractatum, non erit ab re etiam de conseruatoribus aliqua dicere, quibus à Summo Pontifice mandatur, vt aliquos à manifestis iniuriis defendant. Et hi quidem ad ea, quæ iudicij indaginem desiderant, suam potestatem non extendunt.[a]

a ca. i. de offi. deleg. in vi.

Conseruator verò dari non potest, nisi qui dignitatem, aut personatũ habeat in ecclesia Cathedrali, vel collegiata: puta, Episcopus, Abbas, Archipresbyter, & similes, sed nec defuerunt, qui etiam officialem Episcopi principalem posse conseruatorem fieri crediderint, quamuis declarationem summi Pontificis (vt res certior fiat) exoptarent.[b] Nec sufficit Ec-

b gl. cle. ij. ver. delegatus. de rescrip. vbi docto.

clesiæ

clesiæ cathedralis quem simplicem canonicum esse, vt conseruator fieri possit, quamuis Ecclesiæ cathedralis canonicus ad causas delegari possit. Nec potest quis conseruator sui conseruatoris fieri, vel eius cuius ipse iurisdictioni ordinariæ subditus est, nisi forte Regis, aut Reginæ, & si mandatum ad causas, (de quo titulo præcedenti tractauimus) etiam subdito eius, de cuius causa agitur, fieri possit.

Nec permittitur conseruatori extra ciuitatem, aut diœcesim, in qua fuerit deputatus, contra aliquem procedere, aut aliquem extra locum itinere vnius diei remotiorem protrahere: quod tamen de legato partium consensum habenti non denegetur. Prohibetur etiam conseruator alij vices suas committere, (exceptis citationibus, & sententiarum denuntiationibus) nisi hoc ei specialiter sit concessum: quo tamen casu nec alibi hoc poterit facere, quàm in ciuitatibus suę diœcesis, in quibus hoc conseruatoris fungatur officio, nec nisi personis, quas supra conseruatoris munere fungi posse diximus. Verùm si conseruatores aliis quàm manifestis iniuriis se immiscere nō dubitarint, & ad ea, quæ iudicij indagine requirut, manū extēdere, eo ipso per annū

ab officio sunt suspensi: pars vero, quæ hoc fieri procurauerit, sententiam excommunicationis incurrit: à qua absolui non potest, nisi ei, quem sic fatigauit indebitè, prius de expensis integrè satisfecerit, officium autẽ quorumcunque conseruatorum ipso iure quo ad non cœpta negotia per obitum cõcedentis expirat.[c]

c habetur hæc omnia ex c. j. & c. fi. de offi. deleg. in vi.

De Officio Archidiaconi.

Tit. XVI.

ARchidiaconus à iure vicarius Episcopi est constitutus, clerique vniuersi curam habet, tam in vrbe quàm in parrochiis: præest Archipresbytero, Primicerio, Custodi, Sacristæ, imperat Subdiaconis, & leuitis: Parrochiarum sollicitudo, & ordinatio ad ipsum pertinet, iurgia singulorum cognoscit: omniúmque Primus, & eximius est post Episcopum, & Episcopi oculus appellatur, quod vice Episcopi omnia per Diœcesim scrutans, corrigat, quæ correctione egere noscuntur, nisi negotia valde ardua sint, quæ maiorem authoritatem desiderent, satagitque de conuersatione, & existimatione clericorum certior fieri, instaurandis Ecclesiis præest. Tertio quoque anno vniuersam Parrochiam, id est, Diœcesim

cesim absente Episcopo collustrat, ea corrigens, quibus correctione sit opus; [a] parochiam verò propriam singulis annis visitat, [b] Examinatio clericorum, qui sunt ad sacros ordines promouendi, eius officij est, & examinatio eorum, qui sunt Ecclesiis preficiendi, quos etiam ipse coram Episcopo sistere debet. [c]

a c. i. eod. titu.
b c. mandamus.
c c. ad hec.

Ipsius item hæ sunt partes, Euangelium in missæ sacrificio pronuntiare, aliśue ex Diaconis pronuntiandum iniungere, & cum Episcopus missam est solennem celebraturus, ipse leuitas de eorum officio instruit, & iubet vestes sacras induere, & omne denique officium ecclesiasticum ipse disponit, Lectiones aut responsoria in matrice Ecclesia præscribit, vel audit, ita, vt nemo Euangelium, sacrámue Epistolam, aut responsoria, aut aliam quamlibet lectionem in ecclesia Legere, aut canere potest, nisi prius ab Archidiacono exauditus. Acoluthis quoque ipse officia diuidit, pręcipiendo quis eorum candelabra, quis thuribulum gestare, & quod quisque minorum in Ecclesia munus obire debeat. [d] Idem vasa vsibus Ecclesiæ dicata custodit, [e] Pecuniam Ecclesiæ à piis hominibus Elecmosinæ causà datam accipit, & Episco-

d c. ij.
e c. iij.

po reddit; Diaconorum delicta Episcopo aperit. Sacerdoti ieiuniorum & solennitatum dies ipse notos facit. Archidiacono vero absente hæc omnia munera proximus illi Diaconus subit.[f]

Prælatos idem Archidiaconus in sede locat,[g] nam missio in possessionem corporalem beneficiorum, & dignitatum eius officij est.[h]

Non tamen, aut animarum curam citra Episcopi mandatum committere potest,[i] aut in aliquos sententiam promulgare:[k] aut aliquem extero Episcopo ordinibus suscipiendis commendare:[l] aut in monasteriis iurisdictionem habere, nisi consuetudine prescripserit.[m] Et hunc Diaconum esse oportet.[n]

f c. perlectis. §. hi sunt ordines. 25. dist.

g c. vt nostrum.

h c. ad hæc.

i c. cum satis.

k c. Archidiaconis. vbi gl. & doct.

l c. significasti.

m c. fin.

n c. i. de ætate & qualitat.

De officio Archipresbyteri. Tit. XVII.

Archipresbyter cæteris Presbyteris eminet, ac præest, collectam indicit, vel is, cui ipse iniunxerit, horisque suis in ecclesia residere tenetur: Episcopo absente vice eius officium inchoat.

Ipso verò Episcopo solennem missam celebrante sacerdotes monet, vt vestes sacras induant. idem ecclesiæ Custodem monet,

monet, vt det operam, ne in Sacrario sancta Eucharistia vnquam desit, quæ ægris propinari valeat. Ægrotātium quoque, & eorum ex diœcesi, qui ad ciuitatem veniunt, hanc curam gerit, vt præstò sint eis petentibus sacerdotes, quibus possint crimina fateri, ne sineq; sacramentis Pœnitentiæ, & Eucharistiæ animam exhalent. omnia denique eius officij prouisionem expectant, quæ sacerdotum ministerio perficiuntur; his tamen exceptis, quæ prohibita nominatim sunt: quare ad eum spectabit fontium benedictio, infirmorum sacro oleo perunctio, Pœnitentis ægri consulto prius Episcopo reconciliatio. idem cæteris sacerdotibus pœnitētiam iniunget, horas dicendis officiis partietur, sacrisque diebus, & præsertim Deo dicatis, aut ipse missam solennem dicet, aut alij hoc munus delegabit. item Christianis efficiendis, infantibus baptizandis, & ad succurrendum nihil à sacerdotibus sine Archipresbyteri fiet præcepto.

Archipresbyteri vero officium illius, qui municipia aut rura colat, & regat (qui & Decanus dicitur) est curā habere laicorum, & presbyterorum, qui ecclesias minores Archipresbyteratui subiectas,

administrant: grauiáque delicta, si quæ inciderint, Episcopo significare, nihil tamen audeat sibi arrogare contra ea, quę ab Episcopo fuerint decreta. Est tamē sciendum quod tam is Archipresbyter, quàm vrbanus parent Archidiacono.[a] Et vtrunque Presbyterum esse oportet.[b]

a c.i.& to to titulo.
b c.i. de æta. & qualita.

De officio primicerij, seu cantoris. *Tit. XVIII.*

PRimicerius, qui & alio vocabulo à quibusdam appellatur, Cantor seu Præcentor, Archidiacono subest, quemadmodum etiam Archipresbyter: curáq; hanc præcipuam gerit, vt Diaconis docendis, reliquísque gradibus, & ordinibus ecclesiasticis incumbat: & iuxta consuetudinem Diaconis præscribat lectiones, quæ ad nocturna officia clericorum pertinent.[a] Eiusdem est præfigere, qua hora signum campanæ peluis tinnitu officiis celebrādis dari debeat, & in eis per clericos munia diuidere. Item ordinē & modum canendi in choro pręfigere, pro solennitate, & tempore. &, si qua re basilicis sarciendis opus esse viderit, sacerdotem monere. Ipse Epistolas Episcopi pro diebus ieiuniorum sacerdotibus parochis per ostiarios reddi curabit: clericos,

a c. vnico eo. titu.

quorum

quorum errores cognouerit, idem coercebit: quos verò ipse coercere non valebit, eorum cōmissa Episcopo reteget. Basilicarum ipse ponet custodes, & tabulam (quam matriculam vocāt) ipse disponet. eo autē absente hęc curabit, qui illi lege, vel eruditione proximus fuerit.[b]

b c. perlectis. §. ad primiceriū. xxv. dist.

De Officio Sacristæ, & Custodis. Tit. XIX.

SAcrista, seu (quod idem est) Thesaurarius, sacra vasa, ecclesiasticas vestes, & totum ecclesiasticum thesaurum quęq; ad luminaria, seu cerea, seu oleo madētia, pertinent, custodire tenetur.[a] ipse ostiarium Basilicarum constituit: thus incendendum præparat, curam chrismatis suscipit conficiendi, & baptisterij instruendi, & luminarium in sacrario, & sacrificiis præparandorum.[b] subest autem (vt supra diximus) Archidiacono. Custos verò ecclesiæ is dicitur, cui ea, quæ ecclesię competunt, custodienda traduntur, &, cum multa ad eum spectent, quæ ex sacristæ officio iuxta diuersam consuetudinem videntur esse, inferior tamen custos est Sacrista. Et hæc propria ipsius sunt munera, vt horarum canonicarum signa det tintinnabulorum pulsatione

a d. c. perlectis. §. ad thesaurariū c. i. extra eodem.

b d. c. ad primicerium.

Archidiacono iubente, cui cum subsit, in omnibus parere tenetur. Palia, vel lintea altaris, omniáque Ecclesiæ vtensilia perpetua custodia seruare debet; accendendis, vel extinguendis lampadibus vigilem se præbere, ne aut supra modum ardentes nimium olei absumant, aut minus illucentes obscuriorem ecclesiam relinquant. Diligenter etiam curet, ne thuris vnquam sit inopia; atque vt panis & vini ad missæ sacrificium omni tẽpore copia suppetat, omnesque oblationes, & eleemosinas, seu decimas Archidiacono consentiente (dum Episcopus abest) fratribus diuidat.

At si his exequendis custos minus vigilem se præstiterit, erit ab Archidiacono obiurgandus, vt se vltrò ipse corrigere velit, sin nihil Archidiaconi castigatio profuerit, Episcopus ab Archidiacono monitus, alio in locum eius substituto eum exturbabit.

Hi ergo tres, de quibus proxime diximus, triumuiri sunt, quibus tanquam tribus validissimis columnis fulcitur ecclesia, ipsiusque nititur salus. Archidiaconus, Archipresbyter, & Custos: Quare nemo nisi optimus, idemque vigilantissimus ad hæc officia est admittendus, ne qua

negli

negligentia, aut socordia in Dei Ecclesia notari possit.[k] k *Tot. tit. extra eo.*

De officio vtriusque vicarij.

Tit. XX.

CVm frequenter eueniat Clericos necessariis causis impeditos non posse officiis suis, tam in diuinis celebrandis ministeriis, quam in iure dicendo superesse: Idcirco permittunt leges, vt cum id euenit, liceat eis aliorum opera vti, & sibi legere viros idoneos, quibus tutò possint vices suas mandare; quos propterea vicarios appellant.

Hi vero (vt diximus) vel ad diuina ministeria celebranda constituuntur, vel ad Iurisdictionem exercendam.[a] nam & si parocham ecclesiam habentes non per vicarium, sed per seipsos illi deseruire teneantur in ordine, quem ipsius Ecclesiæ qualitas requirit: tamen quia fieri potest, vt parocha Ecclesia, quam habent, dignitati, vel præbendæ Ecclesiæ maioris sit annexa: id vbi accidit, licebit ei, qui talem habuerit præbendam, vel dignitatem (cum eximiam eam habere debeat, & oporteat in primis maiori Ecclesiæ deseruire) vicariū perpetuum in parocha Ecclesia substituere, qui ex illius Ecclesiæ a *gloss. in Rub. eo. tit.*

redditibus congruam portionem hoc nomine percipiet.[b] Siue igitur hac causa, seu alia quis excusetur, quominus teneatur ipse beneficio deseruire, huius officiũ vicarius supplebit; Episcopi tamen consensus exigitur in hoc vicario constituẽdo: quo adhibito, neque per ipsum Rectorem dominum, neque per successorem eius poterit amoueri, portioneue sua defraudari, nisi aliqua culpa id meritus fuerit.

Idem pluribus Ecclesiis vicarius perpetuus eodem tempore esse non potest.[c] Et qui dum alicuius esset vicarius perpetuus in diuinis, beneficium curatum postea est adeptus, amplius Vicarius esse non permittetur.[d] Atque vt Vicarij perpetui in Ecclesiis, quarum Vicarij sunt resideant, & se in presbyteros (vt eorũ cura exigit) faciant promoueri, per subtractionem prouentuum, aut vicariatuum compelluntur.[e]

Sed & Clem. V. constituit, vt in huiusmodi Vicariatibus perpetuis ea obseruẽtur, quę de Ecclesiis curam animarum habentibus, agnitione aliarum amittendis, ac de ipsarum Rectoribus promouendis ad Sacerdotium, deque eorum ætate à iure statuta esse noscuntur.[f] Clerici in

b c. extirpandæ §. quia vero. de preb.

c c. ij. extra eod.

d c. pen. extra.

e c. clericos extra eod.

f cle. vni. eo. tit.

presby

presbyteratu, vel in aliis inferioribus ordinibus constituti, in Vicariatibus Ecclesiarum, quos adepti sunt, alios sibi substituere non possunt.[g]

Et hæc de his vicariis qui in diuinis substituuntur. Pauca etiam dicamus de his qui subrogantur in iurisdictione, qui etiam quandoque officiales, quandoque missi dominici appellantur.[h] & quorum creditur ordinarium esse officium.[i] Vicarius autem Summi Pontificis quem in vrbe relinquit, sciat iurisdictionem suam extra vrbem non protendi.[k] Quamuis in officialem Episcopi per officium generaliter ipsi traditum causarum cognitio transferatur, potestatem tamen inquirendi, corrigendi, aut delicta vlciscendi, seu aliquos à suis beneficiis, vel administrationibus amouendi, transferri nemo dixerit; nisi nominatim hæc quoque tradita sint,[l] neque beneficia conferendi,[m] nec literas commendatitias ad ordines suscipiendos concedendi.[n] Et postremo sciendum huiusmodi Vicariam curam laico credi non posse.[o]

g c. clericos. extra.

h glo. cle. ij. ver. officiales. de rescrip.

i glo. c. ij. eo. hoc tit. in vi.

k c. pen. extra eo.

l c. ij. in vi.

m c. fin. in vi.

n c. cum nullus. §. i. de temp. ordin.

o c. in noua. xvi. quæst. vij.

De Visitatione per Prælatos facienda. Tit. XXI.

QVi ad Præfecturas, & populorum, vel ecclesiarũ regimina vocati sunt, excubare oportet, assiduéque explorare, quænam vitia animarum sibi creditarum saluti officere videantur, quæúe res profuturæ sint, & illa pro viribus euellere conari, hæc impigrè pręstare, & sollicitè ministrare: Atque vt morbi confestim habita notitia promptius, & tutius ei manus medica adhiberi possit, propterea debent Episcopi quolibet anno semel diœceses suas inuisere: sin valetudine impediãtur, quominus ipsi hoc officium exequi possint, poterunt illud alij demandare.[a] Hæ vero erunt prælati partes, cum ecclesias suas inuisit, nempe, vt proposito verbo Dei quærat de vita, & conuersatione ministrantium in ecclesiis, & aliis locis diuino cultui addictis: & cum de aliquibus læuam famam esse ortam viderit, ipsorum ordinariis id notum faciet, si judicarit expedire, vt super his solenniter inquirant: notoria verò crimina, quæ examinatione non egent, vlcisci poterunt.[b] Prouidebitque, vt, si qua fortè basilica destituta fuerit, restituatur.[c]

Visitandi autem potestatem habent Cardinales, legati, vel nuntij Apostolici,[d] Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi,

a c. decreuimus c. episcopum x. q. i.
b c. i. § sane de cẽsi. in vi.
c d. c. decreuimus.
d c procurationes. de censi. c. mãdamus vbi Ab. de offic. ordi.

copi, Archidiaconi, Decani. hi tamen duo postremi non suo, sed Episcopi nomine visitant, nisi fortè longa consuetudine præscripserint ius suam parochiam visitandi, & denique vnusquisque prælatus iurisdictionem habens, & visitandi ius habet,[e] quod nulla præscriptione amittet.[f]

Archiepiscopus vniuersam suam prouinciam arbitratu suo visitare potest, quamuis non sint eius suffraganei negligentes, nec non visitationem iterare adhibito suffraganeorum consensu, & forma quadam seruata, & procurationes, id est, expensas à locis excussis accipere potest, dumque ita visitat, potest, crimina ab his audire, qui suffraganeis suis subditi sunt, eosque soluere.[g] Visitabit tamen in primis ecclesiæ suæ capitulum, mox totam ciuitatem cum diœcesi, maiores ecclesias, & minores pariter excutiendo, item clericos & populum: sin commodus ei ad singulas ecclesias, tutusque accessus non fuerit, ad aliquem locum commodum omnes clericos, & laicos euocabit. post omnes prouinciæ suæ partes peragrabit suffraganeos suos, eorumq; subditos, ecclesiarum capitula, ecclesiasque omnes, monasteria, aliaq; religiosa & pia

e Abb. c. cū apostolus ij. not. de censib.

f c. cū ex officij. de præscrip.

g c. fi. & c. i. §. ex quo. & §. seq. de cēsi. in vi.

loca, cleros, & populos pariter lustrando, & examinando: quod Innoc. III. quemadmodum, & multa alia in hoc propositum summa ratione constituit.[h] Sunt tamen & quidam visitatores generales, quos generale capitulum constituit, qui superiorum visitatorum vestigia diligenter inquirere tenentur, eorumque crimina, & culpas futuro generali Concilio referre.[i] Laicis vero magistratibus, & si prouincias peragrare congruat, id tamen in vsu non est.[k]

h c.i. de cēsi. in vi.

i fi. de statu mona.

k l. congruit. ff. de offic. præsi. Crau. cōs. ccxxxviij col. viij. in fin.

De Procurationibus. Tit. XXII.

Sed ne prælatis hoc visitationis officium dispendio sit, si suis sumptibus peregrinentur, congruæ expensæ eis subministrandæ sunt ab ecclesiis, ad quas visendas accesserint, quas expensas procurationes appellant: à quarum solutione nulla præscriptio excusat, & si ab illis excusare possit, quæ vel institutionis, vel consuetudinis iure penduntur.[a] Procurationes autē prædictas nemo ante perfectam visitationem impune percipiet.[b] Et cum Innoc. III. prohibuisset in pecunia numerata procurationes solui, Bonifacius tamē VIII. moderatus est, vt ab

a c. accedētes. vbi gl. fi. & c. cū ex officij. de præscrip.

b c. ij. de censi. in 6.

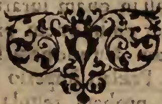
inuitis

inuitis quidem, (quod & ab Inno. statutum fuerat) pecunia pro his alimẽtis exigi non possit, à volentibus autem, & vltro offerentibus pecuniæ loco alimentorum accipiendi potestatem facit: adiiciens ne vna & eadem die præter vnam procurationem accipere quis possit, tametsi ea die plura loca inuisisset, quę singula integris procurationibus dandi soluendo essent.[c]

Sed & ne procurationes hæ immoderatæ darentur, plura emanarunt Pontificum Decreta statuentia, quid vnusquisque Prelatus habita personæ & dignitatis, omniũmque cautionum ratione accipere possit.[d]

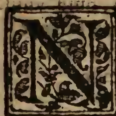
c c. fœlicis de censib. in vi.

d c. cùm Apostolus. in pri. de censi. c. i. §. procurationes. eod. tit. in vi. c. vnico. in extrauag.

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI LIBER SECVNDVS.

De Clericis Regularibus, & eorum statu. Tit. I.

NVNC videndum de clericis regularibus, seu religiosis, quod idem est, nam & si multa ex his, quæ suprà tradidimus etiam his conueniant, tamen quia & quædam iura præcipua habent, ea quoque tradenda sunt. Regulares autem dicuntur clerici, à regula speciali in quam iurarunt: & sunt illi, qui per emissionem professionis, vel paternam deuotionem sequenti ratihibitione Prælati imperio sub aliqua speciali & probatâ regula subiiciuntur. [a] si tria substantialia professi fuerint, Paupertatem, obedientiam, & continentiam. neque enim satis est vnum vel alterum ex tribus iurasse supra di-

a *Hostie. in summa.*

ctis

ctis vel vouisse, vt regulari dici possit, quamuis religio illa à sede Apostolica recepta esse.[b]

Fit autem duobus modis professio, expresse, & tacitè expressa est professio, quę & solennis meritò appellari potest, cùm nouus monachus professurus coram Abbate, vel Priore, alteriúsue nominis Prælato eius religionis, quam sibi ipse delegit, promissionem accipiente, vel coram simplici etiam monacho à Prælato mandatum habente, conuentu præsente vniuerso huius sententiæ promissionem emittit, sese Deo ac sanctis eius, & Prelato promittere, quantum sibi opis Deus dederit, adhibiturum, vt continentiam, quã pro humana imbecillitate poterit, seruet incorruptã: vtq; Prælato obedientiam & obseruantiam ex regulæ præceptis debitam præstet, malámque vitæ consuetudinem, & mores (si quos hactenus corruptos habuit) in melius deinceps mutet, testati essent, simúlq; dent, sese bona sua repudiare.

Qua promissione exhibita, professionis habitum suscipiet. [c] solent enim huiusmodi generis clerici plerunque nondum iuratos, nec religioni addictos homines, qui nouitij vocantur, à veteranis,

b *Abb. in Rub. eod. tit. glo. tle. i. ver. obedientiam. de relig. domi. glo. cle. cùm ex eo. ver. tertio, de senten. ex commu.*

c *Spec. in tit. de regular.*

quos professos vocant, vestium discrimine segregare: siue id discrimen coloribus vestium diuersis, seu vestium modo, & forma inter se differenti notetur.[d] Quæ diuersitates oculis patentes sunt. Sed & aliis quoque modis, non tamen ita manifestis, hæc duo vestium genera secernuntur. nam vel diuersis locis suscipiuntur, puta tyrones, id est, nouitij suas vestes in monasterio sumunt, initiati quos professos vocant in ecclesia ante supremum altare, vel huic duntaxat professorum vesti benedicitur, non illi nouitiorum; vel hæc ab vna certa persona, puta Abbate vel Priore tantùm conferri potest, illa nouitiorum etiam ab aliis Abbate inferioribus, vel aliis demũ diebus solent professi indui, aliis nouitij.[e] Sed ne quiuis temerè & inconsultè, & repentino quodam animi impetu quasi vento incitatus, (quod non rarò accidit) potius quàm certo animi iudicio religioni quandoque se deuoueat, quam deinde pœniteat esse professum, dum eius asperitatem ferre non potest, constitutum anni integri est tempus, quo in monasterio, professorum regulis solutus moretur experturus, an ea sibi vita placeat, & tolerare eam possit, & quo tempore

d cle. eos qui, de regular.

e c.i. in fi. de reg. in vi. de cle. eos. in fi. c. statuimus in fin. eod. tit.

pore vicissim eius vita & mores à Prælato spectari, & cognosci possint. ante quod liberum est nouitio ad seculum arbitratu suo reuerti.[f] Et Abbates, qui cuiusuis generis homines quoslibet ante supradictum tempus ad professionem admiserint, canonicas pœnas non euadent.[g] Tametsi esset interdum ante anni lapsum possint professionem admittere, quæ valitura etiam sit, vt cum nouitius eo tempore satis se periculum sui fecisse ipsius asserit, seque ad omnia regulæ onera constanter ferẽda affirmat.[h] Sed & anni tempus quãdoque Prælati arbitrio, vel ad bienniũ, vel ad triennium produci potest, & ante id professionẽ admittere detrectare potest. quid enim si nouitij conditio, & vita Prælato omnino ignota sit? & de eius moribus nullam antea notitiam habuerit?[i] In mendicantibus autem monachis, propria quædam iura seruantur. nam si quis eorum regulam etiam expressè ante probationis tempus supradictum, quãuis prælato accipiente, fuerit professus, ei tamen regulæ non erit præcisè obligatus: sed modò alij cuiuis regulæ se addicat, eámque obseruet, nihil ei poterit crimini adscribi, quòd hanc deseruerit, quòd

f c. consulto. & c. pen. eo. tit.

g c. ad apostolicã.

h d. c. ad apostolicã.

i Abb. d. c. ad apostolicam.

cùm in prædicatoribus solùm, & minoribus religiosis ab Alexand. IIII. statutum esset, ad omnes deinde cuiusuis generis monachos, mendicantes; scilicet heremitas; & Carmelitas à Bonif. VIII. extensum est.[k]

Tacitè autem fit professio; veluti si quis vltra probationis tempus in monasterio permanserit indiscretum habitum gerens, & aliis modis,[l] puta si actibus professorum vltrò sciens se ingesserit.[m] In aliis autem religionibus professio expressè vel tacitè fieri potest intra annum: sed expressè emissa etiam seculari habitu non mutato illi religioni præcisè obligat, quam profitens est professus. Tacitè verò facta infra probationis annum per susceptionem habitus, qui profitentibus tantùm datur, non illi specialiter, cuius habitus est susceptus, sed generaliter religioni alicui recipientem obligat, si ætatis aptæ sit sciens, & voluntarius, & triduo perseueret.[n] At si tacitè quidem professio facta sit, sed per gestationem indistincti habitus anno integro factam, non dubium est hac ratione illi ipsi regulæ obligatum esse, cuius habitum induerit, nisi huiusmodi habitus in colore scissura vel forma se distinctum

[k] c. non solum. c. seq. in vi.

[l] glo. cle. eos. ver. deinceps. eod. titu.

[m] Abb. c. vidua. per illu text. extra eo.

[n] c. constitutionem. de regul. in vi.

stinctũ pareunter exhibeat ab habitu professorum; n Supradicta in illis procedũt, o d. cle. eos.
qui iam puberes facti religionem ingressi sunt. Is verò, qui monasterium ante xiiij. annum, vt monachus efficiatur, ingreditur; nisi eo completo professionem faciat in sequenti, vel habitum religionis suscipiat, qui dari profitentibus consueuit, seu professionem à se prius factam ratam expresè habeat, liberè potest intra ipsum sequentem annum ad seculum remeare; quod si per totum sequentem annum in monasterio permãserit, vbi professorum, & nouitiorum sunt habitus distincti, professionem per hoc fecisse, vel si quam prius fecerat, ratam habuisse videtur; nisi tanta indistinctio ibi habitus habeatur, quod & professi & nouitij, ac etiam alij communem vitam cum eis ducentes simili penitus habitu induantur. p p c.consti. de regul. in vi.
In omnibus autem generaliter, qui aliquam regulam profiteri voluerint, pubertas exigitur. id est, in masculis ætas quatuordecim annorum, in fœminis duodecim. q Sed & quãdoque plena pubertas requiretur, id est, decem & octo annorum, vt si congregatio sit difficilis, vel regula valde angusta. q glo. d. clem. eos. ver. atat. r i.c.quis in insulis. vbi Abb.

Bene

Beneficium autem illius, qui religionem ingreditur; non est intra probationis annum alicui conferendum; nisi vel ipsius accesserit assensus, vel manifestis indiciis colligatur decreuisse eum vitam absolutè mutare, vel professionem expressam ediderit, aut demum professorum habitum sciens receperit: sed interim alius ei beneficio minister dabitur assignata ei congrua de illius prouentibus portione.[s]

s c.benefi. in vi.

Hoc etiam valde prouidendum est, ne cui monacho de monasterio in monasterium temerè migrare permittatur; nec peculiare quicquam habere, sed monasterium suum deserens, ad illud competenti coerctione redire compellendus est:[t] ad arctiorem tamen regulam migratio concedetur, dum venia à Prælato sit petita, quamuis non impetrata.[u] Et religiosis mendicātibus Martinus IIII. interdixit, sub excommunicationis pœna, ne quouis quæsito colore ad aliquam non mendicantium regulam se transferant.[x] & Clem. V. constituit quoslibet mendicantes, qui ad non medicantium ordines etiam authoritate Apostolica transierint, à Prioritatibus, administrationibus, officiis, vicariatibus, & aliis quoque

t c. Ioānes

u c. licet.

x c. I. ex- trauag. commu.

quoque nomine vocentur, repelli debere. [y] Atque, vt omnibus religiosis paupertatis onus ferendum sit, his tamen magis obseruandum præcipitur, qui fratres minores appellantur Beati Francisci regulæ addicti, vt eiusdem Clementis constitutione continetur. [z] Non omittendum est nemini licere nouam religionem instituere: sed quicunque ad religionem sese conuertere voluerint, vnam ex olim institutis, & ab Ecclesia receptis optent. & consequenter qui voluerint religiosam domum fundare, ex veteribus religionibus accipere debent. [aa] Probatæ autem religiones sunt principaliter, Basilij, Benedicti, Augustini, Francisci. A quibus tanquã fontibus cæteræ omnes manant. [bb] Et hactenus satis de regularibus dictum videtur.

y cle.i.

z cle.exiui. de paradiso. de ver.signi.

aa c.fin. extra de religio. do mi.

bb Sũma Angeli. verbo. religiosus. col. ii. vbi apost. & Poer.trac. de vita et sta. hære.

De vita & honestate Clericorum.

Tit. II.

CONgruit, vt clerici omnes quemadmodum in sortem Domini sunt vocati, & à populo officiis & ordinibus diuisi sunt, sic etiam summa ope nitatur, & studeãt, vitæ integritate ac sanctitate cæteris sese præstare, vt aliis documento sint, & disciplinæ, & lucenam suam ardẽ-

tem

tem palàm manibus præferentes, olei nunquàm copiam non habeant: ne eorum similes sint, qui lucernæ, vt ardeat, tantùm lychnum emungunt, & manu contrectant; olei autem nihil instillant: quapropter certa sacris canonibus præcepta eorum vitæ instituendæ, & moribus castè informandis tradita sunt. Nam interdum his consulunt, quid eos maximè deceat, quídue eorũ gradu indignũ sit, quid, quémq; clericũ sequi, aut quid fugere oporteat, interdum etiam seuerè imperant, & bonæ apud homines famæ in detrimentum, salutísq; æternæ iacturam minantur, & demum, quia præsentia sæpe magis metui solent, quàm futura, & quæ terrestria bona auferũt, quàm quæ cœlestium futurum dispẽdium portendunt, modò officia, modò beneficia adimunt, suspendunt, interdicũt, & Christianorum consociatione priuant.

Curare igitur debent hi, vt grauitatem in actibus, sermonibus, vestibus, & omnibus moribus, & omni deniq; vita præ se ferant, hinc Innoc. III. sanxit, ne clerici officia & commercia secularia exerceant, præsertim inhonesta, mimis, iocularibus, & histrionibus operam ne impendant: & vt tabernas fugiant, nisi fortè

necessitate adducti, puta dum peregrè proficiscuntur, aleis & taxillis ne ludant, nec ludentibus intersint, coronámque & tonsuram in capite vt ferant: séque in officiis ecclesiasticis tantùm, aliísque honestis & vtilibus studiis exerceant, quod sanctius etiam postea firmatum est per Leonem x. piæ memoriæ in Concilio Lateranensi. Vestibus autem vtantur neque effusa prolixitate nimium luxuriantibus, neque angusta supra modum breuitate sordescentibus: omnium denique vestium, & ornamentorum quę clericorum vsui sint, formam quàm exactissimè Innocent. idem præfiniuit. [a] Clemens etiam v. pœnam sanxit aduersus clericos, qui decoris sui metas non seruantes, vestibus nimium mollibus vsi fuerint: nam beneficia habentibus fructus beneficiorum semestres adimit: beneficiis autem carentes clericos, sacris tamen ordinibus inauguratos omnibus excepto presbyteratu, sex item menses ad beneficia Ecclesiastica aspirare vetat, quod ad alios deinde neq; beneficia, neq; ordines sacros cõsecutos clericos extẽdit, qui ꝓhibitas vestes, & tonsurã simul gestauerint. At qui dignitatem habẽt vel personatũ, vel beneficiũ, cui animarũ cura incumbat

[a] c. clerici. hoc tit.

bat, si citrà iustam causam interdictis vestibus vsi fuerint, anni vnius fructuũ iactura suorum beneficiorum damnatur.[b]

b cle.si.

Item prohibentur clerici causa lucri negotiari, & monachi suo nomine cõductas possessiones tenere.[c] Item clericis ad sacros ordines promotis tabellionatus officium per beneficiorũ subtractionem interdicitur.[d] & generaliter quæuis officia vel negotia, etsi alioqui turpitudine vacantia exercentes, si tamen clericis interdicta sint, à pœna immunes nõ abeũnt, nã si tertiò moniti à negotiis eiusce modi secularibus se non amouerint, priuilegiis omnibus priuatur, quę clericorũ bonis à iure cõcessa sunt.[e] Et quandoq; etiã seuerius puniuntur, si eorum contumacia, & mores hoc mereri videantur.[f]

c c. secundum. inst. ne cler. vel mon.

d c. sicut.

e c. fin.

f cle. i.

Quinimò & Alexand. III. edixit, vt nulli religioso post votum religionis susceptum, & post factam professionem ad Physicã, vel leges seculares legẽdas exire liceat, pœna etiam violatoribus addita.[g]

g c. non magnoperè.

Quam Alexandri constitutionem Honorius III. postea sic declarauit, vt eius trãsgressor ipso iure ex canone latæ sententiæ excommunicationi censeatur obnoxius, eámq; extẽdit, vt Archidiaconos, Decanos, Plebanos, Præpositos, Cantores,

res, & alios clericos personatus habentes, & presbyteros complectatur. [h] Sed rursus Honorij legem Bonifacius VIII. sic interpretatus est, vt eos nõ includat, qui Ecclesias parochas obtinent, quandiu ad ordinem Sacerdotalem non sunt promoti, nisi sub se habeant sacella, in quibus instituantur clerici perpetui nequeuntes ab eis citra causam legitimam remoueri. [i] aliaque in hanc rem vtilissima eadem constitutione idem Bonifacius comprehendit. Nouissimè quoque ex Concilio Lateranensi sub Leone X. statutum est, ne quis in sacris ordinibus constitutus, in gymnasiis generalibus, vel alias publicè audiendæ Philosophię, aut poësis studiis vltra quinquennium post Grammaticam aut Dialecticam, sine aliquo studio Theologiæ, aut iuris pontificij incumbat, verùm exacto quinquennio si illis studiis insudare voluerit, liberum sit ei, dum tamen simul aut seorsum Theologiæ, aut sacris canonibus operam nauet. Et hæc quidem ab illis patribus statuta sunt, ne clerici humanarum literarum illecebris capti Theologiæ studia omittant, cui eos omni cura vacare cõuenit, cum infectas Philosophię & poësis radices & aliunde ortas pe-

h c. fin.

i cap. i. in vi.

k c. fin. stes per hãc sanare, & purgare debeant.[k]

Prohibentur quoque clerici sacrati procuratores aut ministri in iudicio seculari laicorum esse.[l] quemadmodum etiam
l c. ij. prohibentur procurationes oppidorum, aut rurium, aut quaslibet seculares Iurisdictiones hominum secularium vice & nomine suscipere, & exercere, nisi ab ecclesiastico ministerio velint esse alieni, & religiosi clerici seuerius etiam
m cap. sed nec. puniri velint.[m]

Cuiusuis autẽ ordinis clericus quamuis nondum sacer effectus sanguinis iudicium ad mortem aut membri mutilationem inferendã exercens honore priuatur & loco.[n] Et non modò sanguinis
n c. clericis in sacris. vbi Ab. sententiam dictare, aut proferre, aut sanguinis vindictam exercere nõ debet, sed neque, vbi exerceatur, interesse, nec literas dictare, aut scribere in sanguineam vltionem mittẽdas, nec viris sanguinum vllis tanquam eorum dux præfici potest.

Item presbyter, Diaconus, Subdiaconus à Chirurgicæ artis exercitio repelluntur, qua adustio, vel incisio aliqua irroganda sit, aliisque artibus, quibus simi
o c. cũ sententiã sanguinis. lia officia inesse necessarium sit.[o] Clerici quoque arma portantes, & vsurarij excommunicantur.[p] Et clericus percussor,
p c. ij.

qui se non corrigit, deponendus est. Episcopus autem, cuius mandato mulier ob delictum seuerè nimium flagris seu fustibus cœsa fuerat, duobus mēsibus à missarum administratione Gregorij Pontificis Romani decreto suspensus est. [q] Venationes item & aucupia à clericis omnibus aliena esse debent. [r]

Iam ex supradictis nemo non iudicare potest, quam deforme existimetur in clerico incontinentiæ & fornicationis vitium; cum supradicta, quorum multa minora sunt, tam acerbam vindictam expectent. quare clericus fornicator potest ab officio suspendi, siue iam monitus se non correxerit, siue etiam nulla monitio præcesserit, si ita iudici sedeat, qui & delicti pondus, & locorum cōsuetudinem perpendet, atque ex eis iudicabit, an à monitione, vel suspensione, aut potius priuatione perpetua incipi præstet. [s] Qui clericus si contempta suspensione diuina celebrare ausus fuerit, & in vetere flagitio perseuerare, non beneficiis ecclesiasticis tantum exuetur, sed etiam perpetuò deponetur. Quæ pœna etiam prælatos manet, qui huiusmodi subditorum vitia æquo animo tulerint, nec in eos animaduerterint. [t] Et clericus Concu-

q c. i. & ij. de cler. percuss.
r de cler. vena.
s Ab. c. at si cler. num. 36. versic. & ideo concludo. de iudic.
t c. vt clericorum. vbi Ab. hoc tit. ca. sicut ad extirpandas. c. clericos. & c. si autem. de cohab. cle. et mulier.

binam palam habens ipso iure ab officio est suspensus, nec partem ab ecclesia suscipere potest.[u]

Seuerius etiam puniuntur clerici quibus matrimonium contrahere ex regionis forte vsu permissum est, si in hæc flagitia lapsi fuerint. non tamen Prælatus clericum coget omnino, vt concubinam abiuret, quia periurij metuitur periculum, sed dimittere recusantem interdicet, suspendet, & demum etiam excommunicabit.[x] Quæ pœnæ si priscis comparentur, quæ tunc infligi solebant, cum ecclesia adolesceret, quo tempore longè maximus erat in fide ardor, leues medius fidius iudicarentur: nam vel simplex fornicatio olim iusta causa clerico deponendo existimabatur.[y]

Atque vt hisce vitiis via omnis (quoad fieri potest) claudatur, omnisque occasio resecetur, certis iurib. prouisum est, vt ea vitentur, ex quibus contra eos læua suspitio oriri posset. hinc & prohibentur clerici mulieres domi habere, quę incontinentiæ suspitionem præbere possint, quamuis matres eorum essent, alióue cõsanguinitatis gradu genere coniunctæ.[z] Et quarumcunque mulierum frequens, & assiduum colloquium sacris clericis interdi-

u c. super hoc xxxij. distinct.

x d. c. vt clericorũ. cum aliis suprà alleg. in vi.

y c. presbyter. 81. dist. Ab. d. ca. sicut ad extirpanda.

z ca. i. de cohab. c. e. & mul. vbi Ab.

interdicitur: monitisque, nec tamen absistentibus, excommunicatio iniuritur. [aa] & clericus sine manifesta, & probabili causa ad sanctimonialium cœnobia frequenter accedens per Episcopum arceri debet. seque non corrigens ecclesiastico beneficio priuari. [bb]

aa c. ij. de coha. cler.

bb c. monasteriũ. hoc tit.

Qui clerici matrimonium contrahere possunt, qui non. Tit. XIX.

ADeo in clericis castitas commendatur, vt non solùm secundum supradicta à libidine etiam in laicis damnata abstinere Pontificiis legibus iubeantur, sed ipsi etiam matrimonio alioqui sancto, & à Deo instituto aliqui eorum aspirare prohibeantur, [a] neque id temere, cũ castitas sit primum clerici fundamẽtum, [b] omniúmque sacerdotum ita excellens sit electio, vt quæ in aliis membris ecclesiæ vacare vitio creduntur, in illis tamen habeantur illicita. Quare Episcopus, Presbyter, Diaconus, & Subdiaconus, & si irregularitatem etiam contraxerint, ad matrimonium tamẽ accedere prohibentur. at si matrimonium de facto contraxerint, nulla habita irregularitatis ratione separabuntur: [c] & compelli poterunt per ordinarium, suspensionis, & excom-

a c. i. dist. xxxij.

b §. hoc de Deo. in aut. quo. opor. Episco.

* d. c. i. distinct. xxxij.

c c. i. qui cle. vel vouen.

municationis remediis vxores repudiare: & nihilominus à maioribus ordinibus repellentur, & in susceptis administrare prohibebuntur. sanè si religionem ingredi voluerit, maiores quoque ordines retinere, & assequi concedentur.[d] Potest tamen Episcopus sacerdoti, qui post nuptias, vel contubernia verius contracta, eaque dimissa diu se continuerit, & pœnitentia acta laudabile sui ipsius specimen præbuerit officium ademptum, & executionem restituere.[e] Qui verò est intra minores ordines clericus nuptiarum incapax non est, verum beneficio, quod habet, spoliatur, recipit tamen expensas, quas in rem illius ecclesię irrogarat;[f] nec prodest clerico, quod beneficium ei sit collatum post nuptias ab eo contractas, vt illud retinere possit.[g]

Item hi clerici vxorati amittunt priuilegium, quo rerum suarum immunitate potiebantur:[h] saluum tamen eis remanet priuilegium, ne sub iudice laico conueniri possint: néue cura excommunicationis pœnam manus iniuriosas quis in eos inferat, dum clericorum in habitu incedant vestibus clericalibus vtentes, & tonsuram gestantes: dumque vxor, quam habet hic clericus, prima, vnaque ei nupta

d c. ex tua rũ. eo. tit.

e c. sane.

f c. quod à te. de cler. vt coniu.

g c. diuersis.

h c. penul. de cler. coniug.

pta fuerit, & virgo. i

Sed sicut clericus à matrimonio repellitur secundum proximè suprà à nobis dicta, ita è conuerso dum quis iugo vxorio jam pressus est, neque ad beneficia, neque administrationes ecclesiasticas: sed nec ad aliquos ordines accessum habet, nisi fortè castitatem vouisset, cùm vxoris consensum haberet, vel, si adolescens ea esset, religionem ingressa fuisset, & eam vnam, eandemque virginem habuisset vxorem. k

Atque ex his vnusquisque iudicio assequi potest, quanto maiore ratione personæ supradictæ à dignitatibus Ecclesiasticis summoueantur, vel quæ dignitatibus Ecclesiasticis auctæ sunt personæ, à matrimoniis repellantur. l

i c. vnico in vi.

k c. sane. i. de cler. coniu. vbi gl. et Abb. num. 3.

l c. cũ ad decorem. eo. tit.

De Clericis non residentibus.

Tit. IIII.

SVpradicta & si Clericis diligenter obseruanda sint, non tamen satis fuerit ea obseruasse: nam & alia existunt, quibus clericus præstandis tenetur, & certè cum Ecclesiæ clericis cum inquisitione credi soleant, apparet eorum, quibus committũtur, eligi industriam, quibus id oneris tutò imponi possit: quare, & eos

conuenit in ipsis Ecclesiis residere, & officium suum nauiter obire: ne eorum à quibus probati sunt, fidem fallant, si ipsi officio suo (vt par erat) studiose non supersint: quod non sine magna populi offensione, & animarum sibi creditarum dispendio eueniret. Curam igitur adhibent Pontificię leges, vt vnusquisque Ecclesiæ Rector, vel præfectus eam ipse regat, in eaque tẽporibus debitis resideat.[a] Quocirca, si quis à suo sacerdotio quãuis simplici[b] diutius abfuerit, quam Ecclesiæ vtilitas exposceret, monendus erit, & terminus ei statuẽdus, intra quem commode reuerti possit, quo lapso, si omnino sine causa probabili sui copiã non fecerit beneficio priuari poterit, illudque in alium transferri.[c] sed & alia via poterit clerici non residentis contumacia coerciri ex Concilio Agathensi, nam in minoribus ordinibus constitutus clericus, si ab Ecclesia sua diebus solennibus abfuerit, id est, natiuitate Domini, Epiphania, Paschate, vel Penthecoste, triennio à communione suspendetur. Diaconus verò & presbyter, si tribus hebdomadis suæ Ecclesiæ defuerint, huic pœnæ succumbent.[d] Cæterum, si incertum sit, vbinam gentium agat Clericus, vel

a Ab. c. ex parte. 2. ver. sed quæro qualiter.
b Ab. c. penul. §.
c c. ex parte vestra. cũ duobus seq. vbi Ab.
d c. si quis in clero. vij. q. i.

vel prælatus, qui à sua Ecclesia desideratur, vel ita absit, vt non facilè ad eum citatio deferri possit, tribus edictis euocari eũ oportebit, publicè propositis in eius Ecclesia: quibus si minimè audiens fuerit, & sex menses expectatus nõ redierit, ecclesia illa spoliari legitimè poterit.[e]

e c. ex tuæ deuotionis in prin.

At si in rem Ecclesiæ fortè non sit, vt clericus hic vel Prælatus propter ipsius præstantiam ab ea exturbetur puta, quia eius opera multis de causis Ecclesiæ vtilis noscatur, dum adsit, eamque velit impigrè (vt decet) ac sedulo præstare, ideoque melius videatur eum ad Ecclesiæ ministeria iuris remediis reuocare, quàm ab ea summouere, ita poterit procedi: vt per suspensionis vel excommunicationis remedia redire compellatur, quæ si nihili facere se ostenderit, tunc verò etiam spiritualium administratio ei interdicetur. Quod si is, qui desideratur, Prælatus, in Pontificia dignitate constitutus sit, ad legati, vel alterius officium hoc pertinebit, vt ex speciali mandato Summi Pontificis, hunc Episcopum ita meritum ab Episcopatu remoueat.[f] Episcopus enim quiuis ab alio quàm à Summo Pontifice Episcopatu priuari nequit, quare nec prior procedendi modus à nobis in prin

f c. ex tuæ §. contra eos secundum vnũ intellectũ.

cipio huius tituli supra traditus poterit aduersus Episcopum exerceri. [g] Sed posteriorem hunc in eum experiri est necesse, nempe vt suspendatur ab Archiepiscopo,& excómunicetur,& demum summi Pont. mãdato Episcopatu priuetur. [h]

g d.§.contra eos.vbi not.

h d.§.contra eos. et c.accusatus. iij. q. vi.

At Constitutio,qua clerici residere iubentur,ita procedit,vt nullum fiat discrimen inter beneficia opulẽta, vel tenuia, aut inter ordinem supremum, vel infimum.nam & Clericum habentem beneficium non excedens prouentum viginti aureorum annuum residere nihilominus oportet. [i] & Cardinales quoque ipsi huic Sanctioni subiacent, cum & Leo III. Anastasium Presbyterum Cardinalem tituli Beati Marcelli deposuerit, eo quòd parochiam suam annos quinque desertam esse passus fuisset. [k]

i c.conquerente.

k c.ij.

Distributiones item quotidianæ aliis erogandæ non sunt, quam qui diuinis officiis celebraturi intersunt: nec vlla eis patrocinatur consuetudo in contrarium præscripta. quique distributiones contra prædicta acceperint, nõ facient suas,sed restituere eas tenebuntur: quod & in distributionibus diuidendis pro sacrificiis defunctorum anniuersariis obseruatur, [l] nec minus locum habet, si quis absit,vt

l c.vnico. eod. tit.in vi.

Theolo-

Theologiæ ſtudio operã det. tunc enim &ſi beneficij fructus percipiat, canonicas tamen diſtributiones non percipiet.[m]

m c. licet vobis. de preben.

Vtque omnia ſuo iure facilius procedere poſſint, Conſtitutum eſt ex Concilio Lateranenſi, vt, cum eccleſia, vel Eccleſiaſticum miniſterium conferendum eſt, talis ad hoc perſona quæratur, quæ reſidere in loco, & curam eius per ſe ipſam valeat exercere, niſi & qui acceperit, acceptũ admittere, & qui contulerit, conferẽdi poteſtate deinceps priuari velit.[n]

n c. quia nonnulli.

Relaxantur tamen interdum ex iuſtis cauſis, & remittuntur ſuprà ſtatuta: & cõceditur interdum clerico à ſuis beneficiis abeſſe, nam & ſtudiorum rei literariæ honeſta eſt cauſa, quibus vt clerici imbuti meliores, vtilioresque fiant conceditur vt dum in illis verſantur, beneficiorum ſuorum fructus nihilominus conſequãtur, dum tamen ſe ad honeſta gymnaſia non ad villas, aut minuta caſtra ſtudiorũ cauſa tranſtulerint.[o] Item pro eccleſiæ ſuæ iuribus tuendis, & conſeruandis abeſſe quis poteſt, & ſi promotionis tempore iuraſſet in ea reſidere.[p] Familiares quoque ſummi Pontificis, dũ in eius obſequiis ſunt, & ſi in eccleſiis ſuis non reſideãt fructus licitè percipiẽt,[q] neque oberit eis

o c. tua fraternitatis.

p c. ex parte tua fuit propoſitũ.

q c. cũ dilectus filius.

eis constitutio contraria ex ea Synodo profecta, distributiones autem canonicas non percipient, quod & de canonicis obsequiis Episcopi sui additis est accipiendum, modò plures non sint, quam capituli sui vsus, & necessitas patiatur.[r] Si tamen ecclesiam debitis ministrorum officiis carere appareat, & ex hoc damnũ ferre, dum plures ex ea priuilegiis innitentes eam deserunt, poterunt tunc fructibus subductis vt reuertantur, compelli. Clericus autem valetudine aduersa impeditus, ne possit munera sua obire, beneficij sui fructus nilominus cõsequetur,[s] & distributiones canonicas, & omnia, quæ sano ministerium suum præstanti darentur.[t]

r c. ad audientiã nostram. vbi Abb.

s c. i. de cleri. ægro.

t c. vni. de cle. non resid. in vi.

De voto. Tit. V.

VOtum est alicuius boni operis cum deliberatione Deo facta promissio, vt Beatus Thomas censuit,[a] seu vt alij est propositi super erogantis promissio Deo facta propter bonum finem, ex deliberatione firmata.[b]

a habes in ap. ad Abb. in rub. eo.

b Summa Angel.

Est enim sciendũ non idcirco adstringi aliquem voto, quod tantum animo conceperit se aliquam operam Deo accceptam operaturũ, nisi etiam id firmo certoq;

toque animo ſtabilierit. quare & ſi quis cum animo agitaret de religionis habitu ſuſcipiendo, verba huius ſententiæ edidiſſet, Nõ diu hic cõmorabor, voti reus non propterea eſt cenſendus.[c] Tũc enim duntaxat initiatum eſt votum, nondum autem confirmatum. at ſi deliberatio matura præceſſiſſet, dehinc in ea fixus perſtitiſſet, tunc vtique etiam confirmatum dici poſſet. cum vero præterea etiam verba profert, quibus fixam animi ſui deliberationem aperit; conſummatum iam deinceps votum dicetur.[d] c c.i.eod. titu.

Hactenus tamen, niſi vlterius ſit proceſſum ſimplex adhuc erit, nondum autẽ ſolenne, nam quamdiu ad aliquam ſolennitatem ventum non ſit, qua voti executio initium accipiat, ſimplex appellatur. Sed cum executioni ipſius per ſolennitates aliquas rei neceſſarias initium datur, tunc iam ſolenne effectum dici poteſt, veluti, ſi quis vouerit, ſe religionem probatam ingreſſurum; ſuſceperitque ſacram veſtem, quæ profeſſorum propria eſt, vel ſi expreſsè manibus prælati religionem, & regulam profeſſus ſit; vel ſacros ordines acceperit, qui eis ſe deuouerat. his & ſimilibus modis ſolẽne effectum dicetur. ante verò, quam ad huius d Abb. d. c. ij.

generis solennitates ventum sit, quamuis expressa pollicitatio clare pronunciata sit simplex appellatur. quod tamen votum simplex non minus Deo obligat, quam solenne, & si in aliis differat: veluti quod votum solenne non solùm matrimoniũ contrahi impedit, sed etiam contractum dirimit: quam vim simplex votum non habet: contrahendum enim duntaxat impediri solet.[c]

Hactenus de Personis, id est, de ordinibus clericorum, & quæ personæ, aut à quibus, vel quibus temporibus ad ordines admitti possint: item de Prælatis & eorum officiis disseruisse sufficiat. Nunc ad secundam partem propositæ diuisionis transeamus: id est ad dicendum de rebus ipsorum clericorum, & initium sumamus à Titulo de Præbendis.

c c. rursus. vbi glo. mag. qui cle. vel vo uen. & c. vni. eo. tit. in vi.

De præbendis. Tit. VI.

PRouident Sacri Canones, vt qui ministeriis Ecclesiæ se deuouerunt, ieisque assidui sunt, his etiam ab iisdem ecclesiis opes suppeditentur, quibus se dignè & honestè sustentare possint.[a] ne, si eos presserit inopia, necessitate vrgente cogantur, vel à diuino famulatu recedere, & ad alia officia, vel negotia, vnde victum

a c. cum secundum Aposto. de preben.

victum sperare possint, se transferre, vel saltem simul Deo ac mundo æquè operam suam locare: quod quàm difficilè, aut verius impossibile sit, nemo tam obtusam habet ingenij aciem, cui sit incognitum. Idcirco ex Ecclesiæ patrimonio singulis clericis pro eorum meritis, & dignitatibus opes congruæ subministrantur, non vt tamen proprias sibi eas vendicēt.[b] sed quibus se honestè alere, ecclesiarum vsui, vbi id opus esse viderint, succurrere: & pauperum egentiumque hominum necessitatibus, si copiæ suppetāt, subuenire possint.

b c.iij. eo. titu.

Hæc autem bona Præbendæ appellātur. nihil est enim aliud Præbenda, quàm certorum prouentuum in Ecclesia percipiendorum ius ratione diuini officij, cui quis inseruit,[c] & altera quidem Prębenda est connexa canonicatus, altera etiam sine canonicatu confertur.

c. Ryp. c. cū M. ferrar. num. 17. versic. secundo modo. de constit.

Et quantæ hæc res Romanis Pontificibus semper curæ fuerit, ne videlicet clericus inopia & egestate pressus iaceret, indicant plures constitutiones diuersis tēporibus à diuersis Pontificibus editæ.

Nam & statuerunt, ne posit aliquem Episcopus ad sacros ordines promouere, nisi cui de alimentis etiam prouiderit,

vel præbenda aliqua ei assignata, vel ex proprio sui ipsius patrimonio alimenta suggerendo; quoad certum ei titulum contulerit, nisi promotus in patrimonio locuplete esset, ex quo alimenta congrua habere posset.[d] Hinc etiam qui ex potestate sibi generaliter data clericos ad sacros ordines sine titulo euexit, eis etiam tenetur prouidere. qui verò certas personas mandat ad ordines euehi, vel personis ipsis ius facit, vt ab aliis promoueri possint, eis prouidere tenetur, si ad sacros nullo titulo fuerint euecti.[e] Hinc etiam prohibentur in Ecclesiis collegiatis plures clericos instituti, quam quot se alere absque penuria possint.[f] Eadem ratione fit, vt congruum non sit carere præbẽda eum, qui in canonicũ est receptus.[g] quamprimum se facultas obtulerit, & interim distributiones quotidianas percipiat.[h] multaque alia ad hoc necessario instituta sunt, quæ aliunde sunt assumenda.

d c. ij. & iiij. & c. tuis quæstionibus. e c. si Episcopus. in vi. f c. i. & c. authoritate. de Institu. g c. relatũ in fi. vbi gl. eod. tit. h d. c. relatum. & c. dilectus filius. i.

Præbendæ autem omnes aut aliquorum in tutela & patrocinio sunt, quia ab illis aut positæ aut locupletatę sunt; quas & propterea Patronat⁹ iura appellamus, quamuis hæc fortasse quis præbendarum nomine non comprehenderit, de

quibus

quibus infrà. Plerunque autem liberæ & ab omni cuiusque patronatu solutæ sunt Præbendæ. In quarum collatione consue tudini imprimis, si aliqua ibi vigeat deferendum erit. nam si ex consuetudine capitulum solum conferre soleat, soli hoc ius permittetur. si Prælatus cum capitulo, vtriusque factum & consensus exigetur. Sin nulla ibi vigeat consuetudo, & de Præfectura Ecclesiæ collegiatæ vel conuentualis agatur, collegium eliget vel conuentus, confirmabit Episcopus. At si de beneficio inferiore agatur, puta beneficio præbendaue simplici ecclesiæ cathedralis, Episcopus ipse vna cum Capitulo eorum largiendorum potestatem habebit; si tamen paruum fuerit beneficium vel solus Episcopus sine Capitulo latam in eo potestatem habebit. Sin Præbenda vel dignitas, aliudue beneficium, de cuius collatione agitur non in Ecclesia Cathedrali sint; sed in alia collegiata, id collegium cum Prælato eligent, institutio ad Episcopum pertinebit. In beneficiis verò cæteris, quorum dantur Rectores, si tenuia sint solus item Episcopus potestatem habebit. sin opulentiora sint, Capituli quoque consilium erit adhibendum.[i]

i Hostië. in summa de Elect. Abb. c. cũ Ecclesia. col. iij. versi. primo casu. de Elect. vbi apost.

In his autem omnibus maxima & omnibus regulis soluta est semper Romani Pontificis potestas, quæ nullo modo minui vnquam potest, quin omni casu quævis beneficia elargiri possit.[k] Sed (vt omnia beneficia illius in manu sint,) ea tamen proprio quodam iure ad eum magis spectare videntur, quorum possessores in curia Apostolica obierint. ea si quidem prȩter Summum Pontificem, nemo conferre potest.[l] quod in omnibus cuiusq; generis beneficiis procedit omniũ aulicorum, & quoruncunque ad curiam accedentium, vel ab ea recedentium, si in locis à curia non remotioribus duorum dierum itinera eos mori contigerit[m] nec non, & in legatis vel nuntiis aliquò per Curiam trãsmissis.[n] Item in omnibus his qui curiam sequentes in itinere moriũtur.[o] Solent etiam Summi Pontifices, certarum personarum, certiq; tituli beneficia vbiuis locorum illæ personȩ existant, & vbicunq; eorum possessores decedant largitioni suæ reseruare, aliis potestatem ea conferendi adimentes, & irritum decernentes. quod cum faciunt, illa, quæ sibi reseruarint, beneficia adeò sunt affecta, vt eorum collatio per alium exinde-

k c. licet ecclesiarũ in vi.

l d. c. licet ecclesiarũ. in vi.

m c. præsenti declaramus. in vi. c. ad regimen. in extrauag.

n extrauag. ex debito. de elect.

o c. cum præsenti.

quemcunq; facta nullius prorsus momēti habeatur.[p] quinimò & si prębēda prius alicui esset per electionem collata, quā ā per Pontificem cum Decreto reseruata, omnia post reseruationem subsequuta effectu carebunt: licet reseruatio, inhibitio, & Decretum electionē, aliaque præcedentia non afficiant.[q]

Legatus quoque de latere Summi Pōtificis missus beneficiorum conferendorum ius habet, vt suprà nos docuisse meminimus. alius verò Legatus, qui à latere Apòstolico non sit profectus, nisi specialiter hoc ei indultum sit, beneficia non confert.[r]

Si verò ipsum Pontificem Romanum mortuum esse contingat, atque ita sedem Apostolicam vacare, tunc cum beneficia curiæ Romanæ otiosa fiunt, aut si mortuus Pontifex sit, antequàm beneficia cōferret, quæ se viuente vacabant, eaque beneficia ex his sint, quibus animarum cura est annexa, Ordinarius, ad cuius donationem alioqui pertinuissent, illa conferre poterit.[s]

Item si Summus Pontifex in mensem distulerit beneficiorum in curia vacantium ad se pertinentem collationem, eas partes ordinarius excipiet cōferendo per

p ad regimen. c. ad romani. in extrauag. con. & c. ex debito. de elect. & c. dudū de præb. in vi.

q c. si eo tēpore. de elect. in vi.

r c. fin. de offi. lega. in vi.

s c. si Apostolica sede. in vi.

se ipsum, vel ipso in remotis agente per suum vicarium generalem, in diœcesi existentem, cui id canonicè sit mandatum.[t] vt ex Gregor. X. Constitutione in Concilio generali Lugdunensi ædita apparet. quæ tamen per Bonifacium octauum creditur abrogata, cũ sanxit, vt dignitates, personatus, præbendæ, aliaque beneficia Ecclesiastica cum cura, vel sine cura, quæ apud sedem Apostolicam vacare noscantur, & vacatura sint, sedi Apostolicæ reseruentur.[u]

Sciendũ est etiam, cum ipsemet Summus Pontifex beneficia confert, vis longè maioris huiusmodi esse collationem, quàm ab aliis factam. hinc si à sede Apostolica, vel Legato ipsius vni, & ab ordinario alteri eodem die beneficium conferatur, is cui ipsa sedes contulerit, vel legatus (propter conferentis ampliorem prærogatiuam) erit alteri deferendus, nisi appareat ab ordinario priùs factam esse collationem, vel nisi alter possideat.[x] Itẽ si super gratia cuiquam ab Apostolica sede facta executores fuerint deputati, sicut ipsa gratia, (licet nondum sit in eius executione processum) morte nõ perimitur concedentis, sic neque etiã re integra perimitur executoribus data potestas.[y]

t c. statutũ. de præben. in vi.

u extra. eõ. piè solli citudinis. Gomes. in re. de triẽ. poss. reg. 31 dicit communem, quod. c. statut. sit correctum.

x c. si à sede. de præben. in vi.

y c. si super gratia de offi. deleg. in vi.

At si super prouisione certæ personæ, facienda sit data potestas alicui non ob suam, sed eius, cui prouideri mandatur, gratiam vel fauorem, illa quidem expirat omnino, si concedens re integra moriatur, quanuis, vbi nulla personarum facta expressione alicui gratiosè est cōcessa facultas, vt auctoritate Apostolica possit aliquibus personis idoneis in certa Ecclesia prouidere, vel beneficia, (quorum collatio est ad sedem legitimè deuoluta) conferre, contradictores etiam compescendo, non expiret etiam re integra per obitum concedentis.[z]

[z] c. si cui. de præbē. in vi.

Frequenter etiam Sum. Pon. potestatē suam in alienis diœcesibus aliis quoque modis exercet: earumque ordinariis ita manus deuincit, vt non possint in conferendis beneficiis ius suum liberè exercere: dum vel ipse beneficia in eorum diœcesi posita largitur: vel ipsis iniungit, vt vel soli, vel cum alio, qui executoris partibus fungatur, certis beneficia vacatura personis largiantur: vel etiam soli executori mandat, vt in aliena Diœcesi aliquibus prouideat: quo casu ex solo rescripti Apostolici ordinario vel Capitulo, vbi ad ipsum collatio pertinebat, facta redditione absq; alia etiam executoris insi-

nuatione, inhibitione, vel reseruatióne, beneficiũ id, pro quo scriptũ fuerit, adeò censetur affectum, vt nullius roboris habeatur alij de eo facta largitio.[a a] Interdũ tamen nõ omnis potestas ordinario adimitur per huiusmodi rescriptum.[b b] Sciendũm est, quamuis plenissima sit, aliâs in beneficiis interpretatio faciẽda: literas tamen ad beneficia obtinenda impetratas, cùm sint ambitiosæ, restringendas esse, & ideo, si alicui vsque ad certam summam prouideri mandetur, non in pensione, sed in beneficiis ecclesiasticis tantùm prouideri oportebit, nisi de pensione mentio habeatur expressa. Eadem ratione fit, vt quamuis sub nomine Ecclesiarum ciuitatis comprehendatur, aliâs ecclesia Cathedralis, cùm tamen alicui præcipitur de beneficio in aliqua ecclesiarum ciuitatis, vel Diœcesis prouideri, ad Cathedralem ecclesiam, (quæ propter huius honorem sub hac generalitate includi non debet) mandatum huiusmodi non extendatur. Aliud tamen erit, si mandetur in aliqua Ecclesia prouinciæ prouideri: tunc enim & metropolitana, & cæteræ cathedrales Ecclesiæ continentur.[c c] Item, cui de non sacerdotali præbenda

aa c. si Capitula. de cõcess. præben. in vi.

bb c. si soli. vbi glo. mag. in fi. de concess. præb. in vi.

cc c. quãuis plenissima. in vi.

da prouideri mãdatur, ei etiam volenti sacerdotalis huius authoritate mandati cõferri nequibit. Huc pertinet, quòd si in ecclesia, in qua integræ, & mutilatæ præbendæ existunt, præcipiatur alicui integram præbendam conferri, mutilata præbenda nõ poterit etiam consentienti dari. Et, cùm iniungitur, vt certi valoris prębenda alicui tribuatur, non poterit minoris valoris præbenda vel consentienti assignari: huiusmodi enim mandata (quorum fines diligenter seruandi sunt) non debent extra casus expressos extendi.[dd]

dd cui de non sacerdotali. in vi.

Item, si alicui de Ecclesiis, personatibus, dignitatibus, vel aliis beneficiis quibuscunque de animarũ cura mentione non habita, prouideri mandatur, ea conferri nequibunt, quibus ea cura annexa est, longè enim pręstantiorem esse oportet eum, cui cura animarum cum beneficio creditur, quàm qui ad alia beneficia vocatur: est enim ars artium regimen animarum.[ee]

ee c. cũ sit ars. de Eta. & qua lit.

His adde, quòd cùm Pontifex Romanus præcipit, vt alicui prouideatur de personatu vel dignitate, quamuis curam haberent animarũ, vel collationem, prouisionem, præsentationem, vel dispositio

nem spectantibus quorūcunque, hæ dignitates vel personatus videntur excepti, qui electione conferuntur.[ff] nec unicquam suffragij cōferet de electione mētio enuntiatiuè habita.[gg] Cúmque inter collationem, præsentationem, & institutionem multum intersit, si cui de beneficio ad alicuius collationem spectante, prouideri mandetur; de illo, quod ad eius Institutionem, vel præsentationem pertinet, prouideri nō poterit, nec econuerso, vno etenim supradictorū casuum expresso, mandatum ad alios non extenditur: institutio enim de beneficio ab Episcopo fit, quod est in patronatu alicuius post factam admissamq; præsentationem, præsentatio fit à Patrono ipsi Episcopo de eo, quem velit ab Episcopo institui; Collatio est donatio ab eo facta, qui conferendi potestatem habet de beneficio; quod nullius in patronatu sit: multa præterea alia similia exempla supradictorum ratione, & regula studiosus sibi colligere potest.[hh]

ff c. cùm in illis.
gg cle. p. de prab.
hh d. c. cū in illis.

Non tamen ibimus inficias, interdum quoq; plenam & latam in beneficiis interpretationem fieri, vt cum motu ipsius Summi Pontificis proprio literæ conceduntur: nam huiusmodi literæ pluribus

benefi

beneficiis eodem tempore vacantibus de opulentiore intelliguntur: sin æqualis sint valoris, ei permittetur optio, cui literæ sunt concessæ. Contrà verò ad postulationem alicuius datæ literæ, ad beneficium angustius restringuntur: & si æqualia sint beneficia, eliget is, qui alioqui conferendi ius habebat.[ii]

Sed quemadmodũ curant leges Pontificię, ne quis clericus in egestate iaceat, ita prospiciunt, ne quis beneficiorũ ambitione alterius morti inhiet; quapropter vetat Concilium Lateranense, ecclesiastica beneficia, vel ministeria alicui conferri priusquam vacent, vel promitti,[kk] adeò quidem vt omnino vacare ea oporteat.[ll] Et ne vllo commento Cõcilij decretum deludi possit, quamuis olim Prælatus rectè promitteret, se prouisurum, cùm primùm potuisset,[mm] Bonifacius tamen VIII. irritas inanésque decreuit quascunq; promissiones sub quauis verborum forma factas, quibus directò vel obliquè aperiri possit via ad beneficia vacatura.[nn] Qui verò in viui sacerdotis præbendam suam non abiurãtis locum sciens substitui se patitur, præbenda priuatur, & ab Ecclesiastica communione pellitur eo ipso, quo se passus est, viuo

ii c. si pluribus. in vi.

kk c. ii. de cõcess. praebend.

ll c. cũ nostris. de cõcess. prabẽ.

mm ex tenore. nu. 8. de rescrip.

nn c. ii. de cõcess. praeben. in vi.

Ab. d. c. antepe.

sacerdoti successorem dari. [oo] Postremò non lateat, in causis quorumcunque beneficiorum procedi simpliciter, & de plano, sine strepitu & figura iudicij.[pp]

oo c. i. de praben.
pp cle. dispēdiosum de iudi.

Quibus modis Beneficia vacent.

Tit. VII.

AT ne quis fortè ambigat, quando beneficia vacare dicantur, huic quoque rei ex parte satisfaciemus. Vacare igitur potest beneficium morte, vel renuntiatione eius, qui illud fuerat assecutus, [a] siue simplex sit renuntiatio, siue permutationis causa facta. [b] Item si pœnæ causa ob delictum quis fuerit[c] priuatus beneficio.[d]

Item si quis ad Episcopatum electus fuerit, & confirmationem electionis acceperit, ecclesiasticorúmque bonorum administrationem habuerit decurso tempore consecrandis Episcopis à Canonibus diffinito is, ad quem spectat, beneficia quæ habebat, disponere liberè potest. [e] Quin & generaliter vbicunque secundum beneficiũ quis assequitur, quod vel curam habeat, vel dignitatem annexam, prius ipso iure vacabat, cui vel dignitas, vel cura inhærebat, [f] quod & infrà

a c. susceptũ. de rescript. in vi.
b toto tit. de rer. per.
c c. ex litteris. c. gratiæ. de exces. prael.
d c. cũ in cũctis. §. cùm verò. de elect.
e c. de mul ta. vbi Abb. in not. extra ua. execra bilis.

strà dicemus. Episcopo quoque ad aliam sedem propria authoritate se transferenti, eiúsque possessionem adepto, prior eius sedes vacua fiet.[f]

Vacuum quoque fiet beneficium parochum, differenter eo, cui fuerat concessum, vltra annum sacerdotalis ordinis consociationem assequi.[g] Item vacat beneficium clerici, qui matrimonium contraxit.[h] Nec deerunt fortè & alii modi, qui studiosis lectoribus canonicas constitutiones diligenter inspicientibus occurrent.

Illud sciendum debere Episcopum, aut alium, qui beneficia conferat, modum exprimere, per quem beneficium à se collatum vacet, nec satis fore, si dixerit, vacantem se Ecclesiam conferre.[i]

De prohibita Beneficiorum multiplicitate. Tit. VIII.

Sed &, nedum Clerici opibus ecclesiasticis supra modum augentur, & plurium Ecclesiarum curæ præficiuntur: vel tanto oneri succumbant, & aliquas ex Ecclesiis suis debito ministerio destitutas esse patiantur, quæ singulæ singulis creditæ melius fortasse fuissent administratæ,[a] vel ne fortè amplius luxuriantes diuit

f c. quanto. de trãsla. episco.
g c. licet ea nõ cõmissa. de elec. in vi.
h glo. c. i. de cler. cõiug. in vi. Abb. c. i. extra. eo.
i Bertrã. cõns. 132. nũ. 19. l. ii. Rebuf. tit. requisita ad collatione. nũ. 61.
a c. quia nonnulli, vbi Ab. de cler. nõ resi den.

diuitiis clerici nimium efferantur, dum ipsis redundat, quod aliis deest: & ne desint, quæ aliis clericis suppeditari possint, Ecclesiæ facultates, si pauci eas exhauriant. Idcirco statutum est, ne quis clericus beneficium aut dignitatem habens aliud insuper beneficium assequi, & retinere cum priore possit: nisi tamen alterum ex his simplex sit, & in quo residere minimè oporteat ex consuetudine, & angustius, quàm vt eo clericus honestè subleuari possit:[b] vel nisi vnum alteri annexum sit, quæ cura Episcopo incumbet, ne patiatur suos clericos plures ecclesias eodem tempore habere.[d]

At si quis contra hæc præcepta eodem tempore plura beneficia tenere non dubitarit, hodie aliam quàm olim vindictam sentiet. nam (vt nihil antiquitatis penitus ignoretur) sciendum est, quater in hac re diuersis quatuor tẽporibus variatum esse. Et primùm quidem Alexan. III. constituit, vt qui duas ecclesias, seu curatas, seu cura carentes, duásue dignitates, aut duos personatus haberet, vtrum ex eis retinere vellet optare posset, alterum autem omnino, vt dimitteret. †Sed Concilium Lateranense hanc constitutionem nimium mitem iudicãs, noluit

b *Abb. c. cũ iamdudũ. col. pe. nu. 8. & c. extirpandæ. § quia verò. nu. 34. in rep. de præbẽ. c d. c. extirpandæ. § quia verò. d c. quia nõnullis... de præbẽ. & c. ordinarii. de offic. ordi. in vi. e c. referente. § præterea. de præb.*

luit vt res deinceps in clerici arbitrio esset, cum vtrique beneficio vel dignitas, vel personatus inesset, vel animarum cura, sed vt beneficium posterius huic omnino auferretur & potestatem conferendi posthac amitteret, qui illi postremum contulisset.[f] Sed hoc tamen beneficium ex hac constitutione ipso iure non vacabat: quare Innoc. III. in generali concilio statuit, vt beneficium cum cura habens, vel dignitatem, vel personatum, si aliud simile beneficium, vel dignitatem, vel personatū accepisset, beneficio priore vel dignitate, vel personatū, támque ipso iure vacantibus cōferetur priuatus. Itaq; ex Innocentiana constitutione nō secundum vt ex Cōcilio Lateranensi, sed primum aufertur, idq; ipso iure, quod ex eo concilio non erat. Sed & hęc Constit. locum non habet, nisi prius beneficium, vel curæ onus, vel dignitatem, vel personatum haberet, licet secūdum ex illis esset,[g] neq; huic constitutioni locus erit, & si quis personatum cum cura animarum, & ecclesiam parocham præbendæ annexam eodem tempore habeat.[h] Illud quoque addit, vt, si quis post vnum beneficium, & alterum assequutus sit, & prius nihilominus retinere perseuerarit, vtroq; sit

f cap. quia nonnulli. de cler. nō resi.

g c. de multa vbi Ab. iii. not.

h c. super eo. de pra. in vi.

sit priuatus: multaque alia. Quæ omnia etsi viderentur constituta prudenter, satis tamen plenè Ioanni XXII. non fecerunt: quare ista adiecit, vt quicunque secundum curatum beneficium, vel dignitatem, aut personatum acceperit, nisi cõfestim post adeptam secundi quietam possessionem primùm re ipsa publicis personis præsentibus dimiserit, vtroque sit ipso iure exutus. quæ si nihilominus pertinaciter retinere contenderit, ad aliud quodcunque ecclesiasticum beneficium indignus admitti deinceps iudicetur.[i] In religiosis verò clericis, iam tum à Bonifa. VIII. statutum fuerat, vt si habẽs Prioratum, vel ecclesiam cum cura animarum, aliud quoque simile accepisset potestate à summo Pontifice non facta, primùm ipso iure vacare censeatur. quòd si confestim à se non abdicarit, tanquam ambitiosus ab vtroque arceatur, & amplius eligi non possit.[k] Est tamen sciendum, quòd nisi posterioris beneficij fructus percipere possit, constitutionis suprascriptæ pœnæ non erit obnoxius: puta, si illius posterioris beneficij fructus, sicut etiam aliorum vacantium ad certum tempus alicui sint concessi.[l] Quæ hactenus disseruimus de beneficiorum exagge

i extrauagan. execrabilis.

k c. cũ singula. in princ. in vi.

l c. si tibi concess. vbi glo. de preben. in vi.

exaggeratione à iure interdicta secundũ iuris cõmunes regulas procedũt: verùm iuris cõmunis obseruationem relaxat interdum (vbi ecclesiæ vtilitatẽ hoc postulare videt) summus Pontifex, vel Episcopus, vel ex personæ meritis, veluti dignitate, integritate, scientia, plurimo rerum vsu, vel etiam nobilitate, indulgendo, vt beneficia plura alicui liceat eodem tempore habere. Et si quidem vtrunque beneficium animarum curam gerat, vnius erit hæc authoritas indulgendi summi Pontificis: sin vel vtrunq;, vel eorum alterum simplex sit, Episcopus quoq; gratiam facere poterit, nisi vtrunq; in eadem ecclesia existat, imò & si plura sint, quàm duo, sed vni tantùm ex eis cura animarum sit, poterit nihilominus Episcopus indulgere, si ecclesiæ vtilitas id suadeat, & causa iusta subsit, quod nonnulli extendere volunt, & si duo curata essent, si publicæ vtilitatis spiritualis studio magis quàm personæ meritis ducatur.[m]

Cæterùm sicut quibus supradictum est modis, sacri canones inuigilant, ne vni plura beneficia accumulẽtur: ita ecõuerso prohibẽt ad vnum beneficium plures personas admitti: ne vel beneficium hoc modo scindatur, vel eorũ vnus, aut alter

m Abb. de multa. nu. 19. & c. extirpanda. § quia verò. nu. 43. versic. ex his sequitur.

expectet, dum à socio vacet: itaque eius mortem optet, [n] sicut neq; duo eiusdem canonicatus, vel præbendæ socij esse possunt. [o] Si tamen præbenda ita opulenta sit, vt duobus victum commodè præbere possit, in duas scindi eam licebit. nec Turonense Concilium hoc improbat, quæ si partes sectæ non sufficerent, ambæ essent per sectorem ex præbendis aliis vacantibus augendæ, [p] earum fructus præbendas sectas habentibus pro parte tribuendo, dum tot fructus ex eis supersint, quot canonico sufficiant. alia enim præbenda attenuari non debet, vt alia locupletetur, [q] nisi necessitate impellente. [r] Si verò aliqua præbenda cathedralis ecclesiæ ita inops sit, vt clerico ad victum oportunum non sufficiat, capella ei annecti poterit, dum ne illius presbyter, & ipse congrua portione defraudetur, si capella vtrique satis esse potest. [s]

Animaduertere autem debet is, qui conferendi potestatem habet, ne ex affectu carnali, sed sano, & recto iudicio Ecclesiasticum officium vel beneficium; & in personam quæ magis visa fuerit idonea locet. Item vt nequa ex pactione, vel conuentione quacunque conferat, nec sibi retineat vllam redituum portionem, alióue

n c. maioribus. c. tuæ fraternitatis. de praeben.
o c. dilecto. de preb.
p c. vacãte. de praeben.
q c. cũ causam quæ vbi Ab. de prebẽ.
r c. fin. de ver. sig. c. ex parte. de constit. gl. d. c. vacãte. in fi. mag. glo.
s c. exposuisti nobis.

alióue modo beneficium diminuat. Cõsultius etiam fuerit, si palàm, non clàm beneficium contulerit.[t]

[t] c. vnico. vt Ecclesia. benef.

De Pensionibus. Tit. VIII.

ET si beneficia integra conferri debeant, non diminuta, potest tamen interdum aliqua ex his decessio fieri, vt fructuum portio ab eis detracta alicui suppeditetur: quæ portio pensio appellatur. Eaque vel in titulum beneficij solet assignari ei, qui ad Ecclesiasticos ordines recipitur. Vel vexationis redimendæ causa quæ Rectori beneficij modò procurata non sit, ab aliquo in iudicio infertur, interdum & illi exoluitur, qui suum beneficium alteri cessit, ne interea, dum superstes est, vitam inopem ducat: aliáue de causa. Sed & remunerationis gratiâ alicui nonnunquam constituitur: veluti, si cuius opera vtatur Ecclesia, nec refert an is Clericus, an laicus sit.

Moderatam tamen pensionem esse oportet, ne vsque adeò beneficium extenuet, vt eius Rectori non supersit, vnde sustentari valeat. Hinc ferè obseruari solet, vt non maiorem tertia partem beneficij deducat: id est, vt quantitas fructuũ, quæ ex beneficio in pensionem detrahi-

tur, tertiæ partis annui reditus beneficij onerati summam ne transiliat, quod eo dictum volumus, ne cui persuasum sit, posse pensionem per quotas assignari, id enim simoniæ vitio non careret.

Illa quoque pensio improbatur, quæ per collusionem constituitur: vt cum rector ecclesiæ patitur sibi litẽ fieri, vt sub specie litis redimendæ commentitio aduersario aliquam pensionem transactionis causa promittat super litigioso beneficio. Nec is tutus erit, q pactione prius inita pensionem obtinuerit, nisi Summi Pontificis sese authoritate munierit.

Ante omnia verò pensionis imponi vllum onus non debet, nisi Antistitis accedente authoritate, sed non Pontifex Roma. solùm pensioni excipiendæ author esse potest, verùm & legatus à latere eius profectus: alius autem Legatus non potest, nisi hoc ei specialiter sit concessum. Item Episcopus Pensionem deducere potest, si qua eum iusta causa moueat, quæ euidentem ecclesiæ vtilitatem importet: dummodo, neque pensionis trãsferendæ potestatẽ eum facere posse, neque post eius mortem, cui est concessa, posse eam perpetuare intelligamus.

Item, qui aliquam ecclesiam erigit, vt

patronatum eius nanciſcatur, poteſt in eius fundatione penſionem, de beneficio excipere alij eccleſię, aut ſibi, Epiſcopi accedente cõſenſu, quotannis ſoluendam.

In primis quoque eius Rectoris conſenſus exigitur in penſione conſtituenda, qui id oneris ſubiturus eſt: quiſquis ſit is qui penſionem eſt impoſiturus, ſeu Sum. Pont. ſeu Legatus, ſeu Epiſcopus, quòd etiam regulis Cancellariæ ſanciri ſolet. Sed neque infante minor, neque il legitimus, nec Excommunicatus penſionis illius capaces ſunt, quæ vel beneficij loco, vel in titulum datur.

Extingui autem poteſt etiam ſola partium conuentione, licet nulla Antiſtitis authoritas acceſſerit, niſi in alimenta eſſet conſtituta, vel pecunia data redimatur, quemadmodùm frequenter vſurpari videmus, quinque fortè, aut ſex, aut ſeptem ad ſummum anticipatis penſionibus, quibus caſibus receptum eſt Summi Pontificis authoritatem deſiderari.[a]

[a] *Gig. in tract. de penſion.*

De Iure Patronatus. *Tit.* IX.

QVia eccleſiæ, quæ alicuius in patronatu ſunt, propria quædam ab aliis diuiſa iura habent, quæ & ipſa neceſſarium eſt intelligere, de his quoque qua-

tenus instituti huius nostri ratio patitur, dicamus. Ius ergo Patronatus (seu aduocationem, seu custodiam, seu alio nomine quis illud appellet) est, quod alicui in ecclesia acquiritur, eò quod ipse, vel eius authores ecclesiam posuerint, ædificarint, vel suis opibus non minimum auxerint, consensu Episcopi adhibito, ex quo iure, cum vtilitate honor, & onus simul resultant.

Potest autē quis huiusmodi patronatus iura nancisci, seu laicus sit, seu clericus, (& si in collegiata ecclesia longè infirmius habeat ius laicus a) quicunque enim fundum ecclesiæ ædificandæ largitus fuerit, vel ecclesiam suis sumptibus ædificarit, vel ædificatæ non sordidam dotem dederit, vt hoc ius nancisceretur, in ipsa ecclesia ius adipiscitur patronatus. adeò vt si quispiam solus tria hęc prę stiterit, soli etiam totum hoc iuris integrè quæratur. sin tria hæc munia à duobus, vel pluribus diuisim obita sint, ambo, vel omnes illius ecclesiæ acquirent patrocinium. Ex quo hęc consequentur, vt ipsi idoneos Rectores in illis ecclesiis Episcopo offerre possint instituendos, quibus si spretis Episcopus alios ibi instituerit, nihil egerit, isque instituendus erit,

a c. massana. c. sacrosanct. de electio.

erit,quem patronus prçſentarit,[b] nec deſunt alia commoda patronis,qui eccleſię fundandæ, vel augendæ ſuis copiis operam tulerint.nam ſi fortè ipſi, aut eorum filij eo inopiæ redacti fuerint, vt ſuppetiis alienis egeant,ab eadem eccleſia prçſidium vitę pro temporis vſu percipient. [c] Sed & ſuus honor patrono ſeruatur. nã procedentibus,atque vrbẽ,vel eccleſiam ſupplicationum gratia ambiẽtibus eccleſiæ ipſius clericis,primus eximiusque eo ordine locus patrono debetur. [d] Ipſe autem patronus eccleſiæ tutelam ſic ſuſcipere debet, vt quoad poſſit, eam ab omni iniuria tueatur, & cum presbyterũ in ea inſtitutum eccleſiæ non eſſe vtilẽ cognoſcit,quia fortè frugi non ſit, ſed dilapidator, bonorumque inhoneſtus cõcoctor, Epiſcopo denuntiare debet. [e] Non tamẽ credat clericus,qui eccleſię patronus eſt, ſibi licere,ad eam eccleſiam ſeipſum offerre inſtituendum, quamuis alioqui valdè idoneus ſit, pluribusque meritis adiuuetur: nemo enim ſe ingerere debet eccleſiaſticæ præfecturæ officiis. [f] Neque habet patronus vendendi ius per ſe, vel donandi, vel tanquam propriis vtendi rebus iuris patronatus: [g] nec vllum omnino grauamen eccleſiæ imponere po-

b c.quicũque. c.decernimus. xxi.q. vij.

c d.c.quicunque.

d c.nobis. eod.tit.

e c.filiu. xv.q. vij.

f c.per noſtras.eod. tit.

g d.c.quicunque.

[t]est nihilq; in ipsa præter antiquos,& moderatos reditus à locorum Episcopis institutos exigere. [h]nec licet clericis ecclesias à parentibus suis fundatas propria authoritate retinere: aut laicis vel laicorum filiis concedere. [i] Sed sicut patroni iura per Episcopum minui non possunt, sic econtra non potest patronus sine episcopi authoritate ius suum exercere: verùm laicus patronus,qui episcopi neglecta authoritate clericos in ecclesia instituerit, possessionésue aut alia ecclesiastica bona ex sententia sua liberè distribuerit,anathemate est feriendus. Et clericus qui ecclesiam per laicos sine proprij Episcopi authoritate acceperit, communione priuatur. si verò in ea etiam persistere non dubitarit,à ministerio ecclesiastico , & ordine deponetur. [k] Si tamen laicus ius patronatus sibi competens eidem , vel alteri ecclesiæ, vel alij loco religioso contulerit, quamuis sine Episcopi assensu, concessio valebit:sed nihil tamen per hoc iuri Episcopi derogatur. Et tunc (quamuis patronus laicus quadrimestre tempus duntaxat ad præsentandum haberet)locus tamen pius,in quem tale ius translatum fuerit semestri potietur. nam (quod ad præsentandi ius pertinet, non laici,

h c.præterea. de iure patr.

i c. cōsuluit.

k c.præterea.i.& c.relatū.

laici, cui successit, sed ecclesiasticorū iuribus vti conceditur.[l]

l c. vnico. in vi.

Episcopi autem ius in faciendis institutionibus adeò firmum & stabile est, vt quamuis ius patronatus ad exemptos perueniret, nihilo tamen magis Episcopi ius debilitetur,[m] quinimò si Episcopus aliquis sit patronus Ecclesiæ in aliena diœcesi positę, ipsius sola authoritas non sufficiet, sed ab illius diœcesis Episcopo instituendus erit ille, quem Episcopo Patronus idoneum præsentarit.[n]

m c. cum seculum.

n c. significasti.

Cum autem Patronus quempiam idoneum coram Episcopo instituendum constituerit, si eo non repudiato alterum postea æquè idoneum stiterit, vter eorum præferendus sit iudicio Episcopi relinquetur, si laicus sit Patronus, si verò collegium aut persona Ecclesiastica ius patronatus habeat, prior tempore oblatus potior habebitur.[o] At si Episcopus idoneum clericum sibi à Patrono oblatum admittere noluerit, alterque ab eodem adductus pariter idoneus, & ab Episcopo admissus corporalem possessionem acceperit, melior possidentis erit cōditio: quoniam antequā præsentatio per Episcopum admittatur, & approbetur, ratū non est, quod à Patrono fuerit inchoa-

o c. si tam ... tem.

p c. quod autem. tum.p Episcopus tamẽ, qui virũ idoneum ad se à patrono adductum, dolose recusarit instituere, de beneficio competenti prouidere illi compelletur. q Episcopus verò solus etiã illis ecclesiis prouidebit, de quarum patronatu contentio cum esset inter Ecclesiasticas personas, vltra sex menses à vacationis tempore electio rectoris sit dilata: vel vltra quatuor, cum laici essent, qui disceptabant: r vt tamen nullum ex hoc illi in posterum prçiudicium fiat, qui superior in lite fuerit, quin ipse eum sistere debeat, quem Episcopus instituerit, & cæteros omnes deinceps, qui in ea ecclesia erunt instituendi.s

q c. pastoralis officij. in fi.

r c. eã te, c. cum propter laicorum.

s c. si vero ordinario.

Aliud deinde est ius iuri patronatus in multis simile. Sed ab eo tamẽ etiã in multis absimile: id est, cũ religiosi ecclesiam aliquam sibi subiectam habent, tam quo ad spiritualia, quàm quo ad tẽporalia in qua tamen pleno iure instituere nõ possunt, nec curam populi committere, sed authoritas Episcopi desideratur. nã hoc ius ita à patronatu differt, quod qui illud habent, ipsi reditus ecclesiæ illius percipiunt, & congruã portionem rectori assignant. at qui patronatũ habent, nihil redituũ percipere possunt, sed integri prouentus rectori instituto permittuntur.t

t c. vn. de Capel. monа. in vi. vbi gl. & cle. vn. de sup. neg. prael. vbi glo. Ab. c. extir. pãdæ. §. quia vero preb.

De Religiosis domibus, earúmque subiectione. Tit. X.

SCiendum est, hoc generale esse, vt quoduis monasterium, vel quælibet ecclesia ei Episcopo subiecta sit, in cuius sita est Diœcesi: nisi ea ecclesia vel monasterium priuilegium exhibeat, quo se probet iurisdictioni eius subtractum.[a] Nec ideò Episcopi iura in ecclesia suæ diœcesis minuentur, quod illa ecclesia alteri vnita sit alienæ diœcesis ecclesiæ.[b] Si verò ambigi contingat, cuius Episcopi ea diœcesis sit, in qua extat ecclesia, & propterea incertum sit, à quo sit Basilica consecranda, ad illum eundem erit Episcopum consecrationis gratia, qui in eo loco hactenus Episcopalia iura exercuerit.[c]

a c. pe. & c. cũ venerabilis. de relig. do. b c. ij. eod. tit.

c c. i. vbi Abb.

Sunt tamen quandoque ecclesiæ propriis priuilegiis ab Episcoporum Iurisdictione immunes, & solius Apostolicæ sedis ditioni parent.[d] Cæterùm per exemptionem ecclesiæ concessam, ipsa ecclesia, & ipsius monachi vel canonici, clerici etiam & conuersi perpetuóque oblati (non autem ecclesiæ eiusdem presbyter, qui parochianorũ curam habet, quo ad ea, quæ ad curam eandem pertinent, nec

d c. recepimus. c. cũ capella. de priuileg.

ipsi parochiani) intelligũtur excepti. verũ si Canonici alicuius Ecclesiæ eximantur, ipsi soli Canonici (non autem ecclesia vel alij eius clerici) sunt exempti. Si autem clerici cuiusuis ecclesiæ eximantur, tunc tam Canonici, quàm alij clerici eximuntur, non tamen ecclesia, nisi aliud in exemptionis priuilegio exprimatur.[e] Item quamuis monasterium aliquod exemptum sit, hoc priuilegio tamen Capellæ ei subiectæ perfrui non conceduntur.[f] Et demum, quibus certæ rei vel loci ratione priuilegium exemptionis concessum est, eodem priuilegio pro alia re alióue loco non potientur.[g]

e c. per exemptionẽ. de priuileg. in vi. f c. ex ore. de priuil. g c. cum Capella.

De Consecratione Ecclesiæ vel Altaris. Tit. XI.

NOn est autem temerè concedendum, vt cuiuis liceat suo arbitrio ecclesias ponere, sed (vt rei tantæ sua dignitas, quantum fieri potest, seruetur,) certæ solennitates introductæ sunt, quæ præire debeant in ecclesia facienda. Nam primum nemo ecclesiam ædificare debet, antequam Episcopus ciuitatis eò accedat, & crucem ibi figẽs publicè atrium describat: ac prius illi, qui ædificaturus est, præfiniat quæ ad Luminarium, & Custodum

Custodum sumptus sufficiant,& demonstrata donatione sic domū ædificet. Qua erecta atrium aqua benedicta aspergatur.[a] posteà per consecrationem Deo ab Episcopo dedicetur cum missæ celebratione.[b] Consecratio autem fit superficiei interioris parietum delinitione. cum crucibus.[c] sed oratorium non consecratur, quia ad orandum, non ad celebrandum ædificari solet.[d]

Ecclesiis Deo semel sacratis non est iterum consecratio adhibenda, nisi aut incēdio, aut alia ruina desecratę sint: quo casu omnia ex integro agenda erunt, perinde ac si nunquam consecratæ fuissent. sed & si incertum sit, vtrùm olim consecratæ fuerint, an id minùs, cùm nec certa scriptura, nec testęs existant, à quibus indubitatè id sciri possit, nihil prohibet eas denuò à capite cōsecrari. At cùm Ecclesię aut homicidio etiam citra sanguinem aut seminis vel sanguinis humani effusionē, fedantur, ea labes vino aqua diluto, & cinere abstergenda est, quæ appellatur reconciliatio.[e] Ecclesia autem non cōsecrata cuiuscunque seminis fuerit, vel sanguinis effusione polluta, aqua protinus exorcizata lauāda est, ne diuinæ laudis organa suspendantur.[f]

a ca. placuit. i. q. ij. c. i. de consec. distinct. i.
b c. omnes Basilicæ. i. dist.
c Ab. c. proposuisti nume. 7. de consec.
d c. fin. de censib.
e c. ecclesiis semel. ea. dist. d. c. proposuisti. vbi Abb. & c. fi. eo. tit. & c. solennitates. in ea. dist.
f c. fi. extra eo.

Quòd

Quòd autem diximus ecclesiam post consecrationem pollutam, posse reconciliari, & à macula inusta purgari, etiam de cimiterio ecclesiæ intelligendum est. nam, si ecclesiæ contiguum sit cimiterium, polluta ecclesia & ipsum pollutum erit: nec debebit quis in ea ante abstersionem sepeliri, quod contrà erit, si ab ecclesia se iunctum fuerit cimiterium, ipso verò cimiterio polluto quamuis ecclesiæ annexo, non tamen ecclesia polluta erit. [g] Consecratio ecclesiæ etiam priuatis diebus fieri potest. [h] quamuis sacri ordines non nisi statutis à iure diebus conferri possint, vt suprà docuimus. honestius tamen in diebus festiuis consecratio fieri[i].

g c. vnico. in vi.

h c. ij. extra. eo.

i habetur in Pontificali.

Ecclesiam, in qua mortuorum cadauera fidelium siue infidelium sepeliuntur, sanctificare non licet. sed si apta videtur ad consecrandum inde euulsis corporibus, & rasis parietibus, & tignis eius loci reædificetur, sed si hæc consecrata ante fuerit, missas in ea celebrare licet, tamen si fideles fuerint, qui in ea sepulti sunt. [k]

k c. ecclesiã. de cõsecr. dist. i.

Non solùm autem ecclesia, certis solennitatibus sacra efficitur, sed etiam altaria statas solennitates quasdã desiderant in eis consecrandis: nec nisi lapidea sint, conse-

consecrari possunt.[l] Solennitates sunt hę, nam post altaris inunctionem Chrismate factam, & benedictionem ei à Summo Sacerdote tributam.[m] in facie ipsius altaris vel dextro cornu fenestella aperitur, in qua sacræ sanctorum reliquiæ cōduntur vnà cum nomine illius Sancti cui altare dicatur, & nomine Episcopi ipsius, qui sacrum facit: quæ fenestella deinde paruo lapide vel quadrato, vel rotundo operitur, qui lapis sigillum appellatur.[n] Quæ in altari immoto & stabili procedunt, sed & alia altaris forma est, quòd portatile, seu viaticum appellatur: quia per diuersa loca facilè transferri potest, & itineri etiam est aptum: estque lapis paruus foramen habens, & consecrationem, lapide super imposito.[o] Possunt etiam plura altaria in eadem ecclesia simul consecrari.[p] Altari autem amoto & sigillo fracto & diminuto denuò id consecrabitur.[q]

l c. altaria ea. dist.

m c. vni. §. fin. de sacr. vnct. c. altaria. c. placuit. ea. dist.

n Abb. c. i. eo. titu.

o Ab. d. c. i.

p ca. cum sis. eod. tit.

q c. i.

De Ecclesijs ædificandis, vel restituendis, vel sarciendis. Tit. XII.

SI quando contingit ecclesias instauratione aliqua egere, puta, vt tecta, aut parietes ruinam minantes sarciantur, vel fulciantur, aut iam lapsi restituantur, su-

bire

bire hoc onus debebit ipsius Ecclesię Rector, si quarta huic vsui à sacris canonibus ex reditibus ecclesiæ assignata non sufficiat,& ipsi Rectori prouentus supersint,vnde hos sumptus ferre pôssit, nullaque consuetudo hoc oneris ad laicos transtulerit.[a]

Item sciendum licere interdũ in aliena parochia nouam ecclesiam ædificare, si publica vtilitas id flagitet. veluti, si ita absit parocha ecclesia, vt non facilè animabus curæ eius creditis, vbi necessitas exegerit, præstò esse possit, ex quo sæpè eueniat plures animas in periculum adduci,tunc enim ecclesia construi poterit, quæ animabus oportunior sit,& ipsi Ecclesiæ veteri ius Rectoris in ea præsentandi vnà cum patrono, qui eam fundauerit, competet.[b]

a c.i.vbi gl.& c.de his.de ecc. ædifican.

b c. iij.eo. titu.

De Renuntiatione. Tit. XIII.

QVi beneficia, vel dignitates aliquas habent, illas interdum renuntiant; quod cum venia prælati,cui subsunt, facere debent.[a]nam si vel prælato inconsulto,vel fortè in manibus laici cuiuspiã quis sacerdotium suum abdicarit, nulla erit abdicatio,quòd ad prælati præiudicium attinet, sanè ipsi renuntianti obe-

a c.admonet. extra eod.

rit,hoc laico tribuisse, vt in eius manibus suum beneficium cederet, idemque ab eo sibi conferri pateretur, nam hoc ipso beneficio erit spoliandus.[b] Puram quoq; & liberam esse oportet renuntiationem quæ in manibus ordinarij fit.[c]

Quisquis autem beneficium suum semel renunciarit, sciat sibi ad illud repetundum viam esse interclusam,[d] cuius quidem renuntiationis vel ex ipsius renuntiantis confessione, vel etiam Episcoporũ literis indubitatum sumetur testimonium.[e] Sed & si nondum cesserit, cedendi tamen à prælato licentiã impetrarit, non licebit ei posteà consilio mutato à cessione abstinere, sed à prælato cedere cogendus erit[f] Quòd si contigerit eum, qui vltrò reddiderit beneficium, denuò ad illud eligi, nihil ei obstabit olim facta renuntiatio, quamuis etiam iure iurando firmata esset.[g]

Item si quis probauerit, se non vltrò, sed coactum metu resignasse, audiendus erit, adstringeturque reus, qui ei voluntariam exceptionem obiicit, in exceptione causam exprimere, qua ad renuntiandum actor adductus fuerit.[h]

Si quis amica & beneuola canonicorum gratia potius quàm literarum Pontificia

b c. quod in dubiis.
c c. ex parte. vbi gl. & doc. de offic. deleg. c. fi. de pac. c. tua nos. de simon.
d c. ex trãsmissa.
e c. in præsentia.
f c. quidã.
g c. ij.
h c. super hoc.

tificiarum authoritate cupiens beneficiũ consequi, ipsorum canonicorum arbitrio mitis se submittere dixerit, non propterea videtur literarum Põtificiarum, quas habebat, fauorem hac sua comitate repudiasse, nec ei nocebit illiberalis canonicorum contumacia detrectantium literas Pontificias exequi, [i] quod etiam certius erit, vbi ex ipsis literis institutio iam secuta erit: tũc enim (quod enim est) & si ipsis aduersariis literas apostolicas ueluti eas abnuens, & canonicorum gratiæ tantùm se submittens, reddidisset. hoc tamen facto institutionis sibi quæsitę iure ex contumaci aduersariorum, & impudenti pertinacia, non priuabitur, potuisset tamen illi hoc incautum eius factum nocere, si nondum institutus fuisset cum literas Apostolicas prodegit. [k]

i c. veniens ad apost.

k c. sanè.

Item si quis Prælatus, dum Corporis ægritudine oppressus breui se moriturũ suspicaretur, suos subditos absoluerit, ne sibi parere tenerentur, non idcircò tamẽ præfecturam videtur abdicasse. [l]

l c. lecta.

Potest episcopus, qui vel persecutionẽ veritus, vel aduersa valetudine, aut inscitia deterritus, vel simoniæ vitium (quòd clàm se in sui commodum, fuerat commissum) perosus, aliaq; simili causa adductus

ductus Episcopatum deposuerat, seque ad religionem transtulerat, ad episcopatum denuò assumi; quòd tamen ei tunc non permitteretur, cùm propter suum crimen se ab eo remouisset.[m]

m c. quod translationem.

Renunciatio etiam per Procuratorem ad hoc specialiter constitutum fieri potest, & sera erit Domini pœnitentia tunc mandatum reuocare volentis, cum procurator animi ipsius ignorans mutationem Prælato non minùs ignoranti iam beneficium reddiderat: nisi vel procurator vel Prælatus dolosè curassent, ne ad se reuocationis nũcium perueniret.[n]

n cle. vnica.

Non tamen omnibus permittitur officium vel dignitatem suam arbitrio suo deponere, nam & si episcopus aliquis senectutem causatus successorem sibi dari postulet, non facilè impetrabit, si alioqui ecclesiæ vel necessarius, vel saltem vtilis videatur.[o] Si quis tamen aperto mortis in discrimine versetur, dum episcopatus sui administrationem strenuè gerere studet, & in ecclesia sua morari conatur, poterit missionem impetrare.[p] Sed & aliæ sunt causæ, quæ deponendi episcopatus iustam tribuunt excusationem, quas Innocen. III. epistola sua ad Arelatensem episcopum dilucide complexus

o c. i. extra

p c. ad supplicationẽ.

est: vt tenuis, & malè firma corporis valetudo, conscientia criminis, inscitia, si plebi sit inuisus, si ei offendiculo, seu scandalo sit si irregularitatem contraxerit, q. Prælatus autem, qui summo Pontifici immediatè subest, non potest ab alio, quam ab ipso Sum. Pontifice, præfecturę, quam gerit, vacationem impetrare.[r]

q c. nisi cũ pridem.

r cap. fi.

Qui præbendam suam exilem ideo abdicauit, vt alij noceret, quem præsumebat literarum Apostolicam authoritate aliam pinguiorem propediem habiturũ, nisi hac tenui dolo suo præueniretur, nihil agit, sed si ipsemet eam maiorem in se transferri curauerit, vtraque carebit. hinc enim manifesta apparet fraus, quæ tegi non potest.[s]

s c. fi. in vi.

Sciendum est etiam Summum Pontificem renuntiare posse.[t]

t c. i, in vi.

De Immunitate Ecclesiarum. Tit. XIIII.

VT clerici diuinis commodius vacare possint, aduertunt canonicæ leges, ne vlla eis onera per laicos imponi possint, sed vt ab omni grauamine & tributo immunes custodiantur, omniaque eis priuilegia indulgeantur, propter quę ab

ab omni vexatione securi vni Deo omnem operam suam colendo nauare possint; quapropter plena personarum, & rerum suarum immunitate à laicis perfrui debent. Ideoque ex Concilio Lateranensi Sancitum est, ne seculares potestates vllum onus, vel tributum clericis aut ecclesiis imponant, quod si non seruarint, & moniti non destiterint, ipsos, eorumque fautores à Christianorum cõmunitate exterminat, nec priùs restitui eos permittit, quàm Clericis eo modo læsis integrè satisfecerint. Permittitur tamen ab eis aliquid percipi, vbi maximam necessitatem, vel euidentem ecclesiæ vtilitatem viderint, cui rei secularium facultates nequaquàm satis fuissent futuræ.[a] idque cernens episcopus & Clerus subueniendum ei iudicarit. Constitutiones autem & sententiæ contra supradicta factæ inanes. & irritæ esse decernuntur. nec supradicta excommunicationis pœna solutus quis erit; quamuis post legem violatam, pœnamque admissam officium deposuerit, nisi satis fecerit, eademque pœna etiam successorem deuincit, nisi damnum à prędecessore suo illatum intra mensem restituerit,[b] quod cum ab Innoc. III. in generali

a ca. non minus.

b c. aduersus.

concilio statutum esset, eius constitutionem Alexan. IIII. constitutione promulgata non modo approbauit, sed etiam amplificauit, vt ex ea percipi potest.[c] Postea Bonifacius VIII. declarauit, leges supradictas contra collegium, vniuersitates, personasque singulares cuiusuis dignitatis, aut conditionis extendi, quicunque ab ecclesiis, aut clericis pro eorum personis aut rebus aliquid vectigalis, vel portorij nomine, seu cuiusuis alterius tributi titulo exigere ausi fuerint: pœnamque addidit interdicti, vel excommunicationis legis violatoribus,[d] quos ita interdictos, vel excommunicatos publicè pronuntiari episcopus curare debet.[e] Sed cum ex Innocentiana lege quædam quasi ansa laicis Principibus oblata videretur, clericos & ecclesias expilãdi hac specie, quod eorum laicorum necessitas postularet, vt à clericis suppetias expectarent, vel quod clerici eas vltrò offerrent, atque ita laici Principes efficerent, vt clerici metu impulsi eorum nutui tanquàm necessaria voluntate impulsi obtemperarent, tributa laicis Principibus, frequẽtes pendentes: idcircò, vt huic astutiæ obuiãretur, edixit idem Bonifacius, vt quicũque prælati, vel ecclesiasticæ personæ religiosæ, vel

c ca. i. de immu. ecc. in vi.

d c. quãquam. de cẽsi. in vi.

e cle. præsenti. de cẽsib.

ſæ, vel ſeculares cuiuſuis nominis, vel generis tributum laicis ſoluerint, aut promiſerint abſque authoritate ſedis Apoſtolicæ, ſententiam excommunicationis incurrant,[f] quam Bonifacij conſtitutionē cum Benedictus XI. declaraſſet, ad eos non extendi, qui ſpontè ſoluiſſent, aut qui à ſpontè ſoluentibus accepiſſent,[g] Clem. V. vt primùm ad ſedem Apoſtolicam aſſumptus eſt, decreuit Bonifacij Cōſtitutionem cum declarationibus Benedicti: & quicquid earum cauſa ſequutum eſſet, reuocari oportere, & pro nullis & infectis haberi; vtque omninò Lateranenſe, & generale Concilium ſeruarentur in his, quæ de hac materia ſtatuerūt.[h] Hæc quoque inter eccleſiaſtica priuilegia cenſentur, quod in eccleſiaſticis domibus laici iudices, neque iudicare, neque hoſpitium quærere poſſunt:[i] & præſertim cauſæ, quibus de ſanguine, vel pœna corporea tractatur in eccleſiis vel cœmiteriis agitari prohibentur.[k] Item liber homo ad eccleſiam confugiens non eſt ab ea ad mortem aliamue pœnam corpoream trahendus, quodcunque crimen patrarit: niſi vel publicus latro ſit, vel nocturnus agrorum depopulator, qui ue itinera frequētata, & vias publicas obſidet,

f c. clericis de immu. eccl. in vi.

g extrauagan. de immu. eccle.

h cle. vni. eod. tit.

i c. i. de immu.

k c. cum eccleſi. Dei.

insidiis in viatores paratis: hi enim ab ecclesiis extrahi possunt immunitatis securitate non præstita.[l]

l c. inter alia.

Ecclesiæ quoque non consecratæ, quę propriè Basilica appellatur, dùm in ea diuina officia celebrentur, eadem immunitatis priuilegia tribuũtur, quia diuinis obsequiis dedicata nullius est temerariis ausibus prophananda.[m] Si quis tamen delicti impunitatem ita se consecuturum sperans homicidiũ aut membri mutilationem in ecclesia ipsa, vel eius cimiterio patrare ausus fuerit, quæ, nisi ab ecclesia in quam confugit, defensum se iri sperasset, non fuerat commissurus, tã impio homini ecclesia nulli adiumento vel pręsidio esse debet: frustrà enim legis auxilium implorat, qui eam violat.[n] Et hæ quidẽ sunt immunitatum species, quibus ecclesiæ ecclesiasticæque personæ perfruuntur, & si quæ præterea sunt, ex latioribus Decretalium Epistolarum, aut Decretorum voluminibus petendæ sunt.

m c. ecclesia in qua.

n c. fin.

Non tamen ita plena immunitate perfruuntur, quin & ipsæ interdum aliquid oneris ferre cogantur. nam & à murorũ custodiis magna imminente necessitate excusationem non habent,[o] & onus procurationis, quæ prælato visitanti persol-

o c. ij.

uitur,

tuitur, effugere non possunt. qua de re suprà à nobis, quantum ad rem necessarium esse duximus, tractatum est.[p] *p Sup. tit. de procur.*

Item si quis ab initio cùm ecclesiam fundaret, vel suis opibus locupletaret, vt eius patrocinium nancisceretur, aliquos sibi reditus Episcopo annuente ab Ecclesia illa reseruarit, non licebit illi ecclesiæ hoc oneris detrectare,[q] quod non minus procedit, si res aliquod onus habens annexum à laicis ad ecclesiam trãsferatur. onus enim suum rem sequetur, & ecclesiam quoq; tenebit. Decimarum quoq; Rom. Pontif. soluendarum onus ecclesiam interdum adstringit, sed frequentius ipsi ecclesiæ à laicis decimæ soluuntur. De qua re mox subiiciemus.[r] *q c. præterea quoniã. de iure patro. c. q. iii. to. c. procurationes. de censi.* *r ib. q. i. c. si quis laicus. gl. cle. i. ver. tolita de cẽs.*

De Decimis. *Tit.* XV.

DEcimas à populo Sacerdotibus, ac Leuitis esse reddendas diuina sanxit authoritas.[a] His enim verbis præceptum diuinum emanauit? Decimas & primitias non tardabis offerre.[b] sunt enim decimæ egentium animarum tributa, quas si quis dederit, non solùm vbertatem fructuum recipiet, sed etiã corporis & animæ salutem cõsequetur.[c] Et decimæ vel prædiorum, quæ aliquis possi- *a c. decimas. xvi. q. i.* *b Exod. 22.* *c c. de decimis. xvi. q. i.*

det, ratione debentur, vel propter lucra ex hominis industria & opera quæsita. & hæ personales decimæ appellantur, illæ prædiales. Soluuntur autem decimæ de fructu omni prædiorum, de fœno, lana, de prouentibus molendinorum etiam eorum, quæ vento impelluntur, de piscinis, apibus, [d] vino, grano, fructibus arborum, pecoribus, hortis, de militia, de negotiatione, & de omnibus denique bonis: & ad eas soluendas censura etiam ecclesiastica compelli quis potest. [e] idque simpliciter & de plano sine strepitu & figura iudicij. [f]

Hoc autem differunt decimæ prædiorũ à personalibus, quòd in decimis prædialibus soluendis nullæ deducuntur expensæ: [g] nam neq; semen, neq; sumptus colẽdo agro facti ante decimas capi possunt: [h] nec impensæ pro reparanda re factæ ex fructibus, vel pensionibus detrahuntur; veluti expensa domui, aut molendino, aut similibus reficiendis, vel sarciendis. item si sumptu melior factus sit ager, vel vinea; si grex, substitutione in capitum demortuorum loco facta, seruatus sit vel auctus. his inquam erogata modis decimas haudquaquã imminuẽt. [i] nec famulis, aut mercenariis mercedes debitæ

d c. prouenniẽt. c. nũtios. eo. tit.

e c. non est c. seq. & c. ex parte.

f cle. dispẽdiosam. de iudic.

g c. ex parte. & c. nõ est. in fi.

h c. tua nobis.

i c. pastoralis.

debitæ ante exolutas decimas persolui debent, sed decimas fructibus lectis confestim reddenda est.[k] Quæ verò ex rebus opera, industriáq; nostra, puta ex negotiatione partis debentur decimæ non nisi detractis expensis æstimanda sunt.[l]

k c. cur homines.
l glo. d. c. pastoralis. glo. d. c. ad Apostolicæ. ver. personales.

Personales decimæ ad illam parochiam spectant, quæ diuina sacramenta ministrat.[m] Quòd si duæ parochiæ inter se certent, quia altera baptismatis sacramentum conferat, altera autem cætera sacramenta omnia, illa potior habebitur, quæ baptizat.[n]

m d. c. ad Apostolicæ.
n c. cùm cõtingat. col. ii. in prin.

Prædiales verò decimæ ad illam parochiam deferri debent, sub qua prædia existunt, quòd si ea prædia è celebritate, & frequentia hominum, & ecclesiarum ita remota sint, vt nulli ecclesiæ subesse dici possint, Episcopo decimæ soluentur: consuetudinis tamen, si qua ibi fuerit, non negligetur authoritas.[o]

d d. c. ad Apostolicæ. Ab. d. c. cùm cõtingat.

Laicus certè incapax decimarum censetur.[p]

p c. quamuis. c. prohibemus. de decim.

Decimarum quoque solutio prius facienda est, quàm census vel tributi, quòd si censuum, aut tributorum solutio decimas præcesserint, ab ipsis quoque tributis, & censibus decima deducetur.[q]

c. cùm. vbi doct. de præscript.
q c. cũ nõ sit in homine.

Ecclesiæ quoq; ipsæ interdum ad de-

cimas Rom. Pontifici soluendas compelluntur: si pro vniuersalis Ecclesiæ vsibus sit necessarium, quo casu si quis dubitet, de quibus rebus solui debeant, diffusé hoc declarauit Bonif. VIII. sua Constitutione,[r] & nonnulla quoque addidit Clem. V. vt ex amborum constitutionibus vobis patere potest.[s]

r in extra uag. com. c. vnico.
s cle. ii. v. bi glo.

Quando, & quibus solennitatibus res Ecclesiæ alienari possunt.

Tit. XV.

QVamuis leges Pontificiæ curent, ne clericis facultates idoneæ ab ecclesia desint, & propterea illis præbendas suggerant: ea tamen bona clericorum ipsorum in dominio censeri nemo existimet, vel quòd illis possint suo arbitrio vti, & in quoscunque vsus transferre: nam præterquam quod supra docuimus, quibúsnam vsibus sint illæ facultates destinatæ: præterea etiam cauendum est, ne alienentur, ne patrimonium Petri prodiga Prælatorum & clericorum libidine exhauriatur. quo facto inæstimabile damnum ecclesiæ inueheretur, si opes deinde non suppeterent, quibus subleuari possent, qui ministeriis diuinis omnē operam suam dicarunt: quapropter ex

Con

Concilio apud Syluanum statutum est, ne cui liceat alienare rem immobilem ecclesiæ, nec mancipium, neque specialis hypothecæ titulo cuiquam addicere. Alienationis autem titulo diffinitum est contineri conductionē, donationē, venditionem, permutationē, & emphyteuticum contractū perpetuum.[a] Et sancitum est Leoninæ Cōstitutioni subiacere eos, qui hanc concilij constitutionem fuerint transgressi: nempe vt officio priuentur, & omne damnum illatū ecclesiæ restituant ipsi qui contractum inierint, aut eorum successores: tabelliones autem de alienatione instrumenta conficiētes ex eadem Leonina Constitutione relegātur, & iudices alienationi authoritatem præstantes bonis & dignitate priuat:[b] quibus Symmachus piæ memoriæ Sum. Pont. addidit, vt si quis presbyterorum, diaconorum, seu defensorum, alienanti prædium ecclesiæ subscripserit, anathemate feriatur: nisi fortè & alienator, & qui acceperit, clerici restitutione sibi prospexerint, & liceat preterea quibuscunq; ecclesiasticis personis contradicere, & rem cum fructibus alienatam repetere.[c] Sed & Clemens v. in Concilio Viennensi cōstituit,[d] ne quis religiosus monasterio,

a c. nulli. de reb. ecclesi. non alien.

b l. iubemus. §. œconomus. C. de sacr. eccle.

c c. si quis presbyterorum. extra eod.

d cle. i. eo. titu.

prioratui, ecclesiæ, seu aministrationi cuiuis præsidens, iura, reditus, aut possessiones eiusdem alicui ad vitam eius, seu aliud certum tempus, pecunia etiam inde recepta, quouis modo concedat, nisi necessitas, aut vtilitas monasterij, prioratus, Ecclesiæ aut administrationis huiusmodi hoc exposcat, conuentus sui, aut (si conuentum non habeat) prælati proprij assensu accedente, & qui contra hæc fecerit, pœnam suspensionis ab officio eo ipso incurrat: nec ex concessione ipsius recipienti ius aliquod acquiratur. Quòd tamen ad locationes, vel etiam redituũ, aut fructuũ venditiones ad tempus modicum faciendas non extenditur.[e] Prohibētur item ecclesiæ, earúmq; bona immobilia, & iura laicis subigi, absq; capituli consensu, & Romani Pōtificis venia, sed omnes contractus quouis sint robore muniti contra hæc celebrari inanes decernuntur: nec impunè abeunt prælati, qui hæc fuerint trangressi, & clerici, qui sese non opposuerint. sed & laici, qui prelatos ad hoc compulerint, dignis pœnis subiiciuntur.[f] Cùm igitur incidunt tempora, quibus vel vtile est ecclesiæ, vel fortè etiam necessarium alienationem fieri, ei erit consulendum, cum totius

e d. cle. i.

f c. ii. in vi.

tius cleri tractatu cõsensu & subscriptione: [g] qua forma non seruata nullius erit momenti alienatio.[h]

Sed longè omnium plenissimè huic rei prouidit Paulus Venetus II. dum sua constitutione, quæ in viridi est obseruãtia, prohibuit omnium rerum & bonorum Ecclesiasticorum alienationẽ: omnéq; pactum, per quod dominium ipsorum transfertur: concessionem, hypothecam, locationem, & conductionem, vltra triennium: nec non infeudationem, vel contractum emphyteoticum, præterquam in casibus à iure permissis, ac exceptis rebus & bonis in emphyteosim ab antiquo concedi solitis (& tunc ecclesiarum euidenti vtilitate, demptísque fructibus & bonis, quæ seruando seruari non possunt, pro instantis temporis exigentia, prędecessorum constitutionibus, prohibitionibus, & decretis aliis super hoc æditis in suo robore nihilominus relictis. & decreuit contra hæc facta nullius omnino roboris, & momenti. & tam alienantem, quàm eum qui alienatas res, & bona prædicta receperit, sententiæ excommunicationis subiacere. Alienanti verò bona ecclesiarum, monasteriorum, locorúmq; piorum quorumlibet inconsulto

g c. non liceat. c. alienationes. c. sine exceptione. xii. q. ii.

h c. i. in vi.

ſulto Rom.Pont.aut contra ipſius conſtitutionis tenoré, ſi Pontificali, vel Abbatiali præfulgeat dignitate, Eccleſiæ ingreſſum interdicit, qui ſi per ſex menſes immediatè ſubſequentes ſub interdicto huiuſmodi obſtinatis auribus perſeuerarit regimine, & adminiſtratione eccleſiæ monaſterij cui præſidet in tẽporalibus, & ſpiritualibus ſit eo ipſo ſuſpenſus. Inferiores verò prælati, commendatarij, & aliarum eccleſiarum rectores beneficia, vel adminiſtrationẽ quomodolibet obtinentes, prioribus, præpoſituris, dignitatibus, perſonatibus, adminiſtrationibus, officiis, canonicatibus, præbendis, aliiſque eccleſiaſticis cum cura, & ſine cura ſecularibus, & regularibus beneficiis, quorum res, & bona alienarunt, duntaxat, ipſo facto priuati exiſtant: illáque abſque declaratione aliqua vacare cenſeantur, poſſintque per locorum ordinarios, & alios, ad quos eorum collatio pertinet, perſonis idoneis (illis exceptis quæ propterea priuatæ fuerint) liberè de iure conferri, niſi alias diſpoſitioni Apoſtolicæ ſedis ſint ſpecialiter reſeruata, vel generaliter: & nihilominus alienatæ res, & bona huiuſmodi ad eccleſias monaſteria & loca pia ad quæ an-

te alienationem huiusmodi pertinebũt, liberè reuertantur.[h]

Non licet etiam Episcopo vel Abbati terram vnius Ecclesiæ ad aliam vertere, quamuis ambæ in eius sint potestate. si tamen eam commutare voluerit, cùm ambarum consensu hoc faciat.[i] Et permutationes rerum ecclesiasticarum ab antecessore inconsultè factæ à successore emendari poterunt.[k]

Causæ autem iustæ ad alienationem rei ecclesiasticę esse possunt: veluti, si ære alieno ita sit oppressa ecclesia, vt illi exoluendo fructus non sufficiant: si rem alienet, quò meliorem emat: si captiuos Christianos redimere velit, aut, si res quę alienatur, damno potius & oneri sit ecclesiæ, quàm emolumento.[l]

Sed interdum & si nulla solennitas in alienatione facienda posthabita sit, ab ea tamen resilire licebit: vt si graue dispendium ex ea alienatione ferat ecclesia, rescindetur enim tunc alienatio per in integrum restitutionem.[m]

Sed cùm ex supradictis appareat, ne ecclesiasticis quidẽ personis licere ecclesiasticas res alienare, quo detestabilior est iudicanda Principũ secularium temeritas, qui falcẽ in messem alienã inijcere,

h in extrauagan. i. de reb. ecclesi.

i c. i. eod.

k c. ii. de rerũ permut.

l Abb. d. c. nulli.

m c. i. eod. tit.

résque ecclesiasticas prophanis, sacrilegísque manibus contrectare, eásq; iure suo, quasi earum domini sint, aliis donare non dubitarint, atq; ita egentium clericorum substantiam rapere, vel qui ab eis hæc petere ausi fuerint: quippe hoc modo tentata, irrita esse omnia ex Concilio Lugdunensi iubentur. hócque impium & temerarium hominum genus à communione ecclesiæ excludi.[n]

n c.ii.

De peculio Clericorum.

Tit. XVI.

INquirendum est preterea, si quis presbyterorum de reditibus ecclesiæ, vel oblationibus, vel votis fidelium, alieno nomine res comparuerit, quia quemadmodum suo, ita nec alieno nomine fraudem facere presbyter de facultatibus ecclesiasticis potest: quoniam hoc sacrilegium est. & par crimini Iudæ, qui sacras oblationes asportabat, & furabatur.[a]

a c.inquirendum. eod.titu.

Et qui patrimonij nihil habebat presbyter, quo tempore ad sacrum ordinem promotus est, si postea prædium emerit, ecclesiæ illud acquirit, ad quam inops promotus est.[b] Idcirco Episcopus res quas ecclesiæ occasione post consecrationem acquisierit, propriæ ecclesiæ relinque

b c.i.

linquere tenetur.[c] Et presbyter qui diœcesim tenet, de his quæ emerit, ipsius ecclesiæ nomine conficere instrumenta debet, aut ab ea discedere.[d] c c.iij. d c.ij.

Si quis sanè clericorum agellos vel vineolas sibi parasse sustentandæ vitæ causa probatus fuerit, vsque ad obitum suum ea possidere poterit: sed post eius decessum ecclesiæ erunt restituenda, nec testamentario, aut successorio iure cuiquam hæredum prohæredúmue relinqui possunt, nisi forsan cui Episcopus propter obsequia ecclesiæ præstita elargiri voluerit.[e] e cap.fin.

De Testamentis. Tit. XVIII.

NOn alienum fuerit hoc loco breuiter etiam de testamentis aliqua retulisse. nam & si nobis propositum sit hoc volumine ea duntaxat tractare, quę Pontificij iuris propria sint, tamen quia hæc materia secundum ius nostrum propria quædam præcepta habet à iure ciuili discrepantia, necessarium esse duximus ea quoque demonstrare. sed primùm tamen ab ipsis Iureconsultis Cæsaris diffinitionem mutuemus.

Est igitur Testamentum nostrę voluntatis iusta sententia de eo quod quis post

mortem suam facere voluerit. [a] In quo condendo quamuis leges ciuiles maiores testium numerum requirant, ius tamen nostrum ea quoque testamenta recipit, quæ coram suo presbytero, & tribus vel duabus aliis personis idoneis facta sint: & executionem eis concedit omni consuetudine reiecta, quæ maiorem testium numerum desideraret. [b]

Item hoc iure, qui extremam voluntatem suam in alterius dispositionem confert, non videtur intestatus decedere. [c] Nec minus executionem merebitur testamentum ad pias causas, quamuis per verba enunciatiua ad aliud prolata scriptum sit. [d]

Sciendum est, Episcopis, Presbyteris, & aliis clericis, qui per hæreditatem, vel alium modum, intuitu personæ aliquid acquisierint, donare id licere, cui voluerint, dum viuunt: sin antè obierint, quàm hoc fecerint, altari, cui seruiunt, omnia perpetuò consecrantur, & in ius eius transeunt, si nullos consanguineos habeant. [e] Hæc de rebus sufficiant, nunc de sacramentis ecclesiæ tractemus.

a l. i. ff. eo.

b ca. cum esses.

c c. cū tibi.

d c. fin. de succes. ab intestat.

e c. i. eod. tit. de succes. vbi glo.

INSTIT

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI LIBER TERTIVS.

De Sacramentis Ecclesiæ. Tit. 1.

VIA mortalium conditio omnium ita comparata eſt, vt lōgè plus caliginis, quam lucis noſtri oculi habeāt in his ſpeculādis quæ nō caduca, aut fluxa ſunt, ſed cœleſtia, & æterna: cum tamen ad illa æterna acceſſus alias nobis non pateat, quàm ſi ad ea mente erecta ſæpe ſuſpexerimus: propterea, vt imbecillitas noſtra, quam maximè fieri poteſt adiuuetur, & ſenſim animos attollere, æternaque illa contueri diſcamus, nec ſemper mentem humi defixam teneamus, diuina authoritate via adinuēta eſt, qua ex terreſtrium rerū oculata inſpectione ad earum, quæ ſupra nos ſunt,

mente perceptam cognitionem & cogitationem peruenire poſſimus. Hacque ratione ſeptem eccleſiæ ſacramenta inſtituta ſunt, quæ præter id quod (vt modò diximus) ſupera nos docent: ſuſpicere:& efficiunt, vt animus quamuis incluſus in corpore, tamen foras emineat, longè ſe à corpore abſtrahens: ſunt præterea tanquam ſigna & vexilla congregationis illius, quæ eccleſia appellatur, ſub quibus in vnum fideles congregantur. Sed & aliud nobis conferunt, nam caſtè à nobis, & incorruptè obſeruata humilitatis, & ſubmiſſionis cuiuſdam in nobis ſpecimen oſtendunt: ex quo efficitur, vt dum non dedignamur nos rebus infimis earum contemplatione, quæ in eis ſignificantur, pronos & obedientes effingere, æternis digni præmiis apud Deum habeamur: quibus item ſacramentis dum noſtram operam integrè, & ſincerè nauamus, noſq; in eis exercemus, & animum noſtrum agitamus, efficitur, vt otioſi ne ſedeamus, multaque malorum ſemina hoc pacto vitemus.[a]

Eſt autem ſacramentum, corporeum quoddam elementum extrinſecus cum ſenſu inflictum, inuiſibilia, & incorporalia propter ſimilitudinem referēs, & propter

a gl. c. inſtitutio. de conſecr. diſtinct. ij. Abb. in rub. de ſacram. non iter. in fin.

pter institutionem significans.[b] Ideoque dicuntur sacramenta: quia in eis aliud videtur, aliud intelligitur. quod cernitur speciem habet corpoream, quod percipitur, fructum habet spiritalem.[c] Vnde à secretis virtutibus, vel sacris sacramenta dicuntur: quia sub tegmento corporalium rerum diuina virtus secretius salutem eorundem sacramentorum operatur.[d]

b Ab. d. rub. col. i.

c cap. qui mãducat. i. ea. dist.

d c. multi. §. mysteriũ. i. q. i.

Sunt autem hæc septem infra scripta ecclesiæ sacramenta, Baptismus, Confirmatio, Ordo, Eucharistia, Pœnitentia, Matrimonium, & Sacra vnctio.

Horum tria prima characterem animæ imprimunt, ideoque illa iterari nefas est. Alia verò quatuor postrema, characterem cum non infligent, nihil impedit, quin iterari possint.[e] Rursus horum sacramentorum quinque sunt, quibus non habitis vel neglectis eorúmue aliquo, nulla homini salutis æternę spes esse potest: quare & necessaria appellantur. Alia verò duo matrimonium, & ordo, quę & dignitatis dicũtur,[f] liberæ sunt voluntatis vnicuique, licet vniuerso ecclesiæ corpori sint necessaria: & tametsi quis hæc nunquam acceperit, animæ tamen salutem, & gratiam diuinam sperare potest. De his igitur singulis videa-

e Ab. d. rub. col. i. & ij.

f c. remissionem. in fi. i. q. i.

cerdotum proprium ſit, tamen & laicus rectè & vtiliter neceſſitate exigente baptizare poterit. nec, ſi hæreticus, vel paganus, aut Iudæus baptizarit, dummodò debita materia, forma & intentione vtatur, ſacramentum repetendum erit: cum non dignitate miniſtri, ſed virtute verbi diuini, & ſpiritus ſancti conſtet. [d] Sed quamuis hoc ſacramentum iterandum non ſit, ſi de aliquo tamen ambigatur, an ſit baptizatus, nec ne, poterit ei baptiſmus huiuſmodi verbis conferri: ſi baptizatus es te non rebaptizo, ſed ſi nondum baptizatus es, ego te baptizo addito Trinitatis nomine.[e]

d c.in neceßitate. cũ ſequẽt. ea. diſtin. iiij.

e c.ij. eod. tit.

Nemo tamen ſeipſum baptizat. At quicunque presbyter commendatum ſibi ęgrum baptizare neglexerit, adeò vt ille ſine baptiſmo è vita deceſſerit ab officio deponendus eſt.[f]

f d.c. in neceßitate. cum ſeq.

De Confirmatione. Tit. III.

POſt baptiſmum, confirmatio quoque eſt Chriſtiano adhibenda, qua vndequaque munitus ſit, tanquam duplici thorace aduerſus maligni hoſtis inſidias: ita enim fit, vt per baptiſmum genitus, poſtea per hoc ſacramentum enutriatur, & creſcat, & per virtutem ſpiritus ſancti

confirmetur:quod olim impositione manuum duntaxat celebrabatur, hodie ex Apostolorum traditione chrisma quoque adhibetur cum impressione signi sanctæ crucis, vt externo signo intima vnctio, quam spiritus sanctus efficit, significetur. hinc septiformis spiritus sanctus hoc sacramento accipitur, spiritus sapientiæ, & intellectus. spiritus consilij, & fortitudinis. spiritus scientiæ, & pietatis, ac timoris.

Minister autem huius sacramenti est Episcopus, quamuis cæteras vnctiones etiam simplex presbyter valeat exhibere, [a] nec nisi ieiuniis & à ieiunis ex honestate confertur, exceptis infirmis, & in tenui discrimine leti positis, [b] nec iterãdũ est. [c]

a c.vn.§. pontif. de sac. vnct. c.quanto. de consuetud. b c.vt episcopi. de consecr. dist.v.

De Pœnitentia. *Tit.* IIII.

CVm hominis per baptismum renati sunt, sæpe in grauia crimina labuntur, quibus ne opprimantur, instituit Christus sacramentum pœnitentię, quod post baptismum sit nobis tanquam secunda tabula in naufragio, [a] cuius ope à lapsu nos erigere possimus, [b] si nostra vulnera criminibus contracta medico, id est, sacerdoti nudauerimus debita cordis compunctione. in corde enim si adsit

a c.secunda. de pœnit. dist.i. b c.i.in fi. in sum.tri nita.

contritio,

contritio, in ore confessio, in opere satisfactio, sacramenti huius vis operatur, quæ in absolutione sacerdotis consistit. illi enim soluendi & ligandi potestas diuinitus data est, quam non poterit vtique cum iudicio exercere hunc pro meritis soluens, illum vinciens, nisi ex peccatorum enumeratione proprio ore facta, etiam criminum occultorum notitiam habeat.[c]

[c] c. voluissent. de pœnit. dist. i.

Sed quia parùm fuerit sacramenta esse instituta, nisi etiam cura adhiberetur, vt hi quorum vtilitati eorum inuentione & institutione prospectum est, ea nõ recipientes dignam mercedem habeant: idcirco in Concilio generali Innoc. sancitum est, vt quilibet Christianus, vbi ad annos iudicij peruenerit, quolibet anno hoc se sacramento exerceat, sua crimina proprio sacerdoti aperiendo, nisi à Christianorum communitate repelli velit, & ab ecclesiæ ingressu arceri, & post mortẽ ecclesiastico sepulchro interdici. quo cõcilio etiam pœna sancita est aduersus sacerdotẽ, qui peccata sibi pœnitentiæ causa retecta quouis modo prodiderit.[e]

[d] c. omnis vtriusque sexus. extra eod.

De Sacramento Eucharistiæ. Tit. V.

VBi homo pœnitentię ope à lapsu exurrexerit in domino, tum verò ei cauendum est, vt in bono perseueret, accrescat, quem ad vsum instituit Christus sanctissimum Eucharistię sacramentum, sub visibili specie panis, & vini, quæ verum Christi corpus & sanguinem nobis præbet. quo quidem sacramento nullum maius esse potest, nec vlla potior oblatio: [a] cuius forma in illis verbis solennibus consistit, quæ Christus nobis reliquit.

Nemo autem illud facere potest nisi sacerdos, qui ritè sit ordinatus, secūdum claues ecclesię, quas concessit Apostolis, eorumque successoribus Christus. [b] Illud autem sumunt vel illi ipsi qui id fecerūt, id est, sacerdotes. aut alij, siue laici, siue sacerdotes quibus per sacerdotem alium propinatur, sumunt verò ipsi sacerdotes, dum missam celebrant, nam quotiescunque sacerdos sacrificans corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi in altari immolat, toties perceptionis corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi participem se præbeat, nisi ab ipsa communione annum velit esse suspensus. [c]

Missæ autem celebrationem Iacobus frater Domini, & Basilius Cęsariensis adinuenerūt. [d] Eaque non debet nisi à ieiunis

a c. nihil. de consec. distin. ij.

b c. i. de sum. trin. §. penul.

c c. relatum. in fi. de consec. distin. ij. & c. seq.

d c. Iacobus. de cōsecr. dist. i.

nis celebrari, [e] nec nisi vna missa à quouis sacerdote, vna eademque die, si iusta causa non subest celebrari potest, die Natiuitatis Dominicæ excepta. [f] Qui verò pecunia inductus, vel adulationibus secularium plures eadem die missas celebrare non formidarit, hic non creditur damnationem euadere. [g] Caueat verò sacerdos, ne dum missam celebrat, & sacramēti mysterium facere simulat, suppressis verbis solennibus, quibus sacramentum conficitur, panem & vinum inanè tantummodò sumat: dum fortè veretur missam celebrare, quòd se sciat letali crimini obnoxium: & eam tamen propter aliquam necessitatem intermittere non potest. nam & si leuis non sit eius noxa, qui criminis grauis sibi conscius sacramento impudenter sese ingerit, longè tamen grauius crimen illius existimandum est, qui prædicto modo aliud agere, aliud simulare non formidarit. ille enim Deum solum: hic & Deum, & populum lædit, & quod in se est, ludit. [h]

e c. Sacramēta. ea. distinct.

f c. sufficit. ead. distin. c. iij. de celebr. missar.

g d. c. sufficit.

h c. de homine. de celebrat. missar.

At laici sacramentum de manu eorundem sacerdotum expectant, & clerici presbyteris inferiores. nemo enim illud ministrare debet excepto presbytero: adeò vt presbyter puniatur, qui per alium

ægro sacramẽtum ministrat.[i] Sed quãuis olim quilibet Christianus ætatis legitimæ ter in anno sacramentum assumere iuberetur, id est, in festo Paschatis, Pentecostes, & Natalis Dominici: [k] hodie tamen quia decrescente fidei feruore ægrè hoc obseruabatur, ex concilio generali sancitum est, vt quouis anno saltem semel, idque in Paschate Resurrectionis ad hoc conuiuium quilibet accedat, delictorum confessione præmissa: alioquin ecclesiæ ingressu, & ecclesiastica sepultura prohibeatur, nisi proprij sacerdotis cõsilio legitima de causa id distulerit.[l]

Hoc autem sacramentum non nisi ieiuno stomacho regulariter suscipi debet.[m] Consultiusq; faciet si etiam à propria vxore tribus saltem diebus antè, totidemque post se continuerit.[n] Presbyter curet sacram Eucharistiã ad omnem ęgri cuiusq; repentinam necessitatem semper paratam habere, ne sine ea ægros mori contingat.[o] Et diligenter obseruetur, vt in cũctis ecclesiis Chrisma, & Eucharistia sub fida custodia clauibus obsignata seruentur, ne ad illa queat temeraria manus extendi ad aliqua nephanda patranda. Si verò is, ad quem spectat custodia, noctes, diesque stertens ea incautè reliquerit,

i c. peruenit. de cõse cra. dist. ij.

k c. & si nõ frequẽtius. ea. dist. Ab. d. c. omnis vtriusque.

l d. c. omnis vtriusque.

m c. liquido. de cõse cra. dist. ij.

n c. omnis homo. ea. distin. vbi glo.

o ca. presbyter. ead. distin.

rit, tribus mensibus ab officio suspendẽdus erit. at si propter eius negligentiam aliquod nephas inde contigerit, grauiori etiam subdendus est vltioni.[p] p c.i. de cu sto. eucharist.

De sacra Vnctione. Tit. VI.

NOn est etiam omittendum sacrę vnctionis sacramentum, cuius duæ sunt species: exterior, & interior. illa, quæ materialis est, & visibilis inungit corpus. hæc quæ spiritualis est, & inuisibilis inũgit cor.[a] hæcque per illam exteriorem significatur. a c.i. §. i. de sacra vnctio.

Vngitur ergo quilibet Christianus, primum in baptismate bis: oleo quidem cathecuminorum prius ante baptismum, mox chrismate ante solẽnia baptismi peracta. vngitur etiam chrismate, dum confirmationis munus accipit: quod non nisi ab Episcopo impendi potest, quãuis cæteræ vnctiones per quemuis præsbyterorum fieri possint. vngitur demum, cum infirmatur, vt & corpus & anima seruentur. quæ vnctiones cuiuis Christiano cõmunes sunt: aliæ vero non omnibus cõcedũtur. Episcopus enim chrismate caput manusq; inungitur. vngitur altare dum consecratur: templum cum dedicatur. calix cum benedicitur. Item vngitur Prin-

b toto tit. de sacr. vnctio.

ceps secularis in brachio, seu in humero, vel armo: non in capite, vt olim.[b]

De Sacramẽto Ordinis. Tit. VII.

QVia suprà librò primo satis docuisse arbitramur, qui sint clericorum ordines, superfluum existimamus hîc circa sacramentum ordinis pluribus insistere: quod sacramentum institutum est, cũ signo impositionis manuum, aliisque ritibus solennibus. quamuis enim Christiani omnes sint sacerdotes, vt spiritales hostias, id est semetipsos Deo offerre, & nomen eius laudare, & vtiliter inuocare in omni loco possint: non omnes tamen sunt ecclesiæ ministri, sed iam inde ab ecclesiæ initio selecti sunt quidam, qui muneribus ecclesiasticis fungerentur: & hi in nouem classes distincti sunt, quas suprà libro primo recensuimus. quanuis Theologi infimam & supremam classem inter has non recenseant. Hoc autem sacramentum verbis Christi nititur pluribus locis repetitis, & duplicem potestatem confert, ordinis videlicet, & iurisdictionis. sub quarum altera cadit verbi diuini ministerium, administratio sacramentorum, & ecclesiarum ordinatio ad ædificationem. sub altera potestas

ſtas excommunicandi,& pœnitentes abſoluendi.

De Sacramento Matrimonij. Tit. VIII.

MAtrimonium eſt Sacramentũ, quo vir vnus vnaq; mulier perpetuò, & indiſſociabili vinculo coniuganiur. duæ etenim Chriſtiani matrimonij leges pręcipuæ ſunt, altera, vt ſit inter duos tãtùm: id eſt, vnius viri, & vnius mulieris coniunctio: & neutri eorum liceat corporis ſui tertio poteſtatem facere. altera, vt hæc coniunctio ſola alterutrius morte diſſoluatur.& ſi enim lege antiqua repudium non prohiberetur, id tamen illis populis duriſſimi cordis Moſes permiſerat, grauiùs ducens vxorem occidi, (quod in illis metuebatur) quã odij cauſa dimitti: quod hodiè ceſſante iam illa tãta duritie minimè neceſſarium exiſtimatur: at quod dicitur, vxorem ob fornicationem dimitti poſſe: non ſic eſt exaudiendum, quod propterea matrimonij vinculum ſcindatur, ſed duntaxat thori & mẽſæ conſuetudo ſeparatur: quare adulterij reus erit, tanquam alienam contrectans, quiſquis ſic dimiſſam duxerit.

Cauſæ autem contrahendo matrimonio,

nio, vel iam contracto aduersantes hæ ferè solent hoc iure enumerari. In primis votum solenne contrahendum impedit, & contractum diuellit. simplex autem votum contrahendo quidem obesse potest, non cōtractum dirimere.[a] Item duo quorum alter sit Christianus, alter infidelis se inuicem matrimonio copulare non possunt.[b] Error quoque quo coniugum alter ducitur, dum vel in persona coniugis labitur, credens gratia exempli esse Corneliam, quæ Sempronia erat, vel quo in coniugis conditione decipitur, existimans ingenuā esse, quæ serua erat, solet nuptiarum validitati officere.[c]

Item cognati & affines nuptias inter se contrahere prohibentur. & cognatorū quidem per lineam rectam inter se coniunctorum prohibitio perpetua est, nullo certo fine conclusa: eorum verò, qui ex transuerso gradu cognationis iunguntur prohibitio vltra quartum cognationis gradum non protenditur, & cum dispari in gradu sunt, remotior spectatur gradus.[d] Cùm autem tres species cognationis sint, scilicet carnalis, & legalis, & spiritualis, quæ scilicet contrahitur per baptismum, & confirmationem, quælibet harum matrimonium impedit, & infirmat

a c. i. & fi. qui cler. vel vou.

b c. caue. cum seq. xxviij. q. i.

c c. proposuit. vbi Ab. de cō iug. ser.

d c. fin. de cōsang. & affin.

firmat

firmat, licet diuersis modis, vt infrà docebimus. Cognatio autẽ legalis dicitur, vt si qua per adoptionem mihi soror esse ceperit: nam quamdiu durat adoptio, inter me & ipsam, nuptiæ consistere non possunt.[e] Affinitatis autem ratio in primo duntaxat genere habetur, non in secundo, nec in tertio: quòd in Concilio generali Innocentiano statutum fuit, cùm anteà & secundum & tertium affinitatis genus nuptias impediret, & irritaret. ea autem prohibitio vltra quartum gradum non prouehitur, cùm ante illud Concilium ad septimum vsque gradum extenderetur.[f]

e c. vnico. de cog. leg.

f c. nõ debet. vbi gl. & doct.

Item ex his quæ paulò supra à nobis tradita sunt, cõstat, eum qui iam vno matrimonij iugo premitur, alterum subire non posse, quo fit, vt si quis cum duabus mulieribus verbis præsentem actum significantibus matrimonij contractum inierit, eorum prior sola futura sit vxor, & posterior dimittenda, quamuis cum ea se iam immiscuisset.[g] Eadem ratione, & qui vxorem ducit eam, quam alter sibi desponsam verbis præsentibus habuerit, eam dimittere cogendus est, pœnitentiamque subire.[h]

g c. i. & ij. & fin. de sponsa. duo.

h c. ij. de spõsa. duo.

Publicæ quoque honestatis iustitia nu-

ptiis obesse solet: putà, si consanguineus meus cum aliqua muliere sponsalia tantùm contraxerit, quamuis nondum præsentibus verbis confirmatum sit matrimonium, mihi tamen sponsi ipsius consanguineo collocari matrimonio propter honestatis quandam publicæ rationem prohibetur : quod non minùs locũ habet, quamuis illa sponsalia consanguinitatis vel affinitatis, aut frigiditatis, aut religionis, aliaúe ratione essent nulla, dummodò eis consensus non deesset. si quis verò sponsalia sub conditione contraxerit, si ante conditionis euentum cũ alia prioris consanguinea per verba pręsentia contraxerit, cum secunda remanere tenebitur. nam ex sponsalibus sub cõditione initis, ante conditionis euentum, tanquàm incertis, & puro consensu carentibus, nulla publicæ honestatis iustitia oritur.[i]

Item non potest quis eam vxorem habere, cuius ope eiusdem maritum interfecerit.[k] nefariæ enim habentur nuptiæ, quibus conciliandis mariti prioris sanguis & vita præmij quodammodo nuptiarum loco petita fuerint. Quo exemplo nec quis eam ducere potest vxorem, quæ in prioris vxoris ipsius necẽ aliquid fuerit

i c.iuuenis c.ad audientiam. de sponsal. c. vni. eod. tit. in vi.

k c.i. de cõuers. infi.

fuerit machinata, siue ei fidem dedisset, se eam priore defuncta ducturum, siue non. quæ prohibitio perpetuò est seruanda.[l] Item non valet matrimonium cum ea, quam per adulterium polluit, scienter contractum.[m] Cùm ea quoque matrimonium non consistit, cuius consanguinea ego olim potitus sim.[n] Et qui cũ priuigna sua sciens fornicatus fuerit, nec à matre debitum thori exigere, nec filiam vnquam habere potest vxorem. imò nec priuigna, nec ipse vllo vnquam tempore alij se poterũt matrimonio copulare, nisi fortè iuuenilis eorum calor mereretur, vt dispensatione cum eis ageretur.[o]

Item qui debitum carnis reddere non possunt, matrimonio apti non sunt. quare nec impuberis vllum erit matrimonium. impuberem autem eum vocamus, qui ex habitudine corporis pubertatem præ se non fert, nec generare potest.[p] Et quilibet impotens repellitur.[q] quod tam in muliere, quàm in viro procedit.[r] & hoc contractum etiam matrimonium dirimere valeat. Sed quia potest euenire, vt qui à principio impotẽs videbatur, potẽs deinde ex cursu tẽporis efficiatur, vt hæc quoque res suos fines habeat, vltra quos omni spe iam consumpta alteras nuptias

l ca. super hoc. de eo qui duxit in matri. quam pol luit.

m ca. i. & ij. vbi Abb. de eo qui dux. in matri.

n c. ij. de eo qui cõsan.

o c. i. de eo qui cogno.

p c. impuberes. de desponsa. impub.

q ca. ij. de frigi. & malefici.

r c. fraternitatis. eo. titu.

contrahere possitis, qui nullum impedimentum patitur, si frigiditas citiùs probari non potest, statutum est, vt coniuges triennio simul habitent à coniugij celebrati die. quo triēnio lapso, si alterius impotentiam adhuc subesse fuerit probatū, licebit alteri à tali coniuge discedere, aliūq; sibi matrimonio iungere. sin ambo simul habitare consenserint potiùsquàm diuertere, fratris & sororis loco potiùs sibi inuicem, quàm coniugum erunt.[s]

s c. laudabile. de frigid.

Atque vt cæteris negotiis, curisq; vacui maiorem diligentioremque operam certis temporibus orationibus, piisque aliis operibus nauare possimus, statutum est etiam, vt illis temporibus, quæ diuino cultui potissimùm dedicata sunt nùptias contrahi quodammodò nephas habeatur: nempe à septuagesima vsq; ad octauam Paschatis: & à tribus diebus rogationum, vsque ad octauam: & per totum Aduentum.[t]

t c. capellanus. de fer. & toto tit. de matri. contr. contr. inter eccl. x c. ad id quod. & c. consultationi tuæ.

Item matrimonium contrahere prohibentur hi, quibus ecclesia, ne cōtraherent, iustis orationibus interdixerit.[u] Et cùm matrimonia libera esse oporteat satis constat, vi cōtractum matrimoniū nullius roboris haberi, nisi copula liberè sub sequuta, hinc fit, vt pœnæ promissio in matrimo

u vbi glo. ij. & Ab. de sponsal. c. insuper. qui matr. accus. non poss.

in matrimoniis nullam obligationē pariat. [y] Furiosus quoq; matrimonium cōtrahere non potest, quia legitimum consensum præstare nequit, nisi dilucida interualla tunc haberet. [z] Item conditionibus contra matrimonij substantiam appositis, tale matrimonium non consistit: puta, vt proles vitetur: vel donec nuptiæ digniores inueniantur: vel vt coniunx quæstum turpiter faciat. aliæ verò conditiones turpes, aut impossibiles matrimonium non vitiant, sed reiiciuntur tanquam non adiectæ. [aa]

y c. gemma. de spō sal.

z c. dilectus. de sponsal.

aa c. fi. de condi. apposi.

Si qui contra supradicta præcepta matrimonium inierint, (vbi perpetuum subest impedimentum) nihil agunt. & vbi consanguinitas, vel affinitas subesset, vel cum monialibus, aut religiosis, aut cum sacratis clericis initum esset, excommunicationis sententiæ ipso iure illigati essent, qui tale matrimonium contraxissent: eósque ecclesiarum Prælati sic excommunicatos publicè pronuntiare debent, aut suis subditis, vt notum id publicè faciant; iubere, donec errore cognito se separarint, & absolutionem impetrarint. [bb] & proles ex talibus matrimoniis suscepta prorsus illegitima habetur. quæ pœna etiam in clandestinis

bb cle. vii. de cōsang. & affi.

matrimoniis seruatur.[cc] aliæque pœnæ statutæ sunt, quas aliunde cognoscere quis potest. Sed & sacerdos parochus, qui huiusmodi coniugationibus obuiam ire neglexerit, & quilibet regularis, qui eis interfuerit, per triennium ab officio suspenduntur, grauiùs etiam puniendi, si culpæ qualitas postularit.[dd]

Altero autem coniugum morte sublato, vbi certum nuntium de hoc fuerit allatum, superstiti licebit ad alias nuptias transire. Nec mulierem infamiæ metus deterreat tempore luctus à Cæsareis legibus nubenti præfixus.[ee] In secundis nuptiis & si coniugum alter duntaxat bigamus sit, neutri tamen eorum à presbytero benedicendum est. Presbyter hæc præcepta non obseruans ab officio, & beneficio suspenditur.[ff]

In causis super matrimoniis vertentibus, vel eas quoquo modo tangentibus, proceditur simpliciter, & de plano, sine strepitu, & figura iudicij.[gg]

cc c. iij. §. si verò. de clandest. despon.

dd c. fi. §. fin. de clãdest. despõ.

ee c. Euthamium. §. i. ij. q. iij.

ff toto tit. de secun. nupt.

gg cle. dispẽdiosam. de iudic.

De Sponsalibus. Tit. XI.

ADmonet nos tractatus de matrimonio modò à nobis habitus, vt hoc loco aliquid etiam de sponsalibus dicamus: quæ licet matrimonium in contrahendo

hendo præcedant,nos hîc tamen idcirco postponenda existimauimus; ne matrimonium à cæteris sacramentis hoc titulo interposito diuideremus.

Sunt igitur sponsalia mentio & repromissio futurarum nuptiarum, & à spondendo dicta sunt. nam moris fuit veteribus stipulari & spondere sibi vxores futuras,vnde & sponsi,sponsæq; appellatio nata est.[a] eísque constituendis, vel nudus consensus sufficit.[b] Vnde qui de matrimonio contrahendo purè, & sine aliqua conditione fidem dederunt, commonendi sunt,& omnibus modis inducendi, vt præstitam fidem obseruent: si autem se inuicem admittere noluerint, (ne fortè peiora inde contingant)vt eam scilicet ducat,quam odio quis habet, videtur quòd ad exemplum eorum,qui societatem fide interposita contrahunt, & postea sibi inuicem remittunt,hoc possit æquanimiter ferri.[c]

Ex sponsalibus, (vt etiam titulo superiore docuimus)oritur publicæ honestatis iustitia, si purè contrecta sint, & consensus non defuerit, quamuis alioqui frigiditatis, consanguinitatis, vel affinitatis impedimentum nuptiis obstaret.[d] Si verò sponsalia etiam carnis commixtio

a l.i.ii. & ii.. de sponsal.
b l.sufficit. ff. de sponsal. ca. sufficit. xxvii. q. ii.
c c.ii.eod. titu.
d c.iiii.c. iuuenis. c. ad audiẽtiam. eod. tit. c.i.& in vi.

fuerit ſubſecuta, iam matrimonium iuris interpretatione cenſebitur; at ſi duntaxat ad copulam eniſi fuerint, nec perfecerint quod cupiebant, ex hoc haudquaquam matrimonium cenſebitur contractum.[e]

[e] c. an'e. penult. & c. fin.

Illud non ignorandum eſt, ſponſalia ad futuras nuptias præparãdas tanquam exordium præmiſſa (& ſi iurata etiã ſint) per aliud tamen matrimonium præſentibus verbis perfectum diſſolui.[f]

[f] c. ſicut ex literis.

Ætas ſponſalibus contrahendis apta eſt poſt ſeptem annos.

De deſponſatione impuberum. Tit. X.

QVia circa impuberum ſponſalia, quædam iura præcipua ſeruantur, idcirco de his hoc ſpeciali titulo, quàm breuiſſimis verbis poterimus dicendum eſt. Impuberes igitur matrimonium contrahere non poſſunt, quod etiã ſuperiore titulo docuimus. & impuberes dicuntur, qui propter ætatem generare non poſſunt. magnæ tamen alicuius neceſſitatis cauſa, puta pacis conciliandæ, quandoque talis coniunctio concedi ſolet.[a]

[a] c. ii.

Sponſalia quidem impuberibus, dum ſeptennium exceſſerint, vt etiam ſuprà diximus, habere licet: à quibus tamen,

vbi

vbi ad pubertatem vterque peruenerit, poterunt discedere. sed si eorum alter id ætatis maturiùs attigerit, alterum tamen, quoad ille etiam eò ætatis peruenerit, præstolari erit necesse. Sin eorum alter iam tum, quum sponsalia facta sunt, matrimonio maturus esset, non licebit ei à sponsalibus discedere, nisi & eius consors pubes factus in id consenserit. [b] nihil suffragante callida verborum interpretatione, vt inter impuberes matrimonium consistere possit: adeò, vt quãuis huiusmodi verba emanarint, quibus præsens matrimonium significetur, sponsalia tamen duntaxat efficiantur. [c] nec quicquam proderit, quòd impuberes hi sponsalibus contractis ad carnis copulam sint enisi.[d]

b c.de illis.

c c.fin.

d c.attestationes.

Quemadmodum autem ab impuberibus matrimonium contrahi non potest, ita etiam ab infantibus sponsalia cõtrahi prohibentur, cùm eorum nullus sit consensus. quare ab his contracta sponsalia, ne publicæ quidem honestatis iustitiam parient, [e] quod etiam suprà docuimus. nec ætate iusta superueniente quicquã ei roboris accedet, nisi per cohabitationem, & consuetudinẽ eorum mutuam, aut aliud factum, vel verbũ eorum

e c.literas.

Item si coniugum infidelium alter ad Christum conuertatur, altero in vetere errore perseuerante, & vel cohabitationem detrectante, vel blasphemię causam præbente, poterit ad alias nuptias absq; ecclesiæ licentia transire.[c]

c c.quāto.

Illo quoque casu diuortium permittitur, cùm diuersæ religionis homo, qui ex sua lege plures vxores habebat ad nostram postea religionem melioribus auspiciis migrãs, cęteras omnes præter primam dimittere compellitur ex nostrę legis præceptis, vel ad primam redire, quã alia superducta repudiauerat.[d]

d c. gaudemus.

Sed si cõtingat coniuges Christianos quãdoq; à se inuicem separari ob alterutrius fortè adulterium, vel aliam similem causam, nõ tamen id propriè erit diuortium, quia matrimonij vinculum solutum ex hoc non est: vnde neuter corũ altero superstite, alias nuptias experiri potest. quod & suprà nos scimus docuisse.[e]

e c. suprà de matri.

De cõuersione cõiugatorũ. Tit. XII.

ETsi religionis causa semper & vbiq; præcipua sit, non tamen sic ei fauent iura Pontificia, vt matrimonia legitimè contracta altero coniugũ inuito hac causa dirimi concedant, neque enim vult

Deus

aliquod appareat, eos in eadē voluntate maiores septennio factos perseuerare, [f] quo tamen casu per subsequens aliud matrimonium solui poterunt. [g] Planè si maior septennio minorem septēnio duxerit vxorem, & ad se traduxerit, ex hoc publicæ honestatis iustitia orietur.[h]

Porrò ex spōsalibus, quæ parentes pro filiis puberibus, vel impuberibus contrahunt, filij siue tacitè, siue expressè consenserint, obligantur, & ex eis publicæ honestatis iustitia oritur.[i]

f c. vni. in prin. in vi.

g cap. duo pueri.

h c. iuuenis.

i c. vni. in fi. in vi.

De Diuortiis. Tit. XI.

QVod diximus suprà, diuortium hodie iure diuino prohiberi: de matrimoniis secundū leges canonicas contractis intelligēdum est. matrimoina verò legibus canonicis interdicta, non dubium est, quatenus de facto præcesserint, retractari: quos casus ferè suprà recensuimus. quæ tamen dissociatio absq; iudicio ecclesiæ fieri non debet.[a]

Item cùm mulier viro absente, cuius de morte falsum nuntium acceperat, alteri sese copulauit, eo post reuerso quem mortuum falsò crediderat, posteriore matrimonio dimisso, ad prius quàm clarissimè redire est compellenda.[b]

a c. iii. eo. titu.

b c. i. ii. & iii. xxxiiii q. i.

Item

Item si coniugum infidelium alter ad Christum conuertatur, altero in vetere errore perseuerante, & vel cohabitationem detrectante, vel blasphemię causam præbente, poterit ad alias nuptias absq; ecclesiæ licentia transire.[c] *c c.quāto.*

Illo quoque casu diuortium permittitur, cùm diuersæ religionis homo, qui ex sua lege plures vxores habebat ad nostram postea religionem melioribus auspiciis migrās, cęteras omnes præter primam dimittere compellitur ex nostrę legis præceptis, vel ad primam redire, quā alia superducta repudiauerat.[d] *d c. gaudemus.*

Sed si cōtingat coniuges Christianos quādoq; à se inuicem separari ob alterutrius fortè adulterium, vel aliam similem causam, nō tamen id propriè erit diuortium, quia matrimonij vinculum solutum ex hoc non est: vnde neuter corū altero superstite, alias nuptias experiri potest. quod & suprà nos scimus docuisse.[e] *e c. suprà de matri.*

De cōuersione cōiugatorū. Tit. XII.

ETsi religionis causa semper & vbiq; præcipua sit, non tamen sic ei fauent iura Pontificia, vt matrimonia legitimè contracta altero coniugū inuito hac causa dirimi concedant, neque enim vult

Deus

Deus tale lucrum cum tali diſpendio cõpenſare. Quare, ſi coniugum alter ſine alterius cõnſenſu religionem fuerit ingreſſus, poterit ab altero ad thori conſortium retrahi. nec tamen matrimonio alterius morte, ſoluto ad monaſterium redire compelletur, quamuis in cœlibatu eum poſthac viuere oporteat.[a] Sed & ſi vir conſenſu per metum vel dolum ab vxore extorto religioni ſe deuouiſſet, vxori petenti eſſet nihilominus reſtituendus.[b] ſi tamen carnis copula inter coniuges nondum interceſſerit, quãuis præſentibus verbis matrimonium eſſet contractum, poterit coniugum alter etiam altero inuito ad monaſterium tranſire: & alter in ſeculo remanens etiam alteris nuptiis operam dare, ſi cõtinentiam monitus non ſeruarit, cùm nondum vna caro effecti eſſent.[c]

a c. quidã intrauit.

b c. accedens. vbi Abb.

c c. ii.

Sed ne hoc veluti commento opportuno ad nuptias deludẽdas poſt iam pręſtitum conſenſum abutãtur, debẽt partes Epiſcopi certum terminum cautione idonea recepta pręfigere illi, qui à matrimonio ad monaſteria tranſire ſe velle dixerit, intra quem vel religionem ingrediatur, vel in coniugio conſtans ſit.[d]

d c. ex publico.

Poterunt etiam poſt conformatum, &

conſ

consumatum iam matrimonium coniuges pariter concordes monasterio se dicare, vel alter eorum altero continẽtiam vouente, cùm suspitio nulla subesset, ne integrè eam esset seruaturus.[e] Vnus est casus, quo vel renitente vxore maritus se religioni addicere potest: cùm videlicet vxor adulterij rea est etiam sub matrimonij specie contracti.[f]

e c. cum sun.

f c. constitutus.

De gradibus cognationum.

Tit. XIII.

NVnc videamus quemadmodũ gradus cognationis naturalis numerantur. Et primùm admonendi sumus, cognationem aliam suprà numerari, aliam infrà, aliam ex transuerso. Superior cognatio est parentum. hoc enim vocabulo generaliter omnes appellare licet, qui per directam lineam ascendũt, quotcunq; personis, seu gradibus à me distẽt. Inferior cognatio est liberorũ, quæ vox omnes continet, quicunq; à me descendunt, quotuscunque gradus inter me, & ipsos interiectus sit. Ex transuerso autem cognati sunt, qui cùm à parentibus meis & ipsi oriantur, in me tamen non influunt, neque ego in illos, sed aliorsum deflectunt, à linea discedentes, quæ ex me

me perpetuanda eſt veluti, gratia exempli, frater mihi tranſuerſalis eſt. nam & ſi ab eodem patre ortus ſit,à quo ego,aliũ tamen curſum à me tenet.in me enim nõ influit, nec item ego in illũ. & alia ab eo linea ducenda eſt,alia à me. Sic patruelis frater, vel conſobrinus eundem quem & ego auum referunt, ſed diuerſis tamen riuis ab eo deſcendimus, cùm diuerſis patribus orti ſimus. quæ exempla in his duabus ſpeciebus poſita ad multas alias transferri poſſunt. Contrà parentes linea recta nullius flexionibus in me decurrunt. nam abauus in proauum, iſque in auum, qui auus in patrem, & pater demum in me influit. quæ ratio pariter in deſcendentibus conſtituẽda eſt, quotcunque in lineas, vel riuos ſe diuidant. inter hos igitur perpetua prohibitio matrimonij eſt,& ſi in alias, atque alias ſtirpes in infinitum eſſent propagati. quocirca haud malè ſentiunt, qui tradiderunt Adamo illi primo totius humani generis parenti, ſi hodie ageret in humanis, nullam repertum iri mulierem, quæ citra violatæ legis pœnam nubere poſſet. à quo tamen quis neſcit, quot quámq; ſæpe prorogatis & multiplicatis ſtirpibus deducti ſimus. Gradus autẽ hoc modo

modo secundũ ius nostrum numerãtur.

Primo gradu suprà sunt: pater, mater: infrà filius, filia. ex transuerso, frater, soror. quamuis secundum leges ciuiles frater, & soror in secundo gradu locentur. & Iustinianus Imper. docuerit, lineam, quæ ex transuerso ducitur, à secundo gradu, scilicet fratris & sororis incipere.[a]

Secundo gradu suprà sunt: auus, auia. infrà, nepos, neptis. ex transuerso, fratris, sororísue filius, vel filia. & conuenienter, patruus, amita. auunculus, matertera. frater patruelis, vel amitinus, soror patruelis, vel amitina. consobrinus, consobrina.

a Inst. eo. & l. i. in prin. ff. eo.

Tertio gradu suprà sunt, proauus, proauia. infrà, pronepos, proneptis. ex transuerso, patruus magnus, amita magna: auunculus magnus, matertera magna: propior sobrinus, propior sobrina: & eorum filius & filia. fratris patruelis vel amitini, sororis patruelis, vel amitinæ. item consobrini vel consobrinæ filius filia, fratrísque vel sororis nepos, vel neptis.

Quarto gradu suprà, abauus, abauia. infrà, abnepos, abneptis. ex trãsuerso, propatruus, proamita, proauũculus, promatertera, & eorum filij & filiæ, nepotes, & neptes. pronepotes, & proneptes: item

propio-

propioris sobrini, & propioris sobrinæ nepos neptis. item fratris patruelis, vel amitini, sororis patruelis vel amitinæ, cõsobrini, vel consobrinæ nepos neptis, & demum fratris & sororis pronepos, & proneptis. Et hęc vsque ad quartum gradum tradidisse sufficiat. nam cùm hodie vsque ad quartum gradum duntaxat nuptiæ prohibeantur, nihil attinet hoc loco vlteriores gradus cognoscere.

Sed quò vnusquisque per se discat has computationes graduum inire, hoc præceptum generale ei tenendum est: vt in subducendo ascendentium, & descendentium calculo tot gradus censeantur, quot intercesserint personæ, vna dempta. Veluti gratia exempli, à me ad abauum, quinque personæ numerantur, Ego, pater, auus, proauus, abauus. hîc igitur inter me & abauum quatuor gradus recensebuntur. In transuersalibus verò hæc sit regula generalis, vt quisque ex collateralibus meis tot gradibus à me distare dicatur, quot gradibus à stipite is distet, ex nobis qui ab ipso stipite remotior est. quare, si ego stipiti duobus gradibus vicinus sim, tu ab eodem stipite quatuor gradibus absis, quarto gradu mihi eris coniunctus.[b] At si neuter altero longius

b c. fi. vbi glo. de cõsang. & affi.

longius à stipite absit, tot gradus inter nos cognationis referentur, quot nostrũ vteruis ab eodem stipite remotus est.

Supradictorum autem vocabulorum significatio hæc est: patruus, dicitur frater patris. amita est matris soror. auunculus, frater matris, matertera, soror matris. Fratres patrueles dicuntur, qui ex duobus fratribus nati sunt, quemadmodum & sorores patrueles. Fratres amitini vel sorores amitinæ sunt, qui quæue ex fratre & sorore sunt orti vel ortæ; consobrini, qui ex duabus sororibus. Patruus magnus, amita magna, sunt auię frater & soror. auunculus magnus, matertera magna, sunt auiæ frater & soror. propior sobrinus, propior sobrina dicuntur, filij, & filiæ ex patruo magno, amita magna, & auunculo magno, & matertera magna. Propatruus, proamita, dicuntur proaui frater & soror. proauunculus, promatertera, proauiæ frater & soror.

De gradibus & generibus affinitatis. Tit. XLIII.

CVm (vt suprà docuimus) quædam iura etiam inter affines versentur matrimoniis obstantia; nõ erit ab re de affiniũ quoque gradibus & generibus pan-

ea hic differere. Est igitur affinitas (vt Ioanni And. placuit) personarum necessitudo ex coitu proueniens omni carens consanguinitate, id est, sanguinis parentela. Nec refert an coitus sit legitimus, id est, per nuptias legitimas contractus, an id minus, quando quidem etiam per coniunctionem illicitam affinitas contrahitur impediendis nuptiis apta. omnes enim qui mihi consanguinei sunt, illi efficiuntur affines: cum qua mihi coniunctio carnis consummata fuit, & inuicem ipsius mulieris consanguinei omnes mihi affines sunt. ego verò & ea mulier inuicem affines non sumus. nos enim tantummodo affinitatis principium & origo sumus. consanguinei quoque mei nullo affinitatis vinculo iuncti sunt consanguineis fœminæ à me cognitæ.[a]

a Ioann. And. in arbore affin.

Affinitas & ipsa tres ordines habet quemadmodum cognatio: videlicet ascendentium, descendentium, & collateralium. Ascendentium affinium nomina sunt, veluti, socer, socrus, id est, mariti vel vxoris pater & mater. vitricus, id est, præsens maritus matris meæ, à quo tamen ego genitus non sim. nouerca, id est, præsens patris mei vxor, quæ me tamen non genuit. aliorum autem superiorum affinium

nium nomina non recenſeo, cum ferè ſint eadem, quæ conſanguineorum, vel ſola particulæ huius Pro, adiectione diſtinguntur, vt proſocer, & ſimilia. Infrà ſunt, veluti gener, id eſt, filiæ maritus. nurus, id eſt, filij vxor. priuignus, vel priuigna, id eſt, vxoris vel mariti filius filia ex alio marito, vel alia vxore ſuſcepti, & vlteriores, quibus præpoſitio Pro, ſolet accedere, vt progener, id eſt, maritus neptis.[b] Collaterales affines ſunt, qui vel vxori vel marito conſanguinei ſunt ex tranſuerſa linea iuncti.

Eorum autem affinium, qui iuſtis nuptiis parantur, ſpecialia nomina ſunt hæc, videlicet, leuir, qui eſt frater mariti. Sororius, qui eſt vir ſororis. Glos, quę eſt ſoror mariti. Fratriſſa, quæ eſt vxor fratris: quæ & ipſa glos, rectius dici poteſt. Ianitrices, ſeu inateres, quę ſunt duorum fratrum vxores.[c] alij autem ſpecialia nomina non habent, ſed illo conſanguinitatis nomine ferè ſolent appellari, quo nomine vel gradu ab eo nuncupantur, cuius cauſa affinitatem contraxerunt: veluti, qui vxori meæ conſobrinus, vel patruelis eſt, is & mihi conſobrinus, vel frater patruelis appellabitur, & de ſimilibus. In his igitur, cum ſcire voluerimus,

[b] *c. infames. §. affinitates. iij. q. vij. vbi glo. ver. præpoſitio.*

[c] *c. quod autem. xxxv. q. vi.*

an cum eis nuptiæ contrahi poſſint, non ſolùm inſpiciemus, quoto gradu affinitatis inter ſe deuincti ſint, ſed etiam (vt ſuprà attigimus) inſpiciendum erit, quo in genere affinitatis exiſtant. nam & ſi olim, & in ſecundo, & in tertio affinitatis genere nuptiis non eſſet locus, hodie tamen aliud ſeruari ex Concilio generali Innocentiano ſuprà demonſtrauimus, vt ſcilicet in primo genere duntaxat prohibitæ cenſeantur, idque ad quartum vſque gradum.

Sed ne quid ad huiuſce rei notitiam deſideretur, declaremus etiam, quando in primo genere affinitatis, vel ſecundo, vel vlteriore quis eſſe dicatur.

Eſt igitur ſciendum, quod illa perſona, cum qua conſanguineus meus carnis copula coniungitur, mihi in primo genere affinitatis eſt. in eo autem gradu eſt affinitatis, in quo gradu conſanguinitatis mihi eſt ille, ex cuius perſona affinitatem acquiſiui. quo conſanguineo mortuo, ſi ea mulier alteri nubat, vel cū alio per carnis coniunctionem immiſceatur, is ſecūdus eius mulieris maritus, vel qui eam abſque nuptiis cognouerit, mihi in ſecundo genere affinitatis hoc facto adſcitus erit. qua muliere defuncta, ſi vir

vel

vel amicus eius, quem dixi modò affinitatis genere secundo, mihi esse coniunctum, superstes sit, alteramque vel ducat vxorem, vel sine matrimonio etiam per carnis copulam cognoscat, ea mulier mihi ex tertio affinium genere iuncta erit.

Sed quamuis in hac tertia personarum mutatione genus quoque ipsum ter variatum sit, vt modò primum genus affinitatis diceretur, nunc secundum, postremò tertium, gradus tamen idem semper fuit, nunquam variatus, quamuis genus mutaretur. Nam finge, quod ille consanguineus meus mihi in primo gradu consanguinitatis coniunctus esset, eodem in gradu affinitatis erit mihi mulier ab eo cognita, nec mutabitur gradus postmodum in persona alterius eiusdem mulieris viri: & demum hac muliere sublata lege naturę, noua mulier à superstite ipsius viro cognita non minus mihi adhuc erit in primo gradu affinitatis, quam prima fratris mei vxor, eiusque vxoris secundus maritus, quamuis ille in secundo genere affinitatis mihi esset, hæc in tertio.

Atque his quidem modis genera affinitatis colliguntur, quæ tametsi omnia præter primum à nuptiarum cõtractibus abolita sint, (vt iam sæpe ostendimus)

quia tamen haud ita facile primum genus fuisset perceptum, nisi & altera duo ad maiorem declarationem subdidissemus, non absurdum fore iudicauimus, hæc quoque duo postrema declarare. Maneat igitur, alio modo genera affinitatum esse dimetienda, quàm gradus. & gradus quidem affinitatis ex gradibus cõsanguinitatis illius dinumerari, à quo affinitatis causam, & originem ducunt. Genera verò ex personarum varietate & accessione propter carnis immixtionem interueniente variari.

De Cognatione Spirituali.
Tit. X V.

COgnatio quoque spiritualis (vt supra indicauimus) non leue impedimentum nuptiis esse solet. Cognatio autẽ spiritualis dicitur illud vinculũ quod ex eo contrahitur, dum quis alij munus baptismi vel confirmationis impendit, seu dum impenderetur, ei tanquam pater astitit. ex his enim duobus sacramentis tantum, baptismo scilicet, & confirmatione, cognatio hæc contrahitur, quę cognationem naturalem in multis imitatur. [a] Hæc autem cognatio inter tres personas primum initur, à quibus ad alias quoque

a *Ab. in rub. de cogn. spir.*

quoque earundem causa emanat. nam inter illum, qui his sacramentis augetur, & illum, qui sacramentum ministrat, & illum præterea, qui his solennibus pro sacramentum accipiente interuenit, tanquam eius tutelam suscepturus (qui compater vulgò appellatur) cognatio contrahitur præcipua. si quidem & sacramenti minister, & ille qui assistit, quo tutelam accipiat, quem diximus vulgò compatrem appellari, baptizato, seu cõfirmato, pro patribus habentur: quorum causa ad alios quoque fluit cognatio. nam eorundem ministri, & tutoris seu cõpatris vxores antea cognitæ, baptizato, seu confirmato, eorumque parentibus cognatione deuinciuntur: eorum verò filij solis baptizatis, vel confirmatis, nõ etiam eorum parentibus, hac necessitudine iunguntur. [b]Filij autem duorũ compatrum, quorũ nemo cognationi causam dedit, quæ inter eorum patres intercedit spiritualis, cognati inter se dici non possunt: adeoque matrimonium inter se contrahere non prohibentur, nisi consuetudine aliqua fingatur eos cognatos esse. [c]

b gl. c. i. in fin. in vi. Abb. c. Martinus. in fi.

c c. ij.

Si vir aut mulier filium propriũ de sacro fonte etiam sciens susceperit, non tamen idcirco à se inuicẽ separandi sunt,

nec corporis potestatem alter alteri subtrahere potest: [d] ne hanc tanquam ansam ad thori separationem alter eorum aucupetur.

d d.c.ij.

Quamuis non plures, quàm vnus vir, vnaque mulier accedere debeant ad suscipiendum de baptismo infantem, si tamen plures accesserint, cognatio inde contrahitur matrimonia cõtrahenda impediens, ac etiam post contracta dissoluens, de confirmatione insuper (quantũ ad hoc) idem iudicium est habendum.[e]

e cap. fin. in vi.

Per cathecismum quoque, qui baptismo tanquam exordium est, cognatio hæc inducitur, per quam contrahendum matrimonium impeditur. per eam tamen matrimonium contractum postea non separatur.[f]

f c. penul. in vi.

Postremò sciendum est hanc cognationem ad nepotes non extendi. Et hæc de Sacramẽtis hactenus dicta sufficiant, nunc ad quartam, eandemque vltimam nostri instituti partem accedamus, quæ est de Iudiciis.

De Iudiciis. Tit. XVI.

IVdicium est actus trium personarum in iudicio contendentium, [a] quod vel coram ordinario, vel coram delegato exerce-

a doct. in rub. extra eod.

exerceetur. Sed & arbitria ad instar iudiciorum sunt redacta.[b] Et aliud est iudicium summarium, aliud ordinarium, de quo infrà. Item aliud est possessorium, aliud petitorium. petitorio quidē iudicio agitur de rei dominio & proprietate: possessorio agitur de possessione. idque tribus ferè modis, vel vt retineatur, vel vt quæratur, vel vt recuperetur possessio. & cum super possessorio, & petitorio simul est actum, vtrunque vna sentētia terminari debet: sed licet in pronuntiando sit possessio præmittenda, in executione tamen debet proprietas præualere.[c]

In iudicio ordinario sic proceditur. nam in primis actor libellum iudici offert in scriptis reo citato reddēdum, cum quo litigaturus est:[d] citatio enim in omni actu, quo præiudicium inferri possit necessaria est, adeò vt nullatenus tolli possit,[e] cum sit iuris naturalis. In libello actor suum, iudicisque nomē, & rei conuenti compræhendet, rémque petitam, & petendi causam:[f] non tamen actionis nomen hoc iure est necessario in libello exprimendum, & si aliud Cæsareæ leges decernant, sed satis fuerit simpliciter, & purè factum ipsum & rei veritatem proponi.[g] At si in hoc quoque peccatum

b l.i. de arbitr.

c c. cum dilectus. de cau. posses.

d c. offeratur. iij. q. iij.

e cle. pastoralis. de re iudic.

f c. i. vbi glo. de libel. oblat.

g c. dilect. de iudic.

fuerit, reus erit à iudicij obseruatione absoluēdus, seruata actori potestate aptius agendi.[h] Nonnulla verò solent frequenter per reum opponi priusquam ad merita causæ, & litis contestationem perueniatur: putà, quòd iudex incompetēs sit, vt si fortè iudex laicus clericum conueniret. neque enim clericus à iudice laico, vel distringi, vel condemnari potest, pœna etiam excommunicationis iudici imminente, qui id fecerit:[i] vel si quis coram nō suo Episcopo conueniatur:[k] vel si alia huiusmodi opponantur, quibus iudicis declinetur vel recusetur iurisdictio. Item si actor sit excommunicatus, à limine iudicij repellendus est: conuentus tamen debet, quamuis excommunicatus sit, per alium respondere, ne videatur de sua malitia commodum reportare.[l] Sed & multa alia sunt, quæ vel contra actoris personam, vel alias ad impediendam litis contestationem opponi solent, quæ missa fiunt, ne extra propositi nostri normam vagentur.

h c. examinata. de iudic.

i c. ij. de foro compe.

k c. i. de foro compet.

l c. intelleximus. de iudic.

Post quæ ad litis contestationem venitur. ea verò non per positiones, & responsiones ad eas, sed per petitionem in iure propositam; & responsionem secutam celebratur.[m] Nec per exceptionem perempto-

m c. vnic. de lit. contest.

peremptoriam litis conteſtatio facta intelligitur, imò litis cõteſtatio fieri nihilominùs debebit, ⁿ niſi ex illis exceptionibus ſit, quæ litis conteſtationem impediunt, ᵒ veluti exceptio rei iudicatæ, tranſactæ, vel finitæ.ᵖ

n c. fin. de lit. cõteſt. in vi.

o d. c. fin.

Contumace autem exiſtente reo in actione quidem reali, mittendus eſt in poſſeſſionem rei petitæ actor, vt tedio affectus reus veniat reſponſurus. qui ſi intra annum venerit, iudicio ſiſti cautione præſtita, & exhibita ſatisfactione congrua expenſarum, poſſeſſionem recuperabit. cautione autem intra annum non præſtita, actor poſt annum verus conſtituetur poſſeſſor, ſuper proprietate duntaxat aduerſæ parti defenſione legitimè reſeruata.

p d. c. i. de lit. cõteſta. in vi.

Sed alienarum rerum immobilium poſſeſſor dominum in iudicio ſtatim nominare debet, eiq; certus terminus à iudice præfinie tur, quo domino id notum facere poſſit, vt ipſe veniẽs vel idoneum dirigens reſponſalem actoris intentionem excipiat. quò nec veniente præſcriptio longi temporis nihilominùs hoc facto interrupta cenſebitur. & ſi dominus tribus edictis vocatus non venerit, negotio ſummatim examinato, actor in

 poſſeſſio

possessionem rerum petitarum mittēdus erit, omni allegatione absenti super principali quæstione reseruata.[q]

Si autem personali actione conuentus reus, eo quo suprà dictum est, modo contumax fuerit, vel mittendus est actor in possessionem mobilium ipsius, vel immobilium, si fortè mobilia non habeat, pro modo debiti declarati, vel in contumacem est ecclesiastica sententia proferenda, ita vt alterutrà pœna, quæ verisimiliter magis metuenda sit, iudex à principio contentus sit, ad alteram nihilominus processurus, si hoc meruerit proteruitas contumacis: qui veniens infra annum, vel post annum etiam iuxta distinctionem in alio casu superiùs annotatam, audietur.[r]

At si post litem contestatam reus contumax sit, & de causa liqueat, diffinitiua sententia poterit proferri. sin nō liqueat, actor in veram possessionē poterit tamē immitti.[s] Actore autem ipso in contumacia constituto testes recipi etiam lite nō contestata, & reo instante sententia ferri poterit.[t]

Regulariter autem lite non contestata non est ad testium receptionem procedendum, nisi de testium morte fortassis

timea

q c. quoniā frequēter. §. fin. vt lit. non cōtest.

r d. c. quoniam frequēter. §. fin.

s c. prout nobis. de dolo & contu.

t ca. ij. de dolo & contuma.

timeatur, vel, absentia diuturna: quibus casibus, cum ciuiliter est agendum, ne veritas occultetur, & ne probationis copia fortuitis casibus subtrahatur, senes, & valetudinarij, & alij testes, de quibus ex rationabili causa timetur etiam lite non cōtestata admittendi sunt, seu pars conuenta sit contumax, seu sit absens absque malitia, vt conueniri non possit: attestationes tamen huiusmodi non valebunt, nisi actor conuenerit aduersarium intra annum, ex quo potuit, vel nisi huiusmodi testium receptionem illi denuntiauerit.[u]

Possunt etiam alij casus incidere, quibus lite non contestata recipi testes opus sit: vt (verbi gratia) si super alicuius electione, vel copula maritali quæstio moueatur, præsertim, si propinquitatis gradus opponatur lege diuina prohibitus: nam, si contumax fuerit is, contra quem agendum erat, seu quia citatione peremptoria accepta venire cōtemnat, seu quia se ipsum malitiosè occultet, seu quia impediat, ne ad se citatio perueniat, poterunt testes lite non contestata recipi: & vbi de causa liqueat, ad sententiam procedi. item quando excessuum inquisitio contra contumacem, vel testium publicatio

[u] d.c. quoniam frequēter. in princ.

bligatio imminet facienda, quia super aliquo contractu in posterum quæstio metuatur, poterunt absque litis contestatione testes produci.[x]

Post litis contestationem iuramētum calumniæ præstandum est: quo hæc iurans affirmabit, quod se credit bonam causam fouere: rogatusque omnia fatebitur, quæ vera crediderit: nec sciens falsa probatione vtetur: iurabitque se nihil dedisse, aut promisisse, daturumue esse, aut promissurum, propter eam causam alicui his exceptis, quibus leges dare permittunt: seque dilationem in fraudem nūquam petiturum, & si hoc postremum tutius fortè omitteretur.[y]

Contingit etiam interdum, vt reus cōuentus alium vicissim libellum ex aliqua causa contra actorem proponat. quod vbi incidit, debet iudex etiam delegatus actorem in causa reconuentionis ad respondendum incontinenti cogere, & vtranque causam vna sententia terminare.[z] Arbitri verò non possunt, nisi de his super quibus in eos compromissum fuit, iudicare: proptereà coram eis reconuentioni locus non est.[aa]

Hæc in iudiciis vt plurimùm interuenire solent, videlicet, citationes, dilationes,

x d.c. quoniam frequēter. §. porro. & § sunt & alij.

y c.i. de iuram. calū. vbi gl. & Abb.

z ca. i. de mutuo petit.

aa c. cū dilectus. de arbitr.

nes, recusationes, exceptiones, petitiones, responsiones, interrogationes, confessiones, testium depositiones, instrumentorum productiones, interlocutiones, appellationes, renuntiationes, conclusiones: quæ omnia acta viri idonei in id deputati conscribent, ita vt originalia penes ipsos remaneant ad fidẽ faciendã, exempla partibus volentibus dentur.[bb]

bb c. quoniam contra falsam. de proba.

Libello igitur, vt suprà diximus, dato, litisque facta contestatione, & re discussa, conclusioneque etiam in causa habita, & partibus peremptoriè citatis sententia est proferenda; quæ debet ab ipso iudice sedente, non ab alio, de scripti recitatione proferri. Episcopo tamen propter dignitatis prærogatiuam licebit ad exemplum illustrium personarum, etiam per alium sententiam recitare.[cc]

cc c. fi. de re iudic. in vi.

Sciendum est autem sententiam aliis non nocere, quàm eis inter quos lata est eo tamen excepto qui, cum sibi primùm actio, vel exceptio de ea re competeret, passus est eum à quo causam habuit, experiri.[dd] Duobus autem iudicibus diuersas sententias proferentibus ex iurisdictione ordinaria, tenet pro reo non pro actore sententiæ, causa fauorabili

dd d. c. fi. de re iud. in vi.

rabili excepta: putà, causa matrimonij, libertatis, dotis, testamenti. Si verò ex delegata potestate fuerint latæ, vtraque ex arbitrio delegantis pendebit. at si ex compromisso, neutra habebit vigorem.[ee]

ee c.pen. de re iudi.

Lata sententia, si is, contra quem lata est, acquiescendum ei non duxerit, debebit intra decem dies appellare. nam decē diebus lapsis, sententia, à qua non fuerit appellatum, vim rei iudicatæ habebit: ac post quadrimestre executionem in actione personali sortietur, nisi iudex eum terminum coarctatit.[ff] Nec minus in electionibus, postulationibus, prouisionibus, & quibuslibet actibus extraiudicialibus, in quibus appellatio est permissa, intra decem dies appellandum est.[gg] Et non est prætermittendum, quod licet leges seculares appellationem (nisi in quibusdam casibus) ante sententiam non admittant; sacri tamen canones ante & post litis contestationem, & in prolatione sententiæ, & post, singulis facultatem tribuunt appellandi,[hh] ante sententiam tamen appellans rationabilem causam exprimere tenetur.[ii]

ff c. quod ad consultationem. de re iudi.
gg c.concertationi. de appell. in vj.
hh c.super eo.ij.de appellat.
ii c.vt debitus.de appellat.

Vna sententia pluribus condemnatis, si vnus solus ad appellationis beneficium

cium conuolarit, illius victoria iure communi cæteris suffragatur, si iure communi iuuentur, idemq; negotium, & eadem causa defensionis existat.[kk]

Innouata autem post appellationem à diffinitiua sententia interiectam debēt semper (exceptis casibus quibus iura post sententiam prohibent appellare) ante omnia per appellationis iudicem penitus reuocari, imò & ea omnia, quæ medio tempore inter sententiam, & appellationem, quæ postmodum intra decemnium interponitur, fuerint innouata. illa verò quæ post appellationem interpositam ante diffinitiuam sententiam innouantur, donec appellationis causam veram esse constiterit, reuocari non debent: nisi iudex appellationis, postquam sibi constiterit per appellationem emissam ex probabili causa ad se negotium deuolutum, inhibeat canonicè iudici à quo est appellatum, ne procedat. tunc enim quicquid post inhibitionem huiusmodi fuerit innouatum (& si causa appellationis vera non sit) per iudicem appellationis ante omnia in statum pristinum est restituendum.[ll]

Is autem, qui appellat, intra dies triginta instanter apostolos petere debet.

kk c. vna sententia. de appell.

ll c. non solum. de appell. in vi.

mm sunt enim apostoli literæ quædam dimissoriæ, quibus iudex, à cuius sententia appellatum fuit, notum facit iudici superiori appellationem à sua sententia interpositam, & appellantem ad eius iudicium remitti.[nn]

Appellatio tam iudicialis, quàm extraiudicialis debet intra annum (nisi iudex terminum coarctarit[oo]) vel ex causa etiam intra biennium à die interpositionis ipsius, vel à die illati grauaminis (vbi à futuro grauamine appellatur) finiri. quod si iusto impedimento cessante appellans non curauerit, eius appellatio deserta censebitur.[pp]

Non licet autem alicui in eadem causa tertiò appellare:[qq] quinimo si quis tres sententias contra se in petitorio, vel possessorio reportauerit, nullatenus ad agendum de nullitate ipsarum vel alicuius ex eis admittetur, donec plenam executionem fuerint consecutæ.[rr]

Sed cum & de summariis iudiciis aliqua sint dicenda, sciendum est in eis propria quædam iura seruari, siue ex negotiorum & causarum natura eam qualitatem consequantur, siue ex mādati forma, & in causis quidem electionum, postulationum, vel prouisionum, aut super digni

mm c. ab eo. de appel. in vi.
nn glo. c. i. de appell. in vi. l. i. ff. de libel. dimissor.
oo c. cum sit Romana. de appel.
pp cle. sicut. de appella.
qq c. directè. de appella.
rr cle. i. de re iudic.

dignitatibus, personatibus, officiis, canonicatibus, vel præbendis, seu quibuscuis beneficiis ecclesiasticis, aut super decimis, nec non super matrimoniis, & vsuris, & eas quoquomodo tangentibus proceditur simpliciter, & de plano sine strepitu, & figura iudicij,[ss] item in causis hæresis.[tt] Eorum autem verborum vis hæc est, vt necessariò libellus non exigatur: litis contestatio non postuletur: tempore que etiam feriarum necessitatibus hominum concessarum à iure procedi valeat: dilationum materia amputetur: ac lis quàm breuissima fiat: exceptiones, appellationes dilatorias, & frustratorias, partium, aduocatorum, & procuratorum contentiones, & iurgia, testiumque superfluam multitudinem refrenando: non sic tamen rem coarctando; quin probationes necessariæ, & defensiones legitimæ admittantur, & quin citatio, ac præstatio iuramenti de calumnia locum habeat. item in ipso litis exordio nihilominus petitio est facienda tam ex parte actoris, quàm rei, siue scriptis siue verbo, dum tamen actis inseratur. item iudex sic datus potest terminum ad dandū simul positiones & articulos præscribere (nisi aliud de voluntate partium

ss cle. dispendiosam de iudic.

tt c. fin. in prin. de haret. in vi.

procedat) & ad exhibendum omnia acta, & monumenta, quibus partes vti volunt, in causa post dationem articulorum, diē certam, (quandocunque sibi videbitur) assignare. Interrogabit etiam in huiusmodi causis iudex partes, tam ad earum instantiam, quàm ex officio, vbicunque hoc æquitas suadebit. Sententiam verò diffinitiuam citatis ad id licet non peremptoriæ partibus) in scriptis, & prout magis sibi placuerit, stans vel sedens proferet, etiam, si ei videbitur, conclusione non facta in causa, prout ex petitione, & probatione, & aliis actitatis in causa fuerit faciendum. Si tamen in prædictis casibus solennis ordo iudiciarius in toto vel in parte non contradicentibus partibus fuerit obseruatus, nō ideo processus nullus, irritandusúe erit. [uu] Non tamen semper supradictæ clausulæ omnes simul copulantur, sed aliquę, vel vna ex eis tantùm. Sciendum est postremò, quod aliud est iudicium ciuile, cuius finis respicit priuatum cōmodum: aliud criminale, quod publicum interesse, vindictāque publicam respicit: [xx] quare tradenda sunt ea quæ ad iudicium criminale spectant.

uu cle. sæpè. de ver. signif.

xx dec. in rub. de iu.

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI LIBER QVARTVS.

***

Quibus modis de crimine agatur. Tit. I.

Idendum est de Iudiciis, quæ circa delicta versantur. nam & si leges Pontificiæ pœnarum atrocitatem exhorreant, quibus præsertim de sanguine & vita hominis agitur, non tamen ita indulgentes se præbent, vt velint crimina omninò delinquentibus cōdonare, sed vt & qui deliquerunt, discant talia posthac non committere, & cæteri pœnarum metu sint ad scelera patranda tardiores, certas pœnas adinuenerūt, quę in sontes ex delicti qualitate citra sanguinis vindictam, aut membri debilitationem exerceri possint, (quædam enim culpæ existunt, in quibus culpa

d d.c.ij. nec corporis potestatem alter alteri subtrahere potest:[d] ne hanc tanquam ansam ad thori separationem alter eorum aucupetur.

Quamuis non plures, quàm vnus vir, vnaque mulier accedere debeant ad suscipiendum de baptismo infantem, si tamen plures accesserint, cognatio inde contrahitur matrimonia cõtrahenda impediens, ac etiam post contracta dissoluens, de confirmatione insuper (quantũ ad hoc) idem iudicium est habendum.[e]

e cap. fin. in vi.

Per cathecismum quoque, qui baptismo tanquam exordium est, cognatio hæc inducitur, per quam contrahendum matrimonium impeditur. per eam tamen matrimonium contractum postea non separatur.[f]

f c. penul. in vi.

Postremò sciendum est hanc cognationem ad nepotes non extendi. Et hæc de Sacramẽtis hactenus dicta sufficiant, nunc ad quartam, eandemque vltimam nostri instituti partem accedamus, quæ est de Iudiciis.

De Iudiciis. Tit. XVI.

a doct. in rub. extra eod.

IVdicium est actus trium personarum in iudicio contendentium,[a] quod vel coram ordinario, vel coram delegato

exerce-

exercetur. Sed & arbitria ad instar iudiciorum sunt redacta.[b] Et aliud est iudicium summarium, aliud ordinarium, de quo infrà. Item aliud est possessorium, aliud petitorium. petitorio quidē iudicio agitur de rei dominio & proprietate: possessorio agitur de possessione. idque tribus ferè modis, vel vt retineatur, vel vt quæratur, vel vt recuperetur possessio. & cum super possessorio, & petitorio simul est actum, vtrunque vna sententia terminari debet: sed licet in pronuntiando sit possessio præmittenda, in executione tamen debet proprietas præualere.[c]

b l.i. de arbitr.

In iudicio ordinario sic proceditur. nam in primis actor libellum iudici offert in scriptis reo citato reddēdum, cum quo litigaturus est:[d] citatio enim in omni actu, quo præiudicium inferri possit necessaria est, adeò vt nullatenus tolli possit,[e] cum sit iuris naturalis. In libello actor suum, iudicisque nomē, & rei conuenti compræhendet, rémque petitam, & petendi causam:[f] non tamen actionis nomen hoc iure est necessario in libello exprimendum, & si aliud Cæsareæ leges decernant, sed satis fuerit simpliciter, & purè factum ipsum & rei veritatem proponi.[g] At si in hoc quoque peccatum

c c. cum dilectus. de cau. possess.

d c. offeratur. iij. q. iij.

e cle. pastoralis. de re iudic.

f c. i. vbi glo. de libel. oblat.

g c. dilect. de iudic.

fuerit, reus erit à iudicij obſeruatione abſoluēdus, ſeruata actori poteſtate aptius agendi.[h] Nonnulla verò ſolent frequenter per reum opponi priuſquam ad merita cauſæ, & litis conteſtationem perueniatur: putà, quòd iudex incompetēs ſit, vt ſi fortè iudex laicus clericum conueniret. neque enim clericus à iudice laico, vel diſtringi, vel condemnari poteſt, pœna etiam excommunicationis iudici imminente, qui id fecerit:[i] vel ſi quis corām nō ſuo Epiſcopo conueniatur:[k] vel ſi alia huiuſmodi opponantur, quibus iudicis declinetur vel recuſetur iuriſdictio. Item ſi actor ſit excommunicatus, à limine iudicij repellendus eſt: conuentus tamen debet, quamuis excommunicatus ſit, per alium reſpondere, ne videatur de ſua malitia commodum reportare.[l] Sed & multa alia ſunt, quæ vel contra actoris perſonam, vel alias ad impediendam litis conteſtationem opponi ſolent, quæ miſſa fiunt, ne extra propoſiti noſtri normam vagentur.

h c. examinata. de iudic.

i c. ij. de foro compe.

k c. i. de foro compet.

l c. intelleximus. de iudic.

Poſt quæ ad litis conteſtationem venitur. ea verò non per poſitiones, & reſponſiones ad eas, ſed per petitionem in iure propoſitam; & reſponſionem ſecutam celebratur.[m] Nec per exceptionem perempto-

m c. vnic. de lit. conteſt.

peremptoriam litis contestatio facta intelligitur, imò litis cõtestatio fieri nihilominùs debebit, [n] nisi ex illis exceptionibus sit, quæ litis contestationem impediunt, [o] veluti exceptio rei iudicatæ, transactæ, vel finitæ.[p]

n c. fin. de lit. cõtest. in vi.

o d. c. fin.

p d. c. i. de lit. cõtesta. in vi.

Contumace autem existente reo in actione quidem reali, mittendus est in possessionem rei petitæ actor, vt tedio affectus reus veniat responsurus. qui si intra annum venerit, iudicio sisti cautione præstita, & exhibita satisfactione congrua expensarum, possessionem recuperabit. cautione autem intra annum non præstita, actor post annum verus constituetur possessor, super proprietate duntaxat aduersæ parti defensione legitimè reseruata.

Sed alienarum rerum immobilium possessor dominum in iudicio statim nominare debet, eiq; certus terminus à iudice præfinietur, quo domino id notum facere possit, vt ipse veniẽs vel idoneum dirigens responsalem actoris intentionem excipiat. quò nec veniente præscriptio longi temporis nihilominùs hoc facto interrupta censebitur. & si dominus tribus edictis vocatus non venerit, negotio summatim examinato, actor in

possessio

possessionem rerum petitarum mittẽdus erit, omni allegatione absenti super principali quæstione reseruata.q

q c. quoniã frequẽter. §. fin. vt lit. non cõtest.

Si autem personali actione conuentus reus, eo quo suprà dictum est, modo contumax fuerit, vel mittendus est actor in possessionem mobilium ipsius, vel immobilium, si fortè mobilia non habeat, pro modo debiti declarati, vel in contumacem est ecclesiastica sententia proferenda, ita vt alterutra pœna, quæ verisimiliter magis metuenda sit, iudex à principio contentus sit, ad alteram nihilominus processurus, si hoc meruerit proteruitas contumacis: qui veniens infra annum, vel post annum etiam iuxta distinctionem in alio casu superiùs annotatam, audietur.r

r d. c. quoniam frequẽter. §. fin.

At si post litem contestatam reus contumax sit, & de causa liqueat, diffinitiua sententia poterit proferri. sin nõ liqueat, actor in veram possessionẽ poterit tamẽ immitti.s Actore autem ipso in contumacia constituto testes recipi etiam lite nõ contestata, & reo instante sententia ferri poterit.t

s c. prout nobis. de dolo & contu.

t ca. ij. de dolo & contuma.

Regulariter autem lite nõn contestata non est ad testium receptionem procedendum, nisi de testium morte fortassis

timea

timeatur, vel abſentia diuturna: quibus caſibus, cum ciuiliter eſt agendum, ne veritas occultetur, & ne probationis copia fortuitis caſibus ſubtrahatur, ſenes, & valetudinarij, & alij teſtes, de quibus ex rationabili cauſa timetur etiam lite non cõteſtata admittendi ſunt, ſeu pars conuenta ſit contumax, ſeu ſit abſens abſque malitia, vt conueniri non poſſit: atteſtationes tamen huiuſmodi non valebunt, niſi actor conuenerit aduerſarium intra annum, ex quo potuit, vel niſi huiuſmodi teſtium receptionem illi denuntiauerit.[u]

[u] d.c. quoniam frequẽter. in princ.

Poſſunt etiam alij caſus incidere, quibus lite non conteſtata recipi teſtes opus ſit: vt (verbi gratia) ſi ſuper alicuius electione, vel copula maritali quæſtio moueatur, præſertim, ſi propinquitatis gradus opponatur lege diuina prohibitus: nam, ſi contumax fuerit is, contra quem agendum erat, ſeu quia citatione peremptoria accepta venire cõtemnat, ſeu quia ſe ipſum malitiosè occultet, ſeu quia impediat, ne ad ſe citatio perueniat, poterunt teſtes lite non conteſtata recipi: & ubi de cauſa liqueat, ad ſententiam procedi. item quando exceſſuum inquiſitio contra contumacem, vel teſtium publicatio

blicatio imminet facienda, quia super aliquo contractu in posterum quæstio metuatur, poterunt absque litis contestatione testes produci.x

Post litis contestationem iuramētum calumniæ præstandum est: quo hæc iurans affirmabit, quod se credit bonam causam fouere: rogatusque omnia fatebitur, quæ vera crediderit: nec sciens falsa probatione vtetur: iurabitque se nihil dedisse, aut promisisse, daturumúe esse, aut promissurum, propter eam causam alicui his exceptis, quibus leges dare permittunt: seque dilationem in fraudem nūquam petiturum, & si hoc postremum tutius fortè omitteretur.y

Contingit etiam interdum, vt reus cōuentus alium vicissim libellum ex aliqua causa contra actorem proponat. quod vbi incidit, debet iudex etiam delegatus actorem in causa reconuentionis ad respondendum incontinenti cogere, & vtranque causam vna sententia terminare.z Arbitri verò non possunt, nisi de his super quibus in eos compromissum fuit, iudicare: propterea coram eis reconuentioni locus non est.aa

Hæc in iudiciis vt plurimùm interuenire solent, videlicet, citationes, dilationes,

x d.c. quoniam frequēter. §. porro. & §. sunt & alij.

y c.i. de iuram. calū. vbi gl. & Abb.

z ca. i. de mutuò petit.

aa c. cū dilectus. de arbitr.

nes, recusationes, exceptiones, petitiones, responsiones, interrogationes, confessiones, testium depositiones, instrumentorum productiones, interlocutiones, appellationes, renuntiationes, conclusiones: quæ omnia acta viri idonei in id deputati conscribent, ita vt originalia penes ipsos remaneant ad fidē faciendā, exempla partibus volentibus dentur.[bb]

Libello igitur, vt suprà diximus, dato, litisque facta contestatione, & re discussa, conclusioneque etiam in causa habita, & partibus peremptoriè citatis sententia est proferenda; quæ debet ab ipso iudice sedente, non ab alio, de scripti recitatione proferri. Episcopo tamen propter dignitatis prærogatiuam licebit ad exemplum illustrium personarum, etiam per alium sententiam recitare.[cc]

Sciendum est autem sententiam aliis non nocere, quàm eis inter quos lata est eo tamen excepto qui, cum sibi primùm actio vel exceptio de ea re competeret, passus est eum à quo causam habuit, experiri.[dd] Duobus autem iudicibus diuersas sententias proferentibus ex iurisdictione ordinaria, tenet pro reo non pro actore sententiæ, causa fauorabili

bb c. quoniam contra falsam. de proba.

cc c. fi. de re iudic. in vi.

dd d. c. fi. de re iud. in vi.

rabili excepta: putà, causa matrimonij, libertatis, dotis, testamenti. Si verò ex delegata potestate fuerint latæ, vtraque ex arbitrio delegantis pendebit. at si ex compromisso, neutra habebit vigorem.[ee]

Lata sententia, si is, contra quem lata est, acquiescendum ei non duxerit, debebit intra decem dies appellare. nam decẽ diebus lapsis, sententia, à qua non fuerit appellatum, vim rei iudicatæ habebit: ac post quadrimestre executionem in actione personali sortietur, nisi iudex eum terminum coarctatit.[ff] Nec minus in electionibus, postulationibus, prouisionibus, & quibuslibet actibus extraiudicialibus, in quibus appellatio est permissa, intra decem dies appellandum est.[gg] Et non est prætermittendum, quod licet leges seculares appellationem (nisi in quibusdam casibus) ante sententiam non admittant; sacri tamen canones ante & post litis contestationem, & in prolatione sententiæ, & post, singulis facultatem tribuunt appellandi,[hh] ante sententiam tamen appellans rationabilem causam exprimere tenetur.[ii]

Vna sententia pluribus condemnatis, si vnus solus ad appellationis benefi-

cium

ee c.pen. de re iudi.

ff c. quod ad consultationem. de re iudi.

gg c. concertationi. de appell. in vj.

hh c. super eo. ij. de appellat.

ii c. vt debitus. de appellat.

cium conuolarit, illius victoria iure communi cæteris suffragatur, si iure communi iuuentur, idemq; negotium, & eadem causa defensionis existat.[kk] *kk c. vna sententia. de appell.*

Innouata autem post appellationem à diffinitiua sententia interiectam debēt semper (exceptis casibus quibus iura post sententiam prohibent appellare) ante omnia per appellationis iudicem penitus reuocari, imò & ea omnia, quæ medio tempore inter sententiam, & appellationem, quæ postmodum intra decemnium interponitur, fuerint innouata. illa verò quæ post appellationem interpositam ante diffinitiuam sententiam innouantur, donec appellationis causam veram esse constiterit, reuocari non debent: nisi iudex appellationis, postquam sibi constiterit per appellationem emissam ex probabili causa ad se negotium deuolutum, inhibeat canonicè iudici à quo est appellatum, ne procedat. tunc enim quicquid post inhibitionem huiusmodi fuerit innouatum (& si causa appellationis vera non sit) per iudicem appellationis ante omnia in statum pristinum est restituendum.[ll] *ll c. non solum. de appell. in vi.*

Is autem, qui appellat, intra dies triginta instanter apostolos petere debet.

[mm] sunt enim apostoli literæ quædam dimissoriæ, quibus iudex, à cuius sententia appellatum fuit, notum facit iudici superiori appellationem à sua sententia interpositam, & appellantem ad eius iudicium remitti.[nn]

Appellatio tam iudicialis, quàm extraiudicialis debet intra annum (nisi iudex terminum coarctarit[oo]) vel ex causa etiam intra biennium à die interpositionis ipsius, vel à die illati grauaminis (vbi à futuro grauamine appellatur) finiri. quod si iusto impedimento cessante appellans non curauerit, eius appellatio deserta censebitur.[pp]

Non licet autem alicui in eadem causa tertiò appellare:[qq] quinimo si quis tres sententias contra se in petitorio, vel possessorio reportauerit, nullatenus ad agendum de nullitate ipsarum vel alicuius ex eis admittetur, donec plenam executionem fuerint consecutæ.[rr]

Sed cum & de summariis iudiciis aliqua sint dicenda, sciendum est in eis propria quædam iura seruari, siue ex negotiorum & causarum natura eam qualitatem consequantur, siue ex mãdati forma, & in causis quidem electionum, postulationum, vel prouisionum, aut super dignì

mm c. ab eo. de appel. in vi.
nn glo. c. i. de appell. in vi. l. i. ff. de libel. dimissor.
oo c. cum sit Romana. de appel.
pp cle. sicut. de appella.
qq c. directè. de appella.
rr cle. i. de re indic.

dignitatibus, personatibus, officiis, canonicatibus, vel præbendis, seu quibusuis beneficiis ecclesiasticis, aut super decimis, nec non super matrimoniis, & vsuris, & eas quoquomodo tangentibus proceditur simpliciter, & de plano sine strepitu, & figura iudicij,[ss] item in causis hæresis.[tt] Eorum autem verborum vis hæc est, vt necessariò libellus non exigatur: litis contestatio non postuletur: tempore que etiam feriarum necessitatibus hominum concessarum à iure procedi valeat: dilationum materia amputetur: ac lis quàm breuissima fiat: exceptiones, appellationes dilatorias, & frustratorias, partium, aduocatorum, & procuratorum contentiones, & iurgia, testiumque superfluam multitudinem refrenando: non sic tamen rem coarctando; quin probationes necessariæ, & defensiones legitimæ admittantur, & quin citatio, ac præstatio iuramenti de calumnia locum habeat. item in ipso litis exordio nihilominus petitio est facienda tam ex parte actoris, quàm rei, siue scriptis siue verbo, dum tamen actis inseratur. item iudex sic datus potest terminum ad dandū simul positiones & articulos præscribere (nisi aliud de voluntate partium

ss cle. dispēdiosam de iudic.

tt c. fin. in prin. de haret. in vi.

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI LIBER QVARTVS.

***

Quibus modis de crimine agatur. Tit. I.

Idendum est de Iudiciis, quæ circa delicta versantur. nam & si leges Pontificiæ pœnarum atrocitatem exhorreant, quibus præsertim de sanguine & vita hominis agitur, non tamen ita indulgentes se præbent, vt velint crimina omninò delinquentibus cōdonare, sed vt & qui deliquerunt, discant talia posthac non committere, & cæteri pœnarum metu sint ad scelera patranda tardiores, certas pœnas adinuenerūt, quę in sontes ex delicti qualitate citra sanguinis vindictam, aut membri debilitationem exerceri possint, (quædam enim culpæ existunt, in quibus culpa

est relaxare vindictam.[a]) multósq; modos tradiderunt, quibus mediis contra facinorosos homines ad publicam vltionem perueniri possit. Quinque enim sunt modi, quibus de crimine haberi notitia potest, videlicet, accusatio, denuntiatio, inquisitio, exceptio, & notorium:[b] nam etsi alij quoq; enumerari soleant.[c] hi tamen magis ad rem sunt.

In accusatione hoc seruatur inconcussè, vt si legitimus non fuerit accusator, non fatigetur accusatus.[d] Nec laico clericum accusare conceditur, nisi suam, vel suorum iniuriam prosequatur,[e] quibusdam articulis, quibusdámque criminibus exceptis.[f] Nec conceditur, super iisdem criminibus quempiam sæpius vexari: sed semel absolutus, deinceps amplius de eodem crimine molestiam pati non cogitur.[g]

Et ne passim calumniatoribus licentia detur alium ex libidine sua ad iudicium vocandi, vt de crimine falso obiecto se purget, ac ne ita eueniat innocentes citra aliquam eorum noxam capitis, fortunarum, aut existimationis discrimen alicuius impij & scelerati hominis impudenti audacia subire, & de statu suo confligtari statutum est, vt quisquis alium accusare

a c. quia. dist. 28.
b Spec. in tit. de accusa.
c Fely. c. qualiter. ii. ver. ad corrigendos. de accusa.
d c. i. de accusa.
e c. de cætero. de testib. vbi gl. & doct.
f c. cum p. mã conel la. de accusa.
g c. de his. de accusa.

cuſare voluerit, ſe inſcribat, ſéque obliget (vbi obiectum à ſe crimen probare nequeat) talionis pœnæ, id eſt, quã reum ſuſtinere oportuiſſet, ſi de obiecto crimine fuiſſet conuictus. [h] dum eiuſmodi ſupplicium ſit, quod in accuſatorem cadere poſſit. quapropter Gregorius x. cùm intellexiſſet Subdiaconum in Diaconum quendam calumniatum, reſcripto ſuo præcepit, Subdiaconum non Subdiaconatus ſolùm ordine ſpoliari, ſed prȩterea etiam verberibus publicè affectũ in exilium mitti. [i] Hodie tamen & ſubſcriptio amplius in vſu frequenti eſſe non videtur: [k] & talionis pœna deſuetudine abolita. [l] Quendam autem, qui probandis Epiſcopi ſui delictis à ſe delatis defecerat, Innocentius III. ab officio & beneficio ſuſpendendum decreuit. quoad ſe à calumnia abeſſe legitimè purgaſſet. [m]

h c. quiſquis. c. qui crimen. ii. q. viii.

i c. i. de calumniata.

k Bar. l. ſi cui. in pri. ante nu. 3. de accuſa.

l Fel. c. ſuper his. vl. no. de accuſa.

m c. ii. de calum.

Non poteſt quiſquã accuſatus procuratorem dare, qui cauſam eius nomine ſuſcipiat defendendam, ſed ipſummet accuſatum in iudicio eſſe, & cauſam per ſe dicere oportet. concedit tamen, ſi abſens ſit, abſentiæ ſuæ cauſas per procuratorem proponere, aliáſque excuſationes, quæ ipſum crimen, cuius cauſa ei ſit

negotium, non attingant.[n]

Denuntiatio quoque magnam habet cum accusatione coniunctionem, nisi quòd cùm crimen in modum denuntiationis opponitur, non est sicut in accusatione inscriptio necessaria; quoniam ad depositionem instituitur accusatio, sed ad correctionem est denuntiatio facienda:[o] tametsi is quoque interdum impunè non abeat, si nequiuerit probare crimen, quod detulit.[p] Et cùm denuntiatio hac potissimùm ratione fiat, vt is, cuius crimen defertur, deinceps ab eo crimine se contineat, conuenire videtur, vt priùs amicè & blandis verbis, móxque etiam si oportuerit, amaris obiurgationibus castigetur, vel vltrò se ipsum corrigere, & à vitio velit continere: quæ si nihil prodesse constiterit: quominus in delicto pertinaciter perseueret, tunc demum ecclesiastico iudici erit denuntiandus.[q] Denuntiationis verò faciendæ potestas omnibus non patet, sicut neque accusationis. quare nec publicè concubinas habentes, nec excommunicati, ad denuntiandum admittuntur.[r]

Inquisitio à iudice ex officio eius mero fieri solet, vt sciat, an fama, quæ de crimine alicuius circunfertur, vera sit. quam

n *cap. veniẽs. de accusa.*

o *c. super his. de accusa.*

p *c. fin. de calum. vbi Abb.*

q *c. ii. de accusa.*

r *c. cùm dilectus. eod. tit. c. i. iiii. q. i.*

[s]quam, si facta disquisitione veram esse compertum fuerit; quamuis certa pœna in eo delicto legibus diffinita esset, si per modum accusationis procederetur: vbi tamen per inquisitionem proceditur, secundum personæ merita, & qualitatem excessus pœna poterit iudicis arbitrio moderari. [t] in qua tamen moderatione facienda plures erunt cautiones iudici considerandæ, [u] si tamen ex his criminibus fuerit, quæ executionem ordinis impediunt, nullum erit iudicis arbitrium: tunc enim certa erit pœna, quæ non iudicis voluntati mandatur, sed legis authoritati reseruatur: nempe vt beneficio, vel etiam officio exuatur, quamuis per inquisitionem coniectus: vel nisi tale sit crimen, quod beneficio indignum delinquentem faciat: nam tunc haud dubiè beneficio illi erit interdicendum, quamuis per inquisitionem damnato. quas pœnas vtroque casu nullo pacto poterit iudex moderari. [x] Quicunque autem iudex inquisitionis tramite contra delinquentem procedit, hoc cautè obseruet, vt non prius in personam quærat, quàm suspicatur delictum patrasse, quàm de fama in eum vulgata compertum habuerit quæstione præmissa. qua etiam ratione

s c. cùm oporteat. & c. qualiter. de accusat.

t Felin. c. qualiter & quando. ii. § licet. nume. 29. & sequent. de accusa.

u Fel. vbi suprà.

x c. inquisitionis. in prin. eo. tit. de accusa.

sit, vt criminum occultorum excussio per inquisitionem fieri prohibeatur.[y]

Opponi verò solent crimina per exceptionis modum: veluti contra actorem, vt ab accusatione repellatur. item contra testes, vt testimonio ferendo minus idonei habeantur. quibus casibus non erit necesse de crimine excipientem se inscribere,[z] nec punietur excipiens, etsi crimen obiectum non probauerit: nec is, contra quem est in exceptionis duntaxat vim, vt repellatur obiectum, & si conuictus sit, vllam criminis obiecti pœnam sentiet.[aa] Per exceptionem quoque crimina opponuntur, vt quis ab officio, vel beneficio, quod affectat, repellatur. quo casu seu ante confirmationem, seu pòst fiat exceptio, nunquam tamen inscriptio erit necessaria, quamuis posteriore casu, in exceptionis probatione post confirmationem oppositæ deficiens, aliqua pœna arbitrio iudicis afficiendus sit.[bb]

Et hi quidem proximè dicti quatuor modi tunc sunt necessarij, seu eorum aliquis criminibus vindicandis, vbi criminum aperta notitia non est: verùm si euidentia patrati sceleris in promptu sit: tūc neque accusatoris ardens clamor, neque

denun

y c. cùm oporteat. c. qualiter i. & c. qualiter. ii. vbi Abb. vlt. not. de accusat.

z c. licet. de simon.

aa c. cùm dilectus. de ordine cog. Bart. l. ii. in pri. ff. de accusat. & l. ii. §. si publico. nume. 20. ff. de adult.

bb Spec. in tit. de crimi. in mo. excep. §. in primis.

denuntiatoris diligens charitas, nec iuſdicentis officium ſagax per inquiſitionem deſideratur, neque exceptione crimen obiici neceſſe eſt, vt his mediis ad criminis vindictam peruenirí poſſit, vel delinquens ab affectatis ſummoueri, ſed & ſine libello, ſine exacta cauſæ cognitione poterit iudex ad legitimam vltionem reo vocato procedere.[cc]

Illud generaliter eſt obſeruandum, vt nemo abſens iudicetur, niſi ex contumacia abſens fuerit: quia diuinæ & humanæ leges hoc prohibent.[dd]

cc c. euidentia. de accuſ. Specu. in titu. de crim. notor.

dd c. accuſatores. in fin. iii. q. viii. c. abſens. iiii. q. ix. & per totam.

De Simonia. *Tit.* II.

DIcendum eſt nunc quænam ſint crimina, quæ vltionem expectant. Et primùm Simonia grauiſſimum crimen eſt, adeò vt cætera crimina quamuis alioqui grauia, huic tamen comparata leuia æſtimentur.[a] nam cùm ſæpe contingat homines ambitione tractos immenſa, & vaſta quadam bonorum, & beneficiorum ſiti omnia tentare, quæ ſibi in mentem modò venire poſſint, vt ſuis deſideriis ſatisfaciant, & nunc precibus, nunc precio, nunc aliis viis aggredi, vt quæ gratis eſſet concedenda, nec niſi bene meritis ſpiritualium adminiſtratio, quouis

a cap. per tuas. de ſimon. c. fi. i. q. vii. v-bi glo. ver. reputantur. et ver. pro nihilo

modo ad commoda sua extorquere possint, nullam habentes rationem, quod Simon magus à Petro acri fuerit obiurgatione repulsus; cùm ab eo pecunia gratiam redimere tentasset: propterea in huiusmodi labe purganda nunquam se cõuenire Pontifices Romani & Canonicæ leges ostenderunt, omnia quantum potuerunt, remouentes, quæ huic nefandissimo sceleri causam vel occasionem præbere posse videbantur, multa etiam introducentes, quibus comprimi & coerceri saltem pœnæ temporalis metu possent, qui æternam flocci facerent.

Incidit autem in hoc crimen, quicunque quouis machinarum genere (vt ita dicam) sibi eos expugnare conatus fuerit, quibus ius est spiritualia, aut eis annexa, vel accedentia conferendi; quíque his aggressionibus superari se & prosterni permiserit, vt pretio fortè, aura populari, aut optimatum gratia, vel obsequiis potius quàm meritis & bonis artibus, aut ecclesiasticæ rei bene gerendæ studio spiritualia vel eis annexa, aut eorum administrationem conferret, vel decerneret. ex quorum numero sunt, qui pecuniam exigunt ab his, quos ad religionem in collegium suum sunt cooptaturi.

ri. quique præfecturas quascunque, aut regimina ecclesiarum vendunt, vel emunt, vel sepulturam, vel Chrisma, aut Sanctum oleum, quacunque id facti verborum facie obducant. [b] idem de ecclesiarum consecratione dicedum: pro qua præter procurationem nihil exigi potest. [c] idem de consecrationibus Episcoporum, benedictionibus Abbatum, & quibusuis ordinationibus. [d] item qui pretio, vel gratia peccatorem publicum celarit, vel minimè pœnitentem reconciliarit, aut econuerso verè pœnitentem reconciliare detrectarit, huius criminis reus est, [e] quæ non minus in accipiente locum habere intelligenda sunt. [f] Et quæ de paucis specie retulimus, ad multas alias transferri earum exemplo possunt. ad eam enim regulam, quam diximus, semper referenda res est: nempe vt spiritualia, eorúmque administratio non nisi bene meritis concedantur, idque gratis.

Hoc igitur simoniæ vitio qui laborant, vt primùm eius rei indicia claruerint, ab altaris ministerio expelli debent, [g] quam pœnam non minus ferent, quãuis non quidem conuicti essent, seu cõmuni tamen omnium voce cùm notarentur, & oculis signarentur, hócque nomine

b c. non satis. c. tua nobis. cap. eam quæ. c. in tantum.

c c. cùm sit Romana.

d c. sicut pro certo.

e c. nemo presbyterorum.

f c. sicut simonia.

g d. c. sicut simonia.

mine purgatio eis indicta esse, canonicè eam non præstiterint.

Sed seuerius etiam contra huiusmodi personas, simoniæ vitio irretitas insurrexit Paulus Venetus II. cuius constitutio extat sanciens, vt pœnis ipso iure censcantur adstrictæ. & adiiciens, vt omnes illi qui simoniacè ordinati fuerint à suorum sint ordinum executione suspensi: atque vt per electiones, confirmationes, prouisiones, seu quasuis alias dispositiones, quas simoniaca labe fieri contigerit, nullum omnino ius cuiquam acquiratur, sed omnium, quæ perceperit, restitutioni sub animæ periculo sit adstrictus. & omnes qui simoniam commiserint, aut in ea patranda mediatores fuerint, excõmunicationi obnoxij sint, nec absolui ab alio queant, quàm à summo Pontifice.[h] Quare constare potest, quàm diris execrationibus hoc vitij Pontifices Romani semper sint persecuti.

h extrauagan. cũ detestabile. de simo.

Hinc etiam serui aduersus dominos, & quilibet criminosi in huius criminis accusatione admittuntur, & quiuis peccator simoniaco excepto missam canere permittitur.[i] Item neque infamia, neque aliqua crimina contra testes obiici possunt, qui de simonia testimoniũ red-

i c. tanta est labes.

dant,

dunt, cùm de ea per inquisitionis viam cognoscitur: sed hæ solæ excep. testes repellere poterunt, quibus probatis appareat eos malignitate potius, quàm iustitiæ zelo adductos testificari.[k] Et hoc de crimine accusatus prohibetur interim missarum solennia celebrare, donec de veritate constiterit.[l]

k c. licet heli.

l c. accusatum, & seq.

De hæreticis. *Tit.* IIII.

MAxima est etiam & perniciosa admodum hæresis labes, quæ tametsi interdum parua motu primo videatur, tamen quàm primùm vestigiorum, vel leuiter premendorum potestatem nacta est, paulatim serpens in dies maiores sibi vires comparat: & postquam eò virium peruenerit, vt iam in multos populos vagata regni sui fines latè protenderit, tum verò sic hæret tenaciter, & tam firma figit vestigia, vt sæpe maximo labore & industria, crebrísque & sollicitis vigiliis ei euellendæ opus sit: sæpe etiam non minimas calamitates fidelibus inuehat priusquam extingui, & à radicibus euelli possit, quod res ipsa testatur: propterea quò est hęc pestis orbi Christiano perniciosior, eò vigilantius illi obuiandum est, tam vt veteres hæreses deleâtur,

mine purgatio eis indicta esse, canonicè eam non præstiterint.

Sed seuerius etiam contra huiusmodi personas, simoniæ vitio irretitas insurrexit Paulus Venetus II. cuius constitutio extat sanciens, vt pœnis ipso iure censeantur adstrictæ. & adiiciens, vt omnes illi qui simoniacè ordinati fuerint à suorum sint ordinum executione suspensi: atque vt per electiones, confirmationes, prouisiones, seu quasuis alias dispositiones, quas simoniaca labe fieri contigerit, nullum omnino ius cuiquam acquiratur, sed omnium, quæ perceperit, restitutioni sub animæ periculo sit adstrictus. & omnes qui simoniam commiserint, aut in ea patranda mediatores fuerint, excōmunicationi obnoxij sint, nec absolui ab alio queant, quàm à summo Pontifice.[h] Quare constare potest, quàm diris execrationibus hoc vitij Pontifices Romani semper sint persecuti.

h extravagan. cū detestabile. de simo.

Hinc etiam serui aduersus dominos, & quilibet criminosi in huius criminis accusatione admittuntur, & quiuis peccator simoniaco excepto missam canere permittitur.[i] Item neque infamia, neque aliqua crimina contra testes obiici possunt, qui de simonia testimoniū reddunt,

i c. tanta est labes.

dunt, cùm de ea per inquisitionis viam cognoscitur: sed hæ solæ excep. testes repellere poterunt, quibus probatis appareat eos malignitate potius, quàm iustitiæ zelo adductos testificari.[k] Et hoc de crimine accusatus prohibetur interim missarum solennia celebrare, donec de veritate constiterit.[l]

k c. licet heli.

l c. accusatum, & seq.

De hæreticis. Tit. IIII.

MAxima est etiam & perniciosa admodum hæresis labes, quæ tametsi interdum parua motu primo videatur, tamen quàm primùm vestigiorum, vel leuiter premendorum potestatem nacta est, paulatim serpens in dies maiores sibi vires comparat: & postquam eò virium peruenerit, vt iam in multos populos vagata regni sui fines latè protenderit, tum verò sic hæret tenaciter, & tam firma figit vestigia, vt sæpe maximo labore & industria, crebrísque & sollicitis vigiliis ei euellendæ opus sit: sæpe etiam non minimas calamitates fidelibus inuehat priusquam extingui, & à radicibus euelli possit, quod res ipsa testatur: propterea quò est hęc pestis orbi Christiano perniciosior, eò vigilantius illi obuiandum est, tam vt veteres hæreses deleātur,

 quàm

tamen connexas habent, cum vanitate in vnum conueniant, [b] & cõmuni nomine aduersus ecclesiam Dei conspirent. [c]

Hoc autem nefarium hominũ genus variis pœnis affici solet. nam primum excommunicantur, non solùm, cum de hæresi apertè conuicti sunt, sed & si, cum solummodo suspecti essent, eoque nomine purgatio eis indicta esset, eam contumaciter recusarint. quo casu, si excommunicationem annum pertulerint; nec tamen se purgarint de obiecta eis suspitione, veris hæreticis per omnia annumerabuntur. [d]

Item nemo hæreticos in oppido suo, aut in domo sua suscipere, aut eos fouere debet, aut negotiationẽ aliquam cum eis exercere: eisq; in hoc peccato defunctis nec inter Christianos sepulchrũ conceditur, nec oblationes pro eis factas ecclesia agnoscit. [e] Et quicunque hęreticos, eorúmue sectatores, receptatores, defensores, vel fautores scienter ecclesiasticæ sepulturæ concesserit, excommunicatione tamdiu deuinctus tenetur, quoad idonee satisfecerit: nec absolutionis munus prius consequitur, quam cadauera eorum suis manibus publicè effoderit, & abiecerit ille verò locus, qui eis sepul-

b c. excom municamus. i. & ij.

c c. quidã autem. in fin.

d c. ad abolendã. § qui verò. eod. tit. & c. excõ municamus. i. §. qui autẽ. e c. sicut autem.

chrum dederat, nullius orthodoxi sepulchro aptus deinceps censebitur.[f]

f c. ij. in princ. in vi.

Bona quoque omnia hæreticorum publicantur, quamuis eis filij orthodoxi sint: quæ bona, si eorum domini hæretici in clericatu sint, vel temporali Ecclesiæ ditioni subiecti, Ecclesiæ fisco addicentur, vel si ab aliqua ecclesia stipendium habeant, ipsi ecclesiæ quæ stipendium eis suppeditabat, applicabuntur. sin laici illi sint, laicorumque ditioni pareant, laicorum item fisco bona eorum vendicabuntur.[g] Sed quamuis eo ipso quo aliquis hac labe fœdatus est, confestim eius bona ipso iure fisci efficiantur, non tamen confiscationis ipsius executio, vel bonorum ipsorum occupatio fieri debet per principes, aut alios dominos temporales, antequam per Episcopum loci, vel aliam personam ecclesiasticam, quæ super hoc habeat potestatem, sententia super eo crimine fuerit promulgata.[h] Quæ condemnationis sententia etiam post mortem hæretici nihilominus ferri poterit, atque ita bona ipsius iamdudum ipso iure fisco addicta occupari.[i] quin & dos mulieris, quę sciēs cum hæretico nuptias contraxerit, publicatur.[k] Item hæretici & qui eorum peruersas

g c. vergētis. c. excōmunicamus. 1. §.

h c. cum secūdum. de hæretic. in vi.

i c. accusatus. §. in eo verò. in vi.

k c. decreuit. in vi.

uersas opiniones sequuntur, & eorum receptatores, defensores, & fautores, horúmque omnium filij ad secundam stirpem paternam æditi, vel ad primam stirpem maternam, ad nullũ ecclesiasticum beneficium, vel publicum officium admittuntur: [l] nisi tamen huiusmodi hæretici Christianorum fidelium cœtui emendatione præcedẽte iam essent restituti.[m] Item qui huiusmodi hominum commendatione, & opera beneficia ecclesiastica scientes adepti fuerint, non solùm beneficiis eo modo quæsitis priuantur, sed omni quærendorum quoque spe carere iubentur. sin verò imprudentes eorum suffragiis vota sua expleuerint, quærendis quidem sacerdotiis poterunt animum adiicere, sed eo modo quæsita retinere non permittentur.[n] Nec potest hæreticis aliquid ab Episcopis, presbyteris, aliísue clericis conferri, nisi velint largitores anathemati obnoxij esse, quamuis sanguine etiam eis essent coniuncti: [o] omnesque hæreticis quauis occasione obligati ipso iure ea obligatione soluti censentur, [p] quin etiam potestatem amittunt hæretici, quam in proprios liberos habent: quare frustrà eos emancipabunt. [q]

l c. hæretici ij. in vi. & c. statutum. ij. eod. lib.

m d. c. statutum. ij.

n c. ij. §. ad hæc. in vi.

o c. si quis Episcopus & c. seq.

p c. fin.

q c. ij. in fi. in vi.

Atque vt hæretici, cum iuſdicentiū manus effugiūt, ne debita ſuæ impietati ſupplicia experiantur, tædio tamen vitæ affecti (quippe quę infraſcriptis cauſis ærumnoſa illis ducenda ſit) ita reſipiſcant fortaſſe, & mentem recipiant; cum viuentibus ſibi omnia viderint viuorum commertia interdicta: ſtatuit Innoc. III. vt aduocati & ſcriniarij omnes infamia notati decernantur, & ab officio ſuſpenſi, quicunque hæreticis, eorumque ſectatoribus, fautoribus, vel defenſoribus, aliquod præſtiterint auxilium, vel ſuffragium, & in cauſis, litibusque eis patrocinati fuerint, & pro ipſis publica inſtrumenta, aut Syngraphas conſcripſerint.[r]

r c. fi. aduerſus.

Ac ne vllis mæandris vel tergiuerſationibus poſſint hæreticè condemnationem ſuo arbitratu differre, atque ita iudicium eludentes è manibus iuſtitiæ elabi, prouiſum eſt etiam, vt perſonarū alioqui inteſtabilium contra eos teſtimonium recipiatur. nam & excommunicati, & participes, vel ſocij criminis ad teſtificandum admittuntur, præſertim in probationum aliarum defectum, ſi omnibus cautionibus recte perpenſis eorum dicta veriſimilia videantur. [s] Sed & qui in eodem crimine hæreſis teſtes interrogati

s c. in fidei. in vi.

terrogati periuri extiterũt, volentes postmodum corrigere dictũ suum contra se, ac socios suos deponendo audiuntur. [t] *t c. accusatus. §. licet. in vi.* [r] Eadem ratione etiam fit, vt oppidorum iurisdictionem tenentes, seu prouinciarum, aut loci cuiuslibet, quamuis excommunicati sint, vel nullo iure permittente eam sibi iurisdictionem arrogarint, possint nihilominus, & teneantur contra hæreticos, aut alios eorum fautores, vbi id fuerit necesse, suum officium exercere. [u] Eo fit quoque vt sententia contra eos lata nullo appellationis, vel prouocationis auxilio rescindi possit. [x] *u c. præsidentes. in vi.*

Postremò si huiusmodi nepharij & impij homines in potestatem iudicis peruenerint, damnati præsentibus potestatibus secularibus dimittendi sunt, animaduersione debita puniendi, detractis tamen prius sacris ordinibus, si clerici fuerint: [y] quæ depositio vel ab vno Episcopo, si aliorum copia haberi nequeat, fieri poterit, conuocatis tamen ad hoc maioris ecclesiæ canonicis, & Abbatibus, aliisque prælatis, & religiosis suæ diœcesis scientissimis, quorum præsentia ei negotio opportuna videatur. [z] *x c. vt inquisitionis, in vi.* *y c. excommunicamus. i. §. i.* *z c. i. in vi.*

Ad sanam tamen mentem reuersis, & publicè errores priscos detestatis iura

indulgere solent, ne laicorum manibus eos permittant: [aa] nisi relapsi sint. (& relapsi dicuntur: etiam de alio, non eodem articulo malè sentire conuicti. [bb]) Sed in carcerem tamen perpetuum eos ablegari, vel muro includi præcipiunt pœnitentiam erroris acturos, [cc] quæ pœna potest hodie iusdicētis arbitrio in aliam mitiorem, si ei visum fuerit, commutari. [dd] In causa hęresis proceditur simpliciter, & de plano, sine strepitu & figura iudicij. [ee]

aa c. excõmunicamus. ij. §. si. vbi glo. & Ab. & c. super eod. in vi.
bb c. accusatus. §. eum verò. in vi.
cc d. §. fi. vbi glo.
dd cap. vt commiss. in vi. & Ab. d. c. excommunicamus. ij.
ee c. fina. in vi.

De Scismaticis. Tit. IIII.

Scismatici quoque, id est, qui ab vnitate ecclesiæ se diuidunt, suos sibi seorsum constituentes sacerdotes, [a] hæreticis annumerantur: & ab eis factæ ordinationes irritæ habentur, & qui dignitates ecclesiasticas, vel beneficia per ipsos sunt consecuti, eis priuantur. item alienationes rerum ecclesiasticarum per ipsos factæ nullius sunt momenti. & qui spontè in scisma quodpiam iurarint, à sacris ordinibus & dignitatibus suspenduntur: [b] & demum, si indomiti sint, degradari etiam possunt, & curiæ seculari tradi. [c]

a Ab. in rub.
b c. i. et ij.
c Bernar. Diaz. tit. de scisma.

De Apostatis. Tit. V.

Apostatis nõ minus suæ pœnæ sunt. Horum autem tres cum sint spe-

cies, nam alij à Christianæ religionis doctrina deflectunt, alij erga suos prælatos se nimium contumaces præstant. alij regulam suam posthabent, quem susceperant habitum, & regulæ præcepta, in quæ iurarunt, deserentes. Prima eorum species illis pœnis tenetur quas suprà aduersus hæreticos statutas demonstrauimus. in qua specie illos ponendos existimarem, qui Summo Pontifici nõ parẽt, nec eius canonibus tanquã à Potestatem non habente conditis.

Qui vero ex altera specie apostatę sunt, & nimiæ erga prælatos suos contumacię nomine accusantur si adeò ceruices erexerint, vt etiam ipsi Romano Pontifici non magis obedientes se reddãt, sed contemptui eum se habere ostendant, deponendi sunt: atque etiam si correctioni aures non patefecerint, excommunicandi, & laicorum manibus derelinquendi mitius tamen punientur, si hæc ex lasciuia quadam potius, quàm elato animi fastu aduersus pontificem commiserint.

Tertiæ autem speciei apostatæ, id est, qui ordinis & religionis susceptæ desertores existunt, quamdiu in eo proposito persistunt, efficiuntur infames: & ab accusatione & testimonio repelluntur: nec

possunt ad dignitates euehi: & præterquam quod pluribus actibus interdicti sunt, præterea, si admoniti correctionem nullam admiserint, deponi etiam possunt, & demum fœdi carceris squalorem etiam experiri coguntur, donec ad sanio res mores, & quibus tam obstinatis animis declinarant, suos pertæsi errores reuertantur.[a]

a Bernar. Hisp. in practi.eo. titu. & Ab.c.i.

De his qui crimen hæresis quærere, & vindicare possunt.

Tit. VI.

PArum fuerit pœnas contra hæreticos statutas esse, nisi etiam iudices constituti essent, qui & quæstione diligenter exercitata sontes inuenirent, & inuentos dignis suppliciis subiicerent. Ad ordinarios igitur hæ partes spectât, verum quia prouincia ipsa per se ardua est, magnique negotij, & sæpe contingit Episcopum aliis curis, quæ plurimæ illi officio incumbunt, distractum non posse, qua esset opus diligentia in hoc negotium incumbere, & tamen tanti est momenti res, vt nihil tepidè, nihil remisse in ea agi oporteat, ea propter prouiderunt iuris Pontificij conditores, vt iudices aliqui constituerentur, quibus id negotij præ-

cipuè daretur:nempe vt hæreticos ſagaciter exquirendo inuenirent, inuentos diligenter excuterent, excuſſoſque legitimis pœnis afficerent, omnemque ſuam curam & ſtudium in hanc rem conferrent. Quos iudices vel quæſitores, vel (vt vulgò) inquiſitores appellare ſolemus. eos verò annorum quadraginta ætatem attigiſſe oportet, [a] quòd officium & ſi in mandato fundetur, vel ſedis Apoſtolicæ, vel aliorum, quibus tales iudices dandi ius competit, mandatoris tamen morte non extinguitur, etiam quo ad negotia, nec dum viuente mandatore incepta, quæque etiam nondum emerſerant. [b]

a cle. pen. de hæret.

b c. ne aliqui. de hæret. in vi.

Horum igitur inquiſitorum non parua in his negotiis eſt poteſtas, quippe hi & citationes mandare poſſunt, & denuntiationes ſententiarum, quas in id genus homines promulgarint, cleri quoque ad ſe euocandi, & populi, & peritiſſimi cuiuſque quorum ſententias in hac cauſa explorare velint, ius & poteſtas eis permiſſa eſt. poſſuntque ſuæ ditionis fines egreſſos hæreticos perſequi. Item libros, quibus quæſtiones contra hæreticos agitatæ cõtinentur, ad ſe afferri iubere: item hæreticos penes ſe remorari, & capi eos

imperare,& in custodiam coniicere: cō-pedibus quoque & manicis ferreis de-uinciendo,in eorum potestate est. Et demum contra eos, in quos viderint expedire,quæstiones exercere possunt: Quæ omnia etiam soli sine diœcesano facere possunt. Verùm carcerem pœnæ magis quàm custodiæ causa assignandi potestas Episcopo incōsulto eis non permittitur: nec carcerem hæreticis ad sanitatē reuersis in pœnam prisci erroris iure assignatum in aliam pœnam transferre: vel tormentis subijcere: aut contra eos sententiam ferre. sicut neque econuerso Episcopis hæc agere permissum est inquisitoris sententia non explorata.[c] Quod si eorum alter siue Episcopus siue inquisitor nolit, aut non valeat ipse coram adesse, vt cum altero de præscriptis conferat, hoc tamen ab eo exigitur, vt saltem collegæ partibus suis fungenti vices suas mandet, vel consensum suum & consilium per literas significet.[d]

c c. vt cō-missi. in vi. & cle. i. §. i.

d d. cle. i. §. i.

Liberum tamen est eis, videlicet Episcopo,&inquisitoribus,vel simul coniunctim aduersus hæreticos quærere, vel diuisim, dummodo si seiunctim processerint acta coram se gesta alter alteri communicet:eo scilicet tēpore,quo aliud nil iam

iam superest agendum, nisi vt sententia feratur:[e] quò facilior sit veritati aperiendæ aditus, & vna vtrique simul negotiũ sententia finiet. in qua ferenda, si fortè inter eos non conuenerit, negotij series aptè & compositè ab vtroq; exposita ad sedem apostolicam mittenda est. Verùm inquisitores, & si à Summo Põtifice dati essent, contra Episcopum tamen inquirendi ius nullum habent, nisi hæc facultas eis specialiter concessa sit. sed si quẽpiam Pontificij gradus in hoc crimine iacere compertum habeant, vel de hoc famam vehementem aduersus eum esse intelligant, id tenentur sedi Apostolicæ denuntiare.[f] Quod etiam obseruandum est in apostolicis officialibus, vel nuntiis nam & corũ huius generis errores summo Pontifici per quæsitores denuntiandi sunt. ipsis enim quæsitoribus nullum aduersus Episcopos inquirendi ius legibus Pontificiis concessum est.[g]

e extrauagã. i. eo. ti. & c. per hoc. in vi.

f c. inquisitores, in vi.

g extrauagan. si.

Multa prætereaper diuersos Summos Pontifices statuta sunt, quæ ex quæsitorum officio esse decreuerunt, tam circa testes super hoc crimine examinandos, quam circa librarios, & alias personas, quæ eorum officio impedimentum, vel opẽ importare possent: quàm etiam circa

custodiam hæreticorum: & denique circa plura, quæ ad eorum officium spectare decernunt. [h] Sed quia instituti nostri propositum egrederetur, ea idcirco prudenter missa facimus.

h c. vt offi ciu. & c. inquisitio nis in vi. & cle. i. §. ij. vsque ad finem. & cle. ij.

De Vsuris. Tit. VII

VSuræ, crimen non minimum, existimantur, cum & testamenti vtriusque lege diris execrationibus sancitæ sint, & à iure quoque humano, tam Cæsareo, quàm Pontificio repellantur. [a] siue id sit, quia naturam superare, & quodammodo violare velle videntur, qui id agunt, vt pecunia, res suaptæ natura nulli propagationi apta, nullo tamen domini labore, nullaque eius industria, quasi fructus ex se gignat, seu quia pietati contrarium sit, & à Christiana charitate alienum, nolle opibus sibi superantibus proximo egenti gratis suppetias ferre.

a c. quod dicā. vbi glo. ver. reddi. xiiij. quæst. iiij.

Est autem vsura crimen ex lucro proueniens, quo sors mutuò data accessionem accipi, vel ex pacto, vel intentione mutuantis. Et cum dixerimus vsuram ex mutuo oriri, consequens est etiam, vt in his duntaxat rebus committi possit, in quibus & mutuū cōsistit, nempe his, quæ

pondere,

pondere,numero,mensuraúe constant.[b] b Abb. in rubr.

Qui pro mutuata pecunia fundum pignori accepit,eius fructus,si quos percipit,in sortem acceptos ferre debet, non sibi lucro adscribere, nisi fœneratoris nomen & notam subire velit.[c] Sed nec illle hoc peccato erit solutus, qui maiore pretio rem suam ideò vendiderit, quod pretio persoluendo temporis aliquod interstitium emptori concesserit.[d] nam & hic mutuum videtur latere, quanuis extrà non appareat, emptori si quidem venditor pecuniam videtur ad rem à se comparandam mutuasse, quam statuto tempore auctam sibi postea cum fœnore reddat. Quod sanè ita est intelligendum,si certum erat, venditarum merciũ pretium post venditionem factam auctum non iri:quod si id fuisset incertum, easque merces contractus celebrati tempore[ ]vltrò non fuisset venditurus, aliud dicendum esset.[e]

c i. & c. cõ quæstus.

d c. in ciuitate.

e c. fin.

Qui verò decem solidos dat, vt alio tempore totidem sibi grani,vini,vel olei mensuræ reddantur; quæ licet tunc plus valeant, vtrum plus vel minus solutionis tempore fuerint valituræ, verisimiliter tamen dubitabatur, non est ob hoc fœnerator existimandus.at qui ex eo, quod

pecuniarum à se mutuò datarum pericu-
lum suscepit, aliquid vltra sortem perci-
f d.c.fin. pit, fœneratoris labe non caret.[f] Ac tanto
odio semper est habitum vsurarum cri-
men, vt Alexand.III.olim rescripserit, nec
redimendorum quidem à Barbaris ca-
ptiuorum gratia fœnori dare, aut acci-
g c.super eo. pere licere.[g]

Quare cum tam enorme hoc vitium
habeatur, meritò etiam graui pœna fuit
vindicandum: quo circa ab eodem Ale-
xand.in Concilio Lateran. statutum fuit,
vt manifesti vsurarij nec ad communio-
nem admittantur altaris: nec (vbi in hoc
peccato eos mori contingat) sepulturæ
concedantur: nec eorum oblationes ac-
cipiantur. & qui contra supradicta eos
h c.quia. admiserint, dignè puniantur.[h] Et rursus
idem Alexand. constituit, vt laici fœnus
exercentes vsque ad dignam satisfactio-
nem vinculo excommunicationis ad-
i c.præte- stringantur, & clerici ab officio, & bene-
reà. ficio suspendantur.[i] Arbitrioque iudicis
k Abb.d. relinquetur, à qua supradictarum pœna-
c.præte- rum incipere malit.[k] Atque vt Latera-
reà. nensis Concilij canon sanctiùs custo-
diatur, addidit Gregor. X. vt quanquam
manifesti vsurarij de vsuris, quas rece-
perunt, satisfieri expressa quantitate, vel

genera-

uerint,nihilo tamen minus ecclesiastica sepultura eis denegetur, donec de vsuris ipsis fuerit, vt eorum facultates patiuntur,plenè & integrè satisfactum, vel iisdem ipsis,qui vsuras soluerint, si præstò sint, vel alij, qui eas possit acquirere, vel his deficientibus loci ordinario, eiusúe suffecto vel Rectori parochię,sub qua testator habitat, coram aliquibus eius Parochiæ hominibus integris, aut seruo publico ordinarij ipsius mandato. quibus quidem personis liceat cautionem huiusmodi creditorum nomine, huius constitutionis authoritate accipere,ita quod illis perinde actio acquiratur,ac si iisdem ipsis creditoribus cautum esset.Et, si quidem receptarum vsurarum quantitas fuerit manifesta,illa semper in huiusmodi cautione exprimenda est, sin minus ea quantitas exprimetur,quam is qui cautionem acceperit,iudicio suo arbitratus fuerit. qui, si minorem veritate quantitatem sciens fuerit arbitratus, ad reliqua creditori sarcienda tenebitur. Sanxit prætereà, ne quis manifestorum fœneratorum testamentis intersit, nec quis eos ad confessionem admittat, vel absoluat, nisi de vsuris satis fecerint,

rint, vel de satis faciendo pro viribus facultatum præstent idoneam cautionem: & testamenta contra hæc condita ipso iure irrita esse decernit.[l] Si verò nusquã appareant illi, à quibus vsuræ acceptæ sint, cùm tamen certum sit ab aliquibus fuisse acceptas, poterunt malè ablata pauperibus diuidi.[m] Verùm vt iisdem ipsis potius, qui detrimentum passi sunt, reddatur, quam incertis distribuatur, quod certarum sit personarum, optimum erit publicis edictis pronuntiare in locis à quorum incolis solutæ sunt, vt quisquis fœnoris nomine à se aliquid sciat ablatum, id veniat recepturus.[n]

Fœneratoris quoque hæres poterit iisdem modis, quibus ipse fœnerator posset, si viueret, ad restituendas vsuras compelli.[o] Quinimò si quis fœnerator à sede apostolica literas impetrarit de vsuris sibi restituendis, vel fructibus sibi in sortem computandis nulli ei commodo erunt literæ impetratę, nisi priùs restituerit vsuras, quas ab aliis noscitur abstulisse ipse,[p] vel author eius.[q] Si aliqui existant, qui proculdubio sint vsurarij manifesti, quanuis nec sint condemnati, nec cõtra eos propter potẽtiorum metum, qui eos tuentur, vllus accusator appareat, hi tamẽ

si aliis

l c. quanquã. in vi.

m c. cum tu. c. Michael.

n glo. d. c. quanquã. in ver. satis fieri.

o cap. tua nos.

p c. quia frustrà.

q c. Michael.

si aliis argumentis constiterit, eos fœneratores esse manifestos, poterunt Lateranensis Concilij pœna puniri.[r] *r cum in tua diœcesi extra.*

Iudæi quoque ad restitutionem vsurarum, quas à Christianis retulerint, cõpelli possunt, interdicta eis Christianorum societate.[s] *s c. pe. extra.*

Vtque omnis occasio remoueatur, qua contra supradicta fœnus exerceri possit. statuit idem Gregorius, ne quis dominus, vel vniuersitas patiatur quempiam alienigenam in terris suis domos fœnori exercendo conducere, neúe aliquis domos eis locet, pœna tam contra laicos, quàm contra clericos, qui hæc fuerint præcepta trãsgressi statuta.[t] Et Clem. V. Christianorum consortio interdictos esse iussit, quicunque super vsuris soluendis statuta ordinarint, fecerint, scripserint, vel dictarint vel secundum ea statuta iudicarint. oneratque fœneratores omnes in causis de fœnore vertentibus rationũ suarum libros aduersariis, proferre & exhibere. Item eos hæreticos esse decernit, qui asseuerare non dubitarint, minimè peccatum esse fœnerari.[u] *t c. i. in vi.* *u c. e. i.*

In causis super vsuris vel eas quomodo tangentibus procedi potest sim-

pliciter, & de plano, sine strepitu & figura iudicij.[x]

x cle. dispendiosam. de indic.

De crimine falsi. Tit. VIII.

CRimen quoque falsi magnum æstimatur, magnisq; pœnis vindicatur. nec id immeritò, quandoquidem non vnus hoc crimine læditur. nam Deus in primis tum iudex, & is denique aduersus quem falsum adstruitur, simul offenduntur.[a] & quibusnam modis falsum deprehendi possit in literis, quæ Romani Pontificis nomen præscriptum habent, disertè exposuit Innocent. III. Archiepiscopo, & canonicis Mediolanensibus.[b]

a c. i. de crim. falsi.

b c. licet.

Quatuor autem in primis sunt, quibus diligenter inspectis, non poterit falsitas vlla, si qua suberit, latere. nam aliquo infrascriptorum quatuor falsitas ferè patrari solet. aut in diplomate, quo pro sigillo vtuntur Petri & Pauli Apostolorum imagines in cera impressas habente: quam bullam vulgò appellant, quæ funiculo appensa manet. aut in ipso funiculo committitur, qui per cartham plicatam traiectus bullam carthæ annectit. aut in cartha ipsa. aut denique in literarum stylo deprehenditur.[c]

c c. quam graui. in fi. & c. cũ olim. in fi. de priuile.

Ex qua regula sic generaliter tradita diligen

diligentissimus quisque codicillos omnes Pontificios, quanti sint faciendi, facilè diiudicare poterit. & ne singulis casibus explicandis moram traham, hos infrascriptos breuiter retulisse sufficiat. nam literæ à Summo Pontifice ad Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos scriptæ quibus eos filios appellat, falsi crimine non carent, quod à stylo curiæ Romanæ abhorreant. sicut etiam ecõuersò, quæ ab eodem Pontifice ad Reges, Principes, aliosúe cuiuscunque ordinis, vel gradus missæ literæ alio, quam filiorum nomine eos compellant.[d] Item vnî scriptæ literæ eum plurium numero appellantes. Depræhendet etiam falsitatem perspicacissimus quisque si animaduertet nonnunquàm adulterinum sigillum codicillis appendi: vel funiculum veris literis detractum adulterinis apponi: vel cartham, in qua veræ literæ scriptæ fuerant, penitus abrasam alia tenuissima cartha alterius sententiæ literis conscripta tenacissimè conglutinari. alij præterea sunt modi, quos ex Innocentiana Epistola colligere potestis,[e] & demum nemini fas est codicillos Apostolicos vel in tantulo puncto violare, nisi ei cui id officij sit demandatum. quod si

d c. quam grani.

e d. c. licet.

quis ausus fuerit, excommunicationi addictus erit, à qua præter Rom. Pōtificem nemo eum poterit subleuare.[f]

Huius autem delicti pœna est in eum, qui falsitatis author extiterit, si laicus sit, vt Christianorum communitate interdicatur, non ipse modò, sed etiam ipsius in delicto adiutores, quamuis etiam alieno ministerio ad id flagitij vsus sit, alteri fortè id fieri mandans. Clerici verò officiis & beneficiis priuati, & ab ordinibus suis depositi laicorum curiæ relinquuntur puniendi. At, qui non ipsi falsum perfecerint, aut fieri mandarint, falsis tamen ab aliis fabricatis literis scientes, vsi fuerint, si clerici sint, officiis & beneficiis spoliantur, laici excommunicatione deuinciuntur.[g] Aliorum verò iudicum siue à sede apostolica datorum, siue alterius generis literas adulterantes, vel quæ ex Cancellaria, vel à pœnitentiario Papæ proficiscuntur, qua pœna affici debeat, ex aliis locis petendum est.[h] Sicut etiam, qui falsum sigillum alicuius supposuerit, vel falsam monetam cuderit:[i] & æs, aurum, argentum, alchimistica fecerit.[k]

f Bernar. Diaz. tit. de crim. fal.

g c. ad falsariorum.

h Soci. ca. ad falsariorum.

i c. ad audientiam. extra. & in extrauag. vn. Ioan.

k c. fin. in extrauag. com.

De diuersis delictis. Tit. IX.

Sunt

SVnt & alia crimina præter supradicta non minore animaduersione digna: vt ecce clericus contra Episcopi sui vitam vel honorem, coniurationem machinatus, nec potis ad sanitatem vllo modo flecti, deponi potest, & in manibus secularium deseri puniendus.[a] Item maiestatis læsæ crimini obnoxius clericus, cuiuscunque ordinis sit, deponitur.[b]

Homicidium quoque nemo ignorat crimen horrendum censeri, tunc præsertim, cum neque fortuitò, neque necessitate ad id impellente committitur, sed libera voluntate id suggerente, quod si à laico patratum sit ecclesiasticæ ditioni subiecto, iudex eius ecclesiasticus causam seculari iudici mandabit, vt ille iustitiam faciat.[c] ille secularibus legis decretas pœnas in eum statuet: sin clericus sit, deponetur, atque etiam si adiacentes crimini loci valde illud exaggerent, vt iam non videatur amplius dissimulanda aut ferenda rei proteruа temeritas, laicorum manibus sacris ei ordinibus ante ablatis plectendus dimittetur.[d]

Sed & furtum, id est, contrectatio rei alienæ inuito domino lucri faciendi causa facta, non leuem irrogat authori suo notam & pœnam. Clericus enim fur de-

a Bernar. Diaz. eo. titu.

b idem Diaz. vbi suprà.

c c. clericis. ne cler. vel mona.

d c. cum non ab homine. vbi doct. de iu dic.

ponitur, & cum nullam correctionem admittit, excommunicatur. deinde cōtumacia creſcente anathematis mucrone feritur. quod ſi adhuc in profundum malorum veniens contempſerit, ſeculari poteſtati relinquitur exilio, vel alia legitima pœna puniendus.[e]

Adulterium quoque, id eſt, alieni thori violatio magnā pœnam meretur. nā clericus deponitur. laicus excōmunicatur.[f]

Item ſtuprum, id eſt, illicitam virginis deflorationem pœna non leuis manet: nā laicus, qui virginem ſtupro deceperit, corruptam à ſe virginem dote illi idonea à ſe conſtituta vxorem ducere tenetur. quam ſi iungi ſibi recuſarit, corpore afflictus & excommunicatus in monaſteriū coniicitur. clericus verò flagris cæditur. interdumq; pœna pecuniaria mulctatur. & quandoque etiam deponitur.[g]

Item raptores, id eſt, qui puellas villata à domo patris abducunt, vt corruptas à ſe vxores habeant, pœnas ſeueras non euadunt: ſiue puellæ duntaxat, ſeu parentibus ſolis, ſeu vtriſque vis facta dicatur. nam clerici à gradu ſuo deiiciuntur. laici excommunicantur vnà cum adiutoribus ſuis:[h] & pœnam pecuniariam inferre coguntur.[i]

e c. cum nō ab homine.

f c. ſignificaſti. vbi Ab. de adulte. c. at ſi clerici. §. de adul. de iudi. Hoſt. in ſumma.

g ca. ij. de adult. Diaz. eo. titu.

h c. eos. c. de puellis. xxxvi. q. ij.

i c. de raptoribus. ad. q. & un. Hoſt. in ſumma.

Qui incendium quoque posuerit dolosè, pœnam canonicam non effugit. nam laicus excommunicatur, nec absoluitur, nisi damno prius restituto, & iuraměto præstito, quod nullum posthac incendium eius dolo excitabitur.[k] Clerico autem in id sceleris lapso (quod abominamur) iudicis considerati & prudentis arbitrio pœna imponetur.[l]

His adduntur & aliæ delictorum species, veluti sortilegium. Sortilegi autem dicuntur (vt Isidoro placuit) qui sub fictæ religionis specie per quasdam sortes, quas ipsi Apostolorum, aut aliorum sanctorum hominum nominibus prætegere enituntur, diuinationis scientiam profitentur, aut certarum scripturarum inspectione futurorum euentum se prædicere posse gloriantur.[m] quorum pœna est ex concilio Lateranensi sub Leone x. celebrato antistitum arbitrio permissa: nisi in eo vitio perseuerarint, nam tunc ex eodem concilio deponuntur, & in monasterium ad tempus iudicis arbitrio diffiniendum detruduntur, beneficiísque & officiis ecclesiasticis quibuscunque priuantur.[n]

Periuris verò præterquam quòd & beneficia auferuntur, & ordinum inter-

k *c. pessimam. xxvii. q. viii. Host. in summa.*

l *Diaz. tit. de incend.*

m *c. vno. xxvi. q. i.*

n *Diaz. tit. de sortileg.*

dicitur executio, aliæ quoque pœnæ adduntur pro rei qualitate.[o]

o Rip. c. ii. de rescript. c. tua nos. de iureiu.

Blaſphemus autem clericus ex eodem ipſo Lateranenſi Concilio ita punitur. nam prima vice, qua de hoc crimine fuerit conuictus beneficiorum omnium fructibus annuis ſpoliatur, altera vice beneficij ipſius, quod vnum ei ſit, iacturam ſuſtinebit: ſin plura beneficia habeat, illud ex eis amittet, quod ordinarius ei adimere ſtatuerit: tertiò demùm ad vomitum reuerſus & conuictus, dignitatibus omnibus, & beneficiis ipſo iure priuatus cenſebitur.[p] alia tamẽ pœna olim ſtatuta erat per Gregorium IX.[q]

p Bernar. Diaz. tit. de Blaſphe.

q c. fin. de maledi.

Cæteras autem delictorum ſpecies, ſi quæ ſunt, & eorum pœnas ſtudioſus ex corpore iuris canonici excipiet, nos enim de his tantùm diximus, quantum pro inſtituto noſtro neceſſarium eſſe iudicauimus.

De pœnis. Tit. X.

Sed cùm varia pœnarum genera inuenta ſint, quibus delicta vel ſeuerè, vel remiſsè, prout eorum qualitas exegerit, puniantur,[a] earum aliquas enumeremus, vt proinde ſciant iudices acri iudicio æſtimare, quænam pro delicti

a c. ad reprimendam. vbi glo. de officio ordi.

qual

qualitate, & delinquentis statu & conditione, omnibúsque circunspectis mature statuenda sit.

Et maxima quidem iure nostro pœna est degradatio, id est, omnibus gradibus, & ordinibus spoliatio. quæ etiam in clericum minorum ordinum cadere potest. eáque est duplex. altera quæ solis verbis fit, & depositio simplex appellatur. altera, quæ non tantum verbis, sed etiam factis celebratur, ideóque actualis appellatur degradatio: & certus in ea Episcoporum numerus desideratur. nam Episcopo deponendo Episcoporũ duodecim præsentia opus est, quod tamen nec sine authoritate summi Pontificis fieri debet.[b]

Presbytero autem deponendo sex Episcopos interesse satis fuerit. Diacono, & Subdiacono tres præter propriũ ipsius Episcopum. cæteris clericis deponendis sola proprij ipsorum Episcopi sententia sufficiet,[c] cum clericorum tamen suorum præsentia.[d] Criminis tamen hæresis damnatum sacerdotem, vel alium clericum in sacris ordinibus constitutum, poterit suus Episcopus solus conuocatis Abbatibus, aliísque prælatis, & religiosis personis, & literatis suæ diœcesis,

b c. quod ad translationem. vbi glo. de offic. c. discutere. c. hac quippe. iij. q. vi. c. accusatores. §. iudices. et seque. iiii. q. viii. etc. duodecim. v. quæst. iiii. Ab. c. nõ potest. de re iudicata.

c c. fœlix. xv. q. vii.

d c. degradatio. in vi. c. episcoporum. xv. q. vii.

quos vocare voluerit degradare.[e]

Multa autem solennitas in solenni degradatione requiritur, quæ tam ex Concilio Carthaginensi secundo, quam ex Bonifacij rescripto ad Arelatensem Episcopum præscripta est.[f] Eo etenim modo fit, quo exautorari solet, qui in militiam armatã adscriptus est. nam sicut illi militaria detrahuntur insignia, atq; à militia & castris exturbatur priuatus consortio & priuilegio militari, ita clericus in cœlestem militiam receptus, singula ordinum, quos receperit, insignia reddere compellitur. qua degradatione perfecta exinde curiæ seculari præsenti est tradendus, vt eum in forum suum recipiat, & pœnas, quas ei visum fuerit, infligat, habita eius erroris tamen aliqua miseratione, quod vt iudex secularis faciat, & præsertim ne mortem ei inferat, à iudicibus ecclesiasticis est impensè monendus, & rogandus.[g] Simplex autem depositio nullam facti solennitatem desiderat, quippe eius executio est degradatio actualis, & si non tamen semper depositio verbalis fiat, quô actualis executionem secum trahat, quo casu multa ex suprà dictis remitti aliqui censuerunt.[h] Nõ solet autem depositio nisi pro grauibus

e c.i. de hæret. in vi.

f c. degradatio. in vi. & d.c. fœlix.

g Ab. c. nouimus. in fin. per illum tex. de ver. sig.

h Abb. d. c. non potest. col. iiii de re iudicata.

tribus & capitalibus delictis inuri,& nisi legibus canonicis cautum sit,[i] & grauius etiam negotium oportet esse, vt actualis degradatio fiat.[k] & ex his causis fieri potest; videlicet propter hæresim,[l] crimen falsi,[m] schisma indomitum,homicidium atrox.puta parricidium, vel Episcopi aut presbyteri cædem.[n]

Carcerem quoque ad perpetuum dãnatio non infima est inter pœnas, quæ hoc iure irrogari solent.nam etsi reis custodiendis, magis quàm puniendis carceris angustiæ inuentæ sint, iure tamen nostro hic quoque carcerum vsus pro delinquẽtium supplicio est acceptus:[o] atque hæc pœna capitalibus interdum annumeratur,[p] eique supplicio quàm simillima est, quo seculares vtuntur, dum quempiã ad metallum vel triremes damnant.[q] in eum,qui depositus fuerit,exerceri potest: his videlicet casibus, quibus in foro laicorum vita adimeretur.[r] potest tamen etiam ad tempus fieri in carcerem relegatio.[s]

Item beneficiorum ademptio grauis pœna censetur.nec nisi pro grauibus delictis

i glo.magna. in fi. c.i. xv.q. viii.
k Abb.c. at si clerici.col.pen. & antepen.de iudic.
l c.i.de hæret. in vi.
m d.c.nouimus.
n Abb. Dec. d. c. at si clerici.
o c.quamuis.vbi gl. in vi.
p Fel.cap. qualiter. ii. §. ad corrigendos de accusat.Diaz. in practi.crim.
q Fel. & Diaz.vbi sup.
r Abb.c.tuæ.de pœn.
s d.c.quamuis.in fin.

lictis imponi solet.[t] & nisi delictum eam priuationis pœnam mereri in iure sit expressum: vt contingit etiam cùm agitur de aliquo priuando potestate eligendi, vel præsentandi.[u] & in bonorum quoq; publicatione hæc locum habent.[x]

Supplicij etiam loco detruduntur sontes quandoque in arctum monasterium, extra quod eis facultas non sit exiliendi, quod ferè post depositionem factã contingit.[y] hinc iudicari potest ex grauioribus duntaxat delictis hanc pœnam irrogari solere.[z] Item possunt clerici notis & stigmatibus compungi, dum citra sanguinem id fiat: ídque post depositionem duntaxat.[aa] Seruitutẽ quin etiam in pœnam interdum canones irrogant.[bb]

Suspenduntur etiã nonnunquã clerici ab officiis, vel omnibus, vel aliquibus: ídque vel ad tempus, vel perpetuò: &ab ingressu ecclesiæ, & ab administratione, & à beneficio, & aliis pluribus modis.[cc]

Ac vbi interdicuntur ab ecclesiæ ingressu, eo casu si in ea celebrare non dubitarint, irregulares efficiuntur.[dd] suspẽsionis

t c.inuentum. xvi. q. vii. vbi glo. Abb. c.dilectus. i. nu. 3. de rescript.

u Glo. & Abb. c. fin. de iure patro.

x c. decreuit. de hæretic. in vi.

y c. tuæ. vbi Abb. de pœn. c. sicut dignum. §. clericos. de homicid.

z Ab. d. c. tuæ. colum. ii.

aa c. ad audientiam de pœn. bb cap. ita quorundam. § clericos. de indic. cc clem. cupientes. ver: suspensi. de pœn. vbi glo. dd c. is cui. de senten. excommu. in vi.

sionis verò, & interdicti sententia est in scriptis proferenda causa expressa: cuius exemplum est suspenso vel interdicto pe tenti infra mensem ædendum.[ee] Mittuntur etiam interdum in exilium delinquentes, ex iuris canonici constitutionibus.[ff] Verberibus quoque sontes affici possunt, dum moderatè id fiat citra sanguinis effusionem, & præsertim citra vitæ & membrorum periculum.[gg] Adimitur etiam in pœnam aliquando priuilegium clericale.[hh] Indicuntur ieiunia, & pecuniariæ mulctæ irrogantur. quæ mulctæ ipsorum tamen iudicum vsui non sunt adscribendæ.[ii] Item cessatur quandoque à diuinis: & interdicuntur ecclesiæ sacramenta, & diuina officia aliquibus in pœnam celebrari, & vindictam. de quibus duobus infrà separatim sumus dicturi.

Excommunicationis autem pœna etsi capitalis non habeatur,[kk] omnium tamen pœnarum longè maximè formidanda est, de qua mox subiiciemus.

De excomunicatione. Tit. XI.

VIdendum est igitur de excommunicatione, quæ sicut medicinam affert eam metuenti, atq; (vt decet) magni

ee c. i. de sent. excõcom. in vi.
ff c. penul. de calum. c. hi qui. iii. q. iiii. & c. cùm beatus. xlv. dist. c. audientiã. de crimi. falsi.
gg c. cùm beatus. xlv. dist. c. i. in fi. de calũ. c. in Archiepiscopatu. de rapt.
hh de vita & honest. c. fin.
ii c. dilectus. de offic. ord. c. licet. de pœn. kk *Abb. c. cùm contingat. nu. 31. de foro competen.*

facienti, sic contrà si fuerit contempta, mortem æternam inuehit excommunicato.[a] Et nihil est aliud excommunicatio, (vt Panormitanus Abbas diffiniuit) quam censura à canone, vel iudice ecclesiastico prolata priuans legitima communione sacramentorum, & quandoque hominum. Vnde hoc nomen accepit quasi extra communionem.[b]

Eáque duplex est: scilicet, maior, quæ non sacramentorum modò, sed etiam hominum communitatem, & consociationem adimit: & minor, quæ sacramentorum quidem vsu interdicit, sed hominum consuetudinem permittit, hæcque etiam sola participatione cum excõmunicato incurritur.[c] Quibusdam tamen personis etiam per talem participationẽ nullum excommunicationis periculum imminet:[d] vt vxoribus, filiis, seruis, ancillis, aliísque, quos nulla est suspitio in crimine excommunicato famulaturos.

At qui minore excommunicatione est illigatus, si celebrat, nullius tamen notã irregularitatis incurrit, licet grauiter peccet, nec eligere prohibetur: nec ea, quæ ratione iurisdictionis sibi competunt exercere, si tamen sciens electus fuerit, eius est electio infirmanda: peccat-

que

a c. i. in vi.

b Abb. in rub.

c c. fin. iii. q. iiii. Ab. c. si celebrat. de cler. excõmunic. & in rub. colum. ii.

d ca. inter aliam. extra, & c. quoniam multos. xi. q. iii.

que conferendo ecclesiastica sacramenta: sed ab eo collata virtutis non tamen carent effectu, cùm non videatur à collatione, sed à participatione sacramẽtorum, quæ in sola consistit participatione, remotus: dummodo non in contemptum ecclesiasticæ disciplinæ, videlicet contra prohibitionem superioris, communioni excommunicatorum pertinaciter se ingesserit: quo casu est anathemate feriendus.[e] Excommunicatio maior quandoque ab homine impingitur. quandoque à lege irrogatur. à lege quidem irrogatur, vt aduersus eum, qui in clericum violentas manus intulerit.[f] & aliis quibusdam casibus. delictorum enim puniendorum causa, vt plurimum, iura à communitate hominum aliquem summouent: sed homo, cùm excõmunicatione infligit, (quę potestas cuiuis pręlato iurisdictionem habẽti permissa est) ferè contumaciæ in pœnam id facit. quæ contumacia vel non veniendo, vel non parendo commissa sit.[g]

Irrogatur etiam interdum excommunicatio maiore quadam solennitate, vt contumacia grauior ostendatur, quæ excommunicationis species proprio vocabulo anathema vocatur, eáque fit cùm Episcop

e c. fin. de cle. excõmun.

f c. si quis suadente diabolo. xvii. q. iiii.

g Abb. in Rubr. in prin. c cũ non ab homine. vbi glo. de iudi. Abb. c. cũ cõtingat. num. 31. de foro comp. glo. c. ex parte. de ver. signif.

Episcopum excommunicationem infligentem duodecim sacerdotes circunstāt candelas ardentes manibus tenentes, quas sub ipsum anathematis intorti finem in terram proiectas pedibus conculcant. deinde Epistola per ecclesias parochas mittitur continens excommunicati nomen, & excommunicationis causam.[h] Quæ excommunicatio tamen nihil grauioris oneris excommunicato imponit, quam alia nisi quòd eadem solennitate absolui ipsum est necesse, qua lata fuit. non tamen admodum frequenti in vsu hæc esse videtur.[i]

h c. debet. xi. quasi. iii. Fel. c. ii. num. 7. & 8. de excep.

i Abb. c. cùm contingat. nu. 31. de foro comp.

In excommunicatione ferēda hoc generaliter est obseruandum: vt non prius in aliquem intorqueatur, quàm ille trina monitione, cum iustis dierum interuallis monitus sit: personísque idoneis præsentibus ferri debet. qui secus egerit, etiam si iusta alioqui fuerit excommunicatio, mensem tamen ecclesiæ ingressu erit interdictus, & grauiori etiam pœnæ subiicietur, si fuerit visum expedire. nec debet vllo casu excommunicatio sine iusta causa perferri:[k] in scriptísque est promulganda, excommunicationis causa nominatim adiecta, & schœdæ exempla infra mensem, si petitum fuerit, excommunicato

k c. sacro. vbi glo. et c. contingit. ii.

ſpenſionis & interdicti ſententia ſeruari ſuprà docuimus.[m] *m ſuprà de pœn.*

Maior excommunicatio, quæ à lege infligitur, nõ poteſt ab alio, quàm ab Epiſcopo, vel ſuperiore auferri. quinimò plures ſunt caſus, quibus nec ipſe Epiſcopus ab ea ſoluere poteſt: vbi ſcilicet conditor canonis ſibi ipſi reſeruauit abſoluendi poteſtatem. Cuiuſmodi caſus multi ſunt diuerſis in locis enumerati, inter quos infrà ſcripti referri ſolẽt, quos gratia exempli ſubiicimus: cum ſcilicet quis in clericum iniurioſas manus intulerit; quibuſdam articulis exceptis.[n] ſi quis eccleſias perfregerit, & ſpoliarit.[o] ſi quis incẽdium fecerit.[p] quod poſt diuulgationẽ factam accipiendum eſt. ſi quis excommunicatus à ſummo Pontifice ſciens, ac ſpontè participauerit in diuinis officiis.[q] ſi quis falſas literas ſe habere cognoſcens, illas infra viginti dies, neque deſtruxerit, neque reſignarit.[r] eaque cauſa fuerit ante lata ſententia excommunicatus.[s] Hi enim caſus, & ſi qui alij ſimiles ſunt per decretalium Epiſtolarum volumina diſperſi abſolutionem apoſtolicam deſiderant. Sentẽtia verò excommunicationis ab homine prolata, ab eodem etiam au-

n d. c. ſi quis ſuadente diabolo.
o c. conqueſti.
p c tua.
q c. ſignificauit.
r c. dura. §. ſi. de crimin. fal.
s glo. & Ab. d. c. dura. in fin.

ferri poteſt, à quo fuerit prolata.[t]

Et in minoris quidem excommunicationis vinculo diſſoluendo alia ſolennitas non exigitur, quam vt ſacerdos deiectam ſibi ab excommunicato cauſam excommunicationis in ſacramento pœnitentiæ cognoſcat, & eum abſoluat, reſtituendo eum eccleſiaſticis ſacramentis, quibus fuerat priuatus.[u]

In maioris autem excommunicationis relaxatione, maior etiam ſolennitas adhibenda eſt, ſiue à lege, ſiue ab homine inflicta ſit. nam primum non ante abſoluendus eſt, quum offenſa eſt manifeſta, quàm iuramento promiſerit, ſe mandatis eccleſiaſticis pariturum:[x] & de omni damno illato, omniq́ue offenſa plenè ſatisfecerit. vel ſaltem cautionem cum iuramento præſtiterit, (vbi tunc de damni ſumma non conſtaret) ſe ſatisfacturum.[y] vel vbi ſoluendò non erat,[z] quibus peractis ille qui abſoluendi ius habet, vel cui mandatum ſit à poteſtatem habente huiuſce negotij cauſa aditus excommunicatum coram ſe ſuppliciter proſtratum ſeruata forma abſoluet.[aa]

Sciendum eſt eum, qui à diuerſis prælatis varias ob cauſas excommunicationis vinculo eſt innodatus, non poſſe abſolutum

t Hoſtië. in ſum. ver. ſi verò ſit lata.

u Hoſtië. ver. qualiter hæc abſolutio.

x c. ex tenore.

y Hoſtië. vbi ſupra. §. ſecundum.

z c. ex parte. vbi glo. ver. cõtumacia. ibi. quid ſi aliquis ita pauper. de verb. ſig.

aa Hoſt. d. §. ſecundum.

ſolutum nunciari, niſi de omnibus ſatisfecerit, quamuis de vna cauſa paratus ſit ſatisfacere. ſupprimenti quidem veritatem abſolutio ſurrepta non prodeſt, & veritatem intelligens abſolutionem huiuſmodi exhibere non debet.[bb] *bb c offic.*

Semel excommunicatus, omni tempore tanquã excommunicatus vitandus eſt niſi legitimè doceat ſe abſolutum.[cc] *cc c. ſicut nobis.*

De Interdicto. Tit. XII.

INterdictum eſt ſententia à iudice eccleſiaſtico lata, quæ diuina officia prohibet palàm celebrari, & ſacramenta eccleſiaſtica miniſtrari. Interdici autem ſolent vel homines, vel loca, vel vtrunque ſimul. & homines quidẽ interdicto ſupponi poſſunt, vel generaliter, vel ſpecialiter, vel ſingulariter.

Generale interdictum hominum dicitur, cum alicuius regni, vel prouinciæ, vel ciuitatis, aut caſtri populus diſtringitur. quo caſu locus ipſe interdicto non cõtinetur, nec clerus: quare poterit tunc in eccleſiis non ſecus ac prius celebrari omnibus peregrinis admiſſis, interdictis tamen excluſis.[a] Speciale autem contra homines dicitur interdictum, cum aliqua multitudo ſub certo vocabulo *a Gemi. c. ſi ſententia. col. ij. in fin. de ſentẽt. excom. in vi.*

comprehenſa, ſed in populo incluſa, interdicitur. veluti, collegium, vniuerſitas, Capitulum: quo interdicto ſinguli eius vniuerſitatis, collegij, vel capituli dicentur adſtricti, tam clerici, quàm laici. Singulariter verò dicuntur interdicti, qui non ſub nomine collectiuo multitudinis, ſed nominatim ſunt expreſſi.[b]

b Sum. Ange. ver. interdictum.

Hoc igitur interdicti genus in homines intortum, quocunque ex tribus ſuprà dictis modis, hominem quocunque ſe transferat, vſque comitatur, nunquam eum deſerens. quapropter interdictus vbiuis locorum ſit, ab illis actibus arcetur, qui ex interdicti cauſa ſunt prohibiti.

Æquè loca tribus ſupradictis modis interdici poſſunt. & generale quidem loci interdictum eſt, cum prouincia, regnum, vel diœceſis interdicuntur. Speciale, cum ciuitas, rus, caſtrũ, pagus. Singulare, cum eccleſia, vel ſacellũ. quibus locorum interdictis nunquam homines continentur, quin extra loca interdicta poſſint diuinorum celebrationi intereſſe, eccleſiaſtica ſacramenta accipere, & ſepulturæ eccleſiaſticæ concedi, niſi ex his ſint, quorum odio ea loca interdicta fuerint.[c] Quo fit, vt cum propter delictum domini, vel rectoris ciuitas eſt interdicta, aut

c Sum. Angel. vbi ſuprà.

cta, aut alius locus: ciues tamen vel municipes, & quilibet indigenæ, qui in vitio non sunt, dummodo & ipsi in domini, vel rectoris vltionem non fuerint interdicti, possint extra locum interdictum diuinis interesse, & ecclesiasticorum capaces sint. [d] Si ciuitas, castrum, aut pagus subiiciatur interdicto: eorum suburbia, & continentia ædificia, eo ipso interdicta intelliguntur, ne vilipendi & deludi possit sententia interdicti, si in suburbiis liceat celebrari. qua ratione, si ecclesia sit interdicto supposita, nec in sacello eius celebrari, nec in cœmiterio ecclesiæ contiguo sepeliri poterit. [e]

d c. si sententia. de sentẽt. excom. in vi.

e c. si ciuitas. de sent. excom. in vi.

Ne verò temerè hanc interdicti pœnam irrogari contingat, statuit Bonifac. VIII. ne quis interdicti sententiam proferat, qui canonicam monitionem non præmiserit. [f] vt in excommunicationis quoque & suspensionis sententia olim per Gregorium X. fuerat constitutum, & per Innocent. III. Item statutum est, vt sententia interdicti proferatur in scriptis causa interdicti addita: eiusque exemplum sententiam passis intra mensem, si fuerit petitum, ædatur. [g]

f c. statutũ. de excom. in vi.

g c. i. de sentẽt. excom. in vi.

Sed ne huiusmodi interdictis durantibus fideles homines penitus careant

optatis ecclesiæ sacramentis, quod graue damnum esset, Bonifac. VIII. sua Constitutione prouidit, vt interdicti quoque in locum prolati tempore pœnitentiæ munus etiam sanis non denegetur. nisi vel excommunicati sint: nam hi mortis tempore duntaxat admittuntur, vel nisi interdicto causam, aut eius authoribus suppetias dederint. qui nisi prius satisfecerint, vel cautione data promiserint, se satisfacturos, pœnitentiæ digni sacramento non existimantur. Idemque Bonifac. VIII. ne aliquorum delicta causam præbere possint, vt ecclesia suis debitis obsequiis defraudetur, intereaque ecclesiarum ministri, dum ab suis muneribus immunitatem haberent otio torperent, & fortè etiam ritus ecclesiæ sacros tam ipsi quàm laici obliuiscerentur, ea propter consultè disposuit, vt interdicti tempore omnibus diebus in ecclesiis missæ non minus celebrentur, quàm prius, submissa tamen voce, & ianuis clausis, excommunicatis, & interdictis exclusis, sine campanarum tinnitu, quibus officiis si qui clerici vel canonici non interfuerint, distributionibus canonicis nõ secus priuatos esse iubet, quàm si nulla interdicti sententia subesset. Qua

tuor

tuor autem solennibus anni diebus ianuas quoque patefieri ecclesiæ, campanas pulsari, & clara voce officia celebrari concedit, qui dies sunt, Natalis Dominici, Paschæ, Penthecostes, & assumptionis sacræ Virginis: addito per Martinum solenni corporis Christi die vsque ad octauam. [h] à quibus tamen officiis excommunicati arcendi sunt: interdicti verò his diebus admittuntur modo altari non appropinquent. [i] Quę Bonifacij modo relata constitutio longè melius, & vtilius prouidit, quam Constitutio Gregoriana, quæ ante hanc emanarat: illa si quidem interdicti lati tempore semel in hebdomada tantum missas celebrari Eucharistiæ cõficiendæ gratia permittebat, voce suppressa, ianuisque ecclesiæ obseratis, & omni campani æris tinnitu cessante. [k] Plenius etiam vberiusque prouidit quàm constitutio Innocentiana: [l] qua nec pœnitentia morientibus, neç verè pœnitentibus viaticum denegatur, & conceditur, vt clerici decedentes, qui tamen seruarint interdictum in cœmiterio ecclesiæ sine campanarum pulsatione cessantibus solennitatibus omnibus cum silentio tumulentur. Et vt in conuentualibus ecclesiis bini & bini,

h Summa Angel. ver. interdictum.

i c. fin. de sentẽt. excom. in vi.

k c. permittimus. de senten. excom.

l c. quod te. de pœnit. & remiss.

vel ſimul tres horas canonicas valeant legere, non cantare, ianuis clauſis, interdictis & excommunicatis excluſis, & voce ita demiſſa, quod extra audiri nõ poſſint. Baptiſmus, & confirmatio, & chriſmatis confectio, & viaticum, & pœnitentia (vt ſuprà diximus) item matrimonium interdicto vigẽte nõ cenſentur adẽpta.[m]

m c. ſacro. de ſentẽt. excõmu. d. c. quod in te. Ab. c. non eſt. de ſponſ.

Contra eos verò, qui interdicta non ſeruauerint, ſiue clerici, ſiue laici ſint, Clemens v. prouide ſtatuit, quid obſeruari debeat, & qua pœna ſint mulctandi: ſicut etiam contra eos qui ceſſationem à diuinis iure factam fuerint tranſgreſſi.[u] de qua ceſſatione mox titulo ſequenti dicemus.

n cle. i. ij. & iij. de ſentent. excom.

De Ceſſatione. Tit. XIII.

CEſſatio igitur, quam clerici faciunt, dum diuina officia laicorum irritati iniuriis intermittunt, & ſi interdicto ſimilis videatur, reuera tamen aliud quid ab interdicto diuerſum eſt præſertim ſi ſpecialiter facta ſit.[a] Ea tamen interdicti exemplo non pro quauis offenſa leui, ſed pro grauioribus tantum fieri debet: putà, ſi onera clericis per laicos imponantur: ſi contra eorum libertatem ſtatuta à laicis facta ſint: ſi à Principe ſeculari

a Sum. Angel. ver. i.

lari clericus detineatur captiuus. hæc quippe & similia possunt iustam causam cessationi præbere. pensionis autem subtractæ causa nequaquam cessatio fieri potest. [b] Et quid in cessatione facienda seruari debeat, duo Romani pontifices, Gregor. I x. scilicet & Bonifacius præscripserunt. Quorum alter scilicet Bonifacius statuit, vt canonici, quibus à diuinis cessandi ius est id ne faciant, nisi omnibus canonicis vocatis, perinde ac si electio quæpiam esset celebranda: & deliberatione inter se facta ab eo percontentur, qui cessationi causam præbet, an velit irrogatam offensam sarcire: qui si velle se sarcire responderit, non cessabunt: sin contrà, cessare poterũt, ita quod intra mensem à cessatione vtraque pars vel per se vel per procuratores ad summum Pontificem iter arripiat, nisi concordia interim inter eos intercesserit, & quàm celerrime poterunt, se coram pontifice Maximo sistent, vt ille negotium finiat, meritosque condignè puniat. quæ si pars cessare volens non seruarit, cessatio parui erit æstimanda. [c]

Alter verò, id est, Gregorius hanc formam dedit, vt qui cessare volunt, p oppositi huius causam instrumento publico,

b c. quicũque. vbi glo. versi. cessare. et ver. causa de offic. ordin. in vi.

c c. quamuis. de offic. ordin. in vi.

vel literis patentibus exarent, suo aut alieno authentico sigillo signatis, illique ædant, cuius odio cessare decreuerint: quam si formam prętermiserint, vel causam non legitimam prætulerint, quicquid medio tempore ab ea ecclesia tulerint, vel perceperint, restituere cogentur, nec aliquid deinceps percipient, eique in cuius cessauerint, contumeliam de iniuria satisfacient. at si non iniustè eos cessasse constiterit, quicquid sua interfuerit, ab his repetent, quorum irritati iniuriis cessauerint, & certam prætereа quantitatem, quam prælatus fuerit arbitratus. eorumque reiicitur, & damnatur consuetudo, qui in huiusmodi cessationibus crucem, aut virginis sanctæ, aliorúmue sanctorum imagines spinis vel vrticis obruere consueuerunt.[d]

d c. ij. de offic. ordi. in vi.

FINIS.

INDEX RERVM STVDIOSISSIME COLLECTVS IN INSTITVTIONIBVS IVRIS CANONICI.

A

BBAS *quis poßit Psalmistas creare.* 22.89
Absoluere ab excommunicatione qui poßint. 257
Absolui ab anathemate quomodo quis poßit. 256
Accusatio legitima quæ. 214
Accusatores in simonia & serui & criminosi esse queunt. 222
Accusatus non potest procuratorē dare. 215
Acoluthi. 16
Actores quando ordinentur. 25
Actor quomodo reū extra diœcesim trahat. 65
Adulteria inquirere qui debeant. 54
Adulteri pœna. 246
Aduocati hæreticorum pœna. 228
Aegrotantium curam quis habeat. 75
Aetate qua ordines suscipiantur. 27

Affecta

Affecta beneficia. 115. 118
Affinitas. 176
Affinitas quid, & eius gradus. 194
Alienantium bona Ecclesiæ pœna. 155
Alienatio ex quibus causis fieri posit. 159
Alienatio legitima quandoque rescindi potest 160
Alienationis nomine quæ contineantur. 155
Alienatio quæ valeat. 157
Altaria plura consecrari possunt in eadem Ecclesia. 141
Altaria viatica quæ sint. ibid.
Altarium consecratio quas solennitas habeat & quando iteranda. ibid.
Anastasium Cardinalem cur deposuit Leo Tertius. 106
Anathema à quibus fiat. 256
Quid sit. Ibid.
Animarum regimen est ars artium. 120
Apostatarum pœnæ. 231
Apostatarum tres species. Ibid.
Appellatio quando & quomodo fiat. 208
Arbitria. 201
Arbitri de qua re iudicent. 206
Archidiaconi quo nomine visitent. 83
Archidiaconus quis, & eius officium. 72
Archiepiscopi qui sint. 17
Archiepiscopi visitatio per totam prouinciam fieri potest. 83

Archiepiscopus ante pallium non habet plenam administrationem. 49. 51
Archiepiscopus à quibus consecretur. 49
Archiepiscop. consecrare potest sine pallio. 51
Archiepiscopus quando in aliena Ecclesia pallium induere possit. 50
Archiepiscopus quando in suffraganeorum subditos potestatem habeat. 56
Archiepiscopus visitans expensas accipere potest. 83
Archipresbyter quis, & eius officium. 74
Arma portantes Clerici. 98
Aucupia à Clericis sunt aliena. 99

B.

BAptismi necessitas quanta. 166
Baptismi & circuncisionis collatio. Ibid.
Baptismus solennis & simplex. ibid.
Baptismum à Iudæo vel Pagano recte collatum repeti non debere. 167
Basilica quæ sit. 150
Basilicarum custodes quis ponet. 77
Beneficia conferre iure legationis qui & quādo possint. 59
Beneficia coniungi quando possint. 128
Beneficia plura possidentis pœna. 124
Beneficia plura quando quis habere possit, & quando non ibid.
Beneficij collatio ei qui habet aliud quando irrita. 63

Benefi

Beneficio Clericus in minoribus ordinibus post nuptias spoliatur. 102
Beneficiorum ademptio pro quibus delictis imponatur. 252
Beneficiorum interpretatio plena. 120
Beneficiorum multitudinem qui concedant. 127
Beneficiorum promissiones irritæ. 121
Beneficium opulentius quando dabitur ibid.
Beneficium quando vacet. 122
Beneficium vnum à pluribus non possidetur. 127
Bigami non fiunt Sacerdotes. 24
Bigamus quis sit. ibidem
Blasphemus & pœna eius. 248

C

Calcei aurei Archiepiscopi. 52
Calũniatores qua pœna afficiantur. 214
Campanæ interdicti tempore quando pulsandæ & quando non. 263
Canon quid significet. 12
Canones proprio nomine qui sint. ibid.
Canonici qui suffragij ius habeant. 19
Canonici Ecclesiæ Cath. dignitatem habent. 20
Canonici qui non intersunt Missæ tempore interdicti non accipient distributiones. 262
Canonici fratres Episcoporum. 20
Canonicus Cathedralis Ecclesiæ potest esse iudex delegatus. 64

Cantor

Cantor quis. 76
Cantuariensis Archiepis. est legatus natus. 59
Capellæ non sunt exemptæ, etsi Monasterium sit exemptum. 138
Capituli sede Episcopali vacante potestas. 57
Carcerem ad perpetuum damnatio. 251
Cardinalem non residentem deposuit Leo Tertius. 106
Cardinalatus dignitas, non ordo est. 19
Cardinales qui creari possint. ibid.
Cardinalium iurisdictio qualis. ibid.
Cardinales fratres appellantur. ibid.
Castrati qui ordinentur qui non. 26
Catechismus spiritualem cognationem contrahit. 200
Cathedralis Ecclesia quando in promissione intelligatur. 118
Catholici hæreticis nihil dare possunt. 227
Cessare iniustè quam pœnam mereatur. 265
Cessationis ab interdicto discrimen. 264
Cessatio quomodo seruanda. 265
Chirurgicam artem non exercebunt clerici. 98
Chrismatis curam quis suscipiat. 77
Chrisma & signi crucis impressionem in Confirmatione ex Apostolica traditione adhiberi. ibid.
Christianorum genera duo. 15
Christianus & infidelis matrimonio iungi

nequeunt. 176

Clerici alienanti subscribentis pœna. 155

Clerici cur quandoque à suis beneficiis abesse queant, & quando reuocari. 107.108

Clerici cur matrimonio aspirare non poßint. 101.102.

Clerici cur residere debeant. 104

Clerici contra Episcopum à laico ad Ecclesiam promoti pœna. 134

Clerici habentis concubinam pœna. 100

Clerici morientes quod relinquunt sine testamento, id Altari cedit. 162

Clerici notis compungi poßint. 252

Clerici non dabunt operam mimis. 95

Neque loculatoribus. ibid.

Clerici non dabunt operam histrionibus, 94 *neque tabernis, neque aleis, neque taxillis, ibidem*

Clerici priuati qui. 20

Clerici qui dicantur. 16

Clerici vxorati quæ priuilegia amittant. 102

Clerico hæretico ab Episcopo ordines detrahi debent. 229

Clericorum examinatio cuius sit officij 73

Clericorum diuisiones. 15

Clericorum nuptias contrahentium pœna. 101

Clericorum nouem ordines. 16

Clericorum vita qualis esse debeat. 93

Clericos quis coercebit. 77

Clericus intra minores ordines nuptiarum non est incapax. 102
Clericus non residens quomodo puniendus. 104
Clericus bona sua testamento nemini relinquere potest. 161
Clericus ægrotans omnes fructus accipit. 108
Clericus simplex ab Episcopo *delegari potest.* 65
Codicilli Pontificij quanti faciendi. 243
Cœmeterium reconciliari potest. 140
Cœmeterio polluto Ecclesia non polluitur. ibid.
Cognationis tres species. 176
Cognatio legalis. ibid.
Cognationum gradus. 189. & dein.
Cognatio spiritualis. 198
Cognatio spiritualis impediens matrimonium inter quos contrahatur. 199
Collatio beneficij quomodo fiat. 123
Collationis, præsentacionis & institutionis discrimen. 120
Collator beneficiorum qualis esse debeat 128
Compater quis sit. 210
Compromissarij indignum aut inuitum eligendo non amittunt electionis ius. 37
Compromissum in eligendo quod valeat. 36
Concubinam habentes non possunt denunciare. 216
Confirmatio electi quare fiat. 44
Confirmationem negligentis pœna. 47

Confirmationem qui habere nequit an planè reiiciatur. 45
Confirmationem sacramentum, septiformem spiritum sanctum conferre. 168
Confirmationem olim manuum impositione celebratam. ibid.
Confirmationis minister. ibid.
Coniugi religionem ingredienti quis terminus præscribendus. 188
Consuetudo & eius auctoritas. 12
Consecrandus ordines non confert. 48
Consecratio Ecclesiæ non est iteranda. 139
Consecratio Ecclesiæ quando fieri queat. 140
Consecratio Ecclesiæ vt fiat. 139
Consecratio Episcopi intra quot menses petenda. 49
Consecratio Episcopi quando fiat. 48
Consecratio Episcopi quomodo fiat. ibid.
Consecrationis opera & effecta. 46
Consecratio quid significet. 48
Conseruatores qui & eorum officium. 70
Conseruatorum officio abutentium pœna. ibid.
Constitutionis cuiusuis proprium. 12
Conuersio coniugatorum quando & quomodo fieri queat. 187
Corepiscopi qui sint. 18
Corpus deformatum habentes non ordinantur. 25
Crimen idem bis non cognoscendum. 214

Crimen quinque modis cognoscitur. ibid.
Criminibus notati non ordinantur. 25
Criminis exceptione obiecti reus an puniatur. 218
Criminosi accusare possunt Simoniacos. 222
Criminum occultorum per inquisitionem fieri non potest excusatio. 218
Crucem Christi spinis obruere an probandum. 266
Curatores quando ordinentur. 25
Custos Ecclesiæ quis sit. 77
Custos est inferior Sacrista. ibid.
Custodis negligentis pœna. 78

D

DAmnatio ad perpetuum carcerem. 251
Decani & Archidiaconi an suo nomine visitent. 83
Decani ruralis officium. 76
Decimæ soluendæ, & cur. 151
Decimæ sunt duplices. 152
Decimæ prædiales quò pertineant. 153
Decimæ personales quò referantur. ibid.
Decimarum solutio quando facienda. ibid.
Degradatio quotuplex. 249
Degradatio quæ sit. ibid.
Delegato mortuo potest subdelegatus negotium definire. 69. & 65
Delegatus iudex quis esse possit. 64

Delegati iudicis potestas & officium 67
Delegatorum iurisdictio. 60.69
Denunciatio qualis sit. 216
Denuncians falso impunè non habet. ibid.
Denunciationem facere qui poßint. ibid.
Depositio pro quibus delictis inuri soleat. 251
Depositio simplex qualis sit. 250
Diacono deponendo quatuor Episcopi intererunt. 249
Dignitas quid. 20
Dignitatem an arbitrio suo quis poßit deponere. 145
Dignitatem habent Episcopi. 20. *inde. Cardinales, Archidiaconus, Archiprèsbyter. Abbas, prepositus, Prior, Ecclesiæ Cathedralis Canonici.* ibidem
Diœcesanæ legis & iurisdictionis discrimen. 155
Diœcesanæ leges quæ sint. 59
Distributiones quotidianæ. 106
Diuortium inter Christianos nullum reuera est. 187
Diuortium in quibus casibus locum habeat. 186
Dos mulieris quæ sciens cum hæretico contraxit publicatur. 226

E

EBoracen. Archiepiscopus est legatus natus. 59

Ecclesiæ

Ecclesiæ decimas Papæ soluunt 154
Ecclesiæ res alienare non licet ibid.
Ecclesiæ simplices rectores 20
Ecclesiæ pleræque ab episcopi iurisdictione immunes sunt 137
Ecclesia exempta, an parochia sit exempta ibidem.
Ecclesias restituere & sarcire qui debeant 141
Ecclesiam erigens sibi pensionem ex ea reseruare potest 131
Ecclesiam facturus quas solennitates debeat seruare 138
Ecclesia polluta cœmiterium contiguum etiam pollutum existit 140
Ecclesias effringentis pœna 257
Ecclesiasticum ministerium cui conferendum 107
Ecclesiis præficiendos quis examinet 73
Electi à seculari potestate & consentientis pœna 32
Electio quot modis fieri soleat 30
Electionis & postulationis discrimen 43
Electio Prælatorum vt fieri debeat 29
Electio ex compromisso per vnum proferenda 37
Electio iterata tantum temporis habet, quãtum prima ibid.
Electionis forma 31
Electi consensus octo dierum spacio petendus 34

Electio à superiori conferenda. 35
Electio intra quod tempus fieri debeat. ibid.
Electionem Episcopi quando Papa suppleat. 36
Electio ex compromisso. ibid.
Episcopalia gubernacula quibus præsidere debeant. 54
Episcoporum potestas & officium. ibid.
Episcopatus est ordo discretus. 16
Episcopatus præter ordinem dignitatem habet. 20
Episcopus patronus Ecclesiæ, alias diœceses an possit instituere. 135
Episcopi cur sic dicti. 17
Episcoporum quot sint genera. ibid.
Episcopi mulierem cædi mandantis pœna. 99
Episcopi per hæreditatem aut aliàs quid acquirentes, donare cui volunt, possunt, dum viuunt. 162
Episcoporum iura præcipua. 54
Episcopi transferendi potestatem quis habeat. 52
Episcopo & inquisitori liberum vel coniunctim vel diuisim contra hæreticos quærere. 134
Episcopo tribus modis quis subest. 21
Episcopo deponendo duodecim Episcoporum præsentia opus est. 249
Episcopus subditos habens linguis & ritibus diffe

differentes vt regere debeat 23.56
Episcopi imperiti quomodo bene regent. ibid.
Episcopali sede vacante qui munera subibunt 63
Episcopus potest in quouis loco diœcesis pro tribunali sedere 55 potius consecratur quàm ordinatur 23 non residens quam pœnam incurrat 106 ad depositum episcopatum iterum assumi potest 149
Examinatio clericorum cuius sit officij 73
Exceptione quæ & quomodo crimina cognoscantur 218
Excipiens falsò an puniatur ibid.
Excommunicatio à quo auferatur 257
Excommunicationis maioris aliquot casus. ibidem.
Excommunicatio quid sit 254
Excommunicatio duplex est ibid.
Excommunicatio quibus mediis fiat 256
Excommunicantis non legitimè pœna ibid.
Exemptis ius dicere possunt legati Cardinales 62
Exempti qui sunt ibid.
Exilium est pœna 253
Exorcistæ 19
Eucharistia in sacrario nunquam deerit 75
Eucharistia sacramentum 170
Eucharistiam in paschate ab omnibus Christia-

nis sumendam esse 171
Eucharistiam non nisi à ieiunis sumi debere ibidem.
Eucharistiæ & Chrismatis repositio ob necessitatem repentinam sacerdotibus præcepta 77. 172

F

FAlsi crimen 241
Falsi crimine qui lædantur ibid.
Falsarij pœna 244
Familiares Papæ fructus beneficiorum percipiunt 107.
Fœnerari non esse peccatum dicentes sunt hæretici 241
Fœnerator cum hærede possunt ad restitutionẽ compelli 240
Fœnerator quis sit existimandus vel non 237
Fructus rei oppignoratæ in sortem accipinedi 237
Fontium benedictio ad quem pertineat 75
Fornicationis vitium in clerico vt puniatur. 99
Frater & soror in primo gradu sunt in iure Canonico: in Cæsareo non 191
Furti pœna 245
Franciscanis magis paupertas seruanda 63

G

GRadus affinitatis 195
Gradus cognationum 189

Græci

Græci à latinis non ordinentur 21
Gratia à Papa alicui facta, & eius executores 116
Gregoriana constitutio de interdicto 263

H

Haeresis 223
Hæreticus quis sit 224
Hæreticorum diuersæ sectæ ibid.
Hæretici omnes habent facies diuersas, & caudas connexas 225
Hæreticorum pœna variæ ibid.
Homicidij pœna 245
Hominum interdictum quotuplex 259
Horas quis partiatur 75

I

Ieiunia indicuntur quandoque pro pœna 253
Imagines sanctorum spinis obruere num deceat 269
Immunitatum species. 146. & *deinceps.*
Immunis Ecclesia à quibus non sit 150
Imperator cur eligatur 29
Imperatorem cur admittat & repudiet Papa ibidem
Impuberem quem vocemus 179
Impuberes matrimonia contrahere quãdo possunt 184
Incendium facientis pœna 247
Infantem non plures quàm vir & mulier susci-

piunt de baptismate 220
Infantes cuius sacerdotis praecepto baptizandi 75
Innocentius III. quomodo velit fieri visitationem 84
Inquisitione fieri non potest excusio criminum occultorum 218
Inquisitio qualis existat 217
Inquisitor & Episc. si non conueniunt rem ad sedem Apostolicam mittent 235
Inquisitores contra Episcopos non habent ius ibidem.
Inquisitores haereticorum qui, quales, & cur esse debeant 233
Institutionis, collationis & praesentationis discrimen 120
Institutio prebendarum ad quem pertineat 113
Interdici qui soleant 259
Interdicti à cessatione discrimen 264
Interdicto stante quae sacramenta administrare liceat 217. & 262
Interdictum poena est 253
Interdictum quid sit 259
Intestatus non discedit, qui voluntatem suam in alterius dispositionem confert 162
Irregulares 253
Iudicis delegati potestas 68
Iudices plures ad eandem causam duplici forma dari

dari possunt 65
Iudiciorum multa genera 201
Iudicium quid 200
Iudæi ad restitutionem vsurarum possunt compelli 241
Iudices Ecclesiastici secularem rogant ne clerico degradato mortem inferat 250
Iudices plures constituti quando omnes simul, quando aliqui possint sententiam dicere. 66
Iudicis arbitrium in causis inquisitione cognitis quando valeat 217
Iuramentum calumniæ 207
Iurisdictio in quibus cernatur 174
Iurisdictionis & Diœcesanæ legis discrimen 55
Iuris Canonici diuisio 15
Ius Canonicum in qua re versetur 11
Ius Canonicum omnes astringit 12
Ius prouinciæ aut diœcesis ibid.
Ius patronatus quid sit 131
Ius Canonicum quid sit 11
Ius naturæ quibus præferendum ibid.
Ius Canonicum ex quibus constet 12
Ius publicæ honestatis 186

L

Laici conuersi cum Clericis in Comitiis non intererunt 32
Laici quando à Clericis aliquid percipere possint 147.156
Laici qui 15

Laicus clericum non accuset 214
Laicus decimas non habet 153
Latini à Græcis non ordinentur 22
Lectores 17
Legati Apostolici cur mittantur 58
Legatos Apostolicos non admittentium pœna ibidem
Legati Apostolici triplices ibid.
Legati nati qui sint 39
Legati possunt delegare 60
Legati Cardinales quibus comparentur ibid.
Legatus à latere suæ prouinciæ beneficia collationi suæ quandiu reseruet 60
Legati qui quos excommunicatos, & vbi possint absoluere 61
Legatus vbique in suis locis officium exercet ibidem.
Legato Cardinale præsente inferioris Legati officium cessat 62
Legatus potestatem in quibus non habeat 63
Legatum Apostolicum prohibentis pœna. ibid.
Legatus à latere beneficia confert 115
Leges diuinæ sunt naturales 11
Leges Pontificiæ pœnam sanguinis exhorrent 213
Leges seculares quando locum habeant 12
Leo Tertius deposuit Cardinalem non residentem 106
Liber ad Ecclesiam confugiens quando fit ab

ra ad pœnam trahendus 249
Literæ defectu rescriptum non vitiatur 13
Literas commendatitias ad ordines suscipiendos quis det 81
Loca quot modis interdicantur 260

M

Maiestatis læsæ criminis pœna 245
Maritus renitente uxore quando ingredi religionem queat 189
Matriculam quis disponet 77
Matrimonia sunt libera 180
Matrimonij Christiani duæ leges 175
Matrimonia contra legem Ecclesiæ contrahentium pœna 181
Matrimonij impedimenta tam impedientia, quàm dirimentia 176
Matrimonium contrahentium Clericorum pœna 101
Matrimonium quid 175
Mediatores in simonia patranda excommunicantur 222
Mendicantium Monachorum iura propria in profitendo 89
Merces famulis non soluenda ante decimas 152
Metropolitani qui 17
Minores quatuor ordines 16
Minoribus monachis magis paupertas seruanda 93
Missæ celebrationem à Iacobo & Basilio dipositam

spositam 170
Missam quoties vno die sacerdoti celebrare liceat 171
Missam quiuis peccator excepto simoniaco canit 222
Missam vt facere oporteat tempore interdicti 262
Missam faciens in excommunicatione an irregularitatem incurrat 254
Mißi Dominici qui 81
Monachi ad physicam non admittuntur 96
Monachi conductas possesiones non tenebunt ibidem.
Monachi mendicantes in alium ordinem non migrant 92
Monachus ad arctiorem regulam venia prælati migrare potest ibid.
Monachus non temerè monasterium mutabit ibidem.
Monasteria cui Episcopo subiecta 137
Monasterio exempto, Capellæ tamen ei subiectæ exemptæ non sunt 138
Monasterium pro delictis qui debeant 252
Monialium electio 38
Mulierum frequens colloquium Clericis interdicitur 100

N

NEgotiari Clerici non debent 96
Nominatio duplex 45

Nomina

Nominatio simplex quæ ibid.
Nominatio solennis 44
Nominationis & postulationis discrimen. ibidem.
Nominationis retractatio ibid.
Notis compungi possunt clerici 252
Notorium sine cognitione puniri potest 219
Nuptiæ quando contrahi non poßint 180.& 196
Nuptiis secundis non est benedicendum 182

O

Officialis Episcopi an poßit esse conseruator 70
Officiales Episc. quomodo commendatitias literas dare poßint 22
Officiales qui, & eorum potestas 81
Officialis foraneus non potest esse iudex delegatus 65
Officium quid 20
Oratorium cur ædificetur 139
Ordinantium & ordines recipientium non debito tempore pœna 28
Ordinarij debent hæreses inquirere & vindicare 232
Ordinarij qui sint 53
Ordinarius confert beneficia mortuo Papa 115
Ordinarius quando viuente Papa beneficia conferat 116

Ordinarii

Ordinati à summo Pontifice sine eius licentia ab alio vlterius ordinari nequeunt 23
Ordinationum tempora 27. & seq.
Ordines minores 16
Ordines plures eodem die conferentis pœna 28
Ordines qua ætate conferantur 27
Ordines qui conferant 21
Ordines quibus non conferantur 23
Ordines sacros conferens iis prouidebit quibus confert 112
Ordines sacros nemo suscepit, nisi cui sit prouisum de alimentis ibid.
Ordinis sacramentum duplicem potestatem cõfert 174
Ostiarij 16
Ostiarium basilicarum quis constituat 77

P

Papæ indultum pro transferendo Episcopo, vt interpretandum 53
Papæ potestas etiam in beneficia alienæ diœcesis 117
Papæ potestas 114
Papa ante hymnum angelicum consecratur 48
Papa mortuo Ordinarius confert beneficia 114
Papa omni tempore potest ordinare 27
Papa pallio semper & vbique vtitur 51
Papa renuntiare etiam potest 146
Papa solus Episcopum transfert 53
Pallij traditio quando criminis obiectione differatur

Pallium quid ſit. 49.50
Pallij conferendi poteſtas apud quem. Ibid.
Pallium cur dicatur de Petri corpore ſumi. ibid.
Pallio honeſtati ſine teſtimonio diſcedentes in quam pœnam incurrant. 51
Pallium nemini commodandum. ibid.
Pallium ſepulchro cum perſona tradendum. ibid.
Pallio nouo exornandus, qui ad aliam Eccleſiam transfertur. 51
Pallio vti, & quando vtendum. 50
Pallium induit etiam Archiepiſcopus in aliena Eccleſia. Ibid.
Pallium non habens apud ſe Archiepiſcopus conſecrare poteſt. 51
Parochiæ inter ſe certātes de decimis vt diſtinguendæ. 153
Parochus ab Eccleſia quis abeſſe poſſit. 79
Patriarchæ qui nominentur. 17
Patriarcharum ordo quis. ibid.
Patriarchæ Epiſcopum transferentis pœna. 53
Patriarchæ in ſubditos Epiſcopi ſubiectos quæ poteſtas. 56
Patriarchæ non ſine auctoritate Papæ pallium conferunt. 50
Patronis litigantibus Epiſ. Eccleſiis prouidebit. 136

Patronatus iuri ius simile. 136
Patronus laicus cui ius suum dare poßit. 135
Patronus non habet ius vendendi patronatum aut grauamen imponendi. 133
Patronus sine Episcopi auctoritate non potest ius suum exercere. 134
Patroni laici iure abeuntis pœna. ibid.
Patronatus quid sit. 131
Patronatus iura quis nancisci poßit. 132
Patroni quid iuris habeant in Ecclesiam. 132
Patronus Clericus ad Ecclesiam seipsum non offert. 133
Patrono duos præsentante vter potius ius teneat. 135
Pecuniariæ mulctæ irrogantur. 255
Pensio quid sit, & cur detur. 129
Pensio extingui quomodo poßit. 131
Pensionis quantitas. ibid.
Pensio per collusionem. 130
Pensio cuius auctoritate imponatur. ibid.
Percussor Clericus. 99
Periuri, & pœna eorum. 247
Permutatio beneficij. 122
Permutationes rerum Ecclesiasticarum quando valeant. 159
Personatus quid. 20
Petitorio iudicio quid agatur. 201
Philosophiam & leges seculares num legent

prælati & clerici. 97
Pisanus Archiepisco. est legatus natus. 59
Pœna eius qui Eucharistiam & Chrismata incautius custodierit. 172
Pœna Sacerdotis plures Missas vno die celebrantis. 171
Pœna peccantium Clericorum nũc lenior quàm olim. 100
Pœna Sacerdotis, qui in celebratione sacrificij sacramentum non sumpserit. 171
Pœnarum varia genera. 248
Pœnitentis reconciliatio ad quem pertineat. 75
Pœnitentia, secunda post naufragium tabula. 168
Pœnitentiæ partes tres. ibid.
Pœnitentiæ vim in absolutione sacerdotis consistere. ibid.
Pœna eius qui peccata proprio sacerdoti quolibet anno confiteri neglexerit. ibid.
Pœna Sacerdotis peccata reuelantis. 169
Pontifex ex subdiacono creari potest. 17
Pontifex Romanus Episcopus totius orbis. 18
Possessorio iudicio de qua re agatur. 201
Postulationis & nominationis discrimen. 44
Postulationis retractatio. ibid.
Postulationis & electionis differentia. 43
Postulatio quid sit. 39
Postulatus idem ius tenet quod electus. 39

Postulari quis soleat ibid.
Postulatio duplex 40
Postulatio simplex quomodo firma fiat ibid.
Postulandi qui sint 41
Postulandum à quo ibid.
Postulationis forma quæ esse debeat 42
Postulatio facta reuocari non potest 43
Præbendæ bona quæ appellentur 110
Præbendæ quid ibid.
Præbendam viuentis possessoris, qui acceptat vt puniatur 121
Præbendarum institutio ad quem pertineat 113
Præbenda quando in duas scindi posit 128
Præbendarum collatores 113
Præcentor quis 76
Præbendas eorum qui in curia Apost. obierunt Papa confert 114
Præfectus collegiatæ Ecclesiæ in suos ius excommunicandi habet 54
Prælatos quis in sede locet 84
Præsentandi tempus aliud Laico, aliud Clerico 134. 135
Præsentationis, collationis & institutionis discrimen 120
Presbyteri bona sua & non Ecclesiæ, donare possunt cui volunt 162
Presbytero deponendo sex Episcopi intererunt 149

Presbyterorum filij quando ordinentur, & ad quos gradus admittantur 24
Presbyteri pœna cuius negligētia aliquis è vita decedit sine baptismo 167
Presbyter testamentum conscribere valet 161
Presbyterum hæresi damnatum solus Episcop. suus potest degradare 249
Prior claustralis non potest delegari 65
Prior conuentualis potest esse iudex delegatus ibidem
Priuilegia quæ sint 12
Priuilegia ad exemplum non trahenda. ibidem.
Priuilegium adimitur quandoque in pœnam 253
Procuratores quando ad ordines admittantur 25
Procurator quomodo eliget 33
Procurationes quid sint 84
Procurationes quando sumendæ 85
Procurationes an in pecunia numeratá solui debeant ibid.
Procurationem vnam vno die etiam in multis locis visitans accipiet ibid.
Procurationes moderatæ erunt ibid.
Professio quot modis fiat 87
Professio solennis & expressa quæ ibidem
Professori à professis vestium discrimine notantur 88

Professurus annum integrum habet probationis. ibidem
Professio tacita quæ sit. 90
Professus ante 14. annum ætatis quando posset iterum egredi, quando non. 91
Professuri omnes puberes erunt. ibid.
Professurum an Abbas intra probationis annũ possit admittere. 89
Prouincia quæ dicatur. 17
Prouisio certæ personæ quando expiret. 117
Prouisiones Apostolicæ variæ. 118
Psalmistæ qui. 16
Psalmistas creare qui possint. 22
Psalmistas qui verberat, excommunicatur. 16
Pubertas in masculis & fœminis quando 91
Pubertas plena quæ sit. ibid.

R

Raptores cui pœnæ subiaceant. 246
Reconciliatio Ecclesiæ quid sit. 139
Regulares Clerici. 16
Regulares Clerici vnde dicti. 86
Regulares tria vota necessariò præstant. ibid.
Regulæ in Gradibus computandis. 192
Relapsi hæretici qui sint. 230
Religionem intrantis beneficium quando conferendum. 92
Religionem nouam instituere nemini licet. 93

Religiones probatæ quæ. ibid.
Religiosi dignitates plures possidentis pœna. 125
Religiosi quidam habent ius simile iuri patronatus. 136
Religiosorum ab alienantium & recipientium pœnæ. 156
Remensis Archiepisc. est legatus natus. 59
Renunciatione non vltrò facta, quid iuris habeat renuncians. 143
Renunciatio per procuratorem. 145
Renunciatio beneficiorum quomodo fiet. 142
Renuncians, iterum repetere non potest. 143
Repudium cur Moses permisit. 175
Repudium hodie non debet fieri. ibid.
Rescripti verborum ordo vnde interpretantur. 14
Rescriptum mendacio ad beneficia impetratum nullius momenti. ibid.
Rescriptum ad lites falsò impetratum vt refellendum. ibid.
Rescriptum posterius præfertur. 15
Rescriptum speciale. ibidem.
Rescriptum antiquius quod melius. ibidem
Rescripta plura quæ inutilia. ibid.
Rescripta quæ dicantur. 13
Rescriptum prima lex quæ. ibid.
Rescriptum falsum quod. ibid.
Rescriptum literæ defectu non vitiatur. ibid.

Residere cur Clericos oporteat 103
Residere nolens vt puniatur ibid.
Residere nolentem Cardin. deposuit Leo 111. 106
Romanus Pontifex Episcopus habetur 18

S

Sacerdos simulans se Eucharistiam conficere quantum peccet. 171
Sacerdotis coniuges contra legem iungentis pœna 182
Sacerdotium externum esse in Ecclesia 174
Sacerdotium nisi per gradus Ecclesiæ non accipitur 16
Sacramenta cur instituta 164
Sacramenta quæ administrare liceat stante interdicto 258
Sacramenti definitio & etymologia ibid.
Sacramenta Ecclesiæ septem ibid.
Sacramenta characterem imprimentia quæ & quot ibid.
Sacramenta alia esse necessitatis, alia dignitatis ibid.
Sacramenta qualia vexilla sint & signa 163
Sacrista custos inferior. 77
Sacrista quis sit ibid.
Sanctimonialium cœnobia Clericus non accedet 100
Scelera inquirere qui debeant 54
Schismatici qui, & quæ eorum pœnæ 230
Scrip

Scriptura Canonicæ contraria, naturæ etiam repugnant 11
Scrutinium 33
Seculares Clerici 16
Sententia à quo, & quomodo proferenda 207
Sententia quibus noceat ibid.
Sepelire vt liceat tempore interdicti 264
Sepulturam vendere est simonia 221
Sepulchrum inter Christianos hæreticis non cõceditur 225
Sepulturæ hæreticum tradens excommunicatur ibid.
Sepultura orthodoxi esse nequit, vbi aliquando hæreticus fuit positus 259
Serui accusare possunt simoniacos 222
Seruitus est pœna 252
Seruus non ordinatur 24
Simoniacus non canit Missam 222
Simoniæ crimen 219
Simoniaci vt puniantur 221
Simoniæ crimen qui incurrant 220
Sortilegi qui dicantur, & eorum pœna 247
Sponsalia à parentibus data liberos obligant 186
Sponsalia infantes contrahere nequeunt 185
Sponsalia quæ dicantur 183
Sponsi & sponsæ appellatio vnde ibid.
Sponsalibus contrahendis apta ætas 184
Statuta qui facere poßint 60

Stupri pœna 246
Stigmatibus compungi possunt Clerici 250
Subdiaconi aliquando sacris ordinibus non annumerantur 17
Subdiacono deponendo quatuor intererunt Episcopi 249
Suburbia cum ciuitate interdicto subiiciuntur 261
Suffragia plura vincent, sed non semper 33
Suffragium per literas non datur, sed per procuratorem 32
Summarium iudicium quod, & quale, & in eo processus 210
Suspendi ab officiis qualis pœna 252

T

Tabellionatus Clericis interdicitur 96
Tabellionum de alienatione instrumenta conficientium pœna 155
Testamentum quid sit 161
Testamentum in iure Canonico quod sit legitimum ibid.
Testes duo in testamento sufficiunt ibid.
Testes contra hereticos esse possunt intestabiles 228
Theologici studij causa absens præsentias non percipit 106
Thesaurarius quis 77
Thus incendendum quis imperet ibid.
Tonsuram Clerici in capite ferant 95

Tonsura primus est ordo 18
Tonsuram primam non capit illiteratus 26
Tonsuram primam non capit coniugatus ibid.
Transalpinus ab Italo Episcopo quando ordinabitur 23
Triumuiri in Ecclesia qui sint 78
Tutores pupillorum quãdo ad ordines recipiantur 25

V

Venationes à Clericis alienæ sint 98
Verberibus sontes affici solent 255
Vestes Clericorum 95
Vestibus mollibus vtentis Clerici pœna ibid.
Vicarij Pontificis potestas 81
Vicarius an poßit amoueri 80
Vicariorum non rectè se gerentium pœna, ibidem.
Vicarij an alios sibi poßint substituere 81
Vicariorum in iurisdictione nomina ibid.
Vicarij qui sint, & quotuplices 79
Visitatio Archiepiscopi 83
Visitatio cur facienda quolibet anno 82
Visitatores generales qui, & officium eorundem ibid.
Visitator quid faciet 82
Visitandi potestatem qui habeant 83
Vnctio extrema sacramentum 173
Vnctionis duæ species, Exterior & interior ibidem.

Vngendi

Vngendi in Ecclesia variæ rationes & modi 173
Vota quot à religiosis præstentur. 86.& seq.
Votum castitatis pugnat cum matrimonio, & est duplex 176
Votum quid sit 108
Votum quando consummatum ibid.
Votum duplex, solenne & simplex 109
Vrbanus Secundus 16
Vsurarij Clerici 98
Vsurariorum pœna 238
Vsuræ 236.& seq.
Vsuræ cur tantopere improbentur ab omnibus ibidem.
Vsura quid, & in quibus rebus versetur ibid.
Vxores duas capiens, vtram retinere debet 177
Vxoratus ad ordines accessum quando habeat 102

FINIS.

